

Agrár- és Környezetjog

Journal of Agricultural and Environmental Law

A CEDR Magyar Agrárjogi Egyesület tudományos közleményei
CEDR Hungarian Association of Agricultural Law

2008/6

A tartalomból:

KOMÁRI Ágnes

Gondolatok a GM-szervezetek jogi szabályozásáról, különös tekintettel az élelmiszerbiztonságra

Gedanken über die juristische Regelung der genetisch veränderten Organismen, mit besonderer Rücksicht auf die Lebensmittelsicherheit

-3-

Donald RENNIE

A skót agrárjog néhány aspektusa

Some aspects of Agricultural Law in Scotland

-26-

SZALÓKI Kitti

A környezetjog – környezeti büntetőjog jogtörténeti állomásai
Environmental Law – Historical Periods of Environmental Criminal Law

-49-

SZILÁGYI János Ede

Eredetvédelem és borjog
Protection of Origin and Wine Law

-62-

Dr. WOPERA Zsuzsa

Az agrártámogatási döntések elleni jogorvoslatok egyes eljárási kérdései
Certain Procedural Questions of Remedy Against Agricultural Supports Decisions

-90-

Impresszum/ Disclaimer

Kiadja/published by: CEDR Magyar Agrárjogi Egyesület

H-3515 Miskolc-Egyetemváros, A/6. 102., tel: +36-46-565 105

Felelős kiadó/publisher: *Dr. Csák Csilla*: jogkincs@uni-miskolc.hu

Felelős szerkesztő/responsible editor: *dr. Szilágyi János Ede*: civdrede@uni-miskolc.hu

Szerkesztők/editors: *Dr. Bobvos Pál, Dr. Csák Csilla, Dr. Fodor László, Dr. Horváth Szilvia, Dr. Kurucz Mihály, Dr. Olajos István, Dr. Tanka Endre, Dr. Vass János*

Német idegen nyelvi lektor/lector (German): *dr. Raisz Anikó*

Angol idegen nyelvi lektor/lector (English): *dr. Jakab Nóra*

All rights reserved. No part of this journal may be reproduced in any form or by any means without the prior written permission of the publisher.

HU ISSN 1788-6171

A folyóirat letölthető/The Journal may be downloaded:

<http://www.uni-miskolc.hu/~agrarjog/ujsag/agrikezdo.htm>

dr. KOMÁRI Ágnes

doktorandusz
Eötvös Lóránd Tudományegyetem

Gondolatok a GM-szervezetek jogi szabályozásáról, különös tekintettel az élelmiszerbiztonságra

Az utóbbi években a köznapi figyelem középpontjába került a *géntechnológia*.¹ Fiatal tudományról van szó, a XXI. század a géntechnológiának még csak a kőkorszaka,² és nem összetévesztendő a *növényneveléssel*,³ hiszen a két fogalom egészen más módszert takar.⁴

A géntechnológia *fogalmi meghatározása* szerint egy laboratóriumi eljárás, melynek során a szervezet DNS-szerkezetének egy részét, néhány gént vágnak ki, és ezeket más génekkel helyettesítik, továbbá géntechnológiáról beszélünk akkor is, amikor vírusok vagy baktériumok viszik át a gént a másik sejtbe, így mindkét eljárást következtében megváltozik a befogadó géntípusa.⁵ A génmódosítással az ember a sokkal lassabban zajló természetes folyamatokba, az évmilliók alatt zajló evolúcióba avatkozik bele. A legtöbb esetben ezek az új tulajdonságok az adott élőlényben talán soha nem alakulnának ki. Joggal kérdezi tehát *Straughan*: „Vajon nem Istennel játszunk-e, amikor a génekkel?”⁶

Tudományos cikkek sora elemzi *hátrányait*,⁷ vagy éppen méltatja *előnyeit*,⁸ érvek és ellenérvek ütköznek egymásnak.⁹ A köznapi ember értetlenül áll a politikai, kereskedelempolitikai, mikrobiológiai és etikai vita előtt, ezzel párhuzamosan pedig egyre nagyobb súly nehezedik a jogalkotók vállára, hiszen nyilvánvaló, hogy a területet szabályozni kell, a genetikai módosítás, mint technológia, és az általa létrehozott növények által gerjesztett problémák igen aktuálisak.¹⁰

A jogi szabályozási igényt kiváltó tények

A GM-területek térnyerése folyamatos,¹¹ a statisztikák szerint világszerte több mint 21 országban 8 millió fölül van azon gazdák száma, akik GM-növények termesztésével foglalkoznak.¹² Bár a biotech ipar arról beszél, hogy ma már több mint százmillió hektáron termesztenek génmódosított növényeket,¹³ arról nem

Ágnes KOMÁRI

Doktorandin
Universität von Eötvös Lóránd

Gedanken über die juristische Regelung der genetisch veränderten Organismen, mit besonderer Rücksicht auf die Lebensmittelsicherheit

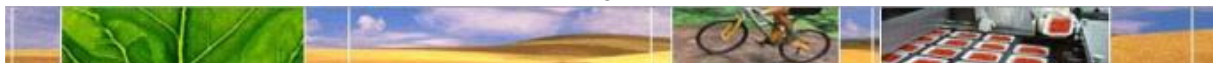
In den letzten Jahren geriet die Gentechnologie¹ in den Mittelpunkt des Interesses. Es geht um eine junge Wissenschaft, das 21. Jahrhundert ist erst das Paläolithikum² der Gentechnologie, und sie ist nicht mit der *Pflanzenveredelung*³ zu verwechseln, da die zwei Begriffe zwei ganz andere Methoden bedeuten.⁴

Der Begriff der Gentechnologie ist ein Verfahren in einem Laboratorium, bei dem ein Teil der DNS-Strukturen – einige Gene – ausgeschnitten und mit anderen Genen ausgetauscht werden. Man spricht ebenfalls von Gentechnologie, wenn das Gen durch Viren und Bakterien in eine andere Zelle eingebaut wird, und die Genstruktur des Organempfängers sich verändert.⁵ Mit der Genmodifizierung greift man in die langsamen Prozesse der Natur, in die Jahrmillionen lang dauernde Evolution ein. In den meisten Fällen würden sich diese Neuheiten in den Lebewesen nie entwickeln. *Straughan* kann deshalb mit Recht fragen: „Spielen wir denn Gott, wenn wir mit den Genen spielen?”⁶

Vorteile⁷ und Nachteile⁸ wurden durch eine ganze Reihe von wissenschaftlichen Artikeln untersucht, einander gegenüberstehende Meinungen treffen auf einander.⁹ Der alltägliche Mensch steht verwirrt vor den politischen, handelspolitischen, mikrobiologischen und ethischen Debatten. Dabei ist die Aufgabe der Legislative auch immer schwieriger, da es schon offensichtlich ist, dass dieses Gebiet geregelt werden muss. Die Genmodifizierung als Technologie und die Probleme, ausgelöst durch die genmanipulierten Pflanzen, sind ziemlich aktuell.¹⁰

Tatsachen, die den Regelungsbedarf generieren

Die Verbreitung der GV-Flächen dauert an,¹¹ nach Statistiken beschäftigen sich in mehr als 21 Ländern der Welt mehr als 8 Millionen Landwirte mit der Herstellung von GV-Pflanzen.¹² Obwohl die Biotech-Industrie behauptet, dass GV-Pflanzen auf mehr als 100 Millionen Hektar angebaut werden,¹³ verschweigt

esik szó, hogy ez a világ mezőgazdasági területeinek csupán 1,5-2 százalékát teszi ki.¹⁴

Napjainkban gyakorlatilag négy növény képviseli a világon termesztett GM-növények szinte 100 %-át, ezek a kukorica, szója, repce és gyapot.¹⁵

Az említett növények két új tulajdonsággal rendelkeznek, melyek a gyomirtó szerekkel szembeni ellenállóság és a rovarokkal szembeni rezisztencia. Ez három szempontból is aggályos.

Környezetvédelmi szempontból vizsgálva megállapítható, hogy elpusztít olyan rovarokat is, melyek hasznosak, például a katicabogár, vagy olyanokat, amelyek veszélyeztetett fajok, például a fecskefarkú pillangó.

Élelmiszerbiztonsági szempontból az a kérdés, hogyha ezek a GM-növények károsítják a kártevők tápcsatornáját, így pusztítva el azokat, akkor milyen káros következményei vannak annak, ha emberek fogyasztják őket.

Végül nem elhanyagolható szempont a kártevő rovarok csodálatos alkalmazkodó képessége sem: 4-5 rovarnemzedék alatt rezisztenssé válnak a permetszerekre, így egyre nagyobb mennyiség alkalmazására kényszerülnek a gazdák.

Joggal tehető fel mindezek alapján a kérdés: szüksége van-e a genetikailag módosított növényekre az emberiségnek? Az első generációs GMO-k a fogyasztók számára semmiféle előnyt nem jelentenek, sőt, élelmiszerbiztonsági szempontból inkább kerülnek a GMO-kat, Európa lakosságának nagy része egyértelműen elutasítja ezeket az élelmiszereket.¹⁶ A világ éhezőinek ellátásában nem játszik szerepet a géntechnológia, hiszen az élelmiszerhiányt a harmadik országokban a rossz elosztás okozza, miközben a Föld más részein az élelmiszertöbblet raktározási problémáival küzdenek, vagy takarmányként hasznosítják azt. A kevesebb növényvédőszer-felhasználás ígérete pedig mára egyértelműen kiüresedett, s miközben teljes biztonságot ígérnek a biotech ipar profitérdekelt óriásvállalatai, az egyes országok törvényhozásával hadakoznak a jelölési és a védőtávolság kérdését illetően.

A lényegi azonosság¹⁷ problémája

A tudós társadalom aggályai ellenére¹⁸ mind az uniós, mind a magyar *joganyag* a lényegi azonosság elvére épít. 1990-ben a *FAO/WHO*¹⁹ közös kiadványában vezette be azt a koncepciót, mely szerint az új élelmiszereket a megfelelő hagyományos élelmiszerekkel összehasonlításban kell vizsgálni. Az *OECD*²⁰

sie, dass von den landwirtschaftlich genutzten Flächen der Welt nur 1,5-2% GM sind.¹⁴

In der Welt machen praktisch vier Pflanzen die 100% der GV-Pflanzen aus. Das sind der Mais, die Soja, der Raps und die Baumwolle.¹⁵

Diese Pflanzen haben zwei neue Eigenschaften: die Herbizid-Widerstandsfähigkeit und die Insektenresistenz. Diese sind von drei Gesichtspunkten aus besorgniserregend.

Aus Sicht des Umweltschutzes kann man feststellen, dass diese GVO Insekten töten, die nützlich sind, z.B. Marienkäfer, oder gefährdete Spezies, wie z.B. den Segelfalter.

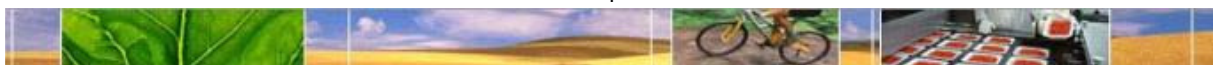
Aus Sicht der Lebensmittelsicherheit kann man fragen, welche schädlichen Folgen GV-Pflanzen für die Menschen haben können, wenn sie die Verdauung des Ungeziefers schädigen und sie auf diese Weise sogar töten.

Nicht zuletzt: Die wunderbare *Anpassungsfähigkeit der Insekten* ist kein zu vernachlässigender Aspekt, denn 4-5 Insektsgenerationen später werden sie resistent gegen das Herbizid, so müssen die Landwirte immer mehr davon verwenden.

Mit Recht kann man also fragen, ob die Menschheit die GV-Pflanzen braucht. Die GVO der ersten Generation bedeuten überhaupt keine Vorteile für die Verbraucher, und die Bevölkerung der EU lehnt diese Lebensmittel aus Gründen der Lebensmittelsicherheit sogar ab.¹⁶ Bei Überwindung der Versorgungsengpässe der Welt spielt die Gentechnologie keine Rolle, denn der Lebensmittelmangel in den Ländern der Dritten Welt wird durch die schlechte Verteilung verursacht. Währenddessen kämpft man an anderen Teilen der Erde mit den Problemen der Lagerung von Lebensmitteln, oder man nutzt den Überschuss als Futter. Das Versprechen, weniger Herbizide zu verwenden, hat sich als ganz leer erwiesen. Die profitorientierten GV-Großkonzerne versprechen absolute Sicherheit, und dabei kämpfen sie mit der Gesetzgebung der einzelnen Länder über Fragen der Kennzeichnung und des Schutzabstandes.

Das Problem der Substanziellen Äquivalenz¹⁷

Trotz der Angst der Wissenschaftler¹⁸ sind die Rechtsnormen sowohl in Ungarn als auch in Deutschland auf das Prinzip der Substanziellen Äquivalenz (wesentliche Gleichwertigkeit) gegründet. Im Jahre 1990 wurde dieses Konzept von der FAO und der WHO¹⁹ in einer gemeinsamen Publikation

ennek alapján kialakította a *substantial equivalence*, vagyis a lényegi azonosság fogalmát, és javasolta bevezetését a GM termékek élelmiszerbiztonsági megítélése érdekében.²¹

A szubsztanciális ekvivalencia elve alapján, ha a hagyományosan biztonságosnak elfogadott és egy genetikailag módosított növény között a főbb tápanyag-összetevőkben nincs releváns különbség, akkor azok gyakorlatilag azonosnak tekinthetők, ebből pedig egyenesen következik, hogyha a hagyományos növény biztonságos, akkor a vele lényegileg azonos GMO és az abból készített élelmiszer és takarmány is az, nincs szükség tehát az utóbbi biztonságosságát tesztelni. Ezzel párhuzamosan azonban elfogadott, hogy a génmódosítási eljárással született növények egyben újak is, hiszen más fajból származó gént tartalmaznak, így tehát *szabadalmazhatók*.²² Érdekes a logikája annak, ahogyan a két elem, a lényegi azonosság és ezzel együtt a szabadalmazthatóság megfér egymás mellett.²³

Problémát jelent, hogy az elv a mai napig nincs pontosan definiálva, így tehát nyitott az út az allegorikus értelmezés előtt. Figyelembe vétele pedig nem kötelező, csupán ajánlott.

A kérdés tehát adja magát: alapvetően azonosnak tekinthető-e egy olyan élőlény eredeti megfelelőjével, melynek tulajdonságait laboratóriumi körülmények között, az evolúció törvényeit kijátszva tudósok hoztak létre? Látszatra igen a válasz, hiszen ránézésre senki nem tudja megmondani, hogy egy kukoricacső milyen szántóföldről származik. A biológiai és kémiai tulajdonságok esetében azonban már egészen más a helyzet. Másként viselkednek ezek a termények termesztésük során, gondolok itt a gyomirtó-rezisztenciára és a rovar-rezisztenciára-, és másként az emberi tápcsatornában is. A leggyakrabban hangoztatott érv a kergemarha- kórban szenvedő szarvasmarha, mely lényegileg azonos az egészséges szarvasmarhával, mégsem fogyasztható a beteg állat húsa.²⁴ Mindezek ellenére erre épít az 1829/2003/EK Rendelet, mely a genetikailag módosított élelmiszerekkel szemben megköveteli, hogy azok *nem különbözhetnek a helyettesíteni kívánt élelmiszerektől* olyan mértékben, hogy szokásos elfogyasztásuk táplálkozási szempontból hátrányos legyen a fogyasztóra nézve.²⁵

A hibás gondolatmenet azonban nem csak a

eingeführt, gemäß dem die neuen Lebensmittel durch einen Vergleich mit den entsprechenden traditionellen Lebensmitteln zu analysieren sind. Deshalb wurde von der OECD²⁰ der Begriff „*substantial equivalence*“ d.h. „*Substanzielle Äquivalenz*“ gebildet und vorgeschlagen, ihn bei der lebensmittelsicherheitsrechtlichen Beurteilung von GV-Produkten einzuführen.²¹

Substanzielle Äquivalenz bedeutet, dass eine GV-Pflanze bzw. ein Lebensmittel oder ein Lebensmittelbestandteil, welcher daraus hergestellt worden ist, mit der jeweiligen konventionellen und als sicher anerkannten Pflanze bzw. mit dem konventionellen Lebensmittel oder dem Lebensmittelbestandteil²² im Wesentlichen gleichwertig ist, wenn zwischen ihnen bezüglich der Nährstoffzusammensetzung keine relevanten Unterschiede bestehen. In diesem Fall braucht die Sicherheit des GVO nicht mehr getestet zu werden. Dabei sind diese GV-Pflanzen neu, denn sie enthalten ein Gen, das aus einer anderen Spezies stammt. Deshalb sind sie ja auch patentfähig. Diese Logik ist äußerst merkwürdig: Wie kann eine Pflanze mit einer anderen Pflanze substanziell äquivalent und zugleich patentfähig sein?²³

Es ist problematisch, dass dieses Prinzip bis zum heutigen Tag undefiniert ist. So ist der Weg für eine allegorische Sinngebung offen, und die Berücksichtigung des Prinzips ist nicht obligatorisch, sondern nur empfohlen.

Die Frage ist selbstverständlich: Ist ein Lebewesen, das von Wissenschaftlern mit Umgehung der Evolutionsgesetze in einem Labor erzeugt worden ist, grundsätzlich gleich mit der ursprünglichen Pflanze? Zunächst ist die Antwort ja, denn auf den ersten Blick kann niemand feststellen, von welchem Acker ein Maiskolben stammt. Bei den biologischen und chemischen Eigenschaften ist die Situation ganz anders. Diese Pflanzen benehmen sich während der Kultivierung ganz anders, wobei ich an die Herbizid- und Insektenresistenz denke, und ganz anders im menschlichen Verdauungstrakt. Das Rind, das an Rinderwahn leidet, ist gemäß dem Begriff gleich mit einem gesunden Rind, trotzdem ist sein Fleisch nicht zu verzehren.²⁴ Trotz alledem ist die Verordnung 1829/2003/EG auf dem Prinzip der substanziellen Äquivalenz aufgebaut, und sie schreibt vor, dass sich die GV-Lebensmittel von den Lebensmitteln, die sie ersetzen sollen, nicht in dem Maße unterscheiden dürfen, dass ihr normaler Verzehr Ernährungsnachteile für den Verbraucher mit sich brächte.²⁵

Der defekte Gedankengang betrifft aber nicht nur die

jogalkotást érinti. A géntechnológia, mint tudomány, egészen a mai napig ugyancsak egy hibás feltételezésen alapszik, ez pedig a *genetikai determinizmus elve*. Ezen elv szerint minden egyes gén meghatároz egy csakis rá jellemző fehérjét. A Humán Genom Projekt azonban bebizonyította, hogy a feltételezett százezer gén helyett mindössze harmincezer génből áll az emberi genom,²⁶ vagyis egyetlen gén nem csupán egy, hanem több tulajdonságot is képes kódolni, több tulajdonságért is felelős.²⁷ Ma már biológiai alapaxióma, hogy két különböző sejtből ugyanaz a transzgen két különböző tulajdonsághoz vezet, így a tudomány jelenlegi állása alapján a génmanipuláció kimenetele nem tudható előre.²⁸ Tehát beépíthetünk egy gént a növénybe, amely által például nagyobb és tovább eltartható lesz, de azt nem láthatjuk előre, hogy milyen tulajdonságokkal ruházzuk még fel? Lehet, hogy emellett ugrásszerűen megnő a vitamintartalma, de az is lehet, hogy erősen mérgezővé válik. Amiről pedig nem tudjuk, hogy jelen van, azt sem megtalálni, sem meghatározni nem tudja a tudós.²⁹

Nem kell ökotoxikológusnak lennie sem a jogalkotónak, sem pedig a laikus köznapi embernek, hogy lássa a nyilvánvaló tény: egy növény, amelybe beépítik a *Bacillus thuringiensis* génjét, így maga termeli a rovarölő hatású toxint, nem lehet lényegileg azonos az eredeti megfelelőjével. A *Bt-növények*³⁰ különösen problematikusak, mert az általuk termelt mérgezőanyag nem csak a rovarok emésztőrendszerét károsítja, hanem a magasabb rendű emlősállatok bélrendszerében is negatív immunválaszt gerjeszt,³¹ ezért semmiképpen sem lenne szabad GM-növényeket a substantial equivalence elve alapján engedélyezni. Az erre alapozott jogalkotás nyilvánvalóan hibás, az elvet figyelmen kívül hagyva kell kidolgozni a szigorú hatásvizsgálati szabályrendszert.

A géntechnológia által keltett potenciális veszélyekre a jogalkotónak válaszolnia kell. Olyan jogszabályegyüttest kell kidolgozni mind uniós, mind hazai szinten, amely megfelelő védelmet biztosít, reálsan veszi figyelembe a géntechnológiában rejlő kockázatokat, és felméri az ezzel járó előnyöket és hátrányokat egyaránt. A választás szabadságát a római jogból ismert *suum quique tribuere* elvének megfelelően meg kell adni mind a gazdáknak, mind pedig a fogyasztóknak.³²

Gesetzgebung. Auch die Gentechnologie als Wissenschaft beruht auf einer fehlerhaften Vermutung, und das ist *das Prinzip des genetischen Determinismus*. Gemäß diesem Prinzip determiniert jedes einzelne Gen ein ausschließlich für sich selbst typisches Eiweiß. Das Human Genom Projekt bewies aber, dass das menschliche Genom statt aus 100.000 Genen nur aus 30.000 besteht.²⁶ Ein Gen kann also nicht nur eine, sondern auch mehrere Eigenschaften kodieren, es ist auch für mehrere Eigenschaften verantwortlich.²⁷ Es ist heute schon ein Grundaxiom, dass dasselbe Transgen in zwei verschiedenen Zellen zwei verschiedene Eigenschaften ergibt, deshalb kann man das Ende der Genmanipulation im Voraus nicht absehen.²⁸ So kann man ein Gen in die Pflanze einbauen, und sie wird z.B. größer und haltbarer, aber man sieht nicht vorher, welche anderen Eigenschaften sie dazu noch entwickeln wird. Vielleicht wird der Vitamingehalt erheblich größer, aber es ist auch möglich, dass sie stark toxisch wird. Und wenn man von einer Sache nicht weiß, dass sie vorhanden ist, kann sie von keinem Wissenschaftler gefunden oder bestimmt werden.²⁹

Der Laie, aber auch der Gesetzgeber kann die evidente Tatsache sehen, ohne Ökotoxikologe zu sein: eine Pflanze, in die das Gen des *Bacillus thuringiensis* eingebaut ist und die das Insektenvernichtungsmittel selbst produziert, kann nicht gleich mit der ursprünglichen Pflanze sein. Die *Bt-Pflanzen*³⁰ sind besonders problematisch, denn ihr Toxin schädigt nicht nur den Verdauungsapparat der Insekten, sondern es induziert eine negative Immunantwort auch bei den Säugetieren.³¹ Deshalb dürften GV-Pflanzen gemäß dem Grundsatz der Substanziellen Äquivalenz auf keinen Fall genehmigt werden. Die auf dieses Prinzip gegründete Gesetzgebung ist offensichtlich fehlerhaft. Es müsste ein sehr strenges Regelsystem zur Prüfung der Auswirkungen aufgestellt werden, und zwar ohne Berücksichtigung der Substanziellen Äquivalenz.

Der Gesetzgeber muss auf die von der Gentechnologie induzierten potenziellen Gefahren reagieren. Er hat sowohl in der EU als auch in Ungarn Gesetze auszuarbeiten, die ausreichenden Schutz gewährleisten, die Risiken der Gentechnologie realistisch berücksichtigen und ihre Vorteile und Nachteile abwägen. Die Freiheit der Wahl muss gemäß dem aus dem römischen Recht gekannten Prinzip „*suum quique tribuere*“ sowohl den Landwirten, als auch den Konsumenten gewährt werden.³²

Az Európai Unió szabályozása

A környezetvédelmi és élelmiszerbiztonsági kockázatokat felismerve az Unió a kilencvenes években megkezdte géntechnológiára vonatkozó joganyagának a kidolgozását,³³ kezdetben a horizontális megközelítést alkalmazva.³⁴ Így került kidolgozásra a szakirodalom által *Első Jogszabálycsomagnak* nevezett szabályanyag, melynek részeként megszületett a *90/220/EGK irányelv*, mely az Első Kibocsátási Irányelv címet viseli, és a genetikailag módosított szervezetek szabad környezetbe történő szándékos kibocsátását szabályozta. Az irányelvet 1997-ben szigorították, végül hatályon kívül helyezte a *2001/18/EK irányelv*. A zárt rendszerbeli felhasználást a *90/219/EGK irányelv* szorítja keretek közé,³⁵ mely a GMO-k kutatási és ipari célú felhasználását szabályozza. A jogalkotás ezt követően vertikális irányba³⁶ fordult, így specializálva az egyes területeket. A GM-élelmiszerekkel kapcsolatos kérdéseket a *258/97/EK rendelet* szabályozza, melyet *Új Élelmiszer Rendeletnek* is nevezzük.

Az anyajogszabálynak tekinthető *Második Kibocsátási Irányelv* a *2001/18/EK irányelv*,³⁷ melyet az elővigyázatosság elvének³⁸ megfelelően alkottak meg. Célja, hogy közelítse egymáshoz a tagállamok jogszabályait, ezen belül pedig különösen fontos az egyes országokban elfogadott etikai alapelvek betartása. A kibocsátás engedélyezésének alapja a tudományos bizonyítékokon alapuló kockázatbecslés, ezután következik az egységes engedélyezési eljárásnak, a termékként vagy termékben megjelenő GMO-k forgalomba hozatalának szabályai, a címkézési előírások, és a védzáradról való rendelkezés.

A GMO-kkal kapcsolatos, uniós joganyagban mutatkozó hiányosságok megoldása elengedhetetlené vált a civil szervezetek kampányai, a megnőtt fogyasztói figyelem, a GM vetőmagvak eladási mutatójának ugrásszerű növekedése és az EU- USA jogvita folytán. Így született meg a *178/2002/EK rendelet*, más néven *Élelmiszerjog rendelet*, mely általános elveket állapít meg az élelmiszerek és takarmányok biztonságára vonatkozóan, létrehoz egy hálózatként működő sürgősségi riasztórendszert, és felállítja az EFSA-t.³⁹ Az Európai Élelmiszerbiztonsági Hivatal segítséget és tudományos szakvéleményt nyújt a közösségi politikáknak és törvényhozásnak minden olyan területen, melynek az élelmiszerek és takarmányok biztonságára közvetlen vagy közvetett hatása van. Független információkkal

Die Regelung der EU

Die Europäische Union erkannte die Risiken für den Umweltschutz und für die Lebensmittelsicherheit, und begann in den neunziger Jahren, die Rechtsnormen der Gentechnologie auszuarbeiten.³³ Anfangs verwendete sie die horizontale Annäherung.³⁴ In diesem Sinne arbeitete sie die in der Fachliteratur „*Erstes Normenpaket*“ genannten Rechtsnormen aus. Als Teil dieses Pakets entstand die *Richtlinie 90/220/EWG*, die man auch „*Erste Emissionsrichtlinie*“ nennt. Diese regelt die absichtliche Freisetzung genetisch veränderter Organismen in die Umwelt. Sie wurde im Jahre 1997 verschärft, und schließlich durch die *Richtlinie 2001/18/EG* aufgehoben. Die Anwendung genetisch veränderter Mikroorganismen in geschlossenen Systemen wurde durch die *Richtlinie 90/219/EWG* eingeschränkt.³⁵ Sie regelt die Anwendung der GVO zu Forschungs- und zu industriellen Zwecken. Die Gesetzgebung schlug später die vertikale Richtung ein³⁶ und spezialisierte die einzelnen Gebiete. Die mit GV-Lebensmitteln zusammenhängenden Fragen werden durch die *Verordnung 258/97/EG* geregelt, die man auch *Neue Lebensmittelverordnung* nennt.

Die *Richtlinie 2001/18/EG*,³⁷ die man auch „*Zweite Emissionsrichtlinie*“ nennt, ist das Muttergesetz und wurde gemäß dem Vorsorgeprinzip³⁸ ausgearbeitet. Ihr Ziel ist es, die Rechtsnormen der Mitgliedstaaten einander zu nähern, und besonders wichtig ist dabei die Einhaltung der ethischen Prinzipien der einzelnen Staaten. Die Richtlinie hält zunächst fest, dass die Grundlage der Emissionszulassung eine auf wissenschaftlichen Beweisen beruhende Risikoabschätzung ist. Nach diesem Grundsatz folgen die Regeln des Standardzulassungsverfahrens und des Inverkehrbringens von GVO als Produkte oder in Produkten, sowie die Vorschriften der Kennzeichnung und die Verfügung über die Schutzklausel.

Die Behebung der Mängel der GVO-Regelung wurde aus mehreren Gründen unerlässlich: wegen der Kampagne der Zivilorganisationen, wegen der zunehmenden Aufmerksamkeit der Konsumenten, wegen des großen Verkaufes von GM-Saatgut und wegen der Debatte zwischen der EU und den USA. So entstand die *Verordnung 178/2002/EG*, die so genannte *Lebensmittelrechtsverordnung*, die allgemeine Prinzipien bezüglich der Sicherheit von Lebensmitteln und Futter feststellt, ein als Netzwerk funktionierendes Dringlichkeitsalarmsystem aufstellt, und die EFSA³⁹ errichtet. Die Europäische Behörde für Lebensmittelsicherheit unterstützt die Gemeinschaftspolitik und die Gesetzgebung auf allen Gebieten, die einen direkten oder indirekten Einfluss auf die Sicherheit von Lebensmitteln und Futter

szolgál és tudományos szakvélemények elkészítését végzi a genetikailag módosított organizmusokkal kapcsolatban.

Az 1829/2003/EK rendelet⁴⁰ egyszerűsíti az Élelmiszerjog Rendelet előírásait, és átlátható engedélyezési eljárást vezet be, melyet „egy kulcs, egy ajtó eljárásnak” nevez a szakirodalom. A rendelet elkülöníti egymástól az élelmiszerekre és a takarmányokra vonatkozó előírásokat. Fontos kiemelni a jogszabályok sorában még az 1830/2003/EK rendeletet, más néven a *Nyomonkövethetőségi Rendeletet*, mely az élelmiszer- és takarmánytermékek forgalomba hozatalának minden szakaszában összehangolt nyomon-követési keretet nyújt, így válik lehetővé a fogyasztók és a piaci szereplők számára a választás szabadságának gyakorlása. A címkézési kötelezettség küszöbértéke 0,9 százalék, de a szabályozási eljárás alapján alacsonyabb küszöbértéket is meg lehet állapítani.

Az uniós engedélyezési rendszer alapja minden egyes génmódosított szervezet egyenként történő vizsgálata, egyedi alapon történik tehát az engedélyezésről szóló döntés. A kérelmezőnek részletes és bizonyítékokkal hitelesen alátámasztott dokumentációt kell benyújtania az adott uniós tagállamban az illetékes hatósághoz, melyet ezután a tagállamok mindegyike véleményez.⁴¹ A kérelmet az EFSA is értékeli, mely köztudottan GMO-párti, és az esetek többségében megállapítja a lényegi azonosságot. A kérelemtől közös döntést hoznak, hazánknak tehát nincs joga egyedül eldönteni azt, engedélyezni kívánja-e a kérelemben megjelölt GMO-t. Végezetül a jelölési szabályok⁴² következnek, és a forgalmazás minden egyes szakaszában nyomon kell követni a szántóföldtől egészen a fogyasztó asztaláig.

Az Unióban nincs olyan jogszabály, amely a *koegzisztenciát*,⁴³ vagyis az együtt-termesztést szabályozza, ezt a kérdést az uniós honatyák a tagállamokra bízzák. Készült azonban egy ajánlás,⁴⁴ mely irányítúként szolgál, a tagállam területéről való kitiltás azonban ezen keretek között sem valósítható meg. Az ajánlás emellett tartalmazza a nemzeti stratégiák irányvonalait, melynek nyomán mára több uniós tagállam, így például Dánia, Spanyolország, Olaszország, Németország és Ausztria, rendelkezik koegzisztencia törvénnyel.

haben. Sie gibt unabhängige Informationen und erstellt wissenschaftliche Gutachten bezüglich der genetisch modifizierten Organismen.

Die *Verordnung 1829/2003/EG*⁴⁰ vereinfacht die Vorschriften der Lebensmittelrechtsverordnung und führt ein durchschaubares Standardzulassungsverfahren ein, das von der Fachliteratur auch „*ein Schlüssel, eine Tür*“ genannt wird. Die Verordnung trennt die Vorschriften über Lebensmittel und über Futter von einander. Eine andere wichtige Rechtsnorm ist die *Verordnung 1830/2003/EG*, die man auch „*Rückverfolgbarkeitsverordnung*“ nennt. Sie steckt einen abgestimmten Rahmen für die Rückverfolgung in jedem Abschnitt des Inverkehrbringens ab, und dadurch wird die Freiheit der Wahl sowohl für die Konsumenten als auch für die Marktakteure gewährt. Der Schwellenwert für die Etikettierung beträgt heute 0,9%, aber gemäß dem Regelungsverfahren kann auch ein niedrigerer Wert festgelegt werden.

Das Genehmigungssystem der EU beruht auf der getrennten Prüfung jedes einzelnen GMO, das heißt, die Entscheidung über die Genehmigung wird bei jedem GVO jeweils einzeln gefasst. Der Antragsteller hat eine ausführliche, mit Beweisen unterstützte Dokumentation bei der zuständigen Behörde des gegebenen Staates einzureichen, die danach von jedem Mitgliedstaat beurteilt wird.⁴¹ Der Antrag wird auch von der EFSA beurteilt, die offenkundig eine GVO-Befürworterin ist, und sie stellt die substantielle Äquivalenz in überwiegender Mehrheit der Fälle fest. Über den Antrag wird eine gemeinsame Entscheidung getroffen, was ja bedeutet, was Ungarn kein Recht hat, darüber allein zu entscheiden, ob es den im Antrag bezeichneten GVO genehmigen will oder nicht. Dann kommen die Regeln der Kennzeichnung⁴² zur Anwendung, die sicherstellen, dass ein GVO in jedem Abschnitt des Vertriebes – vom Feld bis zum Tisch des Konsumenten – verfolgt werden kann.

In der EU gibt es keine Rechtsnorm, die die *Koexistenz* von Produktionssystemen konventioneller, ökologischer Pflanzen und GVO regelt.⁴³ Die Regelung dieser Frage sollte von den Mitgliedstaaten selbst entwickelt und umgesetzt werden. Es gibt aber eine Empfehlung⁴⁴ als Kompass. Das Verbot von GVO auf dem Gebiet eines einzigen Mitgliedstaates kann aber im Rahmen dieser Regelung nicht erreicht werden. Die Empfehlung enthält Leitlinien für alle Mitgliedstaaten, gemäß denen z.B. Dänemark, Spanien, Italien, Deutschland und Österreich jeweils ihr eigenes Koexistenzgesetz ausgearbeitet haben.

A hazai szabályozás

Alkotmányunk deklarálja mindenki jogát az egészséges környezethez,⁴⁵ ezen szabály értelmezése pedig a GMO-t ellenzők táborát erősíti, ha annak negatív hatásait vizsgáljuk. A harmadik generációs jogok köré tartozik a legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez való jog,⁴⁶ ennek biztosításához pedig megfelelő, az alapjogot biztosító szabályozást kell kidolgoznia mind az uniós, mind a hazai jogalkotónak annak ellenére, hogy egyes tudósok⁴⁷ éppen abban látják a nagy lehetőséget, hogy az agronómiai szempontból fontos gének bevitelére logikus továbblépés abban a több évezredes folyamatban, amelynek során az ember a természetű növények genetikai állományát megváltoztatja.

A géntechnológia magyarországi szabályozásában két szint különíthető el egymástól, a termesztés és a fogyasztás. A termesztésre vonatkozó szabályozásban a környezetvédelmi kockázati elemeket kell figyelembe venni: a transzgenikus növények kiszoríthatják a hagyományos megfelelőiket, a génfertőzés megváltoztathatja a teljes biostruktúrát, ezen belül is a flórát és az arra épülő faunát.

A fogyasztásra vonatkozó szabályozás körében a már késztermék vet fel élelmiszerbiztonsági és takarmányjogi kérdéseket, ezzel két alrészletre bontható: élelmiszerbiztonsági és takarmányjogi joganyagra. Mindkét irányban az előrelátható biztonság megteremtése a cél, tehát a genetikai módosítás, mint tevékenység, azok termesztése és az abból előállított termékek forgalmazása által hordozott potenciális veszélyeket kell a jogalkotónak megelőznie, a lehetőségekhez képest minimalizálni, a már meglévő problémákat pedig hatékonyan kezelnie.

Magyarországon a géntechnológiai tevékenység szabályozásáról először a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény rendelkezett. Ennek vonatkozó passzusa kimondja, hogy a biológiai sokféleséget befolyásoló, genetikailag módosított szervezetek létrehozására, az azokkal folytatandó kísérletek, termesztésük, tenyésztésük, terjesztésük, az országból történő kivitelük és behozataluk csak külön törvényben meghatározott feltételekkel és módon történhet.⁴⁸ Ezen rendelkezés és a géntechnológia rohamos fejlődése alapján szükségessé vált egy külön ezt a területet szabályozó jogszabály kidolgozása, mely a géntechnológiai tevékenységről szóló 1998. évi XXVII. törvény (a továbbiakban Géntörvény, Gtv.) formájában öltött testet. A törvény első módosítása 2002-ben történt,⁴⁹ de a szabályozás történetében a nagy fordulópontot a 2006. évi módosítás⁵⁰ jelentette, mely jelentősen módosította a géntörvényt. Ennek

Die Regelung in Ungarn

Das Recht auf eine gesunde Umwelt⁴⁵ ist in der Verfassung verankert, und die Auslegung dieser Norm unterstützt die Gegner der GVO, wenn man die negativen Auswirkungen der GVO-Produktion betrachtet. Das Recht auf die bestmögliche körperliche und seelische Gesundheit⁴⁶ gehört zur dritten Generation der Rechte. Die Gesetzgeber sowohl der EU als auch in Ungarn müssen eine das Grundrecht sichernde Regelung schaffen.

In der ungarischen Regelung der Gentechnologie kann man zwei Ebenen unterscheiden: den Anbau und den Verbrauch. Bei der Regelung des Anbaus müssen die Risikofaktoren für die Umwelt berücksichtigt werden: die transgenischen Pflanzen können ihre traditionellen Entsprechungen verdrängen, und eine Geninfektion kann die ganze Biostruktur verändern, sowohl die Flora als auch die darauf basierende Fauna.

Bei der Regelung bezüglich des Verbrauchs wirft das Fertigprodukt lebensmittelsicherheits- und futterrechtliche Fragen auf, so kann dieses Regelungsmaterial in zwei Teile geteilt werden: Rechtsnormen bezüglich der Lebensmittelsicherheit und solche des Futterrechts. Das Ziel beider Richtungen ist immer die Gewährleistung einer absehbaren Sicherheit, also die potentiellen Gefahren der Genmanipulation als Tätigkeit, der Kultivierung und des Vertriebs der dadurch hergestellten Produkte zu verhüten oder nach Möglichkeit zu minimieren, und die entstandenen Probleme zu handhaben.

In Ungarn verfügte das Umweltschutzgesetz Nr. 1996:LIII über die Regelung der gentechnologischen Tätigkeit. Es hielt fest, dass die Erzeugung von GVO, welche die Biodiversität beeinflussen, die Versuche damit, ihr Anbau und Zucht, ihr Vertrieb, Export und Import nur unter den in einem eigenen Gesetz festgelegten Bedingungen und auf die dort festgelegte Art und Weise möglich sind.⁴⁷ Angesichts dieser Verfügung und der stürmischen Entwicklung der Gentechnologie wurde es notwendig, ein eigenes Gesetz zu erlassen, und das war das Gesetz über die gentechnologische Tätigkeit Nr. 1998:XXVII („Gentechnikgesetz“). Es wurde das erste Mal im Jahre 2002 modifiziert,⁴⁸ aber der große Wendepunkt in der Geschichte der Regelung war die Novellierung im Jahre 2006.⁴⁹ Erstens musste Ungarn seiner Rechtsharmonisierungspflicht nachkommen, zweitens brauchte unsere Heimat ein standfestes Gesetz zur

több oka is volt. Elsősorban hazánknak eleget kellett tennie uniós jogharmonizációs kötelezettségének. Emellett szüksége volt Magyarországnak egy stabil lábakon álló géntechnológiát szabályozó törvényre, hogy ha az Európai Bizottság feloldja a 2005 januárja óta érvényben lévő védzáradékot,⁵¹ hazánk akkor se maradjon megfelelő szabályozás nélkül.⁵² Sajnálatos tény, hogy a törvény a szakmai-jogi kérdések tisztázását külön jogszabályi rendezés útjára tereli,⁵³ így lényegileg egy kvázi üres kerettörvényt hozott létre a jogalkotó.⁵⁴

A hatályos jogszabály bár engedélyezi a géntechnológiai tevékenységet, szigorú kereteket állít fel, melyek betartása gyakorlatilag csak a nagyüzemek számára elérhető, és amely a legkeményebb szabályozás ma Európában. Jelenlegi GM-szabályozásunk azonban továbbra is hiányos, például, továbbra sincs kötelezve kísérleti anyag biztosítására a tőle független kockázatvizsgálatok elvégzéséhez a GM- vetőmagvakat előállító vállalat.

A jogszabály a *céljának*⁵⁵ megjelölésében diszkrétan fogalmaz, hiszen maga a jogalkotó is elismeri a géntechnológiában rejlő lehetőségeket; ugyanakkor a kockázatokat is. Helyes módon célja a törvénynek a természet egyensúlyának a megőrzése, amely arra enged következtetni, hogy a génfertőzéstől való félelem nem megalapozatlan. Az emberi egészség védelme is célként szerepel, kérdés, hogy az eddig elvégzett vizsgálatok elegendők- e ahhoz, hogy kockázatok nélkül fogyaszthatóak legyenek ezek a termékek. Végül célként említi a törvény a tudományos és gazdasági fejlődés biztosítását, amely valóban fontos törekvés, függetlenül attól, hogy egy adott állam jogalkotása a géntechnológia mellett vagy azzal szemben foglal állást.

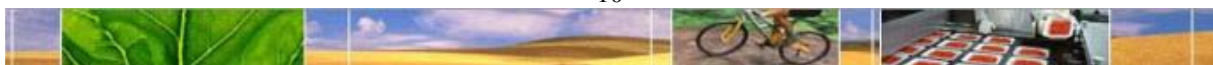
A jogszabály *tárgyi hatálya*⁵⁶ kiterjed a géntechnológiai tevékenységre, az azt végző létesítmény létrehozatalára, a zárt rendszerben, laboratóriumokban történő felhasználásra, a GMO- k forgalomba hozatalára, behozatalára, kivitelére, szállítására és a koegzisztenciára, vagyis az együtt-termesztésre. A törvény tárgyi hatályának meghatározásakor szembeötlő kérdés, hogy a genetikailag módosított növény a szabályozás adott szelében elsődleges *mezőgazdasági terméknek* tekinthető-e? A fogalom pontos jogi definíciójának meghatározásával nem élt a magyar jogalkotó, e tekintetben a Római Szerződés 38. cikke az irányadó, mely szerint mezőgazdasági termék a növénytermesztés, az állattenyésztés és a halászat nyersterméke és az ezekkel közvetlen kapcsolatban álló készítmények az elsődleges feldolgozottsági fokig. A fogalom növénytermesztési szakaszába beleillik a génmódosított növény, az érdekes kérdést itt az veti

Regelung der Gentechnologie, damit es für den Fall, dass die Europäische Kommission die seit Januar 2005 geltende Schutzklausel aufhebt, nicht ohne Schutz bleibt.⁵⁰ Betrübblicherweise weist das Gesetz die Klärung der fachlichen und rechtlichen Fragen anderen Rechtsnormen zu,⁵¹ so erließ der Gesetzgeber ein quasi leeres Gesetz.⁵²

Obwohl die gültige Rechtsnorm die gentechnologische Tätigkeit zulässt, stellt sie strenge Bedingungen auf, deren Einhaltung praktisch nur in Großbetrieben möglich ist. Das ist die strengste Regelung in Europa. Unsere gegenwärtigen GV-Rechtsnormen sind jedoch immer noch mangelhaft: der Hersteller von GV-Saatgut ist z.B. nicht verpflichtet, Versuchs-material für unabhängige Risikoprüfungen bereit-zustellen.

Das Gesetz formuliert seine *Ziele* diskret,⁵³ weil der Gesetzgeber die der Gentechnologie inhärenten Möglichkeiten, aber auch die Risiken kennt. Das Ziel ist die Erhaltung des Gleichgewichts in der Natur, woraus man folgern kann, dass die Angst vor einer Geninfektion nicht unbegründet ist. Der Schutz der menschlichen Gesundheit ist auch ein Ziel, es ist aber fraglich, ob die bisher angestellten Prüfungen genügen, den Konsum von diesen Produkten als risikofrei zu erklären. Das Gesetz bezeichnet schließlich als Ziel, die wissenschaftliche und wirtschaftliche Entwicklung zu fördern. Das ist wirklich eine wichtige Bemühung, unabhängig davon, ob die Gesetzgebung eines Staates für oder gegen die Gentechnologie Stellung bezogen hat.

Der sachliche *Geltungsbereich* des Gesetzes⁵⁴ erstreckt sich auf die gentechnologische Tätigkeit, auf die Aufstellung von Einrichtungen mit diesem Ziel, auf die Anwendung von GVO in einem Labor oder in einem geschlossenen System, auf den Vertrieb, auf den Export und Import, auf die Spedition und auf die Koexistenz der GVO. Bei Festlegung des Geltungsbereichs des Gesetzes taucht die praktische Frage auf, *ob eine GV-Pflanze* im Sinne dieser Regelung *ein landwirtschaftliches Erzeugnis ist*. Der ungarische Gesetzgeber hat den Begriff rechtlich nicht genau definiert, hier ist der Artikel 32 des Vertrags von Rom maßgebend: „Unter landwirtschaftlichen Erzeugnissen sind die Erzeugnisse des Bodens, der Viehzucht und der Fischerei sowie die mit diesen in unmittelbarem Zusammenhang stehenden Erzeugnisse der ersten Verarbeitungsstufe zu verstehen.“ Auf die GV-Pflanze kann diese Definition (Erzeugnis des Bodens) eigentlich angewendet werden, aber es ist

fel, hogyan értelmezzük azt, hogy a tudós mesterségesen bevisz egy idegen gént a növényi szervezetbe. Feldolgozásról eddig akkor beszéltünk, ha a növény a szántóföldről további kezelésen ment át, ebben az esetben azonban a szabadföldi termesztést *megelőzően* kerül sor a módosításra. Az elsődleges mezőgazdasági termék fogalma alól kivételt képeznek azok a termékek, amelyek kezdeti feldolgozáson mentek keresztül. Mindezek alapján GM-növények mindenképpen beleférnek a fenti fogalom-meghatározásba.

Jelenleg a magyar jogalkotó különbséget tesz a *zárt rendszerbeli felhasználás*⁵⁷ és a nyílt rendszerű hasznosítás, vagyis a *kibocsátás*⁵⁸ között. Előbbi esetben eltűri a tevékenységet, ezt is megfelelő szabályok közé szorítva, utóbbi esetben pedig elválik a termesztés és a piacra bocsátás, illetve forgalmazás szekciója, melyben a tiltás, engedélyhez kötöttség, meghatározott magatartás előírása és a tűrés lehetőségeivel, és ezek kombinációival operál.

A hatályos Koegzisztencia Törvény és annak végrehajtási rendeletei alapján géntechnológiai hatóság a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium, ide kell benyújtani az engedély iránti kérelmeket. Tudományos tanácsadó testülete a *Géntechnológiai Bizottság*, szakhatóságként pedig a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium és az Egészségügyi Minisztérium vesz részt a döntéshozatalban.⁵⁹

A jogszabály módosításának egyik központi kérdése a koegzisztencia, vagyis az együtt-termesztés szabályozása. A génáramlás két úton történhet: biológiai és fizikai úton. A biológiai génterjesztésre megoldást kínál a védőtávolság, hatás nélküli együttélés azonban nincs, ez csak ideig-óráig biztosít védelmet. A tényleges keveredés pedig szabad szemmel nem látható, kimutatása csak költséges módszerekkel lehetséges, mely tovább növeli a költségeket.⁶⁰

A védőtávolság

A 2006. évi CVII. törvény egyik célja a koegzisztencia, vagyis az együtt-termesztés szabályozása. Ebből kifolyólag kulcsfogalma a *pufferzóna*.⁶¹ Ez a terület bármely irányú fizikai keveredés, pollenszennyezés, árvakelésből származó idegen beporzás, elsodródás és egyéb szennyezés

eine interessante Frage, wie die Tatsache zu beurteilen sei, dass ein Wissenschaftler ein fremdes Gen in den Pflanzenorganismus einsetzt. Über Verarbeitung sprach man bisher in Fällen, wenn die Pflanze vom Feld nach der Ernte weitere Behandlungen durchging, aber in diesem Fall kommt es *vor* dem Anbau zu einer Behandlung. Eine Ausnahme vom Begriff der landwirtschaftlichen Erzeugnisse der ersten Verarbeitungsstufe bilden Produkte, die einer anfänglichen Verarbeitung unterworfen wurden. In diesem Sinne passen die GV-Pflanzen auf jeden Fall in den Begriff hinein.

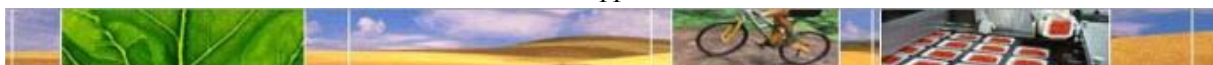
Der ungarische Gesetzgeber unterscheidet zurzeit zwischen der *Anwendung in geschlossenem System*⁵⁵ und der absichtlichen *Freisetzung* in die Umwelt.⁵⁶ Bei der Anwendung in geschlossenen Systemen duldet er die Tätigkeit und weist sie in gewisse Rahmen, bei der Emission trennt er den Anbau vom Inverkehrbringen und von der Vermarktung. Bei Regelung dieses Segments operiert der Gesetzgeber mit dem Verbot und der Genehmigungspflicht, mit den Möglichkeiten der Vorgabe bestimmter Verhaltensweisen und ihrer Duldung, bzw. mit ihren Kombinationen.

Gemäß dem gültigen Koexistenzgesetz und dessen Durchführungsverordnungen gilt das Landwirtschaftsministerium (Ministerium für Ackerbau- und Landentwicklung) als gentechnologische Behörde, hier können die Zulassungsanträge eingereicht werden. Die wissenschaftliche Beratung erfolgt durch die *Gentechnologische Kommission*, und als Fachbehörden nehmen das Ministerium für Umweltschutz und Wasserwesen und das Gesundheitsministerium am Entscheidungsprozess teil.⁵⁷

Die zentrale Frage der Gesetzesänderung ist die Regelung der Koexistenz. Die Strömung der Gene kann auf zwei Wegen erfolgen: biologisch und physisch. Eine Lösung des Problems der biologischen Geninfektion kann der Schutzabstand darstellen, aber eine Koexistenz ohne Auswirkungen ist unmöglich, der Schutzabstand kann auch nur für eine gewisse Zeit einen Schutz gewähren. Die tatsächliche Mischung ist unsichtbar, er kann nur mit kostspieligen Methoden nachgewiesen werden, was die Kosten noch weiter steigert.⁵⁸

Schutzabstand

Ein Ziel des Gesetzes 2006:CVII ist die Regelung der Koexistenz, und sein Schlüsselbegriff ist die *Pufferzone*.⁵⁹ Sie dient zur Vorbeugung jeglicher physischer Mischung, Pollenverschmutzung, Fremdbestäubung sonstiger Verschmutzung, und sie trennt die mit GVO nutzbar gemachten Flächen von den

megakadályozására szolgál és *elválasztja* egymástól a GMO-kkal hasznosított területeket a hagyományos termesztéssel, az ökológiai gazdálkodással hasznosított és a természetvédelmi területektől.⁶²

Zöldszervezetek korábban 1600 méteres zónát javasoltak. Hazánk eredetileg 800 méterben szeretne volna meghatározni, de ez túlzott mértékűnek bizonyult és megbukott az uniós egyeztetések során, így jelenleg a védőtávolság 400 méter,⁶³ melyet a mezőgazdasági, esetenként pedig a környezetvédelmi hatóság a helyi körülményektől függően akár a kétszeresére is emelhet.

Arra vonatkozóan, hogy pontosan hány méteres legyen a védőzóna, a vélemények eltérőek.⁶⁴ A spanyol bizonyítékok szerint védőtávolság nélkül, közvetlenül egymás mellett termesztett hagyományos és génmódosított kukorica esetében a keveredés mindössze 0,9 százalékos volt, 12,6 méteres távolságon túl pedig már egyáltalán nem jelentkezett az átszállt pollenekből keveredés.

Reális érvnek tűnik, hogyha szem előtt tartjuk az adott növény szaporodásbiológiai jellemzőit, akkor a génmódosított növények biztonságosan termesztethetők együtt más technológiákkal, vagyis a hagyományos és a biotermesztéssel is. Például, vannak nehéz pollenek, ilyen a burgonya, vagy éppen könnyűek, mint a pázsitfűfélék. Megdől azonban az állítás, ha azt a tényt vesszük alapul, hogy olykor a szél a homokot a Szahara felől egészen Európáig hozza, egyes rovarok pedig hatalmas távolságot tesznek meg mindennapi életük során. A kukoricapollen általában 10-30 percig marad életképes természetes viszonyok között. Ezért szerencsésebb lenne, ha a jogalkotók egy általános előírás helyett *fajtspecifikusan*, az egyes növényfajták saját szaporodási jellemzőit szem előtt tartva alakítanák ki a védőtávolságra vonatkozó előírásokat.

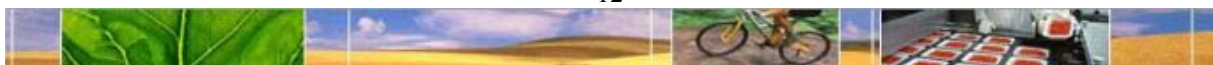
konventionell, also ökologisch bebauten Feldern und von den Naturschutzgebieten.⁶⁰

Naturschützer proponierten früher einen Schutzabstand von 1600 Metern. Ungarn wollte diesen Abstand ursprünglich in 800 Metern festlegen, aber der Vorschlag fiel in den Abstimmungen in der EU durch, so beträgt er heute 400 Metern.⁶¹ Dieser Abstand kann von der örtlich zuständigen Landwirtschafts- oder Naturschutzbehörde unter Berücksichtigung der konkreten Umstände auf das Doppelte angehoben werden.

Bezüglich der Ausmaße des Schutzabstandes gehen die Meinungen stark auseinander.⁶² Gemäß den spanischen Beweisen beträgt die Mischung bei GV-Mais ohne Schutzabstand nur 0,9 %, und über einem Abstand von 12,6 Metern gab es überhaupt keine Mischung mehr durch Pollenflug.

Es scheint ein reales Argument für das sichere Nebeneinander von GVO und traditionellem oder Bioanbau zu sein, dass die multiplikationsbiologischen Charakteristiken der Pflanzen vor Augen gehalten werden, denn es gibt z.B. schwere Pollen, wie die der Kartoffel, oder leichte, wie Graspollen. Das Argument scheidet jedoch, wenn die Tatsache ins Spiel kommt, dass der Wind manchmal Sand aus der Sahara nach Europa treibt, oder dass gewisse Insekten in ihrem Leben riesengroße Entfernungen hinterlegen. Die Maispollen bleiben in natürlicher Umgebung im Allgemeinen 10-30 Minuten lebensfähig. Deshalb wäre es glücklicher, wenn der Gesetzgeber anstatt einer allgemeinen Regelung *artspezifische* Regeln bezüglich des Schutzabstandes festlegen würde.

Ország	Izolációs távolság	Land	Isolationsabstand
Spanyolország	20- 50 méter	Spanien	20- 50 Meter
Franciaország	25 méter	Frankreich	25 Meter
Csehország	közönséges: 70 méter, bio: 200 méter	Tschechien	bei konventionellem Anbau: 70 Meter, bei Bioanbau: 200 Meter
Szlovákia	200 méter	Slowakei	200 Meter
Németország	20 méter javasolt, de 1000 méter a tervezett	Deutschland	20 Meter vorgeschlagen, aber 1000 Meter geplant

Az izolációs távolság Spanyolországban, Franciaországban és Németországban nem jogszabályban meghatározott, Szlovákiában kidolgozás alatt áll a jogszabály, Csehország pedig a rendeleti szintet választotta. A szomszéd földtulajdonos, ill. földhasználó *nyilatkozatát* pedig egyik ország sem követeli meg.

Ezt az előírt távolságot csökkenthetik:

- Faj- és fajtaspecifikusság
- Termelési cél: növénytermesztés vagy vetőmag-előállítás
- Helyi adottságok: terület formája, mértéke, klimatikus feltételek, mezőgazdasági jellemzők, környezeti struktúrák.

Ezen kívül módosulhat a védőzóna például pollencsapda⁶⁵ vagy pollennaptár alkalmazásával, vagy például steril porzós fajták alkalmazásával is.

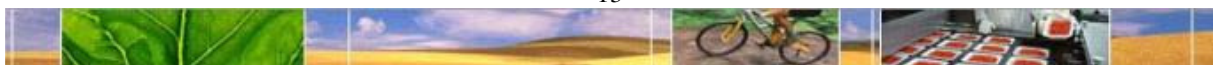
Fontos kérdést vet fel a védőzónával kapcsolatban a határ menti települések helyzete. Románia európai uniós csatlakozásával megtiltotta a genetikailag módosított növények termesztését, így vetőmagot sem árusítanak már. Egyes gazdák azonban terményük egy részét elraktározták, és ezekből a készletekből vetették el a magot földjeiken. A Greenpeace adatai szerint a hazánkban tilalom alatt álló MON810 elnevezésű kukoricát hat román megyében termesztik 332 hektáron. 2007 őszén pedig 290 hektárnyi illegális GM-szója ültetvényt számoltak fel a hatóságok Bátoron, a román-magyar határ közelében.⁶⁶ A szója esetében – elméletileg – nincs okunk félni, mert öntermékenyülő⁶⁷ fajtáról van szó, a kukorica azonban idegentermékenyülő, ez esetben tehát szél vagy a rovarok segítségével megtörténhet a magyar szántóföldeken a génterjesztés.

Azon gazdának, aki génmódosított növényt szeretne termesztetni, be kell szereznie a védőzónán belüli összes szomszéd birtokos *írásbeli hozzájárulását*.⁶⁸ Ma hazánkban egy átlagos birtoktest 5-6 hektár, ami azt jelenti, hogy körülbelül 40-50 szomszédtól kell beszerezni a beleegyezést, ami gyakorlatilag ellehetetleníti a termesztést.⁶⁹ Úgy tűnik tehát, hogy a családi gazdaságok kiszorulnak ebből a lehetőségből, a nagyüzemek azonban saját földterületükön belül is képesek biztosítani a védőtávolságot, és így előfordulhat, hogy senkitől nem kell beszerezniük hozzájárulást. Kérdéses azonban, hogy egy baráti viszonyban lévő földtulajdonos tisztában van-e a géntechnológia nyújtotta gazdasági és biológiai előnyökkel, valamint hátrányokkal, amikor a beleegyezését adja a szomszédjának. Tájékoztatását és annak tudomásul vételét hitelesítő iratot ugyanis nem követel meg a jogalkotó. A hozzájárulással viszont a Géntörvény a

Der Isolationsabstand ist in Spanien, Frankreich und Deutschland nicht in einer Rechtsnorm festgelegt, in der Slowakei wird an der Rechtsnorm gearbeitet, und Tschechien wählte die Verordnung als Regelungsform. Eine Erklärung seitens des Eigentümers oder des Benutzers des benachbarten Ackers ist in keinem Land – außer Ungarn – erforderlich.

Eine wichtige Frage bezüglich des Schutzabstandes entsteht in den Ortschaften nahe den Staatsgrenzen. Mit dem Beitritt zur EU verbot Rumänien auf seinem Staatsgebiet den Anbau von GV-Pflanzen und auch den Vertrieb solches Saatgutes. Einige Landwirte lagerten aber einen Teil ihrer Ernte und säten aus diesen Vorräten aus. Gemäß den Angaben der Greenpeace wird die in Ungarn verbotene Maissorte MON810 in sechs rumänischen Komitaten auf 332 Hektar angebaut, und im Herbst 2007 wurden 290 Hektar illegale GV-Sojaplantagen im Dorf Bátor, nahe der rumänisch-ungarischen Grenze, von den Behörden liquidiert.⁶³ Bei der Soja braucht man im Prinzip keine Angst zu haben, denn sie ist selbstbefruchtend,⁶⁴ aber der Mais vermehrt sich durch Fremdbestäubung, also in diesem Fall wird eine Geninfektion der ungarischen Felder mit Hilfe des Windes oder der Insekten möglich.

Ein Landwirt, der GV-Pflanzen anbauen möchte, muss die schriftliche Zustimmung jedes Nachbarbesitzers innerhalb der Schutzzone einholen.⁶⁵ Heute ist ein durchschnittlicher Besitzkörper in Ungarn etwa 5-6 Hektar groß. Das bedeutet etwa 40-50 Nachbarn, was den Anbau praktisch unmöglich macht.⁶⁶ Es sieht so aus, dass Familienbetriebe diese Möglichkeit nicht nutzen können, aber Großbetriebe können sogar innerhalb ihres eigenen Gebietes den Schutzabstand sicherstellen, und so kann vorkommen, dass sie keine Zustimmung einholen müssen. Fragwürdig ist jedoch, ob sich gute Nachbarfreunde bei Erklärung der Zustimmung über die wirtschaftlichen und biologischen Vorteile und Nachteile im Klaren sind. Der Gesetzgeber schreibt nämlich für den Antragsteller keine schriftliche Informationspflicht vor, bzw. er verlangt keinen Schriftsatz über die Kenntnisnahme solcher Informationen. An die

kérelmező javára kártérítést csökkentő ill. kizáró jogkövetkezményt fűz azzal, hogy a fokozott veszéllyel járó tevékenységre vonatkozó szabályok⁷⁰ helyébe a beleegyezéssel az általános kárfelelősségi szabályok⁷¹ lépnek.⁷²

GMO-mentes övezetek

A védőtávolság vitájában némi mentsvárat jelenthet a GMO-mentes övezetek létrehozása, mely nem sajátos magyarországi kezdeményezés, az Unióban például Ausztria valamennyi tartománya, Olaszországban Toszkána⁷³ ilyen övezetté nyilvánította magát. A jogalkotónak a Géntörvény általános rendelkezései között szabályoznia kellett volna a GM-mentes település, kistérség, régió jogi státuszának törvényi feltételeit, az ezt biztosító eljárási rendet, és ez esetben a gazdák jogállását is.⁷⁴ Sajnálatos módon ez a törvény módosításakor elmaradt.

Az Európai Bizottság azonban elzárkózott mindenfajta regionális tiltás lehetőségének bevezetésétől, és azzal érvelt, hogy ezáltal sérülne a gazdák választásának szabadsága. Annak természetesen nincs akadálya, hogy a gazdák együttesen úgy döntsének, nem kívánnak élni a géntechnológia által kínált lehetőséggel, megtiltani azonban nem lehet. Ennek ellenére szerte Európában mára már 4500-nál több település és 172 régió nyilvánította magát GMO-mentes övezetté,⁷⁵ köztük Magyarországon például Esztergom, Hódmezővásárhely, Bicske, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye és a nyugat-dunántúli régió.⁷⁶

Jelölés

Az USA-ban nem köteles feltüntetni a gyártó az élelmiszereken, hogy az genetikailag módosított összetevőt tartalmaz. Ennek egyik magyarázata lehet, hogy az emberek sokkal kevésbé szkeptikusak a GMO-kkal szemben, mint Európában.

Ha az Európai Unióban valamely gyártó genetikailag módosított összetevőt alkalmaz terméke gyártása során, akkor annak címkéjén a következő szöveget kell feltüntetnie a 1830/2003/EK Rendeletnek megfelelően:

- „Ez a termék géntechnológiával módosított összetevőt tartalmaz”
- „Ez a termék géntechnológiával módosított [szervezet(ek) neve]-t tartalmaz.”⁷⁷

A jelölésnek jól láthatónak, érthetőnek, egyértelműnek és valós tartalmúnak kell lennie. Amennyiben azonban az egyes összetevőkre vagy magába az élelmiszerbe bizonyíthatóan *véletlenül*, technikailag

Zustimmung des Nachbarn knüpft der Gesetzgeber schadenersatzmindernde oder -ausschließende Rechtsfolgen an, denn an Stelle der Gefährdungshaftung⁶⁷ gelten⁶⁸ nach der Zustimmung die Vorschriften über die allgemeine Schadenshaftung.⁶⁹

GVO-freie Zonen

In der Debatte über den Schutzabstand bedeutet die Festlegung von GVO-freien Zonen eine Fluchtburg. Das ist keine ungarische Initiative, denn in der EU haben sich alle österreichischen Bundesländer und in Italien die Toskana⁷⁰ als GVO-freie Zone deklariert. Der Gesetzgeber hätte in den allgemeinen Verfügungen des Gentechnikgesetzes den rechtlichen Status der GVO-freien Siedlungen, Kleinarealen und Regionen, sowie die Rechtsstellung der Landwirte⁷¹ regeln müssen. Bedauerlicherweise ist das bei der Gesetzesänderung unterblieben.

Die Europäische Kommission verschloss sich aber vor der Möglichkeit jeglicher, wie auch immer gearteter regionaler Verbote und argumentiert damit, dass dadurch die Wahlfreiheit der Landwirte Schaden nehmen könnte. Natürlich könnten sie sich gemeinsam dafür entscheiden, dass sie von den Möglichkeiten der Gentechnologie nicht Gebrauch machen möchten, ein allgemeines Verbot sei aber nicht möglich. Trotz alledem erklärten sich aber in ganz Europa schon mehr als 4500 Siedlungen und 172 Regionen für GVO-freie Zonen, in Ungarn z.B. die Städte Esztergom, Hódmezővásárhely und Bicske, sowie das Komitat Szabolcs-Szatmár-Bereg und die westtransdanubische Region.⁷²

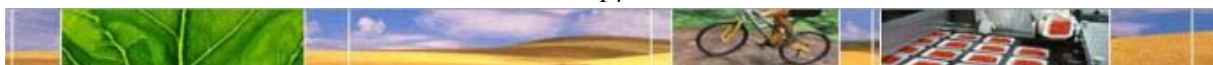
Kennzeichnung

In den USA ist der Hersteller nicht verpflichtet, GV-Bestandteile in Lebensmitteln zu kennzeichnen. Eine Erklärung dafür kann die Tatsache sein, dass die Menschen dort GVO gegenüber nicht so skeptisch sind wie in Europa.

Wenn ein Hersteller in der EU bei der Herstellung seines Produkts GVO-Zutaten verwendet, muss er auf dem Etikett des Produkts gemäß Verordnung 1830/2003/EG Folgendes angeben:

- „Dieses Produkt enthält einen genmodifizierten Bestandteil.“
- „Dieses Produkt enthält genmodifiziertes ... (Bezeichnung des GVO).“⁷³

Die Kennzeichnung muss gut sichtbar, verständlich, eindeutig und wahrheitsgetreu sein. Wenn aber ein GVO-Bestandteil nachweislich *zufällig*, technisch unvermeidlich in die einzelnen Zutaten oder ins

elkerülhetetlenül került genetikailag módosított komponens, és annak mennyisége nem haladja meg a 0,9 %-os határértéket, nem kell jelölést alkalmazni.⁷⁸ Természetesen ez a szabály azokra a GMO-kra vonatkozik, amelyek forgalmazását az Unióban engedélyezték.

A határérték 0,9 százalékban történő megállapítása álláspontom szerint aggályos, hiszen mást jelent ez a mennyiség egy dekagramm, és mást egy kilogramm esetén.⁷⁹ Szerencsésebb lenne ezért, ha a szabályozás kiegészülne egy viszonyítási alappal, tehát ha grammonként rendelné a határérték alkalmazását a jogszabály.

2006. márciusi akciója során a Greenpeace a boltok polcain három olyan húskészítményt talált, melyekről lemaradt a kötelező jelölés. A *Globus Lönchhús*, a *Szegedi Paprika Darált Sertéshús* és a *Lidl Sertés húskrém sertésmájjal* készítményekből az OÉTI⁸⁰ 3 százalék fölötti GMO-tartalmat mért ki. A zöldszervezet felszólítására a Lidl már másnap levette polcairól a készítményt, a Globus pedig elismervén a genetikailag módosított összetevő jelenlétét, garanciát vállalt, hogy a jövőben szigorú teszteredmények benyújtása nélkül nem alkalmaz bizonytalan eredetű összetevőt.⁸¹ A Szegedi Paprika Zrt. vezetése elszánt: három pert indít a zöldek ellen, és nem ismeri el a határérték feletti szennyezés valóságát. Akad akadémikus, aki szerint a szóban forgó GM-szóját az EU élelmiszer-biztonsági hivatala engedélyezte, mint élelmiszert és takarmányt, a Greenpeace célja pedig az, hogy elbizonytalanítsa az embereket.⁸²

Könnyelműség lenne azt feltételezni minden fogyasztóról, hogy kellőképpen tájékozott az élelmiszerbiztonság terén, és tisztában van azzal, hogy a – főleg Argentínából származó – szója nagy része ma már génmódosított, vagy, hogy az USA-ból érkezett kukorica GM. A fogyasztót az tájékoztatja, amit a címkén lát, és jóhiszeműen hiheti azt, hogy minden információ birtokában dönt, mit tegyen a kosarába. Lengyelország 2002 óta *jelöletlenül* olyan import-élelmiszereket forgalmaz, melyek GM-szóját- és kukoricát tartalmaznak.⁸³ Egyre több gyártó alkalmazza a „negatív jelölést”, vagyis a termék címkéjén azt garantálja, hogy az *nem tartalmaz* génmódosított összetevőt.

A génmódosított takarmány

Az Európai Unióba behozott genetikailag módosított

Lebensmittel selbst gelangte, und seine Menge den Schwellenwert von 0,9% nicht erreicht, besteht keine Kennzeichnungspflicht.⁷⁴ Diese Regel bezieht sich selbstverständlich auf GVO, die in der EU zum Vertrieb zugelassen wurden.

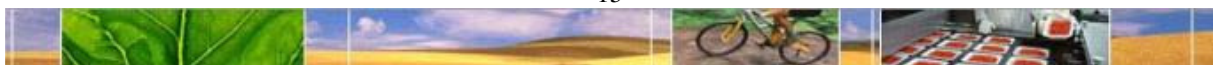
Meiner Meinung nach ist die Festlegung des Schwellenwertes in 0,9% besorgniserregend, bedeutet doch diese Menge in einem Dekagramm viel weniger als in einem Kilogramm.⁷⁵ Es wäre deshalb viel glücklicher, die Regelung mit einer Bezugsgröße zu ergänzen, also den Schwellenwert z.B. pro Gramm anzugeben.

Im März 2006 fand Greenpeace in ungarischen Geschäften drei Fleischprodukte ohne die obligatorische Kennzeichnung. Das „Frühstückfleisch Globus“, das „Schweinehackfleisch Szegedi Paprika“ und der „Schweinefleischkrem mit Leber Lidl“ enthielten GVO, deren Menge nach Messungen der OÉTI⁷⁶ über 3% lag. Nach Aufforderung der Grünorganisation nahm Lidl das Produkt sofort am nächsten Tag vom Regal. Globus gab zu, dass das Produkt GV-Bestandteile enthielt, übernahm jedoch die Gewähr dafür, in der Zukunft keine GV-Zutaten mehr zu verwenden, solange keine strengen Testergebnisse und Ursprungszertifikate vorliegen.⁷⁷ Die Führung der Szegedi Paprika Zrt. ist sehr entschlossen: sie strengt drei Prozesse gegen die Grünen an und erkennt die Wahrheit der GVO-Verschmutzung über dem Schwellenwert nicht an. Es gibt Akademiker, die meinen, dass die fragliche GV-Soja von der Europäischen Behörde für Lebensmittelsicherheit als Lebensmittel und als Futter zugelassen wurde, und Greenpeace die Menschen nur verunsichern wolle.⁷⁸

Es wäre Leichtsinn, von allen Konsumenten anzunehmen, dass sie über die Lebensmittelsicherheit ausreichend informiert und sich darüber im Klaren sind, dass der größte Teil der Soja vor allem aus Argentinien und der Mais aus den USA heute schon genmanipuliert sind. Der Konsument informiert sich durch die Kennzeichnung auf dem Etikett und er kann gutgläubig denken, dass er im Besitz aller Informationen über das Produkt entscheidet, welches er in seinen Warenkorb legt. Polen bringt seit 2002 importierte Lebensmittel in Verkehr, die GV-Soja und GV-Mais *ohne Kennzeichnung* enthalten.⁷⁹ So ist es nicht überraschend, dass immer mehr Hersteller die „negative Kennzeichnung“ verwenden, d.h. sie garantieren, dass das Produkt keinen GVO enthielt.

Genetisch verändertes Futtermittel

90% des in die EU eingeführten GV-Maises und der

kukorica és szója 90 százalékát takarmányban használják fel. Így egy átlagos európai állat táplálékának 30 százalékát GMO teszi ki, ami azt jelenti, hogy 20 millió tonna GM-termény kerül be a táplálékláncba.⁸⁴ Anélkül, hogy ezt a fogyasztó tudná. A hatályos termékjelölési szabályozás szerint ugyanis nem kell feltüntetni a géntechnológia tényét a tojás-, tej-, és húsfélék címkéjén, ha az állatokat GMO-val etették, ezzel pedig csorbult a fogyasztó *választási szabadsága*, és a tájékoztatáshoz való joga is, hiszen nem jut hozzá egy igen lényeges információhoz a termékkel kapcsolatban. Ez aggasztó lehet, ha figyelembe vesszük azon, az előzőekben vizsgált, kutatási eredményeket, melyekkel a transzgén-fehérje bélrendszerben való stabilitását bizonyítják.⁸⁵ Ha a GMO biológiailag aktív fehérjéi közül egyesek képesek bizonyos sejtek felületéhez kötődni, mert ott specifikus receptoruk van, akkor lebonthatatlaná válhatnak, és így biológiailag aktívak maradhatnak.

A GMO egy konkrét terméken keresztül: a MON810-es kukorica

A 2006 január óta érvényben lévő magyar moratórium egyelőre marad, az uniós jogszabályok alapján azonban a Bizottság még egyszer a Tanács elé terjesztheti a tilalom feloldására vonatkozó javaslatát, melyre hamarosan sor kerülhet. Gazdasági érvek és indokok nem elegendők, bizonyítani kell, hogy a *Pannon Biogeográfiai Régióban*⁸⁶ miért nem férnek meg a genetikailag módosított és a hagyományos növénykultúrák, s mivel Magyarország az Unió egyik legnagyobb kukoricaszállítója, így gazdasági előnyt jelent a GMO-mentessége.⁸⁷ A moratórium melletti érveket környezetvédelmi, élelmiszerbiztonsági és növényvédelmi nézőpont szerint érdemes számba venni.

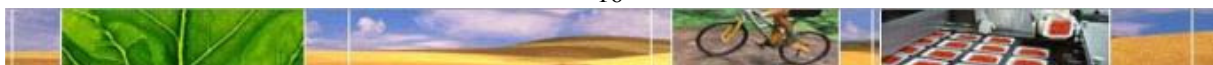
Környezetvédelmi, faunisztikai eredmények szempontjából fontos kiemelni, hogy a kukorica a kipermetezhető, megengedett toxin mennyiségének sokszorosát⁸⁸ termeli, a talajba jutott mérgeanyag pedig egy év múlva is kimutatható. Ezt bizonyítja, hogy a három, a tarló lebontásáért felelős ugróvillás rovarfaj egyike nem a toxint tartalmazó növényi maradványokat választja táplálkozásra, ami viszont a tarló lassúbb lebomlását eredményezi.⁸⁹ A talaj mikrobiális életére gyakorolt hatások feltárása egyébként is nehéz, mert a tudomány mindössze 1 százalékát ismeri a lebontásért felelős baktériumoknak, a hazai kutatások pedig ugyan elkezdődtek, a fajtatulajdonosok együttműködésének hiányában azonban le kellett állítani őket.⁹⁰ A kukoricamolyban kialakul a Bt-toxinrezisztencia a tizedik generációra,

GV-Soja werden als Futtermittel verwendet, so besteht die Nahrung eines durchschnittlichen europäischen Nutztieres zu 30% aus GVO, und das bedeutet, dass 20 Millionen Tonnen GVO in die Nahrungskette hineinkommen,⁸⁰ ohne dass man darüber etwas wüsste. Gemäß der gültigen Kennzeichnungsregelung muss man die Tatsache der Genmodifizierung an den Ei-, Milch-, und Fleischwaren nicht kennzeichnen, wenn die Tiere mit GVO gefüttert wurden. Dadurch werden sowohl die *Freiheit der Wahl* als auch das Recht auf die Auskunft des Konsumenten geschädigt, denn er erhält eine sehr wichtige Information über das Produkt nicht. Das kann besorgniserregend sein, wenn wir die Forschungsergebnisse berücksichtigen, die die Stabilität des transgenischen Eiweißes in der Verdauung beweisen.⁸¹ Wenn sich einzelne, biologisch aktive Eiweiße der GVO an der Oberfläche bestimmter Zellen festmachen können, weil sie dort einen spezifischen Rezeptor haben, dann werden sie unverdaulich und bleiben biologisch aktiv.

Ein konkreter GVO: der Mais MON810

Das seit Januar 2006 in Ungarn geltende GVO-Moratorium ist zurzeit noch in Kraft, aber die Europäische Kommission kann gemäß den europäischen Rechtsnormen beim Europäischen Rat bald den Vorschlag über die Aufhebung des Moratoriums einbringen. Wirtschaftsargumente und Begründungen reichen nicht aus, Ungarn muss nachweisen, warum in der *Pannonischen Biogeografischen Region*⁸² die GV- und die konventionellen Pflanzen nicht neben einander angebaut werden können. Da Ungarn einer der größten Maisexporteure der EU ist, so kann für ihn die GVO-Freiheit einen wirtschaftlichen Vorteil bedeuten.⁸³ Es lohnt sich, die Argumente für das Moratorium unter drei Aspekten zu betrachten:

Aus Sicht des *Umweltschutzes* ist es wichtig hervorzuheben, dass der GV-Mais das Mehrfache der zum Aussprühen erlaubten Toxinmenge produziert,⁸⁴ und das Toxin ist im Boden sogar nach einem Jahr nachweisbar. Das kann damit belegt werden, dass eine der drei Insektenarten, die für den Abbau der Stoppel verantwortlich sind, als Nahrungsmittel nicht den toxischen Pflanzenrest wählt, und das hat einen langsameren Abbau des Stoppelfeldes zur Folge.⁸⁵ Die Klärung der Auswirkungen von GV-Pflanzen auf das Leben der Mikroben im Boden ist ohnehin sehr schwierig, weil die Wissenschaft nur 1% der für den Abbau verantwortlichen Bakterien kennt. Mit den Forschungen hat man zwar in Ungarn begonnen, sie mussten jedoch mangels Zusammenwirkung unter den Artbesitzern eingestellt werden. Die Maismotte wird

emellett azonban a hazánkban veszélyeztetett nappali pávaszem lárvának ötöde elpusztul a MON810-es kukoricatáblák 10-méteres szegélyén.⁹¹

Az *élelmiszerbiztonsági* vizsgálatok sajnos még el sem kezdődtek, ennek ellenére számos szakértő mondja el véleményét vagy ellenvéleményét ezen növényrel kapcsolatban. A tápcsatorna betegségeivel foglalkozó szaktudomány, a *gastroenterológia* tárgykörébe tartozik számos ismeretlen eredetű betegség, emellett ébresztenek komoly kételyeket a GM-élelmiszerek, például a kukorica által termelt toxin,⁹² mely a kártevők tápcsatornáját károsítja mikrovérzéseket okozva a bélrendszerben.⁹³ A negatív hatások közé tartozik annak lehetősége is, hogy funkcionálisan aktív transzgén részek a bélben antibiotikum-rezisztencia kialakulását eredményezhettek, ami hatástalanítja a jelenleg forgalomban lévő antibiotikumokat.⁹⁴ Ezen gyógyszerek nélkül pedig az orvostudomány hatalmasat lépne hátrafelé. A transzgén termék hatására vagy annak bevitele révén pedig a növény saját géneiben előálló funkcionális zavar oda vezethet, hogy gyöngül az immunrendszerünk, mivel a növény új mérgező hatású vagy allergiát okozó anyagokat termelhet.

Növényvédelmi szempontból a gyapottok-bagolylepke kártétele nem jelentős, ezzel szemben releváns kártevő a kukoricabogár, de előfordul a levéltetű és a tanácsatka is, melyekkel szemben a Cry-toxinok hatástalanok.

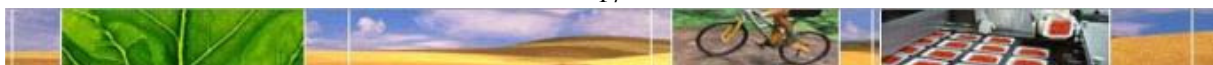
A felsorolt három érvtől tehát egyenesen következik, hogy *közgazdaságtani* szempontból a fogyasztói elutasítás⁹⁵ nyomán az értékesítés lehetőségei rosszak. Sőt, paradox módon a GM-növények a hagyományos növények árait emelik meg, ha értékesítésük előtt akkreditált laboratóriumi mérésekkel akarják tanúsítani GM-mentességüket. Esetről esetre való megítélés szükséges, hiszen az eddig vizsgált GM-növények *mindig* hatással voltak a kísérleti állatok szervezetére, így általában veszélyes minden GMO, a Bt-kukorica is adjuváns hatású.⁹⁶ Jelenleg nem elegendő a kísérletekre szánt töke, a GMO-k egészségre és környezetre gyakorolt hatásának vizsgálata nem kielégítő. Az a tény pedig igencsak elgondolkodtató, hogy nem létezik annyi pénz a világon, amellyel a genetikai módosítások minden

zur zehnten Generation toxinresistent, und ein Fünftel der Larven des in Ungarn als gefährdet geschützten Tagpfaunauges am 10 m breiten Rand der MON810-Maisfelder eingeht.⁸⁶

Unter dem Aspekt der *Lebensmittelsicherheit* wurden Untersuchungen leider erst gar nicht durchgeführt, nichtsdestotrotz veröffentlichen viele Fachleute ihre Meinung oder Gegenmeinung bezüglich dieser Pflanze. Die *Gastroenterologie*, die sich als Fachwissenschaft mit den Erkrankungen des menschlichen Magen-Darm-Trakts beschäftigt, kennt zahlreiche Krankheiten ungeklärten Ursprungs. Die GV-Lebensmittel sind ernsthaft besorgniserregend, weil das vom Mais produzierte Toxin⁸⁷ auch die Verdauung der Ungeziefers beschädigt, indem es im Darmsystem Mikroblutungen verursacht.⁸⁸ Zu den negativen Wirkungen gehört auch die Möglichkeit, dass funktional aktive Transgenteile im Darm Resistenz gegenüber Antibiotika verursachen können, was die Wirksamkeit der im Allgemeinen verwendeten Antibiotika beeinträchtigt.⁸⁹ Ohne diese Medikamente würde die Heilkunst einen riesengroßen Schritt machen – rückwärts. Auf Einfluss eines transgenischen Produkts oder dadurch, dass es in eine Pflanze gelangt, kann dort die ursprüngliche Genfunktion gestört werden, was wiederum zur Schwächung des menschlichen Immunsystems führen kann, weil die Pflanze neue toxische Stoffe oder Allergene erzeugen kann.

Unter dem Aspekt des *Pflanzenschutzes* kann behauptet werden, dass die von einer Art des Eulenfalters (*heliothis virescens*) verursachten Schäden in Ungarn nicht erheblich sind, demgegenüber ist der Westliche Maiswurzelbohrer (*diabrotica virgifera virgifera*) ein relevanter Schädling, aber auch Blattläuse (*aphidoidea*) und Spinnmilben (*tetranychus telarius*) kommen vor, gegen die die Cry-Toxine unwirksam sind.

Von den obigen drei Argumenten folgt also, dass die Verkaufsmöglichkeiten aus *wirtschaftswissenschaftlicher* Sicht wegen der Ablehnung der Konsumenten⁹⁰ ziemlich schlecht sind. Paradoxerweise erhöhen die GV-Pflanzen den Preis der traditionellen Pflanzen, weil man ihre die GVO-Freiheit mit akkreditierten amtlichen Messungen nachweisen will. Die GV-Pflanzen müssen *immer* einzeln beurteilt werden, denn die bisherigen Prüfungen beweisen, dass sie auf den Organismus der Versuchstiere *immer* einen Einfluss hatten, so kann man sagen, dass alle GVO gefährlich sind, auch der GV-Mais ist adjuvant.⁹¹ Die für die Versuche verwendeten Geldmittel genügen nicht, die Untersuchung des Einflusses von GVO auf die menschliche Gesundheit und auf die Umwelt ist nicht

lehetséges egészségügyi, illetve ökológiai hatását megnyugtató módon vizsgálni lehetne.⁹⁷

Záró gondolat

Az itt kifejtettek csak gondolatok, morzsák a géntechnológiát övező viták hatalmas kincseshányójában, de talán elegendőek ahhoz, hogy óvatosságra intsek a jogalkotót, a jogalkalmazót, és a fogyasztót egyaránt. A bevezetőben utaltam arra, hogy a géntechnológia igen fiatal tudomány, idő híján pedig nem ismerhetjük a hosszú távú hatásokat. Gyakorlatilag a tűzzel játszik az emberiség, hiszen a laboratóriumokból kiszabadult géneket már nem lehet visszahívni, ha utólag bebizonyosodik, hogy hiba történt. A harc tehát az ellenzők- helyeslők két tábora között tovább folytatódik mind a termelésfeldolgozás-forgalmazás- és fogyasztás, mind pedig a jogalkotás színterén.

Lábjegyzet

¹ Egy belgiumi egyetemen 1982-ben fedezték fel kutatók azt a baktériumot, amely képes saját genetikai információinak egy részét továbbadni más élőlényeknek, 1985-ben pedig megszületett laboratóriumi keretek között az első génmódosított gyapot. Ezzel indult el világot meghódító útjára a géntechnológia, borzolva a természetvédők, fogyasztóvédők és fogyasztók kedélyeit, nem ritkán csodát ajánlva a gazdáknak, Janus-arcúságával pedig megosztja mind a tudós társadalmat, mind a jogalkotás színterét. Forrás: KOVÁCS Krisztina: Mi az a génmanipuláció? *IPM A Gondolkodó Ember Lapja*, 2005 november, IV. évf., II. szám, 26-30. p.

² HESZKY László: A géntechnológia a globalizáció részévé vált. Forrás (2008. március 16.): http://www.biokultura.org/kiadvanyok/biokultura_folyoiratok/2006/2006_2.htm

³ A növénynemesítés során egymáshoz közel álló, rokon növényfajok keresztezése történik, hogy az utódokban szebb, életképesebb legyen a növény illetve annak termése. A géntechnológia során viszont egymástól egészen távol álló fajok génjeit ültetik át, például brazílió génjét ültetik a szójába. Így a növénynemesítéssel új tulajdonságot nem lehet bevinni az utódokba, a géntechnológiával viszont bármilyen tulajdonság továbbvihető.

⁴ Bár akad olyan növénygenetikus, aki

zufrieden stellend. Die Tatsache jedoch, dass es in der Welt nicht die Geldmenge gibt, die zur beruhigenden Untersuchung aller möglicher gesundheitlicher und ökologischer Auswirkungen der Genmanipulationen ausreichen würde, muss einen nachdenklich stimmen.⁹²

Abschlussgedanken

Die im vorliegenden Artikel dargestellten Gedanken sind nur Krümchen in der riesengroßen Fundgrube der GVO-Debatten, aber vielleicht genügen sie, den Gesetzgeber, den Rechtsanwender und den Verbraucher zur Vorsicht zu mahnen. Ich wies in der Einleitung darauf hin, dass die Gentechnologie eine sehr junge Wissenschaft ist, und mangels Zeit kann man die Dauerwirkungen der Genmodifizierung noch nicht absehen. Die Menschheit spielt praktisch mit dem Feuer, denn die in den Laboratorien entfesselten Gene können nie mehr zurückgerufen werden, wenn es sich später herausstellen sollte, dass dem Menschen ein Fehler unterlaufen ist. Der Kampf zwischen den Gegnern und den Befürwortern geht also weiter, sowohl auf dem Gebiet des Anbaues, der Verarbeitung, des Inverkehrbringens, des Verbrauches, als auch in der Gesetzgebung.

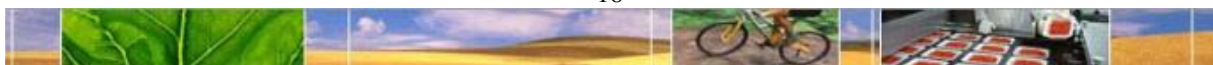
Fußnoten

¹ Im Jahre 1982 wurde eine Bakterie von Wissenschaftlern einer belgischen Universität entdeckt, die einen Teil ihrer eigenen genetischen Informationen an andere Lebewesen weitergeben kann, und im Jahre 1985 schlüpfte die erste GV-Baumwolle aus. In: KOVÁCS Krisztina: Mi az a génmanipuláció? [Was ist Genmanipulation?] *IPM A Gondolkodó Ember Lapja [Das Blatt des denkenden Menschen]*, November 2005, Jg. IV, Nr. II, S. 26-30.

² HESZKY László: A géntechnológia a globalizáció részévé vált. [Die Gentechnologie wurde zum Teil der Globalisierung.] In (16. 03. 2008.): http://www.biokultura.org/kiadvanyok/biokultura_folyoiratok/2006/2006_2.htm

³ Bei der *Pflanzenveredelung* werden verwandte Arten kreuzt, so werden die Abkömmlinge z.B. schöner, größer oder lebensfähiger; aber bei der *Genmodifizierung* verwendet man die Gene ganz unterschiedlicher Arten, z.B. das Gen der Brasilnuss wird in die Soja transplantiert. Durch Pflanzenveredelung kann man in die Abkömmlinge keine neuen Eigenschaften hineinbringen, aber mit der Hilfe der Genmodifizierung ist es möglich.

⁴ Obwohl es Pflanzengenetiker gibt, die diesen Ablauf Pflanzenveredelung nennen, kann man sehen, wenn die Frage aus wissenschaftlichem Aspekt geprüft wird, dass die zwei Begriffe einander ausschließen. Es

növénynevelésnek nevezi az eljárást, tudományos szempontból vizsgálva a két terminus technicust látható, hogy az egyik kizárja a másikat. A géntechnológiának a növénynevelés eszköztárában való elhelyezése helytelen, annak ellenére, hogy akad, aki egy pontosabb, célirányosabb eszközként jelöli meg a spontán szelekció, a fajok közötti keresztezés és az indukált mutáció egymást követő sorában. Interjú Dudits Dénes növénygenetikussal: Aki ostoba, nagyon le fog maradni. Forrás (2008. április 18.): <http://index.hu/tudomany/dudits4638/> A cikkre Darvas Béla ökotoxikológus válasza: Molekuláris svindli. (Dudits Dénesnek dedikálva.) Forrás (2008. április 18.): <http://index.hu/velemenylolvir/darvas3373/>

⁵ 1998. évi XXVII. törvény a géntechnológiai tevékenységről, 2. § g) pont.

⁶ Straughan, in: DARVAS Béla: A genetikailag módosított élőszervezetek kibocsátásának környezeti kockázatai. Fenntartható Fejlődés Bizottság, 2007.

⁷ Génfertőzés, antibiotikum-rezisztencia, egészségkárosító hatás, a növény általi toxin-túltermelés és annak talajbani lassú lebomlása.

⁸ Rovarölő hatású mérgező termelés, toxintermelés, csökkenő gyomirtószer-felhasználás, magasabb terméshozam.

⁹ A GM kukorica hibridek termesztésének előnyeit és hátrányait összegezve, pártatlanul mutatja be a magyar gazdáknak szóló nyílt levelében Heszky László akadémikus. Forrás: HESZKY László: A GM kukorica hibridek termesztésének előnyei és hátrányai – nyílt levél a magyar gazdáknak. *Magyar Mezőgazdaság* 2008. április 2.

¹⁰ Heszky László szerint felelősséggel tartozunk az utánunk következő generációknak azzal, hogy a jelenlegi tudatlanságunk adta bátorságunkkal ne okozunk helyrehozhatatlan károkat a természetes élővilágban és a kultúrflórában. In: Visszafordíthatatlan génszennyezés. *Biokultúra*, XVII. évf., 2. szám. Letölthető (2008. március 25.): http://www.biokultura.org/kiadvanyok/biokultura_folyoiratok/2006/2006_2.htm

¹¹ A világon az első helyen az USA áll, az összesen megtermesztett GM-növények körülbelül 63 %-át itt termesztik. Ezután Argentína következik a sorban 21 százalékos világpiaci részesedéssel. Kanada 6, Brazília 4, Kína 4, Dél-Afrika 1 százalékkal veszi ki részét a világban folyó termelésből, mindezek pedig összesen 99 százalékot adnak. A maradék egy százalékon tehát a világ többi országa osztozik. Forrás (2008. 02. 21.): Kutatószolgálati jelentés a géntechnológiáról II. Koegzisztencia szabályozás. Letölthető: <http://www.mkogy.hu/biz/mb/dokumentum/gentech.pdf>

¹² <http://www.isaaa.org>

¹³ A Monsanto adatai szerint ez az adat 400 millió hektárt jelent a világon. In (2008. február 24.):

ist ein Irrtum, die Gentechnologie im Arsenal der Pflanzenveredelung zu platzieren, obwohl es Menschen gibt, die die Genmodifizierung als ein zielstrebigeres Mittel in die Reihe: spontane Selektion, Kreuzung zwischen den Arten und Induktionsmutation stellen. Trotz alledem vertritt der Pflanzengenetiker Dénes Dudits diese Meinung. In: Interjú Dudits Dénes növénygenetikussal: [Interview mit dem Pflanzengenetiker Dénes Dudits:] Aki ostoba, nagyon le fog maradni. [Wer erzdumm ist, wird zurückbleiben.] In (18. 04. 2008): <http://index.hu/tudomany/dudits4638/> Die Antwort auf den Artikel gibt der Ökotoxikologe Béla Darvas in seiner Schrift: Molekuláris svindli. [Molekularer Schwindel.] Dudits Dénesnek dedikálva. [Dediziert an Dénes Dudits.] In (18. 04. 2008): <http://index.hu/velemenylolvir/darvas3373/>

⁵ Das Gesetz 1998: XXVII über die gentechnologische Tätigkeit § 2, Punkt g)

⁶ Straughan, in: DARVAS Béla: A genetikailag módosított élőszervezetek kibocsátásának környezeti kockázatai. [Umweltrisiken der Emission von GVO], Fenntartható Fejlődés Bizottság [Kommission für die nachhaltige Entwicklung], 2007.

⁷ z.B. Geninfektion, Resistenz gegenüber Antibiotika, gesundheitsschädliche Wirkung, Toxin-Überproduktion und dessen langsamer Abbau im Boden.

⁸ z.B. Insektenbekämpfungsmittel produzieren, Toxin produzieren, weniger Unkrautvertilgungsmittel notwendig, höherer Ertrag.

⁹ Die Vorteile und Nachteile der GVO-Maiskultivierung werden den ungarischen Landwirten vom Akademiker László Heszky in seinem offenen Brief unparteiisch vorgestellt. In: HESZKY László: A GM kukorica hibridek termesztésének előnyei és hátrányai – nyílt levél a magyar gazdáknak [Die Vorteile und Nachteile des Anbaues von GV-Mais – Ein offener Brief an die ungarischen Landwirte]. *Magyar Mezőgazdaság* [Ungarische Landwirtschaft], 2. April 2008.

¹⁰ Nach der Meinung von László Heszky haften wir gegenüber den folgenden Generationen für irreparable Schäden an der natürlichen Umwelt und an der Kulturflora, die wir mit der Courage unseres heutigen Unwissens verursachen. Siehe Visszafordíthatatlan génszennyezés. [Irreversible Genverschmutzung.] *Biokultúra*, Jg. XVII, Nr. 2. In (25. 03. 2008): http://www.biokultura.org/kiadvanyok/biokultura_folyoiratok/2006/2006_2.htm

¹¹ GVO-Anbau in der Welt: 63% – USA, 21% – Argentinien, 6% – Kanada, 4% – Brasilien, 4% – China, 1% – Südafrika. Das macht insgesamt 99% aus, den restlichen 1% produzieren die restlichen Länder der Welt. In: Kutatószolgálati jelentés a géntechnológiáról II. Koegzisztencia szabályozás. [Forschungsdienstlicher Bericht über die Gentechnologie II. Die Regelung der Koexistenz.]

<http://www.monsanto.hu/?Balmenu=biotechnologia&Tartalom=biotech>

¹⁴ Forrás (2008. május 24.): Új Föld Barátai tanulmány a génmódosított növényekről http://www.mtvsh.hu/hirek_list.php?which=254

¹⁵ Forrás (2008. február 23.): www.mtvsh.hu

¹⁶ A géntechnológiával módosított élelmiszer megosztja a világot. Forrás (2006. május 12.): <http://www.origo.hu/uzletinegyed/hirek/vilaggazdasag/20060509agenkezelt.html?pldx=3>

¹⁷ Angol nyelvű szakirodalomban substantial equivalence a megjelölése.

¹⁸ Például Darvas Béla, Pusztai Árpád, Bardócz Zsuzsa.

¹⁹ FAO, Food and Agriculture Organization of the United Nations, az ENSZ Élelmiszer- és Mezőgazdasági Szervezete; WHO, World Health Organization, Egészségügyi Világszervezet.

²⁰ OECD: Organisation for Economic Cooperation and Development, Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet.

²¹ SZEITZNÉ: Genetikailag módosított élelmiszerek. *Élelmiszeri Ipar*, LVII. évf., 2003, 12. szám, 362. p.

²² Forrás (2008. április 18.): Szabadúszók és szélkakasok. Pusztai Árpáddal, a Skót Tudományos Akadémia tagjával Darvas Béla készített interjút. <http://www.es.hu/pd/display.asp?channel=INTERJU0335>

²³ Pusztai Árpád szerint ez fából vaskarika. Forrás (2008. április 18.): Szabadúszók és szélkakasok. Pusztai Árpáddal, a Skót Tudományos Akadémia tagjával Darvas Béla készített interjút. <http://www.es.hu/pd/display.asp?channel=INTERJU0335>

²⁴ PUSZTAI Árpád – BARDÓCZ Zsuzsa: *A genetikailag módosított élelmiszerek biztonsága*. Budapest, 2006, Természetesen Alapítvány, 80. p.

²⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 1829/2003/EK Rendelete a géntechnológiával módosított élelmiszerekről és takarmányokról, 4. cikk 1) bek. c) pont.

²⁶ A genom egy szervezet teljes örökítő információját jelenti, amely a DNS-ben van kódolva. A kifejezést először 1920-ban Hans Winkler, a hamburgi egyetem botanikus professzora használta. Forrás (2008. május 7.): <http://hu.wikipedia.org/wiki/Genom>

²⁷ PUSZTAI – BARDÓCZ: *Op. cit.* 37-38. p.

²⁸ Forrás: Szabadúszók és szélkakasok. *Op. cit.*

²⁹ Forrás: Szabadúszók és szélkakasok. *Op. cit.*

³⁰ *Bt-növény*: Egy természetben is előforduló baktérium (*Bacillus thuringiensis*, röviden Bt) génjét fecskendezték a növénybe, ami ettől fogva állandóan egy Bt-toxin nevű, egyes rovarokra mérgező anyagot fog termelni. Forrás (2008. május 7.): <http://www.greenpeace.hu/index.php?m=kampany&alm=3&sub=1&lap=87&id=171>

³¹ Forrás: Szabadúszók és szélkakasok. *Op. cit.*

³² A WTO döntése értelmében az Európai Unió nem

Herunterzuladen unter (21. 02. 2008): <http://www.mkogy.hu/biz/mb/dokumentum/gentech.pdf>

¹² <http://www.isaaa.org>

¹³ Gemäß den Angaben von Monsanto bedeutet es 400 Millionen Hektar in der Welt. In (24. 02. 2008): <http://www.monsanto.hu/?Balmenu=biotechnologia&Tartalom=biotech>

¹⁴ In (24.05.2008): Neue Monographie von Friend of the Earth über die GV-Pflanzen.

http://www.mtvsh.hu/hirek_list.php?which=254

¹⁵ In (23.02.2008): www.mtvsh.hu

¹⁶ In (12.05.2006): A géntechnológiával módosított élelmiszer megosztja a világot [Das GV-Lebensmittel dividiert die Welt auseinander] <http://www.origo.hu/uzletinegyed/hirek/vilaggazdasag/20060509agenkezelt.html?pldx=3>

¹⁷ In der englischen Fachliteratur nennt man es *substantial equivalence*.

¹⁸ z.B. Béla Darvas, Árpád Pusztai, Zsuzsa Bardócz.

¹⁹ FAO, Food and Agriculture Organization of the United Nations; WHO, World Health Organization.

²⁰ OECD: Organisation for Economic Cooperation and Development.

²¹ Gemäß dem Artikel „Die genetisch veränderten Lebensmittel“ von SZEITZNÉ. In: *Élelmiszeri Ipar [Lebensmittelindustrie]*, Jg. LVII (2003), Nr. 12, S. 362.

²² In (20.07.2008): http://www.umweltbundesamt.at/presse/lastnews/newsarchiv_2002/news020806/

²³ Nach der Meinung von Árpád Pusztai ist es ein Ding der Unmöglichkeit, der reinste Unsinn. In (18.04.2008): Szabadúszók és szélkakasok [Freiberufler und Wetterfahnen] Árpád Pusztai, Mitglied der Schottischen Akademie der Wissenschaften wurde von Béla Darvas interviewt. <http://www.es.hu/pd/display.asp?channel=INTERJU0335>

²⁴ PUSZTAI Árpád – BARDÓCZ Zsuzsa: *A genetikailag módosított élelmiszerek biztonsága [Sicherheit der genetisch veränderten Lebensmittel]*. Budapest, 2006, Természetesen Alapítvány [Stiftung „Natürlich“], S. 80.

²⁵ Verordnung (EG) Nr. 1829/2003 des Europäischen Parlaments und des Rates vom 22. September 2003 über genetisch veränderte Lebensmittel und Futtermittel, Artikel 4 Absatz 1 Punkt c)

²⁶ *Das Genom* bedeutet die ganze DNS-Information eines Organismus. Der Ausdruck wurde zuerst im Jahre 1920 vom Botanikprofessor Hans Winkler verwendet. In (07.05.2008): <http://hu.wikipedia.org/wiki/Genom>

²⁷ Siehe Anm. 24, S. 37-38.

²⁸ Siehe Anm. 23.

²⁹ Siehe Anm. 23.

³⁰ *Bt-Pflanze*: Das Gen eines Bakteriums (*Bacillus thuringiensis*, kurz. Bt.), das auch in der Natur vorhanden ist, wurde in eine andere Pflanze injiziert,

tilthatja meg a GMO-kat.

³³ 1998 és 2004 között az EU nem engedélyezett a területén genetikailag módosított organizmusokat, ezért az USA, Kanada és Argentína a WTO-hoz fordult, melynek Döntőbizottsága kimondta, hogy a rendelkezés illegális volt, és a moratóriumot fel kellett oldania.

³⁴ Horizontális megközelítés: a genetikailag módosított organizmusokkal kapcsolatos általános kérdésekre vonatkozik az adott szabályozás.

³⁵ DOMONKOS N. Márton: A biotechnológia élelmiszeripari és mezőgazdasági alkalmazásának egyes jogi kérdései, különös tekintettel az EU szabályozására. Forrás (2008. február 1.): www.jogiforum.hu/publikaciok/170

³⁶ Vertikális szabályozás: a joganyag az egyes szektorokra, termékekre vagy kibocsátási módokra vonatkozik.

³⁷ Az irányelvet az egyes tagállamoknak át kell ültetniük a jogrendszerükbe, a rendelettel ellentétben, mely közvetlenül alkalmazandó.

³⁸ Az elővigyázatosság elve (*precautionary principle*) alapján megfelelően a tagállamok gondoskodnak arról, hogy minden megfelelő intézkedést megtegyenek azon emberi egészségre és környezetre gyakorolt kedvezőtlen hatások elhárítása érdekében, amelyek a GMO-k szándékos kibocsátásából vagy forgalomba hozatalából eredhetnek.

³⁹ European Food Safety Authority, azaz Európai Élelmiszerbiztonsági Hivatal.

⁴⁰ GM Élelmiszer és Takarmány Rendelet.

⁴¹ Mellékelni kell egy környezeti hatástanulmányt és táplálkozásbiztonsági vizsgálatokat is. Ezekkel kell igazolnia a kérelmezőnek, hogy a GMO az emberi környezetre és egészségre nem jelent veszélyt.

⁴² A termékeken jelölni kell, amennyiben a gyártó annak előállítását során genetikailag módosított összetevőt alkalmazott. Erről bővebben lásd: a *Jelölés* alcímet!

⁴³ A hagyományos, a bio- és a GM-területek egymás mellett történő hasznosítása.

⁴⁴ Az Európai Unió 2003. július 23-án bocsátotta ki 2003/556/EC ajánlását a géntechnológiával módosított, a hagyományos, valamint az ökológiai gazdálkodással termesztett termékek adott térségben együtt folytatott termesztéséről.

⁴⁵ Alkotmány 18. § A Magyar Köztársaság elismeri és érvényesíti mindenki jogát az egészséges környezethez.

⁴⁶ Alkotmány 70/D. § (1) A Magyar Köztársaság területén élőknek joguk van a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez. (2) Ezt a jogot a Magyar Köztársaság a munkavédelem, az egészségügyi intézmények és az orvosi ellátás megszervezésével, a rendszeres testedzés biztosításával, valamint az épített és a természetes környezet védelmével valósítja meg.

die von da an das Insektenbekämpfungsmittel Bt-Toxin selbst produzierte. In (07.05.2008): <http://www.greenpeace.hu/index.php?m=kampany&alm=3&sub=1&lap=87&id=171>

³¹ Siehe Anm. 23.

³² Gemäß der Entscheidung der WTO kann die EU die GVO nicht verbieten.

³³ Zwischen 1998 und 2004 erlaubte die EU keine genetisch veränderten Organismen, deshalb wandten sich die USA, Kanada und Argentinien an die WTO, deren Schiedskommission die Verordnung für illegal erklärte, und das Moratorium musste aufgehoben werden.

³⁴ Horizontale Annäherung: die Regelung betrifft die allgemeinen Fragen.

³⁵ DOMONKOS N. Márton: A biotechnológia élelmiszeripari és mezőgazdasági alkalmazásának egyes jogi kérdései, különös tekintettel az EU szabályozására. [Einzelne rechtliche Fragen der lebensmittelindustriellen und landwirtschaftlichen Anwendung der Biotechnologie]. In (01.02.2008): www.jogiforum.hu/publikaciok/170

³⁶ Vertikale Regelung: die Regelung betrifft die einzelnen Sektoren, Produkte oder die Art und Weise der Erlassung.

³⁷ Richtlinien müssen von den einzelnen Mitgliedstaaten in ihr Rechtssystem umgesetzt werden, wogegen Verordnungen direkt anwendbar sind.

³⁸ Gemäß dem Prinzip der Vorsorge (*precautionary principle*) haben die Mitgliedstaaten alle Vorkehrungen zu treffen, die ungünstigen Wirkungen von GVO auf die Gesundheit und Umwelt zu vermeiden.

³⁹ European Food Safety Authority, d.h. Europäische Behörde für Lebensmittelsicherheit.

⁴⁰ Verordnung (EG) Nr. 1829/2003 des Europäischen Parlaments und des Rates vom 22. September 2003 über genetisch veränderte Lebensmittel und Futtermittel.

⁴¹ Eine Studie über die Auswirkungen auf die Umwelt und Prüfungen zur Lebensmittelsicherheit sind beizufügen. Dadurch hat der Antragsteller nachzuweisen, dass die GMO für die menschliche Umwelt und Gesundheit keine Gefahr bedeutet.

⁴² Am Produkt ist anzugeben, wenn der Hersteller im Laufe der Herstellung GVO verwendet hat. Siehe unten bei „Kennzeichnung“.

⁴³ Die Nutzung von traditionellen, öko- und GV-Flächen neben einander.

⁴⁴ Empfehlung 2003/556/EC.

⁴⁵ Die ungarische Verfassung (§ 18) anerkennt das Recht jedes Staatsangehörigen auf die gesunde Umgebung.

⁴⁶ Ungarische Verfassung, § 70/D, Abs. 1: „Personen, die in der Republik Ungarn leben, haben ein Recht auf die bestmögliche körperliche und seelische

⁴⁷ Például *Dudits Dénes* Prof. Főigazgató, MTA, Szegedi biológiai Központ, a Barabás Zoltán Biotechnológiai Egyesület alapítója (Honlapjuk: <http://zoldbiotech.uw.hu/>), vagy *Györgyey János* biológus, a Szegedi Biológiai Központ kutatója.

⁴⁸ 1996. évi LIII. törvény 9.§ (6) bekezdés.

⁴⁹ 2002. évi LXVII. törvény.

⁵⁰ 2006. évi CVII. törvény, Koegzisztencia Törvény.

⁵¹ A 2005 januárja óta *érvényben lévő* moratórium alapján, melyet hazánk a 2001/18/EK irányelv 23. cikkére (védzáradék) hivatkozva hirdetett ki, tilos Magyarországon a GM-növények behozatala, termesztése és felhasználása.

⁵² Gráf József agrárminiszter szavait idézve, nem dughatta tovább homokba a fejét a magyar törvényalkotás, nem tartható eredendő rossznak a génmódosítás, mert térnyerése folyamatos, és nem állítható meg sem hazánkban, sem Európában, sem pedig a világon. In (2008. március 21.): Búcsú a GMO-mentes Magyarországtól. <http://index.hu/tudomany/gmo200/>

⁵³ TANKA Endre: A génmódosított növények hazai köztermeszthetőségének törvényességéről In: In: CSÁK Csilla (Hrsg.): *Ünnepi Tanulmányok Prugberger Tamás professzor 70. születésnapjára*. Miskolc, 2007, Novotni Alapítvány.

⁵⁴ Például csak a végrehajtást 9 rendelet biztosítja.

⁵⁵ 1998. évi XXVII. törvény Preambuluma.

⁵⁶ 1998. évi XXVII. törvény 1. §.

⁵⁷ *Zárt rendszer*: a géntechnológiával módosított szervezeteknek, valamint azok bármilyen részének vagy származékának a szabad környezettel való érintkezését és a környezetbe való kijutását kizáró helyszín. 1998. évi XXVII. törvény a géntechnológiai tevékenységről 2. § h) pont.

⁵⁸ *Kibocsátás*: a géntechnológiával módosított szervezetek, illetve azok részeinek vagy kombinációjának a szabad környezetbe bármilyen módon történő juttatása. A nem zárt rendszerben végzett géntechnológiai módosítás, illetve a géntechnológiával módosított szervezet nem zárt rendszerben való felhasználása kibocsátásnak minősül. 1998. évi XXVII. törvény a géntechnológiai tevékenységről 2. § j) pont.

⁵⁹ A kísérleti kibocsátásokról, azok elhelyezkedéséről a következő honlapon található információk (2008. március 10.): http://biosafety.abc.hu/biosafe_hun.html

⁶⁰ Ha egy ország beengedi a genetikailag módosított növényeket a területére, onnantól kezdve senki sem tudja majd garantálni a GM-mentességet.

⁶¹ A szakirodalomban előforduló további megjelölések: védőzóna, védőtávolság, elválasztó zóna, biztonsági vagy izolációs távolság.

⁶² 1998. évi XXVII. törvény 2. § q) pont.

⁶³ Ez azt jelenti, hogy egy 100 hektáros tábla belsejében mindössze 4 hektár GM-kukorica kerülhet.

⁶⁴ A 2005-ös év elején Németh Imre földművelésügyi

Gesundheit.“

⁴⁷ Gesetz 1996:LIII, § 9, Abs. 6.

⁴⁸ Gesetz 2002:LXVII.

⁴⁹ Gesetz 2006:CVII (Koexistenz-Gesetz).

⁵⁰ Nach der Meinung des Agrarministers József Graf konnte der ungarische Gesetzgeber die Antwort nicht mehr länger aufschieben, die Genmodifizierung kann nicht ab ovo als schlecht deklariert werden, denn die Ausbreitung der GVO dauert an, und man kann sie weder in Ungarn, noch in Europa, noch auf der Welt stoppen. In (21.03.2008): Búcsú a GMO-mentes Magyarországtól [Abschied vom GVO-freien Ungarn] <http://index.hu/tudomany/gmo200/>

⁵¹ TANKA Endre: A génmódosított növények hazai köztermeszthetőségének törvényességéről [Von der Legitimität der öffentlichen Kultivierung von GV-Pflanzen in Ungarn]. In: CSÁK Csilla (Hrsg.): *Ünnepi Tanulmányok Prugberger Tamás professzor 70. születésnapjára* [Festschrift zum 70. Geburtstag von Professor Tamás Prugberger]. Miskolc, 2007, Novotni Alapítvány [Stiftung Novotni].

⁵² Die Vollstreckung wird z.B. durch neun Verordnungen sichergestellt.

⁵³ Präambel des Gesetzes 1998:XXVII.

⁵⁴ Gentechnikgesetz 1998:XXVII, § 1.

⁵⁵ *Anwendung in geschlossenen Systemen*: ein Arbeitsgang, bei dem Mikroorganismen genetisch verändert werden oder genetisch veränderte Mikroorganismen vermehrt, gelagert, verwendet, transportiert, zerstört oder beseitigt werden und bei dem physikalische Schranken oder eine Kombination von physischen Schranken mit chemischen und/oder biologischen Schranken verwendet werden, um ihren Kontakt mit der Bevölkerung und der Umwelt zu begrenzen. Gesetz 1998:XXVII über die gentechnologische Tätigkeit, § 2, Punkt h)

⁵⁶ *Absichtliche Freisetzung*: jede Art von absichtlichem Ausbringen eines GVO oder einer Kombination von GVO in die Umwelt, bei dem keine spezifischen Einschließungsmaßnahmen angewandt werden, um ihren Kontakt mit der Bevölkerung und der Umwelt zu begrenzen und ein hohes Sicherheitsniveau für die Bevölkerung und die Umwelt zu erreichen. Gentechnikgesetz 1998:XXVII über die gentechnologische Tätigkeit, § 2, Punkt j)

⁵⁷ Man kann Informationen über die Versuche hier finden (10. 03. 2008): http://biosafety.abc.hu/biosafe_hun.html

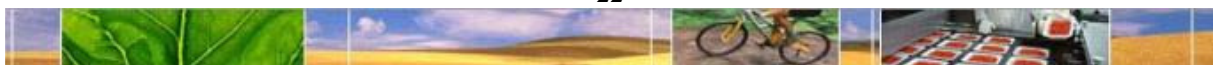
⁵⁸ Wenn ein Staat die GV-Pflanzen zulässt, wird die GVO-Freiheit nie mehr garantiert werden können.

⁵⁹ In der Fachliteratur nennt man sie noch: Schutzzone, Sicherheits- oder Isolationsabstand, usw.

⁶⁰ Gentechnikgesetz 1998:XXVII § 2, Punkt q)

⁶¹ Das bedeutet, dass im Inneren einer Fläche von 100 Hektar nur auf 4 Hektar GV-Mais angebaut werden kann.

⁶² Anfang 2005 verlangte der ungarische

és vidékfejlesztési miniszter a Magyar Tudományos Akadémiától egy tudományosan megalapozott állásfoglalást kért a génmódosított, a hagyományos, valamint a biotermékek adott térségben együtt folytatott termesztéséről, röviden a koegzisztenciáról. Az állásfoglalás olvasható a Magyar Tudomány 2005/08-as számának 1026. oldalán, melynek itt a témám szempontjából fontosabb részeit emelem ki.

⁶⁵ *Pollencsapda*: a laboratóriumokban lévő pollencsapda kétóránként naponta összesen 14 köbméter levegőt szív be. A berendezésen lévő ragasztószalagon megtapadnak a levegőben lévő pollenszemek, így vizsgálhatóak. Forrás (2008. május 7.): <http://www.allergiainfo.hu/inda2sz.html>

⁶⁶ Forrás (2007. október 12.): FigyelőNet: Határainkon a román gészennyezés. http://www.fn.hu/uzlet/20071012/hatarainkon_roman_geszennyezés/?oldal=2&action=nyomtat

⁶⁷ Saját bibéjét saját virágpórával megtermékenyítő növény.

⁶⁸ 1998. évi XXVII. törvény 21/C § (1) és (2) bekezdés; hozzájárulás- és nyilatkozat minta: 86/2006. (XII. 23.) FVM rendelet 2. sz. melléklet.

⁶⁹ Lásd: Génmódosításban legyőztük Brüsszelt. Forrás (2008. 02. 21.): http://www.fn.hu/uzlet/20070220/genmodositasban_leyoztuk_brusszelt/

⁷⁰ Polgári Törvénykönyv 345. §.

⁷¹ Gtv. 21/D § (6) bek.

⁷² TANKA: Op. cit.

⁷³ Toszkána mezőgazdasági minisztere szerint azért fontos ilyen régiók létrehozása, mert az összefogás elengedhetetlen pozíciójuk megerősítéséhez ebben a vitában. A csatlakozó miniszterek mind azért harcolnak, hogy a kérdéssel a legmagasabb politikai szinteken foglalkozzanak. HOMOKI Hajnalka: GMO mentes övezetek. *Biokultúra*, XVII. évf., 2. szám. Forrás (2008. március 25.): http://www.biokultura.org/kiadvanyok/biokultura_folyoiratok/2006/2006_2.htm

⁷⁴ TANKA: Op. cit.

⁷⁵ A szám a csatlakozó települések és régiók függvényében folyamatosan változik.

⁷⁶ A Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács úgy döntött egyhangúlag, hogy a GMO-kat nem engedi be a régióba. A Tanács véleménye szerint saját hatáskörében hozott önkéntes vállalása nem áll ellentétben a téma európai és magyar jogi szabályozásával. Forrás (2008. március 25.): http://www.biokultura.org/kiadvanyok/biokultura_folyoiratok/2006/2006_2.htm

⁷⁷ 1829/2003/EK Rendelet (GM Élelmiszer és Takarmány Rendelet) 13. cikk Követelmények (1) bek. a)-e) pont.

⁷⁸ Ha szándékosan került bele a termékbe a GMO, akkor a határértékre tekintet nélkül jelölni kell a címkén annak jelenlétét.

⁷⁹ Mint ahogyan lehetséges, hogy egy pohár sörtől az

Agrarminister Imre Németh eine Studie von der Ungarischen Akademie der Wissenschaften über die Koexistenz, die in der Zeitschrift Magyar Tudomány [Ungarische Wissenschaft] zu lesen ist, ich hebe hier nur die wichtigsten Punkte hervor. (*Magyar Tudomány*, Nr. 2005/08, S. 1026.)

⁶³ FigyelőNet: Határainkon a román gészennyezés. [Rumänische Genverschmutzung schon an der ungarischen Grenze.] In (12.10.2007): http://www.fn.hu/uzlet/20071012/hatarainkon_roman_geszennyezés/?oldal=2&action=nyomtat

⁶⁴ Eine Pflanze, die ihr eigenes Gynäzeum mit ihrem eigenen Blütenstaub besamt.

⁶⁵ Verordnung 86/2006 (XII. 23.) des Agrarministeriums, § 2.

⁶⁶ Vgl. Génmódosításban legyőztük Brüsszelt. [In Genmodifizierung besiegten wir Brüssel.] In (21.02.2008): http://www.fn.hu/uzlet/20070220/genmodositasban_leyoztuk_brusszelt/

⁶⁷ Siehe Anm. 51.

⁶⁸ Gentechnikgesetz § 21/D, Absatz 6.

⁶⁹ Ungarisches Bürgerliches Gesetzbuch § 345.

⁷⁰ Nach Meinung des Agrarministers von Toskana sind diese Regionen wichtig und ein Zusammenschluss ist unerlässlich, um die eigenen Positionen in der Debatte zu stärken. Die sich angeschlossenen Minister kämpfen alle dafür, dass sich mit dieser Frage die höchste Ebene der Politik beschäftigen soll. HOMOKI Hajnalka: GMO mentes övezetek [GVO-freie Zonen]. *Biokultúra*, Jg. XVII, Nr. 2. In (25.03.2008): http://www.biokultura.org/kiadvanyok/biokultura_folyoiratok/2006/2006_2.htm

⁷¹ Siehe Anm. 51.

⁷² Die Zahl steigt laufend.

⁷³ Verordnung 1829/2003/EG (GV Lebensmittel- und Futtermittelverordnung) Artikel 13 Anforderungen Abs. 1 Punkt a)-e)

⁷⁴ Wenn der GVO absichtlich beigemischt wurde, muss der GVO-Gehalt ohne Rücksicht auf den Grenzwert gekennzeichnet werden.

⁷⁵ Wie es möglich ist, dass ein Glas Bier die Verdauung verbessert, aber von drei Glas Bier bekommt man auch schon bessere Laune.

⁷⁶ OÉTI ist in Ungarn das Landesinstitut für Lebensmittelsicherheit und Ernährungswissenschaft.

⁷⁷ Die Kampagne gegen die Genmodifizierung: www.greenpeace.hu

⁷⁸ Der Zivilprozess läuft. Nach Meinung des Akademikers Dénes Dudits kann man sich bei der Messung des GVO-Gehalts sehr leicht verfehlen.

⁷⁹ Die diesbezügliche Monographie ist zu lesen unter (20.04.2008): http://www.foeeurope.org/press/2003/accessionreportongmos_final.pdf

⁸⁰ Egymillió európai követeli a hús- és tejtermékek GMO jelölését [Eine Million Europäer verlangen die GVO-Kennzeichnung auf Fleisch- und Milchprodukten]. In (24.02.2008): <http://nol.hu/cikk/>

embernek csak az emésztése javul, 3 pohártól pedig már a kedve is.

⁸⁰ Országos Élelmiszerbiztonsági és Táplálkozástudományi Intézet.

⁸¹ Génmódosítás elleni kampány www.greenpeace.hu

⁸² Továbbra is folytatódik az adok-kapok a Szegedi Paprika Zrt. termékeivel kapcsolatban kialakult, immáron peres eljárásig eljutott ügyben. Dudits Dénes akadémikus szerint nagyon könnyen lehet hibázni a GMO- tartalom mérésénél. Forrás (2008. február 24.): http://www.delmagyar.hu/szeged_hirek/greenpeace_kontra_paprika/122938/

⁸³ Az ezzel kapcsolatos tanulmányt lásd részleteiben (2008. április 20.): http://www.foeurope.org/press/2003/accessionreportongmos_final.pdf

⁸⁴ Egymillió európai követeli a hús- és tejtermékek GMO jelölését. Forrás (2008. február 24.): <http://nol.hu/cikk/434266/>

⁸⁵ PUSZTAI – BARDÓCZ: *Op. cit.* 85. p.

⁸⁶ *Biogeográfiai régió*: növényzeti és éghajlati tulajdonságok alapján meghatározott régió. Az EU 15 korábbi tagállamán belül hat biogeográfiai régiót jelöltek ki (boreális, kontinentális, alpin, atlantikus, mediterrán, makarónéziai). Magyarország csatlakozásával a régiók sora egy új, Magyarország teljes területét lefedő pannon régióval egészült ki. A pannon biogeográfiai régióban számos védendő olyan faj és élőhelytípus, ún. "pannonikum" található, amely a korábbi tagállamok területén nem fordul elő. Ezek élőhelyeit Magyarországnak is szakmai szempontok alapján, önállóan kellett meghatározni a *Natura 2000 területek* kijelölésével. Forrás (2008. május 7.): <http://www.terport.hu/main.php?folderID=3222>

⁸⁷ Több országban tiltja ki áruházaiból a GM- tartalmú élelmiszereket a Safeway, a Tesco, az Aldi, a Coop, ezek az áruk tehát idővel eladhatatlanná válnak. Lásd minderről: A józan ész szigete. Forrás (2008. április 21.): <http://nol.hu/cikk/488793> A takarmány célú termesztés pedig nem garantálja a többi termék GM-mentességét.

⁸⁸ A pontos számadat jelölését mellőzöm, mert a rendelkezésre álló adatok a szakirodalomban is eltérőek.

⁸⁹ Bakonyi Gábor, a Szent István Egyetem Állattani és Ökológiai Tanszékének vezetője kutatásai. Lásd: Búcsú a GM-mentes Magyarországtól. Forrás (2008. március 20.): <http://index.hu/tudomany/gmo200/>

⁹⁰ Békési László, az Állattenyésztési és Takarmányozási Kutatóintézet Méhtenyésztési és Méhbiológiai kutatócsoportjának tudományos főmunkatársa is arra a problémára hívja fel a figyelmet, hogy a GM-kukorica pollenjével táplált méhek lárváinak lassabb a fejlődése. Lásd: Búcsú a GM-mentes Magyarországtól. Forrás (2008. március 20.): <http://index.hu/tudomany/gmo200/>

⁹¹ Darvas Béla kutatási eredményei. Lásd: Búcsú a GM-mentes Magyarországtól. Forrás (2008. március

434266/

⁸¹ Siehe Anm. 24, Seite 85.

⁸² *Biogeografische Region*: eine Region, die von pflanzlichen und klimatischen Eigenschaften festgelegt ist. Es wurden sechs biogeografische Regionen in Europa unterschieden: die atlantische, kontinentale, alpine, mediterrane, boreale und die makronesische Region. (Natura 2000) Mit dem Beitritt von Ungarn wurde diese Reihe um eine weitere Region erweitert, um die Biogeografische Region Pannon. Hier gibt es zahlreiche schutzwürdige Arten und Lebensräume, so genannte „Pannonika“, die es anderswo in Europa nicht gibt. In (07. 05.2008): <http://www.terport.hu/main.php?folderID=3222>

⁸³ Viele Ketten, z.B. Safeway, Tesco, Aldi, Coop usw. verbieten die GV-Produkte in ihren Warenhäusern, so werden diese Waren allmählich unverkäuflich. In: A józan ész szigete [Die Insel des nüchternen Verstands]. In (21.04.2008): <http://nol.hu/cikk/488793>

⁸⁴ Genaue Zahlenangaben möchte ich nicht machen, da sie selbst in der Fachliteratur unterschiedlich sind.

⁸⁵ Die Forschungen von Gábor Bakonyi, Lehrstuhlleiter. Siehe Anm. 50.

⁸⁶ Die Forschungsergebnisse von Béla Darvas. Siehe Anm. 50.

⁸⁷ Z.B. das Cry1-Toxin, das zu den Lektinen gehört.

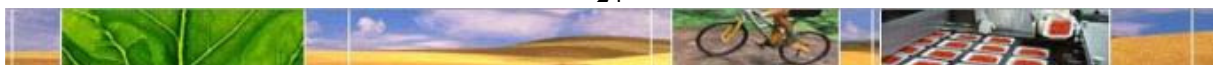
⁸⁸ Árpád Pusztai Prof. PhD, Mitglied der Schottischen Akademie, untersuchte, wie das Lektin die Verdauung der Ratten beeinflusst. Er sprach in einem Fernsehprogramm („Word in action“) über seine Ergebnisse, die besorgniserregend waren: in der Leber und im Magen der Ratten fand er Mutationen. Der Versuch wurde bald gestoppt, die Forschungsgruppe aufgelöst und der Professor pensioniert.

⁸⁹ Z.B. das Penizillin, das vom englischen Arzt Sir Alexander Fleming entdeckt wurde, wäre überflüssig. Die so genannte Newcastle Monographie beschäftigt sich damit, ob das Transgen in die Bakterien der menschlichen Verdauung hinübergehen kann. <http://www.foodstandards.gov.uk/multimedia/pdfs/gmnewcastlerereport.pdf>

⁹⁰ Der größte Teil der Bevölkerung der EU lehnt die GV-Lebensmittel ab, in einzelnen Mitgliedstaaten (z.B. Frankreich) beschädigen die Aktivisten die GVO-Felder. In (25.03.2008): <http://antsz.hu/okk/okbi/hirek/gmo.htm>

⁹¹ GVO-Rundtisch [Géntechnológiai Kerekasztal]. In (16. 03. 2008): http://zoldbiotech.uw.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=44&Itemid=12

⁹² ÁCS Sándorné: Legyünk nagyon óvatosak! [Seien wir sehr vorsichtig!]. *Biokultúra*, Jg. XVII, Nr. 2 (März-April). In (16.03.2008): http://www.biokultura.org/kiadvanyok/biokultura_folyoiratok/2006/2006_2.htm

20.): <http://index.hu/tudomany/gmo200/>

⁹² Ilyen a Cry1-toxin, mely a lektinek közé tartozik.

⁹³ Pusztai Árpád prof. PhD, a Skót Akadémia tagja a Rowett Intézetben végzett kutatásokat lektinrel kezelt burgonyán, nevezetesen, hogy a levéltetvek emésztőrendszerét károsító lektin milyen hatást gyakorol a gerincesek tápcsatornájára. Eredményei aggasztó tényekre hívták fel a figyelmet: a GM-növényvel etetett patkányok májában és gyomrában elváltozásokat tapasztaltak. A kísérletet a kezdeti szakaszban leállították, a kutatócsoportot feloszlatták, a professzort pedig nyugdíjazták, miután az intézet engedélyével a Word in action c. tévés műsorban beszámolt eredményeiről.

⁹⁴ Sir Alexander Fleming angol orvos felfedezése, a *penicilin*, melyért 1945-ben Nobel-díjat kapott, feleslegessé válna. Az ún. Newcastle-tanulmány azzal foglalkozik, hogy átkerülhet-e az emberek bélrendszerében élő bélbaktériumokba a transzgén. <http://www.foodstandards.gov.uk/multimedia/pdfs/gmnewcastlerereport.pdf>

⁹⁵ Az európai lakosság döntő hányada köztudottan elutasítja a GM-élelmiszereket, egyes uniós tagállamokban, pl. Franciaországban, pedig aktivisták megpróbálják károkozásukkal a termesztését is ellehetetleníteni. Forrás (2008. március 25.): <http://antsz.hu/okk/okbi/hirek/gmo.html>

⁹⁶ Forrás: Géntechnológiai Kerekasztal 2007. 03. 28. Lásd (2008. március 16.): http://zoldbiotech.uw.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=44&Itemid=12

⁹⁷ ÁCS Sándorné: Legyünk nagyon óvatosak! *Biokultúra*, XVII. évf., 2. szám (március-április). Forrás (2008. március 16.): http://www.biokultura.org/kiadvanyok/biokultura_folyoiratok/2006/2006_2.htm

**Donald RENNIE, O.B.E., M.A.,
LL.B, W.S**

visszavonult skót ügyvéd,
a CEDR helyettes brit-küldöttje

A skót agrárjog néhány aspektusa

**A Miskolci Egyetemen 2008. április 17-én,
csütörtökön megtartott előadás szerkesztett
változata**

Fordította dr. GYURÁN Ildikó

Az agrárjog forrásai

Nagy-Britannia hivatalos neve: „Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága”. Nagy-Britannia magában foglalja Anglia Királyságát, Skócia Királyságát és a Walesi Hercegséget. Habár összefoglalóan „Egyesült Királyságnak” nevezik őket, jogforásaikat tekintve mégsem egységesek.

Ennek okait a történelemben találjuk. Anglia a középkorban hódította meg a Walesi Hercegséget, ezt követően, pedig Angliának és Walesnek közös törvényhozása lett. Írországot Anglia valamivel később hódította meg, azonban az írek megtartották saját Parlamentjüket. Skócia és Anglia hosszú éveken keresztül ellenségnek tekintették egymást, azonban 1603-ban Skócia királyát angol királlyá választották. Ez azonban pusztán egy perszonalunió volt, s a két ország megtartotta saját parlamentjét és közigazgatási szervezetét. 1707-ben felmerült annak a veszélye, hogy a perszonalunió felbomlik és ennek következményeként a skótok majd szövetségre lépnek a franciákkal, akikkel az angolok akkor épp harcban álltak. Ezért a két parlament megállapodást kötött, hogy közös törvényhozást hoznak létre. Az Egyesülési Szerződés egyik speciális rendelkezése volt, hogy a skót jog továbbra is hatályban marad, habár azt a közös törvényhozás megváltoztathatja. (Szerződés 18. cikk)

Skócia ebben az unióban pusztán egy kistárs volt, mivel Anglia tízszer akkora népességgel és hatalmas területtel rendelkezett, továbbá gazdaságilag is erősebb volt. A közös parlament Londonban ülésezett, amelyet a formális angol parlament mintájára hozták létre. Gyakorlatilag a skót parlament beleolvadt az angol parlamentbe.

**Donald RENNIE, O.B.E., M.A.,
LL.B, W.S**

Retired Scottish Solicitor,
Alternate British Delegate of CEDR

Some aspects of Agricultural Law in Scotland

**An edited version of a lecture given in the
University of Miskolc on Thursday, 17 April 2008**

Sources of Agricultural Law

The formal title of Great Britain is “The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland”. Great Britain itself consists of the kingdoms of England and Scotland and the Principality of Wales. Although it is described as a “United Kingdom” it is not united as far as the sources of law are concerned.

The reasons for this are to be found in history. Wales was conquered by England in the middle ages and after that England and Wales had a single parliament. Ireland was conquered by England later in the middle ages but retained its own Parliament. Scotland and England had for long been enemies but in 1603 the king of Scotland also became king of England. This was a purely personal union and the two countries retained their separate parliaments and administrations. In 1707, there was a fear that the personal union would be broken and that in consequence the Scots would ally themselves with France which was at the time at war with England. An agreement was therefore made between the two parliaments that they would be united. It was a specific term of the union agreement that Scottish law would remain in force although the united parliament could amend it. (Treaty of Union, Article 18)

Scotland was very much the junior partner in this union, as England had a population ten times bigger than Scotland and England was a much more prosperous country than Scotland. The united parliament continued to meet in London and followed the forms of the former English parliament. In practical terms, the Scottish Parliament was simply absorbed into the English one.

Ezt követte az ír parlament, amely 1800-ban olvadt be az angol parlamentbe. Ez mindaddig így is maradt, amíg Írország a XX. század elején ki nem nyilvánította függetlenségét (természetesen Észak-Írországot kivéve).

Az Egyesült Királyság aztán az Európai Gazdasági Közösség (ma már Európai Unió) tagjává vált 1973. január 1-jén és átvette a közösségi joganyagot. Ez hatalmas mennyiségű joganyagot jelentett, bár elenyésző ahhoz képest, amivel most Magyarországnak kellett szembesülnie.

A következő lényeges változás a nemzeti törvényhozás szerkezetét tekintve 1998-ban történt, amikor is külön parlamenteket hoztak létre mind Skócia, Wales, s mind Észak-Írország részére. Ezek a parlamentek országonként más-más hatáskörrel rendelkeztek. Jelen írásban csak a skót törvényhozásról beszélek. A hatáskör átruházásról egy 1998-ban született törvény rendelkezett (Skót törvény).¹ Ez alapján a skót parlament bármely területen alkothat jogszabályt, kivéve a Londonban székelő központi törvényhozás kizárólagos hatáskörébe tartozó ügyeket. (Skót törvény 28. és 29. cikk). Ez számos konfliktus forrásává vált az Egyesült Királyság Parlamentje és a Skót Parlament között, különösen olyan ügyek tekintetében, amelyek érintik mind a kizárólagos, mind pedig a delegált hatásköröket. Erről különösen akkor beszélhetünk, amikor is Londonban és Edinburghban különböző politikai pártok vannak hatalmon. Jelenleg is ez a helyzet.

A továbbiakban a jogalkotás ezen szerkezetének hatását vizsgálom meg a mezőgazdaság vonatkozásában. A mezőgazdaság és az erdőgazdálkodás a skót parlament hatáskörébe tartozik. Azonban számos fenntartott hatáskör mély hatást fejt ki a gazdálkodásra.

A nemzetközi kapcsolatok, beleértve az Uniót kívüli államokkal való kapcsolatot, az Európai Közösség (és intézményei) és más nemzetközi szervezetek, a nemzetközi kereskedelem szabályai és a nemzetközi fejlesztési megállapodások, együttműködések, mind-mind a központi jogalkotás számára fenntartott területek. (Skót törvény 5. fejezet 7. rész)

Mivel a Közös Agrárpolitika rendkívüli mértékben befolyásolja a gazdálkodást Európában, a közösségi politika megvalósításáért felelős skót törvényhozásnak nincs semmilyen eszköze arra, hogy részt vegyen a miniszteri vitákban, valamint bármely módon befolyásolja azokat a döntéseket, amelyek később uniós szintre kerülnek.

The Irish Parliament was absorbed into the UK parliament in 1800 and this structure continued in place until Ireland (but not Northern Ireland) gained its independence early in the 20th Century.

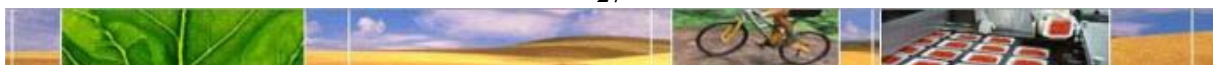
The United Kingdom became a member of what was then called the European Common Market (now the European Union) on 1 January 1973 and adopted the corpus of Community law. That was a considerable volume of legislation but minute by comparison with the number of laws and regulations which Hungary had to adopt on its accession to the Union.

The next major change, so far as domestic UK structures are concerned were the establishment in 1998 of devolved Parliaments or Assemblies for each of Scotland, Wales and Northern Ireland. The precise extent of the legislative powers which were devolved varied from country to country. I intend to speak only of Scotland. Devolution was established by an Act of the United Kingdom Parliament, the Scotland Act 1998.¹ The structure of devolution was that the Scottish Parliament could legislate on any topic, except in those which were specifically reserved to the central legislature in London. (Scotland Act 1998, sections 28 and 29). As a result there is some scope for conflict between the United Kingdom Parliament and the Scottish Parliament where a particular problem may have aspects which relate to devolved powers and other aspects which relate to reserved powers. This is particularly true when different political parties are in power in London and in Edinburgh, which is the case at the moment.

I examine the impact of this structure in the context of agriculture. Responsibility for agriculture and forestry is devolved to the Scottish government. Many of the reserved matters have a profound impact on the operations of the working farmer.

International relations, including relations with territories outside the United Kingdom, the European Communities (and their institutions) and other international organisations, regulation of international trade, and international development assistance and co-operation are reserved matters. (Scotland Act, schedule 5, paragraph 7)

Given the huge impact of the Common Agricultural policy on the operations of farmers throughout Europe the result is that the devolved administration which is responsible for the implementation of agricultural policy has no means of participating in the discussions of ministers and therefore a limited ability to influence policy before it is made at European level.

A skót törvény fenntart bizonyos hatásköröket a skót parlament számára, úgy, mint a nemzetiség kérdése, bevándorlás, menedéjog, a nem brit állampolgárok jogképessége, a személyek szabad mozgása az Európai Gazdasági Térségen belül, és az úti okmányok területe. Először nem biztosan egyértelmű, hogyan kapcsolható mindez a mezőgazdasághoz. Ugyanakkor be kell látni, hogy vannak bizonyos művelési területek, amelyek Skóciában és Angliában intenzíven igénylik az országba bejövő nagyszámú külföldi munkaerőt. Leginkább Lengyelországból és Litvániából érkeznek idénymunkások, akik virágot szednek tavasszal, betakarítják, leszüretelik az epret, nyáron a málnát, ősszel és télen betakarítják a burgonyát.

A szellemi tulajdon védelme szintén fenntartott hatáskör, de szerencsére kivételt tettek a növényfajta oltalom tekintetében.

Általában véve az áruk importjának és exportjának ellenőrzése is fenntartott hatáskörbe tartozik, azonban szintén tettek kivételt a Skót exportot és importot illetően: a) élelmiszer, állat, állati termékek, növények, növényi termékek esetében az emberiség védelmének érdekében, az állat vagy növény egészségének megőrzése, valamint környezetvédelem céljából, b) állateledetek, megtermékenyítés területén a fenti célok érdekében. A gyakorlati probléma ott jelentkezik, hogy sok Skóciából származó élelmiszert az angol kikötőkön keresztül szállítanak. A gazdák között az Egyesült Királyság egész területén jelentős az állatokkal való kereskedelem.

Állatbetegségek ellenőrzése

A továbbiakban azt vizsgálom, hogy az uniós jog, az Egyesült Királyság jogszabályai, valamint a skót nemzeti jog és közigazgatás milyen összhatást váltottak ki a száj- és körömfájás betegség kitérésakor 2001-ben.

A száj- és körömfájás egy állatbetegség, amely emberre nem terjed. Leküzdésének két módja van: az egyik, hogy levágják a megfertőzött, és minden fertőzésnek kitett állatot; a másik módszer pedig a vakcinázás. Az Egyesült Királyságban nem fogadták el az oltási politikát, így mi csak a levágási politikában vagyunk érdekeltek.

Nem szükséges a fertőzött állatok kötelező levágása ahhoz, hogy megvédjük az egészséges állatokat vagy magát az embert. Ez a levágási politika az 1985.

The Scotland Act also reserves nationality; immigration, including asylum and the status and capacity of persons in the United Kingdom who are not British citizens; free movement of persons within the European Economic Area and the issue of travel documents. It may not be immediately obvious that this has an impact on farming until you realise that the labour intensive types of farming in Scotland, and in England also, would not be viable without the large number of foreign workers who come to work in my country. The workers are mainly from Poland and Lithuania and they pick flowers in the spring, fruits such as strawberries and raspberries in the summer and potatoes in the autumn and winter.

Intellectual property is also reserved, but fortunately an exception is made for the identification and protection of plant varieties.

In general the control of import and export of goods is reserved, but again an exception is made for Prohibition and regulation of movement into and out of Scotland of—(a) food, animals, animal products, plants and plant products for the purposes of protecting human, animal or plant health, animal welfare or the environment or observing or implementing obligations under the Common Agricultural Policy, and (b) animal feeding stuffs, fertilisers and pesticides for the purposes of protecting human, animal or plant health or the environment. The practical problem here is that the majority of food originating in Scotland is exported through ports in England. There is also a huge exchange of live animals by trade between farmers and livestock dealers in all the parts of the United Kingdom.

Control of Animal Diseases

I now consider how European law, United Kingdom law and devolved Scottish law and the associated administrative systems interacted with each other during the serious outbreak of foot-and-mouth disease in 2001.

Foot-and-mouth disease is a disease of animals. It is not transmissible to humans. It is sought to be controlled either by the slaughter of animals infected with the disease and those other and apparently healthy animals which may have been exposed to the disease and may, therefore, be incubating it or by vaccination. A policy of vaccination has not been adopted in the United Kingdom and there we are concerned only with a slaughter policy.

The compulsory slaughter of infected animals is not necessary for the health of either humans or animals. The reason for the policy eradication by slaughter

november 18-án kelt 85/511-es tanácsi irányelven alapszik és célja az állattenyésztés profittermelő-képességének megőrzése.

Ezzel pedig egy olyan kérdéshez érkeztünk, amikor is az egyénnek fel kell adnia saját tulajdonát a közjó érdekében: ez nem más, mint a kötelező kisajátítás. Skóciában a kisajátításra vonatkozóan nem találunk *common law* rendelkezést, semmilyen olyan törvényi kötelezést, amely alapján fel kellene áldozni a tulajdont. Ha az egyénnek a közjó érdekében le kell mondania saját tulajdonáról, az igazságosság elve megkívánná, hogy a közösség, és nem egyedül az egyén viselje a kisajátítással járó költségeket és veszteségeket.

A tanácsi irányelv a Római Szerződés 37. és 94. cikkein alapszik (korábban 43. és 100. cikkek). A 37. cikk hozza létre a Közös Agrárpolitikát és a 94. cikk teszi lehetővé irányelvek megalkotását. A 85/511-es irányelv megköveteli a tagállamoktól, hogy 1987. január 1-ig tegyék meg a szükséges törvényhozási lépéseket. Az Egyesült Királyságnak ugyanakkor már volt egy hatályban lévő, 1981-ben született törvénye az Állategészségügyről, és jelezte az Unió felé, hogy a törvény megfelel az uniós előírásoknak.

Annak megállapítására, hogy a kormány jogilag helyesen járt-e el, meg kell vizsgálnunk az irányelv rendelkezéseinek hátterét, majd azokat össze kell vetni a nemzeti törvényhozással, annak érdekében, hogy kiderüljön, a hazai jog milyen mértékben kompatibilis az uniós joggal.

A *Westerhall Farms v. Scottish Ministers* skót ügyben,² a bíró, Lord Carloway a következőket mondta: „képtelen vagyok egyetérteni azzal, hogy az 1985-ös tanácsi irányelvet módosító 1990-es irányelv azt célozná meg, hogy egy átfogó és mindenre kiterjedő jogszabály kerüljön megalkotásra, amely korlátozza a nemzeti kormányok száj- és körömfájás betegség felbukkanása esetén teendő intézkedéseit. Sőt, az uniós irányelvet egy olyan kerettörvényként fogom fel, amely meghatározza azon minimum megelőző lépéseket, amelyeket a kormánynak kell megtennie. Nem hiszem, hogy a többnyire oltási politikáról szóló 1990-ben történő módosítás célja az, hogy a kormányok további lépéseket tegyenek a betegség kiirtására, amelyek természetesen nem állnak ellentétben az irányelv rendelkezéseivel.”

A kialakult sürgős helyzet miatt Lord Carloway a hozzá tartozó ügyekben elutasította a fellebbezést, amely azt jelentette, hogy nem hozták nyilvánosságra egy ülésen azokat a kérelmeket, amelyek olyan ideiglenes rendelet meghozatalára vonatkoztak, amely megtiltotta volna, hogy az átruházott hatáskörrel

derives from the preamble to Council Directive 85/511 of 18 November 1985 and is essentially economic: to preserve the profitability of the farming of animals.

We are therefore concerned with the compulsory sacrifice of a person's individual property for the perceived general benefit: in other words, compulsory expropriation. There is no common law right of expropriation in Scotland and any obligation to give up one's property in this way must have a statutory basis. Where an individual is deprived of his property for the perceived public good, equity demands that the community at large and not the individual immediately affected should bear the cost of the loss caused by that expropriation.

The authority for the Council Directive is Articles 37 and 94 (formerly 43 and 100) of the Treaty of Rome. Article 37 establishes the CAP and Article 94 authorises the issuing of Directives. Directive 85/511 requires Member States to introduce legislation to comply with its intentions by 1st January 1987. The U.K. already had the Animal Health Act 1981 and intimated to the EU that it proposed to rely on that Act as fulfilling its compliance obligations.

To determine whether the Government is legally entitled to adopt that position, it is necessary to consider the background to and provisions of the Directive and compare and contrast them with those in the domestic legislation to determine to what extent the two are compatible.

In a Scottish case² called *Westerhall Farms v Scottish Ministers* the judge, Lord Carloway, held that he was “unable to agree with the submission that the 1985 Council Directive as amended by the 1990 Directive is intended to be a comprehensive and exhaustive code limiting what national governments are entitled to do to prevent the spread of foot-and-mouth disease. Rather, as originally framed, the Directive was intended to provide the minimum preventative steps required by such governments. I do not consider that the 1990 amendments, which were concerned mainly with the proscribing of policies of vaccination, were intended to stop governments from taking further steps deemed necessary to eradicate the disease provided, of course, that such steps did not conflict with the terms of the Directive.”

Because of the urgency of the situation with which he was faced Lord Carloway refused leave to appeal, which meant that the matters he had dealt with in the context of an application for an interim order prohibiting the devolved government from carrying out the slaughter of the herd at Westerhall Farm were

rendelkező kormány a Westerhall farm teljes állatállományának leölését végrehajtsa. Pedig azon az ülésen az ügyeket mélységében tárgyalhatták volna.

A döntés kissé váratlan volt azért, mivel:

1. az irányelv preambulumban utalások vannak az Amszterdami Szerződésben lefektetett szabályok közelítésére,
2. az irányelvnek megfelelően a tagállamoknak az átültető rendelkezéseket meghatározott időpontra meg kell alkotni a 19. cikk értelmében,
3. az irányelv részletes és koherens rendszert vázol fel.

Az eljáró bíró helyesen állapította meg, hogy az irányelv célja nem a versenypolitikával függ össze, s nem egyéni jogokat akar alapítani a földtulajdonosok részére, hanem az állatállomány minőségét és profittermelő-képességét kívánja biztosítani. S mindezt olyan eszközökkel szeretné elérni, amelyek egy integrált politika részét képezik az Unióban, s amely biztosítja egy gazdaságilag pusztító betegség leküzdését. Az egységes integrált politika kialakítása nem a versenypolitika tárgya, és a gazdáknak sem biztosít külön jogokat. Az irányelv címzettjei inkább a tagállamok, s nem beszélhetünk közvetlen hatályról a Közösségben fellelhető különböző közigazgatási rendszerek miatt, amelyek szükségessé teszik, hogy a tagállamok az irányelv alapelveihez tartsák magukat, összhangban a hazai rendszerrel.

Az irányelv 2. cikke határozza meg azon állatok körét, amelyekre a hatálya kiterjed:

- „fertőzésre fogékony fajba tartozó állatok”: állattartó gazdaságban tartott házi, vagy vadon élő kérődző állat illetve sertés,
- „fertőzésre fogékony állat”: azon fertőzésre fogékony fajba tartozó állat, melyet nem oltottak le, vagy beoltották, de akinek fertőzöttségét az illetékes hatóság még nem észlelte;
- „fertőzött állat”: azon fertőzésre fogékony fajba tartozó állat, amely:
 - a száj- és körömfájás betegség klinikai tüneteit vagy kórbonctani elváltozásokat hordoz magán;
 - vagy amelynek a száj- és körömfájás betegségét hivatalosan megállapították;
- „fertőzésre gyanús állat”: azon fertőzésre fogékony fajba tartozó állat, mely olyan klinikai tüneteket, illetve kórbonctani elváltozásokat hordoz magán, melyek a száj- és körömfájás betegség gyanúját vetik fel;
- „kontaminációra gyanús állat”: azon fertőzésre fogékony fajba tartozó állat, mely – az összegyűjtött epizootológiai adatok alapján- közvetve vagy közvetlenül száj- és körömfájás vírusával való fertőzésnek ki lett téve.

not aired in a setting where the matters could be considered in greater depth.

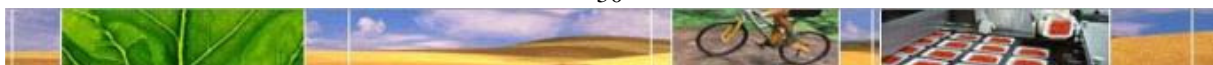
This decision is a little unexpected, given:–

1. the reference in the preamble to the approximation of laws provisions in the Amsterdam Treaty.
2. the obligation laid on member states to bring in implementing provisions by a particular date, in terms of Article 19.
3. the detailed and coherent scheme set out in the Directive.

The judge correctly said that the purpose of the Directive is neither in terms of competition policy or as intended to afford individual rights to land holders, but that it seems directed towards the improvement of the quality of livestock and hence its profitability. The means by which it seeks to achieve this is to have a single integrated policy throughout the Community to achieve the eradication of an economically destructive disease. The desire for a single integrated approach is not a matter of competition policy or of giving rights to farmers. The Directive is addressed to Member States, rather than being of direct application, because of the varying administrative structures to be found throughout the Community, which make it necessary for individual states to apply the principles of the Directive in accordance with their own domestic systems.

Article 2 of the Council Directive defines the animals to which the Directive applies:–

- “animal of a susceptible species” means any domestic or wild ruminant or swine present on a holding;
- “receptive animal” means any animal of a susceptible species which is not vaccinated, or which is vaccinated but whose immunization cover is considered to be inadequate by the competent authority
- “infected animal” means any animal of a susceptible species:
 - in which clinical symptoms or post-mortem lesions which may arise from foot-and-mouth disease have been ascertained, or
 - in which the presence of foot-and-mouth disease has been officially ascertained following a laboratory examination;
- “animal suspected of being infected” means any animal of a susceptible species showing clinical symptoms or post-mortem lesions which are such that the presence of foot-and-mouth disease may reasonably be suspected;
- “animal suspected of being contaminated” means any animal of a susceptible species which may – according to the epizootological information collected – have been directly or indirectly exposed to the foot-and-

A „vad” kérdésű állat fogalmába beletartozik a vadkecske is, amely Skócia dél-nyugati részein lelhető fel; valamint az őz, amely bárhol megtalálható és szintén az irányelv hatálya alá tartozik.

A vakcinázási tilalom miatt tulajdonképpen minden vadon élő állat Skóciában fertőzésre fogékony állatnak is tekintendő.

A „fertőzött állat” definíció és a „fertőzésre gyanús állat” definíciója egymásnak ellentmondanak. Ha egy állat „fertőzött állat”, akkor klinikai tüneteket vagy kórbonctani elváltozásokat produkál, amelyek a száj- és körömfájás betegségből erednek. Ha azonban egy állat „fertőzésre gyanús állat”, olyan klinikai tüneteket vagy kórbonctani elváltozásokat mutat, amelyek a száj- és körömfájás betegség lehetséges jelenlétét tanúsítják. A két definíció között a gyakorlatban nehéz különbséget tenni.

A 4. cikk értelmében, ha egy gazdaság egy vagy több állata száj- és körömfájás fertőzésre vagy kontaminációra gyanús állat, ennek kiderítésére a hivatalos lépéseket meg kell tenni azonnali jelleggel; meg kell vizsgálni, hogy fennáll-e a helyszínen a betegség; azonnal hívni kell az illetékes állatorvost, aki a laboratóriumi teszteléshez leveszi a szükséges mintákat.

A fertőzés megállapításának elsődleges eszköze a vérteszt, s nem a fizikai tünetek vizsgálata. Ugyanis a száj- és körömfájás betegség ránézésre elhatárolhatatlan más betegségtől, így aztán a vérvizsgálat tűnik a legbiztosabb módszernek a beazonosításához. Egy másik ügyben³ (a *Shepherd v. Scottish Ministers*), a kormány azzal érvelt, hogy vérvizsgálat esetén a nyáj valamennyi állatát meg kellene vizsgálni, s ezzel az irányelv rendelkezéseit nemhogy minimumnak nem tekintik, de teljesen semmibe veszik.

A 4. cikk olyan ideiglenes intézkedésekről rendelkezik, amelyek megpróbálják megakadályozni a betegség továbbterjedését. Ilyen rendelkezés például, hogy össze kell számolni a fertőzésre gyanús, valamint elhalt állatokat, a fertőzött vagy megfertőződhetett állatokat; meg kell tiltani a fertőzésre fogékony állatok szállítását, elmozdítását a birtokról; engedélyhez kell kötni a személyek szabad mozgását a farmra, illetve az onnan való eltávozást. Ugyanez vonatkozik az állati termékekre, valamint állati hulladékokra is. A skót állategészségügyi törvény erre vonatkozó hasonló rendelkezései összhangban vannak az irányelvvvel.

A 4. cikk 2. bekezdése megengedi az illetékes

mouth virus.

The references to “wild” ruminants mean that feral goats, such as are to be found in the south west parts of Scotland, or wild deer, which are to be found everywhere, fall within the terms of the Directive.

Because of the prohibition on vaccination all susceptible animals in Scotland are also within the class of receptive animals.

The definitions of “infected animal” and “animal suspected of being infected” seem self-contradictory. An animal may be an “infected animal” if it shows clinical symptoms or post mortem lesions which may arise from foot-and-mouth disease. An animal will be a “suspected animal” if it shows clinical symptoms or post-mortem lesions which are such that the presence of foot-and-mouth disease may reasonably be suspected. It is difficult to see the practical distinction between these definitions.

Article 4 provides that where a holding contains one or more animals suspected of being infected or of being contaminated with foot-and-mouth disease, official means of investigation to confirm or rule out the presence of the disease are set in motion immediately and, in particular, that the official veterinarian has the necessary samples taken for laboratory examination.

This makes blood testing, rather than physical examination, the primary means of establishing the disease in a suspected animal. Foot and mouth disease is clinically indistinguishable from certain other diseases, so that laboratory testing would seem a more certain method of making a positive identification. In another case,³ *Shepherd v Scottish Ministers*, the government argued that the taking of blood samples would require every animal in the flock to be tested, which appears not to treat the Directive as setting out a minimum requirement but simply to ignore it.

Article 4 goes on to set out the interim measures to be taken pending determination of the disease. They include counting all categories of animals of susceptible species and the number of animals already dead, infected or liable to be infected or contaminated; prohibition of movement of animals of susceptible species; prohibition of movement of other animals without consent; and authorization of movement of persons to or from the holding. There are similar restrictions on the animal products or waste. The similar provisions of the Animal Health Act are compatible with these restrictions.

Paragraph 2 of Article 4 permits the competent

hatóságnak, hogy kiterjessze ezeket az intézkedéseket azon szomszédos gazdaságokra is, amelyek esetében „az elhelyezkedésük, kialakításuk vagy a gazdaságról származó állatokkal való kapcsolat okot adhat a fertőzés lehetőségére”. Ez a rendelkezés azonban nem azt jelenti, hogy a kormányok minden környező gazdaságra kiterjesszék ezt a rendelkezést, hanem minden esetben külön kell vizsgálni az egyedi körülményeket. A nemzeti kormányok nem hivatkozhatnak erre a cikkre annak érdekében, hogy a szomszédos gazdaságok állatállományát levádják, nem azt célozza ez a rendelkezés, hogy kivétel nélkül irtsák az állatállományt.

Az 5. cikk azt szabályozza, hogy milyen azonnali intézkedéseket kell tenni, akkor, ha kiderül, hogy a birtokon egy vagy akár több állat fertőzött. Ebben az esetben, a gazdaságban az összes fertőzött, valamint fertőzésre fogékony állatot le kell vágni a helyszínen, hivatalos felügyelet mellett úgy, hogy a betegség további terjedését elkerüljék. Miután ez megtörtént, a levágott állatokat hivatalos felügyelet mellett szintén el kell pusztítani a száj- és körömfájás betegség elterjedésének megakadályozása érdekében.

Az irányelv nagy hangsúlyt fektet arra, hogy mind a levágás, mind pedig az elégetés során keletkező pernye ne járjon a betegség elterjedésének kockázatával. A 2001-ben történtek kapcsán felmerült a kérdés, hogy vajon az égetés és az annak során keletkező pernye nem okozza-e a betegség továbbterjedését, és ha megállapítható, hogy az összefüggésben van a betegség terjedésével, akkor ebben az esetben az irányelv nem rendezi a felelősség kérdését.

Található rendelkezés még a melléktermékek, úgy mint a tej, gyapjú, hulladék anyagok biztonságos kezeléséről is. Az állategészségügyi törvény szintén összhangban van ezen rendelkezésekkel.

A 8. cikk foglalkozik a betegség továbbterjedésével. Ez magában foglalja, mind a betegség keletkezésének felkutatását, mind pedig annak terjedését a birtokról. Ez nem a kötelező levágási politika szellemét követi az esetlegesen megfertőződött nyájakra vonatkozóan, azonban az állatokat mindenképpen hivatalos felügyelet alá kell helyezni. Ez azt jelenti, hogy a korábban említett 4. cikk vizsgálatait el kell végezni.

Ahol az illetékes állatorvos megállapítja vagy a rendelkezésre álló adatok alapján úgy gondolja, hogy a száj- és körömfájás betegség személyek, állatok, járművek mozgásával vagy egyéb úton egy másik birtokról került át a fertőzött birtokra, a származási birtokot is a 4. cikkben foglalt hivatalos vizsgálat alá

authority to extend these measures to adjoining holdings “should their location, their configuration, or contacts with animals from the holding where the disease is suspected give reason to suspect possible contamination”. This paragraph does not give authority to the government to adopt a blanket policy on contiguous farms but requires them to take into consideration the individual circumstances of each case, and in any event the contiguous cull policy did not purport to proceed on the basis that contiguous holdings were infected.

Article 5 sets out what is to happen as soon as it has been confirmed that one or more of the animals on the holding is infected. All animals of susceptible species on the holding shall be slaughtered on the spot under official supervision in such a way as to avoid all risk of spreading the foot-and-mouth virus. After being slaughtered, the slaughtered animals shall be destroyed under official supervision in such a way that there is no risk of spreading the foot-and-mouth virus.

The Directive lays great stress on the fact that both the slaughter and the disposal of carcasses are to be done in such a way that there is no risk of spreading the foot and mouth virus. Questions were raised in the course of the 2001 outbreak as to whether the burning of carcasses had in itself caused the spread of the virus on the wind and if it were to have been established that this had contributed to the spread of the disease, questions of liability for failing to comply with the Directive would have arisen.

Provision is also made in this Article for the safe disposal of by-products, such as milk and wool, and of waste material. Again, the Animal Health Act provisions are compliant with it.

Article 8 deals with transmission of the disease. It covers both finding out where the disease came from and where it may have gone from the holding. It does not provide for a compulsory slaughter policy on potentially contaminated holdings but requires that they be placed under official surveillance. This means that there must be an investigation under Article 4 involving the actions and consequences prescribed in that Article.

Where the official veterinarian finds, or considers on the basis of confirmed data, that foot-and-mouth disease could have been introduced on to the infected holding from other holdings as a result of the movement of persons, animals or vehicles or in any other way, those other holdings must be placed under

kell vonni.

Olyan birtokokat is a 4. cikkben foglalt hivatalos vizsgálat alá kell vonni, amelyek esetében az állatorvos megállapítja, vagy a rendelkezésre álló adatok alapján úgy gondolja, hogy fennáll a száj- és körömfájás betegség átkerülésének gyanúja.

Az irányelv egyetlen szakasza sem rendelkezik az ún. „pusztító levágásról”, amikor is a farm meghatározott hatókörén belül minden állatot le kell ölni.

A 9. cikk a védelmi zónák kialakításáról rendelkezik, amelyeket minimum 3 km-es sugarú körben kell kialakítani, valamint a felügyeleti zónáról minimum 10 km-es körzetben.

A védelmi zónán belül a következő intézkedéseket kell tenni:

- minden birtokot nyilvántartásba kell venni az összes fertőzésre fogékony állattal együtt,
- ezeket a nyilvántartásba vett birtokokat meghatározott időszakonként állatorvosi szempontból meg kell vizsgálni,
- a fertőzésre fogékony állatokat a gazdaságból nem szabad elszállítani az első 15 napban, kivéve, ha hivatalos felügyelet mellett közvetlenül levágási céllal olyan vágóhídra szállítják őket, amely a zónán belül helyezkedik el; ha pedig nincs ilyen hatósági felügyelet alatt álló vágóhíd a zónában, akkor a szállítás a hatóság által kijelölt vágóhídra történik. A szállítást az illetékes hatóság engedélyezheti, ha az állatorvos valamennyi állatot megvizsgált és kizárta fertőzött állat jelenlétét;
- tenyésztésre történő szállítás szintén tiltott;
- a mesterséges megtermékenyítés is tiltott az első 15 napban kivéve, ha a spermium a farmertől, vagy egy megtermékenyítő központból származik;
- vásárok, piacok, kiállítások vagy más összejövetelek, ideértve az összegyűjtést és a szétosztást, amelyen fertőzött állatok érintkezhetnek, szintén tiltott.

Hasonló, de kevésbé szigorú szabályai vannak a felügyeleti zónának is. Ebben a cikkben azonban még csak utalás sincs az állatok leölésére ezekben a zónákban.

Most pedig a skót nemzeti állategészségügyi törvény hatásait vizsgálom meg, amely egy 1981-ben született törvény, s tulajdonképpen több 1935-ben napvilágot látott törvény rendelkezéseinek konszolidált változata. A törvény teljesen más rendszert vázol fel. A 3. fejezet 3. szakasz (1) bekezdése alapján amennyiben a miniszter úgy látja, elrendelheti azon állatok levágását,

official surveillance in accordance with Article 4.

Other holdings to which he finds, or considers on the basis of confirmed data, that foot-and-mouth disease could have been introduced from the infected holding must become subject to the provisions of Article 4.

There is no suggestion in the Directive that it is appropriate to carry out ‘fire break’ culls, where all animals are killed within an arbitrary distance from the farm where the disease has occurred.

Article 9 provides for the establishment of a protection zone of a minimum radius of 3km and a surveillance zone based of a minimum radius of 10km.

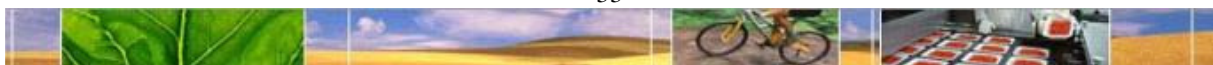
The following measures must be applied in the protection zones:

- a census of all the holdings with animals of susceptible species must be carried out,
- holdings which are the subject of such a census must periodically undergo a veterinary inspection
- animals of susceptible species may not be removed during the first 15 days from the holding on which they are kept except to be transported directly under official supervision for the purpose of emergency slaughter to a slaughterhouse located in that zone or, if that zone has no slaughterhouse under veterinary supervision, to a slaughterhouse designated by the competent authority. Such movement may be authorized by the competent authority only after examination by the official veterinarian of all the animals of susceptible species on the holding has ruled out the presence of suspected animals;
- itinerant service for breeding shall be prohibited;
- artificial insemination shall be prohibited during the first 15 days except where it is carried out by the farmer with sperm that is on the farm or with sperm delivered directly by an insemination centre;
- fairs, markets, shows or other gatherings of susceptible animals, including collection and distribution, shall be prohibited.

Similar, but less stringent requirements are imposed in respect of the surveillance zone. Nowhere in this Article is any power given to slaughter animals in either of these zones.

I now turn to consider the impact of the domestic regulation The Animal Health Act 1981 is a consolidation of several previous Acts dating from 1935 and has a scheme which is entirely different. By Schedule 3, Paragraph 3(1), the Minister may, if he thinks fit, in any case cause to be slaughtered:–

- (a) any animals affected with foot-and-mouth disease,

amelyek:

- a) megfertőződhetnek a száj- és körömfájás betegséggel, vagy elkapathatják azt; továbbá
- b) ugyanazon a területen, pajtában, fészerben, ólban vagy egyéb olyan helyen tartózkodtak vagy jelenleg is ott vannak, ahol a fertőzött állat; vagy ugyanabban a nyájban találhatóak, vagy egyéb módon kapcsolatba kerülhetnek egy fertőzött állattal, vagy bármely módon ki lehetnek téve a fertőzés veszélyének.

Ez a rendelkezés egyrészt tágabb, másrészt szűkebb, mint az irányelv. A törvény szerint: „ha úgy gondolja, elrendelheti”, ami tulajdonképpen széles diszkrecionális jogkörrel ruhazza fel a minisztert. Míg az irányelv kötelezővé teszi az állatok levágását. A diszkrecionális jogkör alapításának indoka az volt, hogy ne vágassák le az őzeket. Tekintettel az irányelv ellentmondást nem tűrő szövegezésére, nem tűnik megfelelőnek a rendelkezés, még akkor is, ha célja az, hogy megakadályozza a betegség terjedését eredményező állat-szétszóródását,

Másrészről, a törvény tágabban fogalmaz az irányelvnél, mivel a miniszter számára az állatok szélesebb körének levágását engedélyezi, mint az irányelv. Figyelembe véve, hogy a betegség szárazföldön akár 60 km nagyságú térségben is szétterjedhet, vízen pedig 300 km-es körzetben, különösen a mérsékelt övi zónákban, nehéz lenne amellet érvelni, hogy az állatok ne lettek volna kitéve a fertőzésnek. Ez volt a probléma a *Shepherds*, valamint a *Westerhall* ügyben is, amelyekben fennállt a fertőzés veszélye.

Mindezek alapján megállapíthatjuk, hogy az Egyesült Királyság az irányelv rendelkezéseit nem teljesen és tökéletesen ültette át nemzeti jogába a meglévő állategészségügyi törvény rendelkezéseivel. Az hogy az irányelv rendelkezésének szigorúbb alkalmazása, amely tulajdonképpen kötelezően írja elő az állat levágását, hatásosabb lett volna-e, ennek megállapítása, nem a jogászok, hanem a szakemberek feladata.

Arra a kérdésre, hogy az irányelv pusztán minimum szabályokat rögzít-e vagy pedig teljes mértékben követni kell és át kell venni rendelkezéseit, az Európai Bíróság adhatna választ. Jelenleg megállapítható, hogy a nemzeti szabályozás nem olyan minimum-szabályozásnak tekinti az irányelvet, amelyre építeni kell, sokkal inkább más rendszert követ, hol szűkebben, hol tágabban fogalmaz, mint az irányelv.

A betegség elterjedése is felvetett néhány bonyolult kérdést, mégpedig az egyéni és a közösségi érdekek

or suspected of being so affected; and

- (b) any animals which are or have been in the same field, shed, or other place, or in the same herd or flock, or otherwise in contact with animals affected with foot-and-mouth disease, or which appear to the Minister to have been in any way exposed to the infection of foot-and-mouth disease.

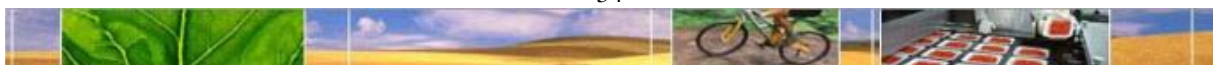
This provision is in some ways broader and in other ways narrower than the Directive. The Act uses the words “may if he thinks fit cause to be slaughtered”, which confers a discretion on the Minister, whereas the Directive imposes an absolute obligation to kill all affected animals. The discretion in the Act has been used as a reason for not culling wild deer. Having regard to the peremptory terms of the Directive this does not seem appropriate, even though it seems sensible not to do something which might cause the dispersal of animals which could in turn spread disease.

On the other hand the Act is broader than the Directive in that it allows the Minister to kill animals of a far wider class than does the Directive. Given the view that the disease may be transmitted up to 60km over land and 300km over water, especially in temperate zones, it would be difficult to argue that any particular animal had not “been in any way exposed to the infection of foot-and-mouth disease”. This was the problem for the Petitioner in both *Westerhall Farms* and *Shepherd*, where the evidence was to the effect that there was a measure of risk of the flocks in question being infected with the disease.

From this analysis it can be seen that the Directive is not fully and correctly transposed into UK law by the pre-existing provisions of the Animal Health Act. Whether the adoption of the provisions of the Directive, with their much more restrictive attitude to killing would have been more or less effectual is a matter for scientists and not lawyers.

The question of whether the European Directive is intended to set out a minimum standard to which Member states should adhere or whether it sets out a comprehensive system should be determined by the European Court, as it has been shown that the domestic statute does not treat the Directive’s requirements as a minimum standard from which to build but follows a different scheme, in some ways broader and in other ways narrower than the Directive.

The outbreak has raised difficult questions of balancing the interest of the individual against those of

egyensúlyának kérdését, amelyet nem sikerült megnyugtatóan rendezni a késő éjszakáig tartó előzetes meghallgatásokon, tárgyalásokon.

Újra csak Lord Carloway szavaira szeretnék utalni, aki a *Westerhall Farms* ügy kapcsán úgy nyilatkozott, hogy „megfontolandó, hogy az 1981-es törvény nem ír elő olyan konkrét eljárást vagy mechanizmust, amely alapján a levágásról döntené lehet. Például, alig van törvényi iránymutatás arra vonatkozóan, hogy: (a) mi a megfelelő forma a levágási intézkedés fogantatására, (b) ki az a személy, akihez ellentmondással lehet élni a döntéssel szemben, (c) ki az a szakértő, aki jogosult a döntést meghozni, (d) kik a végrehajtásra jogosultak. Talán jelentősége lehet a következőnek is, úgy tűnik nincs szükség a levágási eljárás bírói biztosításának bármilyen formájára. Ez furán hangzik akkor, amikor tudatában vagyunk, hogy mit jelent az eljárás gazdaságilag a nyáj birtokosára nézve.”

Végül, az állategészségügyi törvény rendelkezéseit nem lehet úgy végrehajtani, hogy az ne ütközzön különböző és egymással versengő jogszabályokkal, így például a vízszennyezés megelőzéséről, valamint a mezőgazdasági tevékenységen kívül állók életének védelméről szóló rendelkezésekkel. Mivel ez a helyzet, a törvényhozás gazdasági céljait tekintve feltehető a kérdés, hogy vajon igazolható-e az állategészségügyi törvény jelen formájában.

A betegség kitörésének veszélye és erre a kormány reakciója jelentős volt. A vidéket elzárták, így a vidéki üzletek, amelyek nem mezőgazdasággal foglalkoztak, például szállodák, turista látványosságok hatalmas összegeket veszítettek, s még kártalanítást sem kaptak. A legszomorúbb történetet attól a gazdától hallottam, akinek tejtermelésre szánt tehenei voltak. Elmesélte, hogy mielőtt levágták állatait, csak olvasmányjaiból ismerte, amit az angolok úgy hívnak „hajnali kórus”, vagyis a korán reggel éneklő madarakat. És habár sokszor olvasott róla, soha nem hallotta, mivel a fejésre váró tehenei bögése elnyomta a madarak hangját. Majd miután levágták őket, kora reggel felkelt és először életében hallotta énekelni a madarakat a sötétben.

A betegség kitörése után a nemzeti szabályozást az angol parlament Anglia és Wales tekintetében, a skót parlament Skócia vonatkozásában megváltoztatta egy külön törvénnyel. A skót törvényhozás hatása az volt, hogy most már a kormány különleges hatáskörben jogosult elrendelni az állatok levágását meghatározott

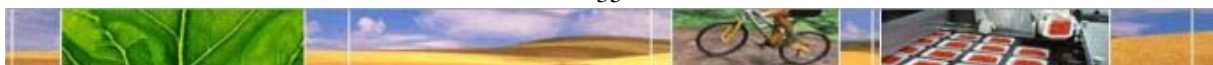
the public and these questions are not satisfactorily resolved by hurriedly arranged hearings on interim measures, convened in the middle of the night.

I would echo the disquiet which Lord Carloway expressed in *Westerhall Farms*, where he said, “It must be a source of some concern that the 1981 Act prescribes no real procedures or mechanisms under which a decision to order the slaughter of animals takes place. For example, there appears to be little statutory guidance as to: (a) the appropriate form which notification of a potential order for slaughter should take; (b) the person to whom any representations resisting the order should be made; (c) the expertise of any person qualified to pronounce the order; or (d) the powers available to any persons authorised to carry out the order. Perhaps also of some significance, ...there is no apparent need for any form of judicial warrant authorising the slaughter process. This may seem strange given the potential economic effect of the process on the persons in possession of the cattle.”

Finally, it appears that the provisions of the Animal Health Act cannot be implemented in an outbreak of this magnitude without falling foul of other and competing legal requirements, such as the prevention of water pollution and the massive disruption of the life of non farmers in the country. This being so and looking at the economic purpose of the legislation, one must question whether the animal health legislation in its present form can be justified any longer.

The seriousness of the outbreak and of the government’s reaction was immense. The countryside was regarded as closed, so that rural businesses, which were not agricultural, such as hotels and tourist attractions, suffered huge losses of money, but did not fall within the scheme of compensation. The saddest story I heard was from a client who owned a herd of dairy cattle. After his animals were killed he told me that he had often read of what we call in English “the dawn chorus”, which is the singing of birds in the early morning. Although he had heard of it he had never heard it, because for all his life the sound of the birds had been drowned by the noise of the cows waiting to be milked. The morning after the killing of his animals was carried out he woke at the usual early hour and for the first time ever heard birds sing in the darkness.

Following that outbreak, the domestic law was changed by separate Acts of the UK Parliament, so far as England and Wales were concerned, and by the Scottish Parliament for Scotland. The effect of the Scottish legislation is that the government now has a specific power to cause any animals to be slaughtered,

állatbetegségek elterjedésének megakadályozása céljából, ideértve a száj- és körömfájás betegséget is. A kormány jogosult meghatározni azon állatok körét, amelyre kiterjesztik a levágást. Mivel a kormányt széleskörű diszkrecionális jogkörrel ruházták fel, így megnyugtató a kijelentés: „minden emlős szerepelhet a listán (kivéve az embert)”.

Annak érdekében, hogy a kormány diszkrecionális jogköre nyomatékosítva legyen, a törvény akként rendelkezik, hogy: „A skót miniszter – a betegséggel kapcsolatban – jogosult elrendelni a levágást-függetlenül attól, hogy állatok, madarak, vagy kétélűek

- (a) fertőződtek meg a betegséggel vagy fertőzésre gyanúsak;
- (b) kerültek kapcsolatba fertőzött állatokkal, madarakkal, kétélűekkel;
- (c) voltak kitéve a fertőzés veszélyének; vagy
- (d) részesültek oltásban”.

Kártalanítást fizetnek, de ahelyett hogy állatonkénti értéket határoznának meg, a kormány egy fix árat állapított meg. Az is lehetséges, hogy az ár nem fedezi azokat a költségeket, amelyet a közjó érdekében a gazdának viselnie kell, és ez az agrárgazdálkodáson belül jelentős ellentmondáshoz vezet. Ezt a rendelkezést a kártalanítás költségeinek agrárpolitikai megfontolásai miatt vezették be, különösen akkor, amikor értékes állatállományokat öltek le. A fix ár megállapítása terén is adódtak problémák, tudva, hogy ha hiány lép fel bizonyos állatokból, ez értéknövelő tényező. Így felmerül a kérdés, hogy az érték meghatározásakor figyelembe kellene-e venni a mesterségesen okozott hiányt.

A törvényt azért is kritizálták, mert a kormánynak hatalmat adott a „pánikkeltéshez”⁴ és ebben a pánikhelyzetben korlátozta a kártalanítás lehetőségét.

Az Európai Unió megalkotott egy Állategészségügyi Stratégiát a 2007 és 2012 közötti időszakra.⁵

A Stratégia alapvető rendelkezései az alábbiakban foglalhatóak össze:

„Az új „Állategészségügyi Stratégia” egy keretet határoz meg az állatbetegségek leküzdésére a következő 6 évben. Mivel ismert, hogy különböző betegségek milyen pusztító hatással lehetnek mind a mezőgazdaság, mind a termelők, mind pedig a gazdaság tekintetében, éppen ezért az új stratégia a

with a view to preventing the spread of certain specified diseases, including foot-and-mouth disease. The government are entitled to specify what classes of animals may be slaughtered in any particular case. Given the broad nature of the discretion conferred on the government it is a matter of some relief that the legislation states specifically “A specification of animals ... may include any kind of mammal (except man)”.

To emphasise the broad nature of the discretion conferred on the government the Act goes on to state that “The Scottish Ministers may, in relation to a disease, exercise a power of slaughter ... whether or not the animals, birds or amphibians concerned–

- (a) are affected with the disease or suspected of being affected with the disease;
- (b) are or have been in contact with animals, birds or amphibians affected with the disease;
- (c) have been in any way exposed to the disease; or
- (d) have been treated with serum or vaccine (or both) against the disease.”

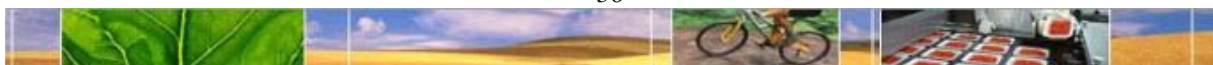
Compensation is to be paid, but instead of being at a rate which reflects the value of the individual animals which have been killed, it is to be paid at a fixed rate specified by the government. It is possible that such a rate might not adequately reflect the economic loss which the individual farmer may have sustained for the general public good and has been the subject of considerable controversy within the agricultural industry. The provision was introduced because of political concern at the cost of payment of compensation, especially in situations where large herds of valuable pedigree animals were killed. There were also difficulties in fixing the value of the animals as the shortage of animals caused by the slaughter had the effect of lifting prices so that questions were asked as to whether the valuation should take account of the artificial scarcity.

The legislation has been criticised both for giving government what has been described as a “power to panic”⁴ and for restricting the compensation given when that panic takes place.

The European Union has now established an Animal Health Strategy for the period 2007 to 2012.⁵

The principles on which this is to operate are:–

“The new Animal Health Strategy provides the framework for animal health and welfare measures over the next six years. Given the devastating impact that serious disease outbreaks can have on farmers, society and the economy, the new strategy is based on the principle that “prevention is better than cure”. The aim is to put greater focus on precautionary measures,

„jobb megelőzni, mint gyógyítani alapelven” nyugszik. A cél az, hogy sokkal nagyobb hangsúly kerüljön a megelőző intézkedésekre, a betegségek felületeére, az ellenőrzésre és a kutatásra, az állatbetegségek előfordulásának, s bekövetkezése esetén elterjedésének minimalizálása érdekében.

„Ez az új stratégia sokkal többet foglal magába, mint az állatbetegségek ellenőrzése. Olyan problémákkal is foglalkozik, amelyek kizárólag csak az állategészségüghöz kötődnek, mint például közegészségügy, élelmiszerbiztonság, állatok jóléte, fenntartható fejlődés és kutatás.”

„A prioritásokat újra fogják értékelni, mivel biztosítani kell az európai állampolgárok támogatásának alapjait és forrásait. Továbbá mindazok számára, akik részt vesznek az állategészségügyben, tiszta felelősségi szabályokat kell megállapítani az új stratégia céljainak megvalósítása érdekében. Ennek eredménye pedig egy olyan európai állategészségügyi politika lesz, amely keménykezű, hatékony és hatásos.”

A skót parlament most konzultál az ágazat képviselőivel arról, hogy a kompenzáció megfizetéséhez a betegséggel nem érintette gazdáknak is hozzá kell járulnia. Az emellett szóló ésszerű érv az, hogy a termelőközösség az, amely a legtöbbet szenved egy ilyen betegség kapcsán, és éppen ezért az egész közösségnek hozzá kell járulnia ezekhez a költségekhez kölcsönös biztosítási elv alapján. Magától értetődő, hogy a termelők között nem volt népszerű ez az elképzelés, mivel az bevételüket csökkentti.

Földbirtok-politika

Skóciában a mezőgazdászok többsége tulajdonosa annak a birtoknak, amelyen dolgozik. 1964-ig a skót jog előírta, hogy mindig a legidősebb fiú öröklje a földet, a rajta álló épületekkel együtt. Ennek az volt a hatása, hogy nem aprózták el úgy a birtokok, mint ahogyan az történt a napóleoni *Code Civil* alapján működő országokban, így Franciaországban és Olaszországban. Habár 1964-ben úgy módosították a törvényt, hogy a gyermekek egyenlően örökölnek, mégis él az az erős hagyomány, hogy a legidősebb fiú, illetve az a fiú, aki hajlandó foglalkozni a földdel, öröklje a teljes gazdaságot. Néha azonban az, aki a teljes farmot öröklje bizonyos pénzbeli megváltást fizet testvéreinek. Egy ilyen rendelkezés nagy vitákat válthat ki a családon belül, hiszen sokszor a mezőgazdasággal nem foglalkozó testvérek sokkal több jövedelemmel rendelkeznek, mint a gazdálkodó testvér. Ez utóbbi irigylik a másik fizetésére, míg a többiek irigylik a hatalmas, kézzel fogható tőkét, a vagyont, amely nem más, mint a gazdaság.

disease surveillance, controls and research, in order to reduce the incidence of animal disease and minimise the impact of outbreaks when they do occur.

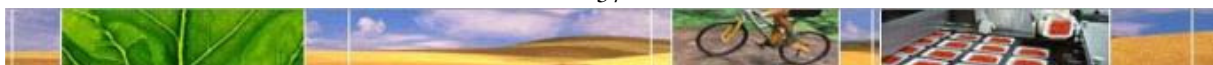
“The new strategy encompasses much more than just the control of animal diseases, however. It also focuses on issues which are inextricably linked to animal health, such as public health, food safety, animal welfare, sustainable development and research.

“Priorities will be re-evaluated to ensure that funding and resources are employed in areas of most benefit to European citizens. Moreover, all those involved with animal health will have clear responsibilities in ensuring that the goals of the new strategy are met. The result will be an EU animal health policy that is robust, efficient and effective.”

The Scottish government is now consulting the industry about making farmers who have not been affected by disease contribute to the payment of compensation of those who are affected. The intellectual argument for this is that it is mainly the farming community which suffers if there is serious disease of animals and therefore the farming community should contribute on a mutual insurance principle. Understandably this proposal is causing great unhappiness to farmers who see threats to their income.

Business Structures of farming enterprises

The majority of farmers in Scotland own the farm or farms on which they operate. Until 1964, the law in Scotland stated that the eldest son inherited all the land and buildings which belonged to his dead father. The effect of this was to avoid the breaking up of farms into smaller and smaller units, which occurred in countries which followed the Napoleonic Code, such as France and Italy. Although the law changed in 1964 to the effect that all children would share equally in the property, there remains a strong tradition that the eldest son, or least the son who shows most interest in and talent for farming should inherit the farm. Sometimes an obligation is laid on this son to pay a certain amount to his brothers and sisters in order to secure that they shall receive more equal shares. Such a provision can cause great resentment within families, especially in situations where the non-farming brothers and sisters earn more money than the farmer. He envies their salaries and they envy his ownership and enjoyment of the farm, which is a large and very

Ráadásul az 1950-es, 1960-as években hiány volt a gazdálkodóban, éppen ezért a brit mezőgazdaságban az lett a trend, hogy a hiány leküzdése érdekében egyre több gépet vásároltak. Mivel azonban a gépek nagyobb teljesítményűek lettek, a farmerek gazdasági szempontból most már arra törekednek, hogy minél több földet vásároljanak a géppark kihasználása érdekében.

E tendencia eredményeként a mezőgazdasági tevékenység közösségi tevékenységből magányos lett. Ismerem olyan idős gazdálkodókat, akik elmesélték, hogy amikor fiatalok voltak, annyian dolgoztak ugyanazon a földön, hogy futball csapatokat szerveztek a szomszédos farmon dolgozók ellen. Ma már ezeknek a gazdaságoknak egyetlen egy alkalmazottja sincs, egy gazdálkodó tartja kezében a gazdaságot, aki olykor idénymunkásokat alkalmaz. Ez különösen igaz azokon a termőföldeken, ahol a vetést, a trágyázást, a rovar-irtószerszórást és a szüretet mind gépek végzik. Ennek az lett a szomorú következménye, hogy egyes farmerek nehéz gazdasági időszakban, mivel senkivel sem tudják megosztani problémájukat, gyakran követnek el öngyilkosságot.

Mezőgazdasági haszonbérlet

Ha valaki tulajdonos, és földjének művelését ideiglenesen más részére kívánja átengedni, a logika azt diktálná, hogy az lenne a legegyszerűbb és legegyszerűbb, ha a tulajdonos a használatra átengedett föld erejéig megfelelő ellenértéket kapna. Ennek a bérleti szerződés felel meg.

A bérlet hosszú időre nyúlik vissza, megkötéséhez számos meghatározott kritériumnak kell megfelelni. Számos előnnyel jár, amely kielégíti mindkét fél gazdasági szükségleteit. A bérlet a római *locatio conductio* szerződésből ered, amelyben az egyik személy ad, a másik pedig elfogadja a föld vagy más ingatlan bizonyos használatát, állandó, végleges vagy teljes ellenőrzését határozott vagy határozatlan időre, esetleg időkorlát nélkül, tekintetbe véve azt, hogy ezért bizonyos pénzbeli és/vagy természetbeni ellenszolgáltatás jár folyamatosan, vagy egy összegben. A természetbeni ellenszolgáltatás még abból az időből származik, amikor a pénz, mint fizetőeszköz nem terjedt el a gazdaságban, s a bérlő a termény egy részével fizetett.

Ebből a definícióból kitűnik, hogy a bérleti díj lehet egy fix összeg vagy fix összegű előre meghatározott forma, így például az adott évben befolyt nyereség,

visible capital asset.

In addition, because of a shortage of farm workers in the 1950s and 1960s, the trend in British farming has been for the farmer to invest in more and more machinery in order to make up for that shortage. As the capacity of farm machinery has increased it has made economic sense for the farmer to try to acquire more and more land so that the machinery can be put to full use.

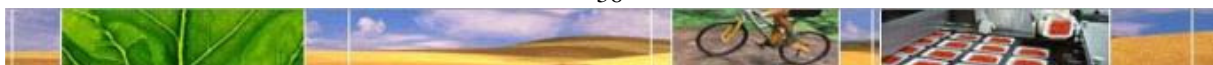
As a result of these trends farming has changed from being a social activity to being a lonely one. I know old farmers who tell me that when they were young there were so many people employed on them that they were able to form football teams to play against neighbouring farms. Now these farms may have no employees at all and be farmed only by the farmer, with occasional seasonal help. This is particularly the case of arable farmers where the work of sowing, fertilising, spraying insecticide and harvesting are all done by machine. One unfortunate consequence of this trend has been that lonely farmers, particularly in difficult economic times when they have had no one to share their troubles with, have been killing themselves in increasing numbers.

Leases

If one person owns land and another person wishes to exploit that land on a temporary basis, logic would dictate that the simplest and most straightforward way for this to be achieved would be for the owner to allow the other the use of the land for a defined period in exchange for payment according to the extent of that use. The contract which falls into this description is a lease.

As a contract with a long history and clearly defined criteria for its constitution, the lease has considerable advantages, which meet the economic needs of both parties. Lease may be defined as “a contract of location (letting to hire) by which one person grants and another accepts certain uses, current or definitive, or the entire control, of lands or other immoveable property for a period or periods, definite or indefinite, or even without limit of time, in consideration of the delivery by the grantee of money or goods or both, periodically or in lump or in both of these ways”. The reference to goods goes back to a period before the establishment of the money economy, when a tenant farmer would pay his rent by handing over to his landlord part of his crop.

From this definition it can be seen that the payment of rent can either be of a fixed amount or can be fixed according to a pre-arranged formula, such as a

befolyt jövedelem alapján, azért hogy a földtulajdonos osztozzon a bérlővel jövedelmében, rosszul. A bérlőnek megvan az az előnye mindkét fél számára, hogy vagy a pénzügyi mozgást határozzák meg fixen és az már a szerződés megkötése előtt ismert, vagy a bérlő maximális felelősségét határozzák meg előre megállapított szabályok szerint.

Ennek a szerződésnek még az is előnye, hogy nagyon egyszerűen megalkotható, hiszen a jogi forma és a gazdasági valóság egybeesnek. A bérleti szerződés már a római idők óta rendelkezik olyan meghatározott elemekkel, amelyek alapján a szerződés, annak írásba nem foglalása esetén is azonosítható. Ezek az elemek még most is léteznek, ezért nagyon rövid formában is meghatározható a szerződés. Így ha a felek úgy gondolják, akkor röviden fogalmazzák meg a szerződést, bár azt saját igényeik szerint is alakíthatják, kiegészíthetik.

Ugyanakkor Skóciában két fő oka van annak, hogy a felek miért is nem alkalmazzák a bérletet, akkor, amikor a tényállás alapján az tűnik a legésszerűbbnek.

Az egyik az, hogy a 2003 előtt kötött szerződések tartalmazzak egy ún. birtoklási biztosítékot, ami azt jelenti, hogy a bérlő gazdálkodót nem lehet eltávolítani a bérleti időszak végén, akár örökre ott is maradhat az adott birtokon, amennyiben fizeti a bérleti díjat és nem követ el más súlyos szerződésszegést, illetve ha a földre valamilyen egészen más célból van szükség. Továbbá, a bérlő egy közeli hozzátartozójának is átadhatja a gazdaságot, ebben az esetben pedig fennáll annak kockázata, hogy az őt követő rokon már nem lesz olyan tehetséges gazdálkodó, mint amilyen a szerződő fél volt. A felsorolt okok miatt az ilyen bérleti szerződéseket végül nem tartották be, mivel úgy gondolták, hogy a hagyományos bérleti szerződések többsége a szerződő felek akaratlanul okozott hibájának eredménye.

Erre a legjobb példa 1985-ben a *House of Lords*, azaz Egyesült Királyság Legfelsőbb Bírósága előtt tárgyalt *Morrison-Low v. Paterson* ügy, amelyben a körülmények alapján megállapították, hogy időközben a farmer és a bérlő között egy új szerződés jött létre, habár mindkét fél tévesen azt hitte, hogy a régi szerződés van érvényben közöttük.

A fenti biztosíték miatt, egy tisztességes, jóhiszemű jogász, nem ilyen szerződés megkötését tanácsolta ügyfeleinek. Inkább egy jobban kidolgozott rendszert szorgalmazott: ez egy betéti társaság létrehozatalát jelentette közte és az ígéretes gazdálkodó között, s a bérleti szerződés megkötése ezzel a korlátozott társasággal történik. A földtulajdonos határozza el a

percentage of profit or turnover, so that the landlord shares the pain and shares the gain of the tenant's enterprise. A tenancy has the advantage for both parties that the cash flow is either fixed and known before the contract is entered into or the maximum liability of the tenant is fixed according to the agreed formula.

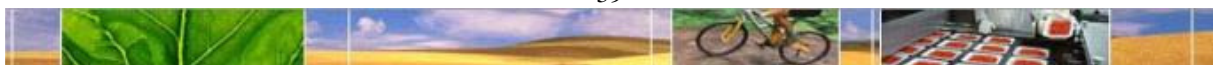
A lease also has the advantage that it is simple to create, as the legal form and the economic reality coincide. The contract has been about for a long time (since the days of ancient Rome) and has clearly defined implied terms in the event of no written contract being entered into. It can therefore be entered into in a short form, although the parties may wish to expand that to set out their own specific contractual stipulations.

There are two main reasons in Scotland that a lease is not used in situations where it is the obvious business vehicle for the factual situation presented.

The first is that in the case of leases granted before 2003 there is security of tenure, that is the farmer cannot be removed at the end of the agreed period of the lease, which carries on in perpetuity except in the event of the farmer failing to pay his rent or committing some other serious breach of contract or of the whole farm being required for some other use. In addition the farmer may pass his farm on to a near relative, which has the risk that the acquirer may not be as skilled a farmer as the original person to whom the lease was granted. As a result the letting of farms by straightforward lease was virtually unheard of, to such an extent that it has been said that the majority of conventional leases then being brought into existence were the product of mistake by the contracting parties rather than of deliberate act on their part.

The best instance of this is to be found in the case of *Morrison-Low v Paterson* decided in 1985 by the House of Lords, which is the Supreme Court of the United Kingdom, where it was held that the circumstances arising in the case amounted to an agreement for a new lease, even though both parties wrongly believed that the previous lease was continuing.

Because of the existence of security of tenure, the prudent lawyer did not advise his client to enter into a simple lease of the property but to enter a more elaborate scheme, such as establishing a partnership between himself and the prospective farmer and then granting the tenancy to that limited partnership. The landlord commands the existence of the partnership

betéti társaság létrehozatalát, mivel előre meghatározott körülmények esetén ő is jogosult a megszüntetést kezdeményezni. Az 1980-as betéti társaságról szóló törvény 2. szakasza értelmében, a betéti társaság a felektől elkülönült jogi személy. A társaság megszüntetésének eredményeként, a bérlő megszűnik, hisz nem létezik olyan szerződés, amelyben csak egy fél van, így a bérleti szerződés is megszűnik. Ez az egyedüli bonyolult és mesterséges módszer a birtoklási biztosíték megkerülésére, azonban a bíróságok ezt színlelt ügyletnek tekintik, hisz mindaddig, amíg a betéti társaság fennáll, a biztosíték létezik. A döntést meghatározó elvre az Angliában bevezetett új bérleti szabályok mellett, amelyek nem szívesen alkalmazták a biztosítékot, hatott a túltermeléstől való tartás is, amelyet a bírák jól megéreztek. A túltermelés azt jelenti, hogy a mezőgazdasági termelés maximálása a továbbiakban már nem helyénvaló.

Ma már láthatjuk, hogy ez a hozzáállás idejétmúlt. Hiszen folyamatosan a mezőgazdasági termékek növekvő árairól olvashatunk, annyira hogy Haitin és Indiában élelmiszer-lázadás is kitört.

De mint már említettem, ez a 2003 előtt megkötött bérleti szerződésekre vonatkozik. Abban az évben ugyanis a skót parlament megalkotta a mezőgazdasági birtokokról szóló 2003-as törvényt,⁶ amely a bérlet egy új formáját hozta létre, és nem tartalmazta a birtoklási biztosítékot. A jogszabály ellentétes nézetek alapján kompromisszum eredményeként született, s ez megmutatkozik a törvény gyengeségében is.

A bérlet két új fajtája jött létre:

Az első, a „korlátozott időre szóló bérleti szerződés”, amelynek minimális ideje 15 év. A második, a „rövid távú, korlátozott bérleti szerződés”, amely maximum 5 évre szólhat. Láthatjuk tehát, hogy a felek nem köthetnek bérleti szerződést 10 évre, csak ha azt gazdasági vagy személyi körülmények indokolják.

A jogszabály komoly hátránya, hogy a korábbi bérlők számára, (vagyis akik még a jogszabály megszületése előtt keletkezett szerződések alapján bérlők), új jogosultságot vezetett be: megvehetik a földet a tulajdonostól, ha az el kívánja adni a nyílt piacon. Vagyis a bérlő olyan elővásárlási joggal rendelkezik, amely megelőzi a földtulajdonos valamennyi hozzátartozóját. A földtulajdonosok azonban félnek attól, hogy ezt az elővásárlási jogot majd az új bérleti szerződésekre is kiterjesztik, valamint attól, hogy ez a jog olyan abszolút joggá válik, amely alapján a bérlő akár ki is kényszerítheti, hogy a tulajdonos neki adja el földjét alacsonyabb áron. Ezért az óvatos jogászok

because he has the right to terminate it in certain predetermined circumstances. In terms of Section 2 of the Partnership Act 1890 a Scottish partnership is an entity distinct from the members who make it up. As a result, on termination of the partnership, the tenant under the lease has ceased to exist and, as there can be no subsisting contract to which there is only one party in existence, the lease also ceases to exist. The device circumvents security of tenure in this elaborate and artificial way, but the courts have declined to treat the contract as a sham to be struck down, on the argument that security of tenure does continue as long as the partnership subsists. The policy behind that decision was influenced by the introduction of the forms of tenancy in England which did not enjoy security of tenure and by a judicial feeling that agricultural surpluses meant that the policy of maximising agricultural production was no longer appropriate.

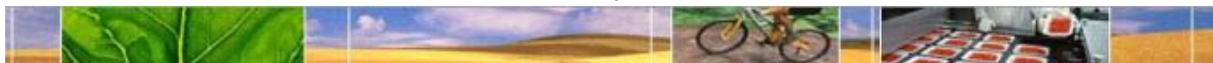
Now we see that such an approach is already outdated as we read of sharply rising prices for agricultural products, to such an extent that there have already been food riots in Haiti and in India.

I mentioned that this applies to leases entered into before 2003. In that year the Scottish Parliament passed a law,⁶ the Agricultural Holdings (Scotland) Act 2003 which introduced new forms of lease that did not attract security of tenure. The legislation was the product of a compromise between strongly opposed views and this shows in the poor quality of the law as passed.

Two new forms of lease were introduced.

The first, the Limited Duration Tenancy, must have a minimum duration of 15 years. The second, the Short Limited Duration Tenancy, must have a maximum duration of 5 years. Thus it can be seen that the parties cannot enter into a lease for ten years, even though it might suit their economic or personal circumstances to do so.

The serious disadvantage of the legislation was that for the old secure tenants the Act gave a new right to buy the farm from the landlord in the event that the landlord wished to sell it on the open market. The tenant was given the first chance to buy, even in preference to the landlord's own relatives. The first fear among landlords is that this pre-emptive right to buy may be extended to the new forms of tenancy and the second is that the right to buy may become an absolute one, in which the tenant may force even an unwilling landlord to sell out at a reduced price. Cautious lawyers have been advising their clients that they should not make such contracts.

továbbra sem javasolják ilyen szerződés megkötését.

Betéti társaság

Az a gazdálkodó, aki együttműködés keretében szeretne gazdálkodni, beléphet egy betéti társaságba. Ez egy egyszerű társaság, ahol is a felek a közös vagyontól gazdálkodnak, közösen osztoznak a nyereségen, és közösen viselik a károkat is.

A betéti társaság úgy is működhet, hogy az egyik tag földdel és más tőkével, gépekkel állatállománnyal stb. járul hozzá a társaság vagyonához, a másik pedig munkaerőt vagy más tőkét biztosít. A társaságban a tagok közösen gazdálkodnak profitszerzési céllal. Néha úgy emlegetik a társaságot, mint *share farming* (gazdálkodás-megosztás), azonban itt a tagok nem közösen, hanem ugyanabból a vagyontól külön gazdálkodnak. (Lásd Társasági törvény, 1890, 2. fejezet)

A társaságnak az is előnye, hogy a felek között megoszlik a vállalkozásból eredő kockázat. A felek ezáltal számíthatnak a másikra abban az esetben, ha az egyikük lebetegszik, vagy nyaral. Ráadásul a társaságba különféle tőke vihető be és több elgondolás valósítható meg.

A földtulajdonos, aki belép a társaságba, továbbra is gazdálkodó marad jelentős adózási kedvezményekkel, erre azonban jelen cikk keretében nem térek ki.

A társaság a hátránya, hogy a felek egyetemlegesen felelősek a tartozásokért (Társasági törvény, 1890, 9. fejezet). Az a tag, aki beviszi a földjét a társaságba, minden vagyonával felel. Alaposan meg kell fontolni, ha a tag ilyen hozzájárulást teljesít. A törvény 20. szakasza értelmében: „Minden vagyon, vagyoni értékkel bíró jog és igény, amit a társaságba apportáltak, adásvétel vagy más jogcímen a társaságra tekintettel, vagy társasági célok megvalósítására illetve a társaság működése során; a törvény értelmében a társaság tulajdonába tartozik, amelyet a társaság által meghatározott célokra kell felhasználni, összhangban a társaság alapító okiratával.”

Ez azt jelenti, hogy az a tag, aki beviszi a földjét a társaságba, és azt a társaság megszűnésekor vissza akarja kapni, meg kell győződnie arról, hogy az nem került-e át gondatlanságból a társaság tulajdonába. A tagnak tudnia kell arról, hogy ez megtörténhet, nemcsak az alapító okirat ilyen tartalmú rendelkezése

Partnership

A person who wishes to farm in co-operation may enter into a partnership to do so. This may be a simple general partnership where the parties carry on business with a common stock, a common sharing of profit and a common carrying of the risk of loss.

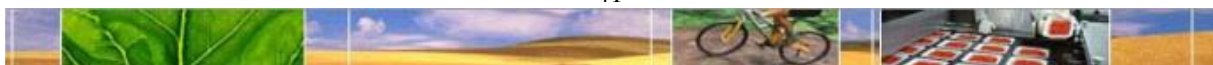
Alternatively the partnership may be on the basis that one of the parties contributes the land and perhaps other capital, such as equipment or livestock, and the other party provides labour and other capital equipment. This may be a partnership if the parties are carrying on business in common with a view of profit. This is sometimes known as share farming, but normally in share farming there is no carrying on of business in common but merely two separate businesses making use of the same asset. (See Partnership Act 1890, s 2).

Partnership has the advantage of spreading the risk of the enterprise among the partners. The partners are able to rely on someone else to do the work of the firm while they are sick or on holiday. The partners may be able to bring to the firm a variety of talent and capital.

The landowner who enters into a partnership remains a farmer, with considerable tax advantages, but I do not intend to discuss these.

Partnership has the disadvantage that the partners are jointly and severally liable for the debts of the firm (Partnership Act 1890, s 9). The person who contributes his land to the firm will find all his assets, and not just his farming assets, at risk in the enterprise. If one of the partners is to introduce his land to the partnership he must consider the contractual terms on which he does so. Section 20 of the 1890 Act provides that “All property and rights and interests in property originally brought into the partnership stock or acquired, whether by purchase or otherwise, on account of the firm, or for the purposes and in the course of the partnership business, are called in this Act partnership property and must be held and applied by the partners exclusively for the purposes of the partnership and in accordance with the partnership agreement”.

This means that if the partner who contributed land wishes to have that land back in his own hands at the end of the partnership, he must ensure that it does not become part of the partnership assets by inadvertence. He must be made aware that this can occur not only by specific provision being made to that effect in the

folytán, hanem akkor is, ha a földet a társaság vagyónaként tüntetik fel a könyvelésben vagy a mérlegben. Ha ez történt, a bíróság valószínű, hogy akként dönt, a föld a társaság tulajdonának részét képezi egy esetleges felszámolás céljának elérése érdekében, még akkor is, ha a társaság vagyónában nem rendezték a föld jogi sorsát.

Gazdálkodási szerződés

A gazdálkodási szerződés alapján a földtulajdonos továbbra is gazdálkodó marad, de a munka meghatározott részét vagy egészét, esetleg a géppel végzendő munkát harmadik személynek engedi át. A gazdálkodási szerződést a felek úgy tekintik, mint egy bérletet. A szerződő fél fizetési kötelezettsége előre meghatározott formula szerint számított összeg alapján áll fenn, amely azt biztosítja, hogy a gazdálkodó meghatározott visszafizetést kap, s a vállalkozó harmadik személy bevétele szakértelmétől, valamint azon szerencséjétől függ, hogy mennyire lesz jó az idei termés. Ez a tipikus eset, de a gazdálkodási szerződés alkalmas számos más, végtelen típusú mezőgazdasági szerződés megkötésére, amely kielégíti a felek igényeit. Mivel a tulajdonos szeretné tudni, hogy mennyi visszafizetésre is számíthat, a részére történő előre meghatározott ellenszolgáltatást gyakran nevezik „bérleti egyenértéknek”. A terminológia használatából az következik, hogy a felek gyakran úgy tekintik a gazdálkodási szerződést, mint valamilyen bérletet, amely nem tartalmazza a birtoklási biztosítékot, és a felek képviselőinek el kell magyarázni, hogy habár készpénzfizetés tekintetében ugyanaz a célja ennek a szerződésnek is, mint a bérletnek, azonban más jogi utat választva eltérő következményei vannak a felekre nézve.

Jobbnak láttam ezt a konstrukciót úgy vázolni a földtulajdonosoknak, hogy képzeljenek el egy olyan helyzetet, amelyben az általuk foglalkoztatott vállalkozó olyan, mint a farmot szolgáló tartozék. Elmagyarázom nekik, hogy a gazdálkodási szerződés tulajdonképpen a vállalkozói szerződés kifinomultabb változata, s ahelyett, hogy csupán alkalmanként egyetlen gazdálkodási műveletet ruházna át, az egész gazdálkodást engedi át vagy azt a szektort, amellyel ő már a továbbiakban nem kíván foglalkozni. A szerződés legnagyobb előnye a rugalmasság. A felek bármikor megállapodhatnak abban, hogy kiterjesztik a szerződés tárgyát. Vonatkozhat pusztán csak a földre, de a rajta levő épületekre és házakra is, amennyiben a vállalkozó munkásokat kíván alkalmazni.

Mivel a tulajdonos marad a gazda, az ő felelőssége a támogatások igénylése, s ő jogosult azok átvételére is. Éppen ezért a szerződésben rendelkezni kell az

partnership agreement but also if the land is shown as an asset of the firm in its accounts and balance sheet. If this has happened a court is likely to hold that the land forms part of the assets of the partnership for the purposes of winding up, even though nothing has been done to change the formal title under which the land is held.

Contract farming

In contract farming the landowner remains the farmer but delegates all or part of the labour and machinery functions to a third party. The parties to a contract farming arrangement view it as a lease, with the contractor's remuneration being fixed according to a formula which gives the farmer a fixed return and rewards the contractor with a variable return which reflects his skill or luck in the cultivation of crops. This is the typical scheme, but contract farming is capable of infinite variety of contractual terms to meet the needs of the parties. Because the landowner wishes to know how much he is going to have by way of return, the figure of fixed return to him is usually termed “the rental equivalent”. The use of this terminology means that the parties often think of the contract farming arrangement as some form of lease which magically does not attract security of tenure and the parties' advisers must explain that although it may reach the same destination as a lease in cash terms, it does so by a different juridical route, with different consequences for the parties.

I find it best to explain to the landowner by asking him to consider a situation with which he will be familiar, such as his employment of a fencing or drainage contractor. I explain to him that a contract farming agreement is simply a more sophisticated version of such a contracting arrangement, but that instead of delegating only one single farming operation on one occasion, he is delegating his entire farming operation or that sector of it which he no longer wishes to do for himself. The main advantage of contract farming is its flexibility. The parties are at liberty to make any agreement they like as to the extent of the subjects which fall within the agreement. It may relate to bare land only, or may include buildings and houses, if there is a requirement for the contractor to have staff on the premises.

Because the landowner remains as farmer he still has the responsibility for the completion of the forms which allow him to claim subsidy, and as such is

aktuális támogatás igényléséről és a támogatás felhasználási céljairól is.

A gazdálkodási szerződés másik előnye, hogy mivel a tulajdonos a gazdálkodó, ezért az adókedvezményekre is ő jogosult.

A gazdálkodási szerződés alkalmas termőföldművelésre, de állattenyésztésre nem. Mivel a tulajdonos marad a gazdálkodó, ő felel bíróság előtt, ha az állatállomány egészségével kapcsolatban bármilyen probléma felmerül.

Szintén problémás az állatállomány tulajdonlásának kérdése is. A tulajdonos nem akarja művelni a földet, de az összeegyeztethetetlen a gazdálkodási szerződés természetével, hogy a vállalkozó harmadik személy legyen az állatok tulajdonosa.

A gazdálkodási szerződés rugalmassága azt jelenti, hogy a szerződés elég összetett ahhoz, hogy mindkét fél igényeit kielégítő rendszert hozzon létre, ami megfelelő mindkét fél számára. Annak ellenére, hogy most a legfőbb probléma a mezőgazdaság profittermelő képességének alacsony szintje, amely azt jelenti, hogy nem olyan nagy az a torta, amelyből akkora szeletet kap a gazda és a vállalkozó, amivel elégedett volna.

Mivel a tulajdonos a gazdálkodó, az elültetett magvak, a növekvő termés, a learatott termés, az eladás bevétele mind a tulajdonosé lesz. Így fennáll a kockázat, hogy ha a tulajdonos csődbe megy még a termés szétoztása előtt, akkor a vállalkozó a gazdálkodó hitelezője lesz a rangsorban, és őt megelőzik a biztosított hitelezők, úgy, mint a bank, akinek zálog- vagy jelzálog biztosítéka van, valamint a sorban előrébb álló hitelezők, mint például az állam az adótartozás tekintetében. Így aztán tájékozódni kell a gazda pénzügyi helyzetéről, még mielőtt megkötik a szerződést. Hasonlóan, a földtulajdonos is ki van téve a vállalkozó fizetéképtelenségének, mivel a termés a földben és a raktárban az ő tulajdona, habár egy beazonosíthatatlan termés összekeveredése a közös terménnyel a közraktárban, csőd esetén a vagyonkezelőhöz kerül. Nagyobb a tulajdonos kockázata, ha a termények ily módon keverednek. Általában a terménynek azonosíthatónak kell lennie, különösen, ha a vállalkozó előnyt akar kovácsolni azon szabályból, amely megengedi a gazda saját védett terményének elvetését.

A gépesítés költségei most nagyon magasak. Ha a farmer, akinek 250 hektár termőföldje van, gépekkel

entitled to receive the Single Farm Payment. Provision must therefore be made in the agreement for the actual completion of the form and for the destination of the subsidy payments.

The contract farming arrangement also has the advantage that since the landowner remains as farmer he will continue to enjoy the tax benefits which flow from this and which I have already mentioned.

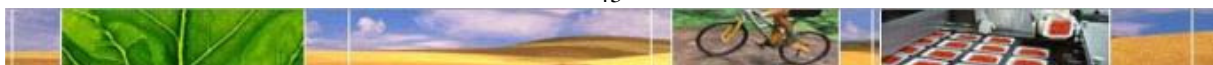
Contract farming is suitable for arable production but not suitable for livestock farming. Because the landowner remains the farmer he is subject to prosecution in the criminal courts in the event of an animal welfare issue arising.

The question of ownership of the stock is also difficult. The landowner wishes to have nothing to do with the farming of the land, but it is incompatible with the nature of a contract farming arrangement for the contractor to own the animals.

The very flexibility of contract farming means that it can be complex to establish a scheme which is satisfactory to both parties, although at the moment the main difficulty is that the low level of farming profitability means that the cake available for division between landowner and contractor is too small to give them both the return from the arrangement that they would like.

Because the landowner remains as farmer, the seeds when planted, the growing crop, the harvested crop and the proceeds of sale of the crop all belong to the landowner. There is a risk to the contractor that if the farmer goes bankrupt before the division of the proceeds of the crop, he will simply rank as an ordinary creditor of the landowner, after both the secured creditors, such as the bank for its mortgage or hypothec, and preferred creditors, such as the government for taxes due. He must therefore be reasonably sure of the farmer's financial standing before he enters the arrangement. Similarly, the landowner is exposed to the risk of the insolvency of the contractor, because the crop in the ground and in store belongs to him, although an unidentified crop in mixed with crops of other origin in a communal store would fall to a trustee in bankruptcy. There is a greater element of risk to the landowner if such a mixture of crops can happen. In general the crop should remain identifiable, particularly if the contractor wishes to take advantage of the rules allowing a farmer to plant home saved seed.

The cost of the provision of machinery is now very large. If a farmer with 250 hectares of arable crops

akar aratni, vesz egy kombájnt 100.000 fontért, akkor a hektáronkénti ár nagyon magas lesz, hozzá számítva az értékcsökkenést, a kamatot, a biztosítást és javítást, a házi munka költségeit, valamint a növekvő olajárakat. Ezen növekvő költségek miatt egyre inkább gyakoribb az eszközök egymás közötti megosztása évenként rövid időszakokra.

Gépesítési kör

A gépesítési kört farmerek csoportjai hozták létre szükségleteik kielégítésre. Azon az elven alapul, hogy a gépek többlet kapacitással dolgoznak, s ugyancsak sokan vannak azok, akik a gépeket kezelik. A tag munkaerejével és tulajdon gépeivel csatlakozik a körbe, s a másik tag földjén ezek hasznosításával közös előnyszerzés reményben dolgozik.

A kör előnye, hogy nagyságrendekkel hatékonyabban tud beszerezni eszközöket. Jelenleg úgy tűnik, hogy a körök egyre nagyobb lélekszámmal rendelkeznek, míg számuk csökken.

A tagok vállalják, hogy csak a kör közvetítőjén keresztül vállalnak munkát, s a rendszer csak akkor működik, ha a tagok komolyan veszik ezt a vállalást. Amennyiben szerződéses munkát más úton fogadnak el, úgy a kör összeomlik.

Fennáll viszont az a kockázat, hogy csúcsidőben túlságosan megnő az igény a gépek iránt, különösen aratáskor, amikor minden potenciális vevő termése azonos időben érik be, akkor minél több aratógépre van szükség. Éppen ezért a kör előnye, hogy a tagságot széles földrajzi kiterjedéssel határozzák meg, így a termés beérése egy időszakon belül eltérő lesz.

Közös tulajdon

Közös tulajdonú vagyontárgyakat, úgy, mint például arató gépeket, meg kell különböztetnünk a betéti társaságtól. A betéti társaság esetében közösen folytatott gazdasági tevékenységről beszélhetünk. Az 1980-as társasági törvény 2. fejezete értelmében a társbérlemény, közös bérlet, közös tulajdon bérlete, közös tulajdon, résztulajdon önmagában nem hoz létre betéti társaságot, függetlenül a birtoklástól vagy tulajdonlástól, illetve, hogy a bérlő és a tulajdonos megosztja-e a használatból származó profitot.

Ez a forma tökéletesen alkalmazható például szomszédos gazdálkodók esetében, akik megállapodnak, hogy közösen szereznek be egy aratógépet

which can be harvested by a combine harvester buys a combine harvester at a cost of £100,000 (roughly \$140,000) the cost per hectare can be very large, when account is taken of depreciation, interest, insurance and repairs along with in house labour costs, and the high and rising cost of fuel. Because of the large costs of providing machinery there is (or at least should be) a movement towards a sharing of these items, many of which are used for a short period of the year only.

Machinery rings

What are known as machinery rings have been established by groups of farmers to meet this need. Machinery rings operate on the principle that there is a surplus capacity of machinery and operators available to use it. A member of the ring will bring to it his personal labour and the machinery which he owns, both of which he can utilise in working on the land of another member to their mutual advantage

The rings have the benefit of being able to purchase with economies of scale and at the moment they appear to be growing in size and diminishing in number, as they seek to take more advantage of this.

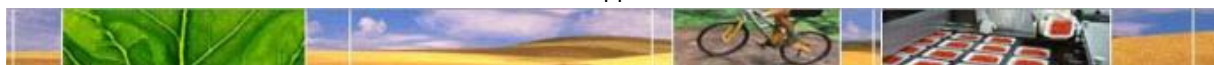
The members must undertake to accept work only through the medium of the ring and the system will only work if the members abide by that undertaking. If they accept contracting work otherwise than through the ring the system will fail.

The rings run the risk of an over demand at peak times, particularly harvest, when combine harvesters are in demand, if all their potential customers have their crops coming to ripeness at the same time. It is therefore to the advantage of a ring that its membership base has a reasonably wide geographical spread so that crops will be coming to ripeness over a period.

Common ownership

Common ownership of assets, such as combine harvesters, is to be distinguished from partnership. Partnership is the carrying on of business in common. Section 2 of the Partnership Act 1890 makes it clear that joint tenancy, tenancy in common, common property or part ownership does not of itself create a partnership as to anything so held or owned, whether the tenants or owners do or do not share any profits made by the use thereof.

It is therefore perfectly competent for neighbours to agree to purchase a combine harvester or other piece of machinery in common. If they do so, they have to

vagy más mezőgazdasági gépet. Ha így tesznek, rendelkezniük kell ennek pontos módjáról, illetve arról, hogy mi történik, ha egyikük meg akarja szüntetni a közös tulajdont. A gép viszonteladási értéke lényegesen alacsonyabb lesz, mint egy új gép beszerzési költsége, de a közös tulajdonban levő gép értéke lényegesen több mint a viszonteladási érték. A feleknek ezért a szerződésben rögzíteniük kell a számítási módot, mely figyelembe veszi ezeket a tényeket.

A feleknek szintén rendelkezniük kell arról az esetről is, ha a gép hirtelen elromlik és a károkat nem fedezi biztosítás. Arra is kell gondolni, hogy egy olyan gépet, mint a kombájn csak az év egy kis részében használnak, így a hiányából jelentős többletköltségek keletkezhetnek aratás idején. A szerződésben a feleknek ebben is meg kell állapodni.

A megállapodás fontos része a költségviselés, és ez vagy úgy történik, hogy a szomszédok mindegyike vásárol egy meghatározott gépet, amelyeket aztán egymás között cserélnek, vagy pedig közösen vásárolnak egy gépparkot.

Formális esetben a szerződés olyan döntéshozatali eljárást is tartalmaz, amely alapján meghatározható a gép használatára vonatkozó igények sorrendje. Hasonló rendelkezéseket kell lefektetni az utóbbi esetben is, egyéb kiegészítésekkel, úgy, mint a biztosítás, tárolás, karbantartás, és nyilvántartásba vétel közúti használat esetén.

Inkább gyakorlati, mint jogi megállapítás, hogy a tanácsadónak mindent meg kell tennie azért, hogy a szerződés csak olyan személyek között jöjjön létre, akik bíznak egymásban és egymás szakértelmében, mert a lemorzsolódások és összezördülések esélye jelentős.

A kereszt-megfeleltetésből adódó problémák

2005-től a Közös Agrárpolitika mezőgazdasági termelésre vonatkozó támogatásait a felére csökkentették. Ahhoz, hogy a gazdálkodó teljes mértékű támogatást vehessen igénybe, gazdaságának meg kell felelnie a „Megfelelő Mezőgazdasági és Környezeti Állapotnak” (GAEC) és számos olyan törvényi operatív feltételnek, amelyek a környezetvédelemre, élelmiszerbiztonságra, állat- és növény egészségügyre és az állatok jólétére vonatkoznak (cross compliance, vagyis kereszt-megfeleltetés).

make provision for what is to happen if one of the owners in common is to drop out of the arrangement. The resale value of the machine will be substantially less than the cost of purchase of a replacement but the value of the machine in the hands of the co-owners is more than resale value. The parties therefore have to set out in their agreement a valuation formula which reflects both these facts.

The parties also have to make provision for what is to happen if the machine is accidentally damaged, to the extent that such damage is not covered by insurance. It must be borne in mind that a machine such as a combine is used intensively for a relatively short period of the year so that the lack of it because of damage will result in consequential losses in additional expense of harvesting. This should be dealt with specifically in the contract among the co-owners.

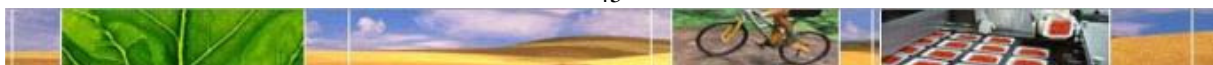
The spreading of cost is certainly the main attraction of this sort of scheme, and this may be achieved either by each of a number of neighbours agreeing that he will buy a particular machine which will be available to his neighbours on a reciprocal basis or by the group of neighbours clubbing together to buy a set of machinery.

In the former case, the contract should make provision for a decision making process as to the order of priority of claim to the use of the machine. Similar provision will require to be made in the latter case, but with additional provision for insurance, storage and maintenance and registration of it if it is to be used on the public road.

As a practical rather than a legal matter, the adviser should try his or her best to ensure that no such arrangement is made except between persons who have complete faith in each other's integrity and competence, because the possibilities for falling out are considerable.

Problems arising from Cross Compliance

With effect from 2005 the regime of subsidy payment under the Common Agricultural policy was revised to decouple the payment of subsidy from agricultural production. In order to receive payment in full the farmer must maintain his land in Good Agricultural and Environmental Condition (GAEC) and meet a number of Statutory Management Requirements covering the environment, food safety, animal and plant health and animal welfare (Cross Compliance).

Skóciában ez magában foglalja a következő intézkedéseket: megfelelő talajvédelem télen, a termények vetési módjának meghatározása, a szél erózió által okozott talajkár kockázatok, valamint a víz és esőzések által okozott erózió káros hatásainak csökkentése, a talaj öntözésének biztosítása, s mindennek a Muirburn Kódexszel összefüggésben kell történnie. Ez a gyakorlati kódex a hangaégetésre vonatkozó szabályokat tartalmazza az újraültetés céljával, olyan területeken, ahol jelen van a vadászat és a juhtenyésztés. A gazdák kötelessége a mezőgazdasági termőföldeken alkalmazott szerves anyagok használatának optimalizálása, nyilvántartása, és a trágyázás. Kerülni kell gépek használatát az ültetésnél vagy vetésnél szaturált területen.

A gazdák további kötelezettségei: az alul- vagy túllegettetés elkerülése, a magas mezőgazdasági és archeológiai értékekkel rendelkező legelők, új vízelvezetők védelme, vad legelők és félig természeti területek szántása jóváhagyás nélkül történő tisztítása, színtezése, újratétele, művelése a Környezeti Hatásértékelés (Skócia műveletlen és félig művelt területei esetében) 2002-ben megállapított szabályai szerint (S.S.I. 2002/6).⁷ További kötelezettségek: a vadlegelőken vagy félig természeti területeken a rovarirtószer, mész és trágya alkalmazás előírásainak betartása; a skót miniszter előzetes írásbeli hozzájárulása nélkül nem szabad eltávolítani, lerombolni vagy károsítani a határokat; úgyszintén meg kell előzni a tájjellemzők tönkretételét; és nem szabad megváltoztatni, károsítani vagy lerombolni a Skót Épített Környezet és Kert Nyilvántartásban felsorolt történelmi vagy archeológiai jelentőséggel rendelkező védett műemlékeket, történelmi kerteket, épített környezetet. Továbbá biztosítani kell, hogy nem kívánt vegetáció nem jelenik meg a területen.

Ezen rendelkezések többsége a hazai jog tükrörendelkezései, amelyek megtiltják védett természeti értékek, történelmi vagy építészeti szempontból jelentős épületek rongálását. Ugyanakkor azért kerültek a kereszt megfeleltetési szabályok közé, mert ha a farmer nem tesz eleget ezeknek a rendelkezéseknek, akkor elveszítheti a támogatást, s viselni kell a polgári és büntetőjogi következményeket. A 2007 szeptemberében Olaszországban tartott agrárjogászok nemzetközi konferenciáján ez sokat tárgyalt problémakör volt.

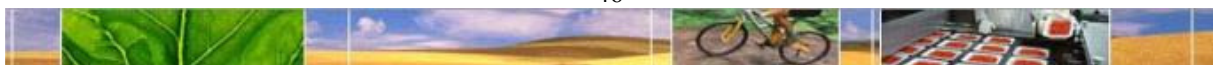
A vita tárgya az volt, hogy vajon a kereszt-megfeleltés szabályai nem sértik-e a *ne bis in idem* és a kettős eljárás tilalmának elvét. Az érvelés szerint a gazdálkodó törvényi rendelkezés megsértése miatt akár közigazgatási eljárás alá is vonható, s még a farm

In Scotland these involve following cropping with suitable soil cover over winter and regulating the creation of final seedbeds; reducing the risk of soil loss due to wind erosion; avoiding capping of the soil; preventing erosion at watercourses, watering points and feeding areas; maintaining functional field drains; and compliance with the Muirburn Code. This is a code of practice for the burning of heather to allow for regeneration and is extensively practised in areas where the shooting of grouse co-exists with hill sheep farming. Farmers must use suitable break crops or optimise the application of organic material on arable land, keep records of organic material applied to land, and incorporate livestock manures. They must avoid the use of machinery for planting or sowing on saturated land.

They must avoid undergrazing and overgrazing; protect pasture land of high agricultural and archaeological value; prevent new drainage works, ploughing up, clearing, levelling, re-seeding or cultivation of rough grazings and other semi-natural areas without approval under the Environmental Impact Assessment (Uncultivated Land and Semi-Natural Areas) (Scotland) Regulations 2002 (S.S.I. 2002/6);⁷ comply with restrictions on the application of pesticides, lime and fertiliser on rough grazings and other semi-natural areas; not remove, destroy or damage boundary features without the prior written consent of the Scottish Ministers; prevent the deterioration of landscape features without the prior written consent of the Scottish Ministers; not alter, damage or destroy a scheduled ancient monument, building listed as of historical or architectural importance or historic garden or designed landscape identified in the Inventory of Gardens and Designed Landscapes in Scotland without the relevant consent or planning permission and ensure that unwanted vegetation does not encroach onto the land.

Many of these provisions simply mirror existing requirements of domestic law, such as the prohibitions against interfering with protected natural features or buildings of historic or architectural importance, but the effect of incorporating them into the cross compliance regime is that the farmer who fails to comply is subject to loss of his subsidy as well as any existing civil and criminal provisions. This was the subject of much discussion at an international conference of agricultural lawyers held in Italy in September 2007.

The theme which emerged was whether the rules on cross compliance offended against the principle known as *ne bis in idem* or double jeopardy. The argument was that a farmer might be subject to an administrative sanction for breach of some statute and also lose his

utáni támogatást is elveszítheti, amennyiben a gazdálkodó eljárása megsérti a kereszt-megfeleltetés szabályát. Különböző nézetek születtek e vonatkozásban. A skót képviselő nézete szerint egy ilyen helyzetben lévő gazdálkodót kétszeresen büntettek, mivel elveszítette a támogatást és ráadásul közigazgatási vagy büntető bírságot is fizetnie kellett. Ezek szerint a *ne bis in idem* elv volt alkalmazható. Egy másik országképviselő szerint a támogatás visszatartását nem büntetésként, hanem az állam által meghatározott fizetési feltételeknek való meg nem felelésként kell értelmezni.

A konferencia vége óta ez a téma nagyon aktuálissá vált Skóciában. Ugyanis nagy problémát jelent a védett ragadozók, mint a sasok megölése, olyan területeken, ahol fajokat tenyésztnek. Annak érdekében, hogy megakadályozzuk ezeket a bűncselekményeket, azt javasolták, hogy a kereszt-megfeleltetés szabályait, követelményeit változtassák meg oly módon, hogy az, aki valamely módon érintett a vad elleni bűncselekményben, veszítse el a támogatást. Ezt a döntést egy közigazgatási hatóságnak kellene meghoznia, attól függetlenül, hogy a gazdát vagy földtulajdonost rendes bíróság előtt vonták-e felelősségre. Ez természetesen ellenállást váltott ki a gazdálkodók között, de Skóciában az ellenvetés jogi alapja alapvetően nem a *ne bis in idem* elv, hanem az emberi jogi szabályozás, amely szerint nem lehet senkit megfosztani tulajdonától bírósági döntés nélkül. Tudatában vagyok annak, hogy legkevesebb egy farmer elveszített már támogatást munkavállalói olyan cselekedetei miatt, amelyekről neki nem volt tudomása, ugyanakkor az eset részletes körülményei nem ismertek.

single farm payment because that conduct amounted to a breach of the cross compliance conditions. Different views were expressed on this. One representative expressed the view that a farmer in such a situation was being punished twice by losing his single farm payment in addition to having to pay an administrative or criminal penalty and accordingly that the principle of *ne bis in idem* was applicable. Another representative, on the other hand, took the view that the withholding of single farm payment was not a punishment but simply a result of failure to adhere to the conditions on which a payment from the state fell due.

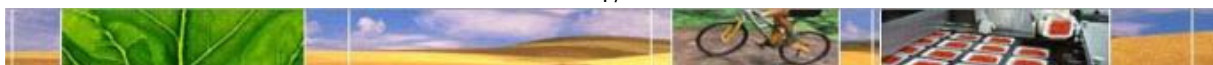
Since the end of the congress this issue has arisen sharply in Scotland. There is a perception in Scotland that there is a widespread problem of the killing of protected raptors, such as eagles, on estates where hunting of grouse takes place. With a view to discouraging such crimes it has been proposed that the cross compliance provisions should be amended to provide that anyone “involved in” wildlife crime should forfeit their single farm payment. The decision on this would be taken by the administrative authority and would apply regardless of whether the farmer or landowner had been convicted of any such crime in the ordinary courts. Naturally, this has raised considerable opposition in the farming community, although in Scotland the legal basis of opposition to the proposal will no doubt be not the application of the principle of *ne bis in idem* but on the basis that it is a breach of the Human Rights legislation in that it involved depriving the farmer of his property without the intervention of a court of law. I am aware that at least one farmer has lost part of his subsidy in consequence of acts by one of his employees of which he the farmer was said to be unaware, but the precise circumstances of the case and the arguments advanced by the farmer have not been made public.

Lábjegyzet

- ¹ Lásd http://www.opsi.gov.uk/Acts/acts1998/ukpga_19980046_en_1
- ² Lásd <http://www.scotcourts.gov.uk/opinions/car2304.html>
- ³ Lásd <http://www.scotcourts.gov.uk/opinions/car2504.html>
- ⁴ Lásd David CAMPBELL and Robert LEE at <http://www.fmd.brass.cf.ac.uk/powertopanicDCBL.pdf>
- ⁵ Az angol nyelvű verzió megtalálható: http://ec.europa.eu/food/animal/diseases/strategy/index_en.htm. A magyar nyelvű verzió pedig: http://ec.europa.eu/food/animal/diseases/strategy/docs/animal_health_strategy_hu.pdf
- ⁶ Lásd http://www.opsi.gov.uk/legislation/scotland/acts2003/asp_20030011_en_1

Footnotes

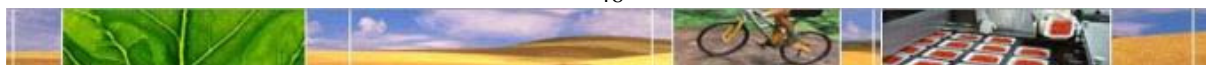
- ¹ See http://www.opsi.gov.uk/Acts/acts1998/ukpga_19980046_en_1
- ² See <http://www.scotcourts.gov.uk/opinions/car2304.html>
- ³ See <http://www.scotcourts.gov.uk/opinions/car2504.html>
- ⁴ See David CAMPBELL and Robert LEE at <http://www.fmd.brass.cf.ac.uk/powertopanicDCBL.pdf>
- ⁵ Its English version is to be found at http://ec.europa.eu/food/animal/diseases/strategy/index_en.htm. And its Hungarian version at http://ec.europa.eu/food/animal/diseases/strategy/docs/animal_health_strategy_hu.pdf
- ⁶ See http://www.opsi.gov.uk/legislation/scotland/acts2003/asp_20030011_en_1

⁷ Lásd <http://www.opsi.gov.uk/legislation/scotland/ssi2002/20020006.htm>

⁷ See <http://www.opsi.gov.uk/legislation/scotland/ssi2002/20020006.htm>

dr. SZALÓKI Kitti

**doktorandusz
Miskolci Egyetem**

A környezetjog – környezeti büntetőjog jogtörténeti állomásai

Amikor elődeink még hordákban éltek és gyűjtögető életmódot folytattak, természetesen még nem jelentettek különösebb veszélyt környezetünk számára. Amikor azonban áttértek a szántóföldi művelésre, ez nyomban megváltozott. Beindult a közlekedés, egyre nagyobb városokat hoztak létre, már az ókori népeknek is gondot okozott a környéken felhalmozódott szemét ártalmatlanítása. Seneca – Néró császár tanítója – például gyakran betegeskedett, nem bírta Róma füstjét. Az ókori Izraelben a zajártalmaknak különösen nagy jelentőséget tulajdonítottak, nem lehetett akárhová malmot vagy iskolát építeni. A fákat óvták, kötelezővé tették azok öntözését és a városok közelében nem lehetett irtani.

A középkor idejére már elterjedtek a járványok és a higiéniai problémák. A fellendülő kohászatnak és bányászatnak köszönhetően a természeti erőforrásokkal szemben megindult a pusztító harc. Az igazi fordulatot azonban az ipari forradalom hozta. A környezet rombolása, tisztítása és felgyorsultak a káros folyamatok. Környezetjogról, mint kategóriáról – ahogy már említettem – csupán az 1960-as évektől beszélhetünk.

Az ENSZ főtitkára 1969-ben a tagállamok felé egy felhívással fordult. Rámutatott arra, hogy az emberiség léte válságba került és ennek okán minden nemzet köteles együttműködni. Ennek hatására 1972-ben környezetvédelmi világkongresszust szerveztek Stockholmban. Ez tekinthető a nemzetközi összefogás első mérföldkövének. Számos ajánlást, alapvető fogalmakat meg ekkor, összefüggésbe helyezték az emberi jogokkal a környezet védelmét és a Közgyűlés létrehozott egy szakosított intézményt, az ENSZ Környezetvédelmi Programját (UNEP). Az ENSZ 1983-ban megalapította a Környezet és Fejlődés Világbizottságát, amely elvégezte az előkészületi munkákat és 1992-ben így sor kerülhetett a környezet és fejlődés konferenciájának megrendezésére, melynek Rio de Janeiro adott helyet. Itt sikerült elfogadni egy nyilatkozatot és két egyezményt.¹ 2002-ben Johannesburgban szerveztek ismét konferenciát, melynek központi témáját a fenntartható fejlődés képezte, a hangsúlyt kimondottan erre kívánták

Kitti SZALÓKI

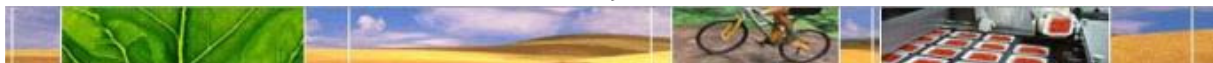
**PhD Student
University of Miskolc**

Environmental Law – Historical Periods of Environmental Criminal Law

When our ancestors lived in hordes and they carried out hunter-gatherer life, of course they did not mean a special danger to their environment. But when they switched to arable production, suddenly this was changed. Transport was launched, bigger towns were built up, and it caused greater problem to the people of the old world to make waste materials harmless in their surroundings. For example Seneca – teacher of Emperor Nero- became usually ill, because he could not stand the smoke of Rome. In the antique Israel noise meant a significant problem, mills or schools could not be built anywhere. Trees were protected, watering was compulsory and near the towns they were not allowed to be cut down.

In the Middle Ages epidemics and hygiene problems appeared. Thanks to the developing metallurgy and mining, consumptive fight was started against natural resources. However, the industrial revolution brought the crucial change: destruction and destroy of environment, harmful progressions accelerated. As I earlier mentioned we can talk about Environmental Law as a category only since the 1960's.

The secretary general of UNO made a proposal to the Member States in 1969, in which he pointed to the fact, that the existence of humanity faced crisis and because of that all nations had to cooperate. As a result of this, an environmental worldcongress took place in 1972 in Stockholm. This Congress is considered to be the first milestone of international collaboration. Many recommendations, basic principles were defined, the protection of environment was related to human rights, and the General Assembly established a specialized institution, the United Nations Environmental Protection Programme. (UNEP) UNO founded the Environment and Development World Commission in 1983, which made the preparation works, and the conference of environment and development could be organized in 1992, in Rio de Janeiro. Here the participants managed to accept a declaration and two conventions.¹ In Johannesburg in 2002, an other conference took place, of which central topic was

helyezni a jövő jogalkotását illetően.²

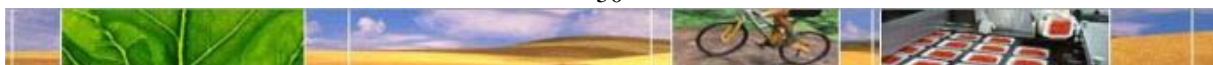
A KGST-országok ebben a kérdésben teljes mértékben együttműködést tanúsítottak nem csak egymás viszonylatában, hanem nyitottak voltak a nemzetközi szervezetek irányában, nem törődve a merőben eltérő társadalmi berendezkedéssel. 1971-ben Bulgária, Csehszlovákia, az NDK, Lengyelország, Románia, Szovjetunió és Magyarország aláírta egy környezetvédelmi tudományos-műszaki együttműködési egyezményt. Később csatlakozott hozzájuk Jugoszlávia és Mongólia is. 1974-ben a KGST Végrehajtó Bizottsága már egy átfogó programot dolgozott ki, egészen az 1980-ig terjedő időre. További megállapodások születtek pl. a KGST és Finnország között és a nemzetközi szervezetekkel folyamatosan összehangoltan léptek fel a környezet megóvása érdekében. A KGST-országok egyébként alkotmányos szinten szabályozták a kérdést, túlnyomó részt persze csak közvetetten tartalmaztak ilyen rendelkezéseket az egyes alkotmányok.³ Kimondottan erre vonatkozó, közvetlen szabályozást csupán néhány ország alapnormájában rögzítettek. Az 1940-es, 50-es években a törvényekben még csak konkrét területekre (pl. nemzeti parkokra), konkrét állat- és növényfajokra vonatkozóan találhattunk előírásokat. 1970-től azonban a komplex szemlélet jellemzi a jogalkotást, sőt állami szerveket hoztak létre a környezetvédelmi irányítási feladatok koordinálására. Nem egyszer a büntetőjog eszközeivel vonták felelősségre a károsítókat, szennyezőket.⁴ Speciális, a természet- és környezetvédelmi irányítási feladatokat ellátó igazgatási szerveket hoztak létre az államokban.⁵ Nem szabad megfeledkezni azonban a csernobili atomkatasztrófáról és annak kezeléséről, hiszen napokig titkolták a történeteket a nyilvánosság előtt. Tehát valójában igyekeztek háttérbe szorítani a környezetvédelmet, annyi, hogy ekkor már burkolt formában tették ezt.⁶ Ennek köszönhető az is, hogy a volt szocialista államokban nem kodifikálták a környezetjogi normákat, tételes jogot nem igazán találhatunk.⁷ A XX. század második felétől kezdődően jelentek meg ezek, ekkortól beszélhetünk önálló környezetvédelmi jogról. A társadalmi-, gazdasági fejlettség meghatározó volt az egyes államok tekintetében, így először az USA-ban született meg 1969-ben egy környezetpolitikai törvény.⁸ A 70-es éveket követően látható némi lazulás, de a szocialista államokban a rendszerváltás után figyelhető csak meg az intenzív jogszabályalkotás.

A környezetvédelmet illetően az első közösségi jogszabály 1967-ben látott napvilágot.⁹ Az 1972-es Stockholmi Konferenciát követően döntött úgy az EK, hogy célszerű lenne a közös környezetpolitika

sustainable development, and the emphasis definitely wished to be laid on it with regard to the future legislation.²

The COMECON countries entirely showed cooperation in this question, not only in each other's relation, but they were also open to international organisations without bothering about the differences of social systems. In 1971 Bulgaria, Czechoslovakia, the GDR, Poland, Romania, Soviet Union and Hungary signed an environment protection scientific-electronic cooperation convention. Yugoslavia and Mongolia joined them later. In 1974 the Executive Committee of COMECON worked out a comprehensive program until 1980. Other agreements were reached, for example between COMECON and Finland, and they continuously took steps together with the international organisations for the protection of the environment. The COMECON countries ruled the question on a constitutional level, but the constitutions included such provisions only indirectly.³ Direct regulation definitely concerning this issue can be found only in the basic norm of some countries. In the 1940's and 50's, there were some regulations only in statues concerning these actual areas (for example national parks), concrete species of animals and plants. However, since 1970 a complex view characterized the legislation, and indeed, state organs were established for the co-ordination of environment protection management tasks. The polluters were called to account with the devices of the criminal law.⁴ Special administrative organs were developed in the states performing the nature and environment protection management tasks.⁵ We shall not forget the atom catastrophe of Chernobyl and its treatment, since the happenings were concealed before the publicity for several days. So they really tried to efface the environment protection, but it was realized oblique.⁶ It can be thanked, that in the socialist states the environmental legal provisions were not codified, there can not be found any statutory regulations.⁷ These regulations appeared only in the second part of the 20th century. From that time we talk about an independent environment protection law. The social-, economic development was crucial in each state, so first in 1969 in the USA an environment politics act came into force.⁸ After the 70's there might be a slightly change in the socialist states, which became greater after the transformation of regime and was realized in intensive legislation.

The first EC measure was revealed in 1967 regarding environment protection.⁹ After the Conference in Stockholm in 1972 the EC decided so that the development of the common environment politics

kiépítése. Ugyanebben az évben az Európai Közösségek részes államai is tartottak egy csúcstalálkozót Párizsban. Itt dolgozták ki az első akcióprogramot, amit azóta további öt követett.¹⁰ Ezek az akcióprogramok vezették fel az egységes környezeti politikát, hiszen az alapító szerződések ilyen jellegű rendelkezéseket egyáltalán nem tartalmaztak. A Római Szerződésbe az 1986-os Egységes Európai Okmány megalkotásával került be és természetesen a további szerződések ezt folyamatosan tökéletesítették és konkretizálták.¹¹ Az 1992-es Maastrichti Szerződés által létrehozott három pillér közül az elsőbe helyezték el a környezet védelmét. Fontosnak tartották, hogy az egyes régiók közötti gazdasági-, társadalmi különbségekre feltétlenül figyelemmel kell lenni, nehogy aránytalan nagy teher zúduljon a kevésbé fejlett területekre. A szubszidiaritás elve általánossá vált, de bővült a Közösség környezeti politikai hatásköre. A jogalkotást illetően e kérdésben a minősített többségi döntést tették általánossá. A jogszabályok végrehajtása és az ezt érintő pénzügyi háttér megteremtése a tagállamok feladata. Az EK Bírósága bírságot vagy pénzbüntetést is kiszabhat a kötelezettségét nem teljesítő tagállammal szemben. Az 1995-ös essen Fehér Könyvben a hangsúlyt a közép-kelet-európai termékek biztonságára és a nem megfelelő környezetvédelemből származó versenyelőnyök megszüntetésére fektették.¹² Valamint a GATT-WTO szabályok betartására ösztönözték a tagországokat és a csatlakozásra váró államokat egyaránt. Az Amszterdami Szerződésben már konkrét célokat határoztak meg, amelyek a fenntartható fejlődés koncepciójára épültek.¹³

Az Európai Unió környezeti büntetőpolitikáját a szupranacionális I. pilléren, illetőleg a kormányközi III. pilléren keresztül érvényesíti. Az I. pillérhez kapcsolódás oka nem másban lelhető fel, mint abban, hogy itt történik a belső piac szabályozása és a környezeti bűncselekmények szoros összefüggést mutatnak a gazdasági tevékenységekkel.

Az Európai Unió hulladékgazdálkodással kapcsolatos irányelveinek hatására alkották meg Magyarországon a 2000. évi XLIII. törvényt és a tagállamok egymás után kezdték alkalmazni a 2000-ben alkotott egységes Európai Hulladéklistát, így lépett hatályba hazánkban is a 16/2001. (VII.18.) KÖM rendelet a hulladékok jegyzékéről.¹⁴

Már az első környezeti akcióprogramban rögzítették, majd 2004. október 29-én az európai alkotmányba is belefoglalták a közösség környezeti politikájának általános célját: javuljon a polgárok életkörülménye, életminősége, környezete és életfeltétele.

would be useful. The Member States of European Communities hold a summit in Paris in the same year. The first action program, which was followed by another five programmes since then, was drawn up here.¹⁰ These action programs contained the united environmental politics, since the founding treaties did not contain any provision of this kind. It appeared in the Treaty of Rome by the SEA (Single European Act), and it was made more accurate by other Treaties.¹¹ The protection of environment was delivered into the first pillar by the Treaty of Maastricht in 1992. It was necessary to pay attention to the economic-, and social differences among regions, protecting less-developed areas from unbearable burden. The principle of subsidiarity became general, but the Community's environmental political competence expanded. Regarding the legislation, the qualified majority was made general by the decision making process. The task of execution of legal provisions and its financial background belongs to the Member States. The ECJ may impose fine on the Member State, which does not comply with the requirements. In the White Paper of Essen from 1995 the emphasis was laid on the safety of the Middle Eastern European products and on the stopping of the competitive advantages originating from the inappropriate environment protection.¹² Moreover the Member States and those waiting for the accession were encouraged to follow the GATT-WTO rules. Current goals based on the concept of the sustainable development, was already laid down in the Treaty of Amsterdam.¹³

European Union's environmental criminal policy is enforced through the supranational I. pillar and through the intergovernmental III. pillar. The reason of being attached to the I. pillar is that the inner market's regulation happens here and the environmental crimes show a tight context with the economical activities.

Due to the directives of European Union on waste management in Hungary Act XLIII of 2000 was created and the Member States started to apply the uniform European waste list formed in 2000. As a result of this the Environmental Protection Ministry order of 16/2001. (18.VII.) on the register of wastes came into force in Hungary.¹⁴

It has been already fixed in the first environmental action program and after that in European Constitution on 29 October 2004, that the general aim of the community's environmental politics is to improve the living standards, life quality, and environment of citizens.

A Kiotói Jegyzőkönyv aláírásakor 38 ország vállalt arra kötelezettséget, hogy a globális felmelegedésért felelős hat gáz kibocsátását csökkentik a 2008-2012-es időszakra és méghozzá az 1990-es szinthez viszonyítva átlagosan 5,2 %-os mértékben. A Jegyzőkönyv 2005. február 16-án lépett hatályba és ugyanazon év novemberére már 157 állam vagy regionális gazdasági integrációs szervezet csatlakozott hozzá. Az USA azonban mindebből kimaradt, de 2006-tól puhult e kérdésben.

Az Unió környezet- és természetvédelmi előírásokat számos jogforrásban fellelhetjük, azonban túlnyomórészt irányelvekkel találkozhatunk, amelyeket a nemzetek nem hagyhatnak figyelmen kívül.¹⁵

Magyarországon az 1949. évi XX. törvény, az első népköztársasági alkotmány még szocialista világnézeti elveken nyugodott. Az állampolgárok jogait és kötelességeit a VIII. fejezet tartalmazta, de a környezet védelmével kapcsolatban nem találhattunk benne szabályokat. Az 1972: I. törvény átfogó alkotmányreform, mellyel rögzítésre került:

„A Magyar Népköztársaságban az állampolgároknak joguk van az élet, a testi épség és az egészség védelméhez. Ezt a jogot a Magyar Népköztársaság a munkavédelem, az egészségügyi intézmények és az orvosi ellátás megszervezésével, az emberi környezet védelmével valósítja meg.”¹⁶ Ezt a jogot – a szöveg szerint – többek között az emberi környezet védelmével valósították meg, tehát még csak eszközselekménynek számított a környezetvédelem.¹⁷ Azonban pozitív irányba indult ettől kezdve a törvényhozás, hiszen a Magyar Népköztársaság idején egyértelmű, hogy titkos kérdésként kezelték a környezetvédelmet. 1976-ban történt radikális változás, amikor elfogadták az emberi környezet védelméről szóló 1976. évi II. törvényt.

„Ennélfogva a megfelelő harmonikus környezethez való jogosultság alkotmányos állampolgári jog, a környezetvédelem megvalósítása pedig alapvetően állami-közhatalmi feladat: maga az Alkotmány az egységes, átfogó környezetvédelem megvalósításának jogi alapja, amelyet teljességében a környezetvédelmi törvény bont ki.”¹⁸ Az államnak tehát meg kell határoznia egyrészt a védelem és fejlesztés kereteit, a felelősség szabályait, létre kell hoznia a szükséges szervezetrendszerrel és az irányítást.¹⁹ Ezzel kapcsolatban az Alkotmánybíróság is állást foglalt a 28/1994. (V.20.) AB határozatában és kimondta, hogy az államnak nincs értelmezési szabadsága kötelezettsége teljesítése során és a hangsúlyt a megelőzésre kell helyezni.²⁰

At the time of the undersigning of Kyoto Protocol 38 countries undertook the obligation, that the emission of six gases responsible for the global warming was going to be reduced between 2008-2012 and compared to 1990, by 5,2% in average. The Protocol came into force on 16th February, 2005 and in the same year in November 157 states and regional economic integrational organizations joined to it. However, the USA was left out from all this, but took a more favourable view from 2006 in this question.

The environment and natural conservation regulations of the European Union can be found in many legal sources, mostly in directives, which the nations must implement.¹⁵

Act XX of 1949 the first Hungarian Constitution of Peoples' Republic was based on socialist ideological principles. Chapter VIII contained the citizens' rights and duties, but there can not be found any rules in connection with the protection of the environment. Act I of 1972 was a broad constitutional reform, in which the following was laid down:

„In the Hungarian Peoples' Republic citizens have the right for life, for the protection of the corporal integrity and for the health. This right is accomplished by the Hungarian Peoples' Republic with organizing safety at work, healthcare facilities, medical supply, and protection of human environment.”¹⁶ According to the text this right was accomplished by the protection of human environment, which means that the environment protection was mentioned as a device act only.¹⁷ However, the legislation set off for a positive direction because during the period of Peoples' Republic it was clear that the environment protection was not dealt with.

A radical change took place in 1976 when Act II of 1976 was accepted on the protection of the human environment. „Since then, the right for suitable harmonic environment became a constitutional civil right, and fundamentally the obligation to create environment protection became a state-executive task: the constitution itself is a uniform, hypotenuse legal basis for the realisation of environment protection, which is more detailed in the Act of environment protection.”¹⁸ On the one hand the state has to define the frame of protection and development, the rules of responsibility, and it has to create the necessary organizational system and management.¹⁹ Constitutional Court declared its view on this with Decision 28/1994. (V.20.) and laid down that in the course of the fulfillment of its obligations the state has no freedom to interpret and it is necessary to put

emphasis on the prevention.²⁰

Magyarország 1991. december 16-án írta alá az Európai Unióval az ún. társulási megállapodást, amelynek 68. cikkelyét azért érdemes kiemelni, mert a jogharmonizáció szempontjából jelentős területnek nyilvánította a környezetjogot. Ennek hatására született meg a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény, amely 1995. december 19-ei hatálybalépésével felváltotta az 1976. évi II. törvényt.²¹ Egy évvel később a törvényhozás megalkotta az 1996. évi LIII. törvényt is, amely a természet védelméről szól.

A Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium 1988. január 1-jétől működik. Ennek elnevezése a rendszerváltáskor megváltozott, ekkor Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztériumnak (KTM) hívták. 1998-tól ismét módosították a nevét, hiszen a területfejlesztés átkerült a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztériumhoz, így egyszerűen csak Környezetvédelmi Minisztériumra keresztelték át. Az Európai Bizottság 2000-ben jelezte, hogy nem megfelelő a magyar intézményrendszer és szükségessé vált annak EU-konformmá tétele. Így a 2002-ben megalakuló új kormány felállította a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztériumot (KVVM). 2004-ben megreformálták az egész szervezetrendszert, létrehozta például 12 db vízügyi felügyeletet.²² Az állam környezetvédelmi funkcióit elsősorban a közigazgatás révén látja el, azonban az elmúlt években a polgári jog és a büntetőjog szerepe egyre inkább megnövekedett.²³

A folyamat nem ért véget. Mióta beléptünk az Európai Unióba ez a joganyag napról napra csak bővül, próbálunk eleget tenni jogharmonizációs kötelezettségeinknek és a társadalmi elvárásoknak.

Az Európai Parlamentben 2005. november 29-én mutatta be az Európai Környezetvédelmi Ügynökség „Az európai környezet-Helyzetkép és kitekintés” című jelentését. Magyarországról úgy nyilatkoztak, hogy az ország teljesítménye átlagosnak mondható és az új tagállamok többségétől jobbak vagyunk. Dicséretes, hogy a savasodást okozó anyagok kibocsátása elvált a gazdasági növekedéstől, azonban a hulladékkezelés továbbra is problémát okoz.²⁴

Hazánkban a környezet büntetőjogi védelmének „kiépítése” a XX. században történt meg, a gyökerek egészen az 1840-es évekig nyúlnak vissza. Az 1840. évi IX. törvénycikk már tartalmazott vízvédelmi szabályokat, ugyanis a kutak mérgezőit elzárással fenyegette. Az 1843. évi Büntető Törvényjavaslat rendelkezései szerint büntetés járt a kutak, víztartók,

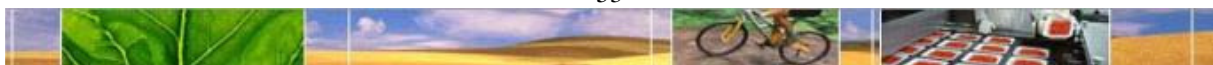
Hungary signed the European Association Agreement on 16th December, 1991, of which § 68 declared environment being considerable in terms of the harmonisation process. As a result of this Act LIII of 1995 came into force on the general rules of environment protection succeeding Act II of 1976.²¹ One year after the legislation created Act LIII of 1996 on the nature protection.

The Ministry of Environmental and Water Issues was established on 1 January 1988. The name of it changed at the time of transformation of regime and was called Ministry of Environment Protection and Regional Development, which was modified again in 1998, since the regional development was transferred to the Ministry of Agriculture and Rural Development. So its name became simply Ministry of Environment Protection. In 2000 the European Commission indicated that the Hungarian institutional system was not appropriate and it was necessary to make it EU-conform. So the new government formed in 2002 established the Ministry of Environment Protection and Water Issues. All the organizational system was reformed in 2004, for example 12 authorities of water supervision were established.²² The state carries out its environment protection functions through the public administration, but recently the role of civil law and criminal law has been increasing.²³

The process did not cease. Since we joined to the European Union, its legal material expands from day to day; we try to satisfy our obligations on the harmonisation and social expectations.

On 29 November 2005 the European Environmental Agency presented the report on „European environment- General survey and Conclusion”. They formed opinion about Hungary, in which it declared the performance of the country average and better than the majority of the new Member States. The emission of the substances causing acidification is separated from the economic increase, but the waste treatment is still a problem in the future.²⁴

In Hungary the development of criminal protection of environment took place in the 20th century, but the roots date back to the 1840's. The Act IX of 1840 had already implied water protection rules, since the poisoners of wells was threatened with closing. According to the provisions of Criminal Proposal of 1844, the polluters of wells, water-bearing, or sources

illetve források szennyezőinek.

Az első magyar Büntető Törvénykönyv, a büntettekről és vétségekről szóló 1878. V. törvény, azaz a Csemegi-kódex egy környezetvédelmi tárgyú tényállásról rendelkezett. A 315. § szerint öttől tíz évig terjedő, fegyházban letöltendő szabadságvesztéssel volt büntetendő, aki „használatban lévő kutat vízvezetékét, víztartót megmérgezett.” Tíz-től tizenöt évig terjedhetett a szabadságvesztés időtartama, ha „valakinek súlyos testi sértése vagy halála következett be, amennyiben gyilkosság nem forgott fenn.”

Az 1961. évi V. törvény XII. fejezete a közbiztonság és a közrend elleni büntettekről szól. Itt található a 197. § is, amely három évig terjedő szabadságvesztéssel rendelte büntetni azt, „aki kutat, forrást, vízvezetékét vagy egyéb olyan víztárolót, amelynek vizét ivóvízként használják, az egészségre ártalmas anyaggal beszennyezett, vagy vizét fogyasztásra más módon alkalmatlanná tesz.” A (2) bekezdés szerint kettőtől nyolc évig terjedt a büntetés, ha „a büntett folytán emberi életre veszély származott.” Ekkor került sor először arra, hogy a környezetvédelmi büntetőjog nem csak tényleges, bekövetkezett sérelem esetén lépett fel, hanem a jogi tárgy veszélyeztetése esetén is. A kútmérgezés tényállása alapján a gondatlan elkövetést is büntetni kellett, méghozzá alapesetben egy évig, minősített esetben pedig három évig terjedő szabadságvesztéssel.

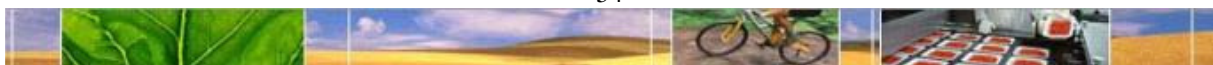
Áttörést hozott az 1976. április 1. napján hatályba lépett, az emberi környezet védelméről szóló 1976. évi II. törvény. Ez módosította az 1961-es Btk. előbb említett szakaszát, ugyanis egy átfogó bűncselekmény típust alkotott meg, amely a környezetvédelmet sértő bűncselekmény nevet kapta. Tehát egy egységes környezetvédelmi bűncselekmény született, amelynek jelentőségét az is adta, hogy tárgya már nem csak az ivóvízre, hanem a többi környezeti elem védelmére is kiterjedt. Három évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő, „aki az emberi környezet védelem alatt álló tárgyait úgy szennyezi, olyan ártalomnak vagy károsodásnak teszi ki, hogy ezzel az emberi életet vagy egészséget jelentős mértékben kedvezőtlenül befolyásolja.” Problémát jelentett azonban a jogalkalmazásban a „kedvezőtlenül befolyásolja” rész értelmezése. Ennek tisztázására már nem is került sor. 1978. december 31-én hirdették ki az 1978. évi IV. törvényt, amely hatályba 1978. július 1-jén lépett. A jogalkotó a környezet védelmét szolgáló tényállásokat a Büntető Törvénykönyv XVI. fejezetében, a közrend elleni bűncselekmények közé sorolta, mégpedig a IV. cím alatt – a közegészség elleni cselekmények – tárgyalja azokat. Megszűnt a korábban egységes környezetvédelmet sértő bűncselekmény, felváltották a környezetkárosítás, illetve a természetkárosítás

had to be punished.

The first Hungarian Criminal Code, Act V of 1878 on crimes and offences (the Csemegi-Codex) laid down only one statement of facts regarding environment protection. According to § 315 one should be imprisoned from 5 till 10 years, if he/she poisoned water pipe, water-bearing in use. The time of imprisonment could be increased from ten to fifteen years if „somebody's serious bodily harm or death happened, only if murder did not take place”.

Chapter XII of Act V of 1961 is about crimes against public safety and public order. Here can be found § 197 that prescribes to punish those with imprisonment until 3 years who polluted well, source, water pipe or other reservoirs, of which water is for human usage, with substances harmful to health, or who made their water undrinkable in any other way. According to Section 2 the punishment could be extended from two to eight years, if owing to the crime human life was endangered.” It was the first time, when the environmental protection criminal law was used not only for actual offence, but also for jeopardizing the legal object too. It was necessary to punish the negligent act based on statement of facts of well poisoning, basically the punishment involved one year imprisonment, and in a qualified case 3 years.

Act II of 1976, which came into force on 1st April 1976, brought a breakthrough. This Act modified the abovementioned sections of Criminal Code 1961, by creating a comprehensive type of crimes, which was named like “offending the environment protection”. Therefore a uniform environment protection crime was born, of which significance was that its object included not only drinking water, but other elements of the environment too. “Who polluted the objects of human environment under protection by exposing it to such a danger or harm by which human life or health is influenced considerably unfavourably could be punished with an imprisonment reaching.” The interpretation of „considerable unfavourable influence” meant a problem in the practice, and it has not been solved yet. Act IV of 1978 published on 31st December 1978 came into force on 1 July 1978. The legislator classified the cases of environment protection into Chapter XVI of the Criminal Code on crimes against public order under title IV - crimes against the public health. The uniform environment protection offence was replaced by statement of facts concerning the damage of environment and nature. In the original text damage of environment is committed by the person who „considerably pollutes, damages and destroys the protected object of human

nevezetű tényállások. A környezetkárosítást az eredeti megfogalmazás szerint az követte el, „aki az emberi környezet védelem alatt álló tárgyát jelentős mértékben szennyezi, rongálja vagy pusztítja. A büntetés öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a környezetkárosítás életveszélyt idéz elő.” A gondatlan elkövetést alap esetben egy évig terjedő szabadságvesztéssel vagy javító-nevelő munkával, illetve pénzbüntetéssel, minősített esetben pedig három évig terjedő szabadságvesztéssel rendelte büntetni. A szubszidiárius jelleg megszűnésével az új bűncselekményeket már nem csak akkor lehetett alkalmazni, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósult meg, így a természetkárosítás lopással; a környezetkárosítás közveszély okozással, de akár szintén a lopással is halmazatba kerülhetett.

Háttérjogszabályként továbbra is alkalmazták az 1976. évi II. törvényt, valamint a természetvédelemről szóló 1961. évi 18. törvényerejű rendeletet és az annak végrehajtására kiadott 12/1971. Kormányrendeletet. Ezeket később felváltotta az 1982. évi 4. törvényerejű rendelet és a végrehajtásáról rendelkező 8/1982. MT rendelet.

A természetkárosítás tényállását első ízben az 1987. évi III. törvény módosította. A büntetőjogi védelem ennek köszönhetően már kiterjedt a nemzetközi szerződés hatálya alá tartozó növényekre, állatokra, továbbá ezek és a fokozott védelem alatt álló növények, állatok minden fejlődési szakaszára és származékára. Az elkövetési magatartások köre is bővült: a jogellenes megszerzést, valamint a külföldre juttatást, értékesítést és az elpusztítást pónalizálta a törvény. A természeti terület megsemmisülésén felül a helyrehozhatatlan károsodás is a minősített eset megállapítását eredményezte. Végül az eredeti tényállás b.) és c.) pontját felváltotta a „védett természeti terület jogellenes, jelentős mértékű hátrányos megváltoztatása” fordulat.

Az 1993. évi XVII. törvény annyiban hozott változást, hogy a büntetési nemek közül eltűnt a javító- nevelő munka, s helyébe a közérdekű munka lépett.

1995. december 19-én hatályba lépett az új környezetvédelmi törvény, a Kvt. Ezzel azonban szükségessé vált a Btk. vonatkozó rendelkezéseinek módosítása is, így a környezetkárosítás tényállásának átfelméréséhez rögvest hozzáfogtak. A természetkárosítás tekintetében ez nem történt meg, ugyanis ekkor még csak alakulóban volt a természetvédelemről szóló törvény, azonban a jogalkotó a büntetési tételeket a környezetkárosításnál leírtakhoz igazította, tehát megemelte.

Az 1996-os büntető novella segítségével került sor az

environment.” The sentence is imprisonment up to five years if damaging the environment causes life danger. The negligent form of the offence is to punish with one-year imprisonment, corrective training or fine, in the case of qualified case it is to be punished by imprisonment reaching as far as three years. By ceasing the subsidiarity character, the new offences took place not only if a more serious crime was not realized, so in this way damage of nature with theft; damage of environment with causation of public danger, or even with theft could be realized at once.

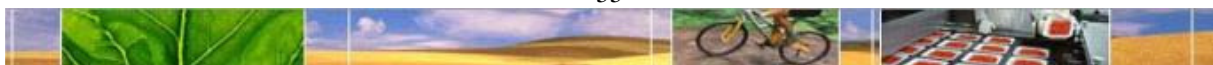
Act II of 1976 and Decree 18 of 1961 on the protection of nature its execution government order 12/ were applied as background regulations. These were replaced later by Decree 4 of 1982 and Ministry Order 8/1982 on its execution.

The state of affairs of the crime of nature damage was modified first by Act III of 1987. The criminal protection included plants and animals under the effect of international contract, furthermore all their developmental stages and derivatives. The ways of the offence commitment were expanded too: unlawful acquisition, allocation abroad, sale and destruction were punished by the act. Beside the destruction of natural areas, the irreparable damage resulted also in qualified case. Finally b. and c. points of the original statement of facts were replaced by „the unlawful, considerably harmful alteration of protected natural area”.

Act XVII of 1993 brought a change in the types of punishment. Corrective training disappeared, and was replaced by public interest work.

The new environment protection act came into force on 19th December 1995. By this It became necessary to amend relevant provisions of the Criminal Code, so the amendment of the statement of facts of the environment damage was due at once. Though it did not happen in the case of nature damage, since the act on nature protection was only under preparation at that time, but the legislator harmonised the punishments to the penalties of environment damage, i.e. they were increased.

By means of the Novelle of 1996 new amendments

újabb módosításokra. A törvény 6-8. § és a 10. §-a rögzíti a környezetvédelemmel kapcsolatos büntetőjogi szabályokat.

A Büntető Törvénykönyvbe bekerült a környezetre veszélyes hulladék jogellenes elhelyezése nevű bűncselekmény (281/A. §). A bűncselekmények büntetési tételei szigorodtak. A természetkárosítás tekintetében alapesetnél 3 évre, minősített esetben 5 évre, a gondatlan alakzatnál pedig 2 évre emelkedett a kiszabható szabadságvesztés időtartama. A környezetkárosítás alapesete, illetve a (2) bekezdésben szabályozott minősített esete kapcsán 3 év, a (3) bekezdés szerinti minősített eseténél 5 év szabadságvesztést szabhatott ki a bíróság. A környezetkárosítás két elkövetési magatartása: szennyezés, illetve legkárosítás. Megváltozott ezen bűncselekmény materiális jellege is. Továbbá már befejezettnek kellett tekinteni a bűncselekményt akkor is, ha az elkövető olyan magatartást tanúsított, amely alkalmas volt arra, hogy a környezetet vagy annak valamely elemét károsítsa, vagy jelentős mértékben szennyezze.

Az 1996. évi LIII. törvénnyel az Országgyűlés elfogadta a természet védelméről szóló jogszabályt, amely újabb feladat elé állította a jogalkotót, hiszen indokoltá vált a természetkárosítás tényállásának megreformálása. Ennek tett eleget az 1998. évi LXXXVII. törvény, amely 1999. március 1-jén lépett hatályba. Ettől az időponttól 2005. szeptember 1-ig nem is változott a Btk. 281. §-a. Viszont a 2005. évi XCI. törvény jelentősen átalakította az érintett paragrafusok mindegyikét.

Pozitívumként értékelhetjük, hogy a környezetkárosító már nem büntethető, illetve büntetése korlátlanul enyhíthető, amennyiben a cselekménye által bekövetkezett veszélyt, illetve környezetkárosodást megszünteti, a károsodott környezetet helyreállítja.²⁵ A bűncselekmény elkövetési tárgyainak sorából kikerült az ember által épített, mesterséges környezet, hiszen a Btk. 324. §-a (rongálás) ezt büntetőjogi oltalomban részesíti.²⁶ A kiszabható szabadságvesztés felső határa emelkedett, a büntetési tételek az elkövetés súlyosságának megfelelően differenciálódtak. Beiktatásra került a (2) bekezdés, amely az EU-s elvárásoknak megfelelően az ózonréteg megóvását szolgálja.

A természetkárosítás tényállása az alábbi elkövetési tárgyakkal bővült:

- A védett élő szervezet egyedei „feltéve, hogy azok külön jogszabályban meghatározott, pénzben kifejezett értékének együttes összege eléri a fokozottan védett élő szervezet egyedei esetében megállapított, pénzben kifejezett legalacsonyabb

took place. Articles o 6-8 and 10 of the Act lays down the rules of environment protection.

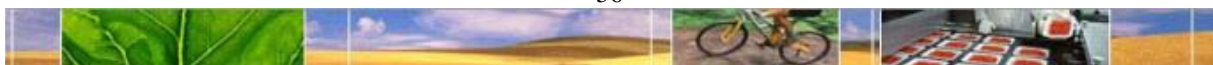
The crime named unlawful placement of hazardous waste got (§ 281./A) into the Criminal Code. The penalty of the crimes got stricter. In the basic case of nature damage the duration of imprisonment became 3 years, in qualified case 5 years, in the negligence form imprisonment rose to 2 years. In the case of basic case of environment damage together with the qualified case regulated in Section (2), 3 years imprisonment could be sentenced, and in the qualified case of Section (3) 5 years. The damage of environment can be committed by pollution and damaging. The material character of this crime changed. Furthermore it was necessary to consider the crime completed if the perpetrator behaved in a way that was suitable for damaging the environment or any parts of it or for considerable pollution.

The Parliament accepted Act LIII of 1996 on the protection of nature, by which the legoslator faced a new task, since the amendment of the statement of facts of nature damage became necessary. Act LXXXVII of 1998, which came into force on 1st March 1999, satisfied this. Sience then until September 2005 § 281 of the Criminal Code did not change. However, Act XCI of 2005 changed all the realting sections significantly.

It is a positive development, that those people, who damaged the environment, can not be punished, or his/her punishment can be mitigated, if the danger or the environemnt damage can be stopped or th damage can be restored.²⁵ The artifical environment built by people, as the subject of the fact, dissapeared, since § 324 (impairment) of the Codex gives it protection.²⁶ The upper limit of imprisonment increased, the penalties became differentiated according to the seriousness of the committment. A new article was established about the protection of the ozone-layer according to the expectations of the EU.

The statement of facts on the damage of nature was modified new objects:

- The individuals of protected living organisms, „if their values in terms of money reach the lowest value of individuals of seriously protected living organisms.” (§ 281 (1) b.) Annex 1 and 2 of Ministry of Environment Protection Decree No. 13/2001 (9.V)

értéket.” [281. § (1) bekezdés b.) pont] A szükséges adatokat a 13/2001. (V.9.) KÖM rendelet 1. és 2. melléklete tartalmazza.

- Az Európai Közösségek Tanácsának a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelméről szóló rendelete (338/97/EGK rendelet) A és B melléklete hatálya alá tartozó élő szervezet egyede. [281. § (1) bekezdés c.) pont]

- Natura 2000 területek, melyeket a 275/2004. (X.8.) Kormányrendelet jelölt ki. Kétféle védett terület típust sorol ide: a) különleges madárvédelmi területek és, b) különleges természetmegőrzési, illetve kiemelt jelentőségű természet-megőrzési területek. Ezzel az ország 20 %-áról megállapították, hogy európai jelentőségű és „innen-től kezdve nem úgy döntünk mindezek sorsáról, mint tulajdonos, hanem mint használó.”²⁷

Az elkövetési magatartások köre mindössze annyival módosult, hogy az (1) bekezdésben bekerült a „károsítja” fordulat is. A minősített eseteknek – tekintettel az új elkövetési tárgyakra – csupán a megfogalmazása változott, az ilyenkor kiszabható szabadságvesztés maximuma továbbra is öt év.

A Btk. 281/A. §-ának elnevezése – előtte a környezetre veszélyes hulladék jogellenes elhelyezése címet viselte – ekkor nyerte el mai formáját. Korábban magának a hulladéknak a meghatározása gondot jelentett, ugyanis a Btk. és az indokolásban megjelölt 102/1996. (VII.12.) Kormányrendelet szövege korántsem volt azonos.²⁸ Később a hulladékgazdálkodásról szóló törvény által megadott definíciót kellett alkalmazni, viszont a probléma még ezzel sem oldódott meg, mert a Büntető Törvénykönyv megfogalmazása ettől is eltért. Ezért logikusnak és egyértelműnek tűnik a hatályos tényállás szövege, ugyanis a (4) bekezdés a.) pontja rögzíti: „hulladék: mindaz, amit a hulladékgazdálkodásról szóló törvény hulladéknak minősít, amennyiben alkalmas az emberi élet, testi épség, egészség, a föld, a víz, a levegő, vagy azok összetevői, illetve élő szervezet egyedének veszélyeztetésére.”

A módosításokat megelőzően a Btk. külön felsorolta az egyes lehetséges elkövetési magatartásokat, most már csak hármat szabályoz, viszont ebből a hulladékkezelési tevékenységet külön értelmezi a (4) bekezdés b.) pontja alatt.

Súlyosabban minősül 2005. szeptember 1-jétől a bűncselekmény, amennyiben azt veszélyes hulladékkra követik el. Ilyen minősített esetet – értelemszerűen –

contains the necessary data.

- The individuals of living organisms listed in A and B Annexes of the Council Directive 338/97/EC on the protection of the wildlife animals and plants.

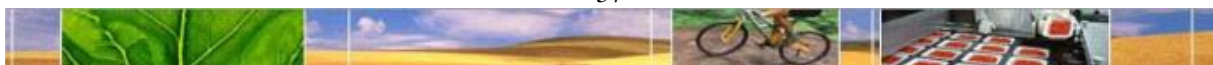
The areas of Natura 2000, which are assigned by Government Decree 275/2004. (8.X.). The Decree distinguishes two protected areas: (a) special bird protection areas, (b) special areas of conservation, and areas of conservation playing a significant role. It was determined that 20 % of the Hungarian territory has European importance, and since then we make decisions on it not as owners, but as users.”²⁷

The realisation of the crime was amended by causing damage. The qualified cases were modified only in phrasing- in terms of objects of commitment – and the time of imprisonment could reach to 5 years.

Article 281/A of the Criminal Code – previously named “illegal placing of waste materials dangerous to the environment” – obtained its form used today. Earlier the definition of waste material meant a problem, since in the Criminal Code and in its interpretation, i.e. in Government Decree 102/1996. (12.VII.) it was different.²⁸ Later the definition defined in the Act on the economy of waste had to be used. But the problem was not solved, because the definition of the Code remained different. That is why the context of the updated legal statement of facts seems to be logical and obvious, since Section 4. a. lays down “waste material is what the Act on the Economy of waste labels as waste material, if it is suitable for endangering human life, health, soil, water, air or their components, and for endangering the individual of living organisms.”

Before the amendments the Code listed the possible realisations of the commitment, now it defines only 3 types, but it interprets the handle of waste material separately in Section 4. b.

Since the amendment 1 September, 2005 the commitment on dangerous waste material results in qualified case. Such a qualified case could not be

nem tartalmazott régen a tényállás.

Mindhárom tárgyalt bűncselekményre igaz, hogy létezik gondatlan alakzata is. A jogalkalmazást gördülékenyebbé teszi, hogy ma már nem csak szabadságvesztéssel, hanem alternatívaként közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel is szankcionálható a gondatlan elkövetés. Véleményem szerint a társadalomnak mindenképp nagyobb előnye származik abból, ha például felfüggesztett szabadságvesztés kiszabása helyett meghatározott mennyiségű pénz megfizetésére kötelezi a bíróság a terheltet. Az ilyen módon befolyt összegek újraelosztásra kerülnek, és lehetőség nyílhat akár arra is, hogy az állam ezt a környezet megóvására, védelmére, esetleg szépítésére fordítsa.

A tényállások utolsó bekezdései minden esetben értelmező szabályokat tartalmaznak, ezzel a korábbi ellentmondások, félreértések korszaka véget ért, a döntések egyértelműen lefektetett definíciókon nyugszanak.

Az elkövetési tárgyak, illetve magatartások pontosabb meghatározást kaptak, és összességében azt mondhatjuk, hogy mennyiségük is nőtt. Például a Btk. 281/A. §-a most már tartalmazza – a hulladékkezelési tevékenységben belül – az országba történő behozatalt, kivitelt, illetve az ország területén való átvitelt is.

Végső soron megállapíthatjuk, hogy a törvényhozás egy újabb lépést tett a szigor irányába környezetünk hatékonyabb védelme érdekében.

Mi készítette erre a jogalkotót? Természetesen EU-tagságunkból eredően hazánkat jogharmonizációs kötelezettség terheli és egyébként is magában hordozza ennek szükségességét a rohamosan fejlődő technika, ipar, amely környezetünk még drasztikusabb károsítását eredményezheti.

Elégedettek lehetünk? *Horváth József* szerint a következő feladatok állnak még előttünk, amelyeket teljesíteni kell ahhoz, hogy környezetbiztonságunk az elvárt szinthez minél közelebb kerüljön:

- hazánk potenciális veszélyforrásainak megismerése, kezelése,
- a jelenlegi adatbázisok, nyilvántartások felülvizsgálata, harmonizációjuk megteremtése,
- a lakossági jelzésekre történő „gyors reagálás”,
- az ismeretlen elkövetők megállapításához hatékonyabb felderítési módszer alkalmazása,
- a lakosság környezetvédelmi ismereteinek folyamatos bővítésén túl érvényt kell szerezni a jog visszatartó erejének.²⁹

Én, a magam részéről osztom ezt a véleményt, és ha a

found in the previous regulation.

All the three mentioned crimes have got negligent form. The negligent commitment can be sanctioned not only by imprisonment, but by communal work or by paying fine. In my opinion it is advantageous for the society, if the court obliges the accused to pay fine instead of suspended imprisonment. Such fines are to be redistributed and the state may use this money to protect the nature and environment or to improve its design.

The last section of the statement of facts always contain interpretation, so the previous contradictions, misunderstandings disappear, the decisions are made on exact definitions.

The objects and realization of commitment increased in number and are defined precisely. For example Article 281/A of the Criminal Code contains –within the handling of waste - the import, export and the transport of waste material.

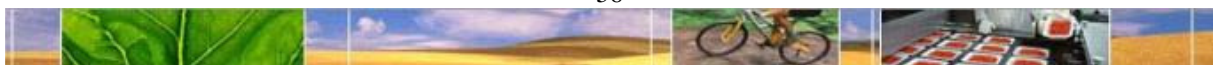
Finally it can be said that the legislation took measures towards the strict regulation in order to protect the environment effectively.

The question is why is the legislator stricter? Hungary as a Member State has to harmonise the legal provisions. Furthermore it is also necessary because of the development of technics and industry. The development usually causes drastic damages in the environment.

Shall we be content? According to *József Horváth*, there are the following tasks to perform in order to meet the expectations of the environment safety:

- to get to know and treat the potential danger of environment,
- to revise and harmonise databases, registers,
- to react fast to community warnings,
- to apply more effective methods to find unknown perpetrators,
- to extend the environmental knowledge of the population and to enforce the respect for law.²⁹

I do agree with this opinion, and if I try to answer to

feltett kérdésemre próbálnék válaszolni, akkor azt mondanám, hogy a folyamatot soha nem tekinthetjük lezártnak, a jogalkotásnak permanensen követnie kell az éppen aktuális társadalmi-, gazdasági viszonyokat.

Egyfelől ez a követelmény. Viszont e témában jártas több szakember is felhívta a figyelmet arra, hogy „a környezet védelme érdekében számos eszköz áll rendelkezésre, ezek között szerepelnek a jogi eszközök is. Ne gondolja azonban senki, hogy a jog önmagában képes a vázolt problémák feloldására.”³⁰

„(...) generális változásokat tudati formálással lehetne elérni.”³¹

my question, I have to say, that the process can not be considered finished, the legislation always has to keep up with the social-, economical circumstances.

On the one hand this is a requirement. But on the other hand many experts drew the attention to that fact, that there were many available measures in order to protect the environment and law is one of them. But no one shall think that law on its own can solve the above mentioned problems.³⁰

„(...) general changes can be achieved by forming the mind.”³¹

Lábjegyzet

¹ Az Éghajlati változásról szóló keretegyezményt és a Biológiai Sokféleség Egyezményt.

² BÁNDI Gyula: *Környezetjog*. Budapest, 2002, Osiris Kiadó, 485-487. p.

³ Pl. 1974. évi NDK alkotmány, 1977. évi szovjet alkotmány, 1952. évi lengyel alkotmány, magyar alkotmány.

⁴ A bolgár törvény szerint a víz-, a levegő- és talajszennyezés esetén, az építésre és építési tervezésre vonatkozó építésügyi és egészségügyi előírások megsértése kapcsán büntetőjogi szankciókat alkalmaztak.

⁵ TRÓCSÁNYI László: *Környezetvédelem és a jog*. Budapest, 1981, Akadémiai Kiadó, 132-147. p.

⁶ PRUGBERGER Tamás: A globalizáció és a környezetvédelem neuralgikus kérdései a jogalkotás, a jogkövetés és a jogalkalmazás síkján. *Magyar Közigazgatás*, 2001, 10. szám, 619-626. p.

⁷ Magyarország szinte az egyetlen kivétel, nálunk megalkották az 1976. évi II. törvényt.

⁸ Közismert elnevezése ennek: NEPA. Az első környezetvédelmi szabálynak ezt tekintjük.

⁹ „Ezek a jogszabályok- melyek a közösségi környezeti jog elő termékeinek tekintendők- az eltérő tagállami szabályozás harmonizációja keretében a kereskedelem előtti akadályok elhárításának céljával szabályoztak” (BÁNDI: *Az Európai Unió környezetvédelmi szabályozása*. Budapest, 1999, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 86. p.).

¹⁰ Az első akcióprogramot a Tanács és a tagállamok kormányfői nyilatkozattal fogadták el, a többit már határozattal.

¹¹ Kiegészítették a Római Szerződést és így a Harmadik Részbe bekerült a VII. cím, amely a környezetről szól.

¹² LACZI Beáta: A környezet és a természet büntetőjogi védelmének nemzetközi és történeti vonatkozásai, a védelem jogszabályi alapjai. *Magyar Jog*, 2004, 4. szám, 203-210. p.

Footnotes

¹ The frame convention of climate changes and the Convention of Biological Variety.

² BÁNDI Gyula: *Környezetjog [Environmental Law]*. Budapest, 2002, Osiris Press, p. 485-487.

³ For example: The Constitution of GDR in 1974, Soviet Constitution in 1977, Polish Constitution in 1952, and the Hungarian Constitution.

⁴ According to the Bulgarian law in the case of water-, air- and soil pollution, the breaking of conditions of authorizations, licenses concerning to the housing and construction they used criminal law penalties.

⁵ TRÓCSÁNYI László: *Környezetvédelem és a jog [Environmental Protection and the Law]*. Budapest, 1981, Akadémiai Press, p. 132-147.

⁶ PRUGBERGER Tamás: A globalizáció és a környezetvédelem neuralgikus kérdései a jogalkotás, a jogkövetés és a jogalkalmazás síkján [The neuralgic questions of globalization and environment protection theoretically in the legislation and practice]. *Magyar Közigazgatás*, 2001/10, p. 619-626.

⁷ Hungary is the only exception, here Act II of 1976 was established.

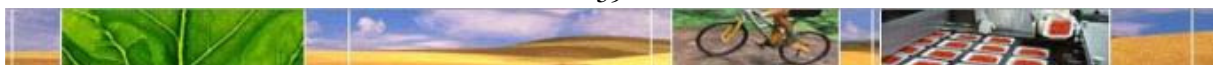
⁸ As it is known to most people: NEPA. It is considered to be the first environmental protection rule.

⁹ BÁNDI: *Az Európai Unió környezetvédelmi szabályozása [The Environmental regulation of the European Community]*. Budapest, 1999, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 86. p.

¹⁰ The first Action program was accepted by the Council and by the prime ministers of Member States by a declaration, the others were accepted by decisions.

¹¹ They modified the Treaty of Rome, so Title IV became part of Chapter III on the environmental protection.

¹² LACZI Beáta: A környezet és a természet büntetőjogi védelmének nemzetközi és történeti vonatkozásai, a védelem jogszabályi alapjai [The

¹³ LÁNG István: EU-csatlakozásunk környezeti szempontból. *Európai Tükör*, 1998. április, 11-20. p.

¹⁴ GÖRGÉNYI Ilona: A környezetvédelmi büntetőjog aktuális fejleményei Európában. *Belügyi Szemle*, 2002, 10. szám, 39-41. p.

¹⁵ Pl. 75/442/EEC a hulladékokról, 79/409/EEC a vadon élő madarak védelméről, 92/43/EEC a természetes élőhelyek és a vadon élő állatvilág és növényvilág védelméről.

¹⁶ Magyar Népköztársaság Alkotmánya 57. § (1) bekezdés.

¹⁷ BENSE László: A környezetvédelmi jog önálló jogággá válásának folyamata. *Magyar Jog*, 2002, 9. szám.

¹⁸ TAMÁS András: *A környezetvédelem jogi alapkérdései*. Budapest, 1976, jegyzet, 15- 16. p.

¹⁹ Arról, hogy maga a környezetvédelem önálló funkciót képez-e többféle nézet is versengett egymással a szocializmus idején. TRÓCSÁNYI: *Op. cit.*

²⁰ BÁNDI: *Környezetjog. Op.cit.* 64-65. p.

²¹ Az 1995. évi LIII. törvény a továbbiakban röviden: Kvt.

²² PÁNOVICS Attila: A környezetvédelmi, természetvédelmi és vízügyi intézményrendszer egységesítése. *Jogtudományi Közöny*, 2007. május, 205-215. p.

²³ Az 1995. évi LIII. törvény (Kvt.) az állam felelősségét a következőképp rögzíti (37. §):

(1) A környezet védelmének jogi szabályozását, a környezet védelmével összefüggő jogok és kötelezettségek megállapítását és megtartásuk ellenőrzését, a környezet védelmének tervezését és irányítását az állam és a helyi önkormányzat szervei látják el.

(2) Az állam biztosítja a környezet védelméhez fűződő állampolgári jogok és más államokkal vagy nemzetközi szervezetekkel kötött környezetvédelmi egyezmények, szerződések érvényesülését.

²⁴ Országgyűlés Külügyi Hivatala: A „sok” is „kevés”: a környezetvédelem terén elért eredmények. *Európai Tükör*, 2006/1. január, 105-111. p.

²⁵ Btk. 280. § (4) bekezdés.

²⁶ BÁNDI: *Környezetvédelmi jogesetek és szakértői tevékenység*. Budapest, 2001, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, 224. p.

²⁷ BÁNDI: Natura 2000 – avagy hosszú út a pohártól az ajakig. *Európai Jog*, 2006, 3. szám, 7-9. p.

²⁸ BÁNDI: *Környezetvédelmi jogesetek és szakértői tevékenység. Op. cit.* 252-253. p.

²⁹ HORVÁTH József: Környezeti bűnözés – környezetvédelmi nézőpontból. *Belügyi Szemle*, 2005, 11. szám, 36. p.

³⁰ TESZÁR László: Környezetvédelem és környezetvédelmi büntetőjog. *Ügyészek Lapja*, 2000, 4. szám, 41. p.

³¹ A veszélyes hulladék kezelése Magyarországon

international and historical aspects of criminal law protection of the environment and nature, the legal basis of protection]. *Magyar Jog*, 2004/4, p. 203-210.

¹³ LÁNG István: EU-csatlakozásunk környezeti szempontból [Our Accession to the EU from environmental aspects]. *Európai Tükör*, April 1998, p. 11-20.

¹⁴ GÖRGÉNYI Ilona: A környezetvédelmi büntetőjog aktuális fejleményei Európában [The actual issues of environment protection criminal law in Europe]. *Belügyi Szemle*, 2002/10, p. 39-41.

¹⁵ For example 75/442/EEC on waste, 79/409/EEC on the protection of wild birds, 92/43/EEC on the protection of wild life and wild animals.

¹⁶ Article 57 (1) of the Constitution of Hungarian Public's Republic.

¹⁷ BENSE László: A környezetvédelmi jog önálló jogággá válásának folyamata [The procedure of environmental protection as independent legal branch]. *Magyar Jog*, 2002/9.

¹⁸ TAMÁS András: *A környezetvédelem jogi alapkérdései* [The basic legal questions of environment protection]. Budapest, 1976, p. 15- 16.

¹⁹ There were different opinions about the fact if the environment protection forms an independent function or not. TRÓCSÁNYI: *Op. cit.*

²⁰ BÁNDI: *Környezetjog* [Environmental Law]. *Op.cit.* 64-65. p.

²¹ The Act LIII of 1995.

²² PÁNOVICS Attila: A környezetvédelmi, természetvédelmi és vízügyi intézményrendszer egységesítése [The integration of institutional system of environment nature protection and water]. *Jogtudományi Közöny*, 2007/5, p. 205-215.

²³ The Act LIII of 1995 determines the responsibility of the state: it is responsible for the legal regulation of environment, for determining of rights and obligations concerning the environment protection, the control of the observance of the rules, planning and managing of protection.

²⁴ The foreign bureau of the Parliament: A „sok” is „kevés”: a környezetvédelem terén elért eredmények [The 'lot of' is 'not enough': the achievements of environmental protection]. *Európai Tükör*, 2006/1. Január, p. 105-111.

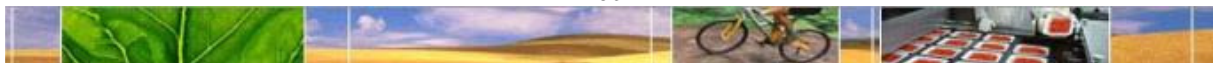
²⁵ Article 280 (4) of Criminal Code.

²⁶ BÁNDI: *Környezetvédelmi jogesetek és szakértői tevékenység* [Legal cases of Environmental Protection and the Expert Activity]. Budapest, 2001, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, p. 224.

²⁷ BÁNDI: Natura 2000 – avagy hosszú út a pohártól az ajakig [Natura 2000 – or a long way from the glass until the lips]. *Európai Jog*, 2006/3, p. 7-9.

²⁸ BÁNDI: *Környezetvédelmi jogesetek és szakértői tevékenység* [Legal cases of Environmental Protection and the Expert Activity]. *Op. cit.* p. 252-253.

²⁹ HORVÁTH József: Környezeti bűnözés –

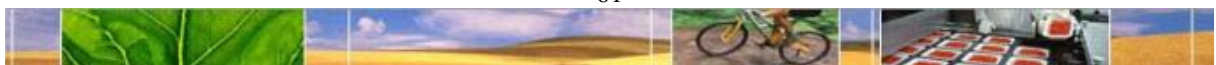

(Disputa). *Ügyészek Lapja*, 2003, 6. szám, 38. p.

környezetvédelmi nézőpontból [Crimes against the environment – from environmental point of view]. *Belügyi Szemle*, 2005/11, p. 36.

³⁰ TESZÁR László: Környezetvédelem és környezetvédelmi büntetőjog [Environmental protection and environmental criminal law]. *Ügyészek Lapja*, 2000/4, p. 41.

³¹ The treatment of dangerous waste materials in Hungary. *Ügyészek Lapja*, 2003/6, p. 38.

dr. SZILÁGYI János Ede

egyetemi tanársegéd
Miskolci Egyetem

Eredetvédelem és borjog

A Miskolci Egyetemen 2008-ban írt „Borjog, különös tekintettel az eredetvédelem kérdéseire” c. PhD Értekezés téziseinek megjegyzésekkel ellátott verziója

1. A kutatási feladat összefoglalása, a kutatás célkitűzései

Az egyre szabadabbá váló világpiacon a magyar gazdaság fokozódó kihívásoknak van kitéve. Ezen folyamatban fontos, hogy saját értékeinkkel tisztában legyünk, és ezeket a lehető legnagyobb körültekintéssel aknázzuk ki. Magam ilyen értéknek tekintem a kitűnő természeti adottságokkal rendelkező magyar borágazatot, amely megfelelő működtetés mellett képes nagyszámú ember vidéken történő foglalkoztatására. Ezen társadalmi-gazdasági keretben az Európai Unió tagjává vált magyar borágazat egyik legfontosabb közép-hosszútávú feladatának az eredetvédelmi rendszer optimális kialakítását és fejlesztését tartom. A vonatkozó borjogi és eredetvédelmi (elsődlegesen a sui generis földrajzi árujelző) joganyag egyazon munkában történő vizsgálatát az EK közösségi joganyagának sajátosságai (lényegében az eredetvédelem közösségi borrendtartásban történő szabályozása) indokolták.

A vonatkozó nagy mennyiségű nemzetközi, közösségi és nemzeti joganyag több jogterületet átfogó vizsgálata során a következő hipotézist fogalmaztam meg: A munka írásakor hatályos, a dolgozat tárgyát képező joganyag csak bizonyos módosítások esetén felel meg az Európai Közösség (EK) által elvárt többfunkciós mezőgazdaság fenntartható vidék koncepciójába illeszthető követelményének. A kutatás lezárásának ideje 2007. december 31. Ezen időt követően megszületett az új közösségi borrendtartás,¹ amelynek tervezete már bedolgozásra került az értekezésbe, és megállapítható, hogy a végleges jogszabálysöveg, főbb tendenciáit tekintve a tervezet által kijelölt modellt követi.

A téma kutatását három részben valósítottam meg. Az első részben a terület lehatárolására és a terület

János Ede SZILÁGYI

university assistant
University of Miskolc

Protection of Origin and Wine Law

A version of the abstract of the PhD Thesis 'Wine Law, Particularly as to the Questions of the Protection of Origin', provided with references, University of Miskolc, 2008

1 Summary of the research task, objectives of the research

The Hungarian economy has to face growing challenges in the liberalizing global market. In this process, it is of high importance to be aware of our own values and to make the best of them very carefully. I consider the Hungarian wine sector, having extraordinary natural endowments, as such a value; this sector, when properly working, is capable of employing a huge number of persons in the country. In this social-economic frame, I consider the optimal build-up and development of the system for the protection of origin as one of the most important middle- and long-distance tasks of the Hungarian wine sector that has recently become member of the European Union. The reason for examining together, in one dissertation, the legislation concerning the wine law and the protection of origin (first of all, the sui generis geographical indication) lays in the characteristics of the EC community law (actually, the regulation of the protection of origin in the community wine market organisation).

During the examination of a great volume of international, community and national legislation dealing with many fields of law, I concluded the following assumption: The legislation at issue that is in force at the time of the preparation of the present dissertation would only correspond after certain amendments to the multifunctional agriculture requirement of the European Community (EC), fitting into the conception of the sustainable countryside. The date of the end of the research is the 31st December 2007. After this date, the new community wine market organisation¹ was adopted, the draft of which has already been introduced into the dissertation; we can observe that the final version of the legal text follows in its main tendencies the model of the draft.

I effectuated the research of the issue in three parts. In Part I, I tended to design the borders of the domain

jogrendszerbeli elhelyezésére törekedtem, valamint kísérletet tettem azon „mérce” meghatározására, amely mentén értékelhetem a joganyagot és megfogalmazhatom módosító javaslataimat.

Az értekezés második részében a közösségi piacsabályozás általános fejlődési tendenciáinak keretében vizsgálom elsőként a borjog lehetséges változásainak irányát. Ezt követően a borjog, mint közösségi borpiaci rendtartás közösségi, majd magyar jogfejlődését vázolom. Végezetül a borpiaci rendtartás intézményi rendszerével foglalkozom, különös tekintettel az eredetvédelem szempontjaira. A második részben különösen az agrárjogi megközelítés bír nagy jelentőséggel.

A dolgozat utolsó részében az eredetvédelem egyes intézményeit vizsgálom, lényegében a borjog szempontjából oly jelentős sui generis földrajzi árujelzők jogintézményének központba helyezésével. Ezen jogintézmény dogmatikai, történeti bevezetőjét követően a hatályos nemzetközi, közösségi és nemzeti joganyag elemzésére került sor. E részben a szellemi tulajdoni megközelítés bír meghatározó szereppel. A borok eredetvédelmén túl az értekezés jelentős hányadában foglalkozom az eredetvédelem általános hatályú szabályaival is. Ennek oka, hogy a két terület állandó kölcsönhatásban van egymással, és meghatározó szerepet kapnak az eredetvédelem belső jogintézményi fejlődésére.

2. A kutatás módszerei, forrásai

Munkámban a következő módszerekre tekintettel kívánom vizsgálni az eredetvédelem és a borjog kapcsolatát:

ad 1. A történeti kutatás. Arra tekintettel tartottam fontosnak a jogtörténeti megközelítést, hogy a hatályos joganyag nem előzmény nélküli, hanem éppen ellenkezőleg, gyakran a múlt jogintézményeinek modelljeit felhasználva építkezik tovább. Jó példa erre az, amikor az 1960-as években az Európai Közösség tagállamai a borsabályozásban egyértelműen a francia jog hagyományaira (némi német behatással) támaszkodtak, és annak az eredményeit használták fel. Ezen francia (német) nemzeti joganyag a későbbiekben, a közösségi joganyag módosításakor is nagy hatással volt, gondolok itt például a telepítési jogok intézményére.

ad 2. Más tudományterületek eredményeinek felhasználása (interdiszciplináris kutatási módszer). Magam külön választanám a jogtudományon kívüli és azon belüli kutatási területeket.

and to place it in the legal system, I equally attempted to determine the ‘standard’ by that I could judge the legislation and conceive my amendment proposals.

In Part II of the dissertation, first, I examine the directions of the possible changes of wine law in the frame of the general development tendencies of the community market organisation. I outline the community as well as the Hungarian development of wine law as community wine market organisation. Finally, I deal with the institutional system of the wine market organisation, in particular as to the aspects of the protection of origin. In Part II, the agrarian legal aspect gains high significance.

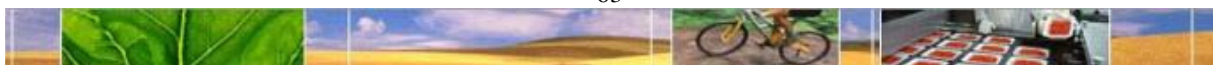
In the last part of the dissertation, I treat the individual institutions of the protection of origin, mainly focusing on the institution of the from the wine law aspect so significant sui generis geographical indications. After a dogmatic, historical introduction of this institution follows the examination of the international, community and national legislation in force. In this part, the intellectual property aspects have the leading role. Apart from the wine’s protection of origin, I treat the general rules of the protection of origin as well, in a significant part of the dissertation, as the two fields are in a continuous interaction and have a determining role in the development of the national legal instruments of the protection of origin.

2 Methods and sources of the research

I plan to examine the relationship between the protection of origin and wine law in my thesis regarding the following methods:

ad 1. Historical perspective. I consider the historical perspective to be important as the legal texts in force are not without precedents, but on the contrary, they often develop using the models of past legal institutions. It serves as a good example that in the 1960s, in the wine regulation the Member States of the European Community relied on the French legal traditions (with some German influence) and used its results. This French (and German) national law affected the community legislation even later, during the amendments, say as to the institution of plantation rights.

ad 2. Application of results of other branches of science (interdisciplinary research method). I would like to distinguish between research fields within and without the science of law.

A jogtudományon kívül elsődlegesen a közgazdaságtudomány eredményeire alapozva foglalkok gyakorta állást, teszem ezt azért, mivel a dolgozatom témája, a piacszabályozás alapvetően a közgazdaságtan által determinált. A jogon kívüli tényezők közül kiemelkedő jelentősége van a Közös Agrárpolitikának (KAP). A KAP, mint szakpolitika legfontosabb funkciójának azt tekintem dolgozatom viszonylatában, hogy meghatározza azt a mércét, amely alapján helyesnek (jónak) vagy helytelennek (rossznak) minősíthetnek egy vonatkozó normát. A joganyag „méréséül” szolgáló modell kialakítása során különösen nagy hiánynak éreztem a magyar nemzeti borstratégia nemlétét.

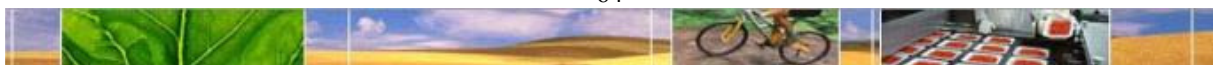
A vizsgált területre, a mezőgazdaságra (vidékre) vonatkozó joganyag kutatása során az agrárjogtól eltérő, más jogterületek, jogágak eredményeinek felhasználása is alapvető jellemzője a munkámnak. A teljesség igénye nélkül: közigazgatási jog, pénzügyi jog, környezetjog, polgári jog, gazdasági kapcsolatok joga. Ezen elem lényegében mutatkozik meg az eredetvédelem témakörében, amikor például az eredetvédelem alapvető jogintézményének, a földrajzi árujelzőnek sajátosságait tárgyalom. Érthető módon mindez nem lenne kellően megalapozott a szellemi tulajdonra (polgári jogi) vonatkozó tudományos eredmények és szemlélet felhasználása nélkül. Lényegében itt kell hangsúlyoznom az értekezés és az európai jog kapcsolatát is. Fontos kiemelni az értekezés közösségi szintű megközelítését, amely a téma lehatárolását is nagyban meghatározta.

ad 3. A jogösszehasonlítás. Az általam vizsgált szűkebb terület tipikusan olyan közösségi szabályozást tartalmaz (közösségi rendeletek), amelyek végrehajtása kötelező minden tagállamra nézve, méghozzá közvetlen módon. Az adott tagállam a rendelet által hagyott esetleges szabadságot a saját maga sajátosságaira illesztve használhatja ki, és tegyük rögtön hozzá, hogy akkor jár el helyesen, ha a végrehajtás során a nemzeti specialitásait messzemenően figyelembe véve alkot a közösségi rendelettel ellentétben nem álló jogszabályokat. Mégis ezen túlmenően, megállapíthatjuk azt, hogy a jogszabályalkotást megelőzően a jogalkotók gyakorta vannak figyelemmel más tagállamok gyakorlatára, esetenként abból a célból, hogy a másik nemzeti joganyagból példát merítsenek. Amennyiben e példákat a maguk viszonyaira tekintettel, azokra módosítva ültetik át a nemzeti joganyagba, akkor – megítélésem szerint – jól jártak el. E logikára tekintettel vizsgálom magam is más tagállamok joganyagát, és azért is, mert sokan közülük korábban tagjai az Európai Közösségnek (mint Magyarország), és számos területen nagyobb tapasztalattal rendelkeznek.

I base my arguments, apart from the jurisprudence, first of all, on the results of economics, as the topic of my thesis, market organisation is basically determined by the economics. Among the extra-legal elements, the Common Agricultural Policy (CAP) is of high significance. I consider it to be the most important function of the CAP as a policy as to my dissertation that it determines the standard by that I can qualify a certain legal norm as proper or improper. When establishing the model serving as a standard for the legislation, I conceived the non-existence of a Hungarian national wine strategy as a significant lack.

When accomplishing research in the legislation concerning agriculture (and rural areas), my work basically pertains the usage of the results of other legal fields or branches than agricultural law. Just to name some examples: administrative law, financial law, environmental law, civil law, law of economic relations, etc. This element is clearly visible as to the protection of origin when I treat the characteristics of the basic legal instrument of the protection of origin, the geographical indication. All this would not be adequate without using the scientific results and point of view of intellectual property (civil law). I have to emphasize here the connection of the thesis and European law as well. It is important to mention the community legal aspect of the dissertation that played a significant role in determining the boundaries of the topic.

ad 3. Comparative law. The narrower domain examined by me contains typically a kind of community regulation (community regulations) the execution of which is obligatory for all Member States, and that directly. The given Member State may use the freedom occurrently left by the regulation to suit its own characteristics, and, let me add it straight away, it behaves correctly when, during the enforcement, adopting legislation not contrary to the community regulation, but in harmony with its national particularities. Furthermore we can state that before the legislation procedure, the legislators often pay attention to the practice of other Member States, sometimes explicitly in order to get an example from the other national legislation. When these models are adapted to the own national legislation in a way that it is amended following the proper circumstances, then, I presume, it is well done. I examine the legislation of other Member States based on this logic, for, as most of them are for a longer time Member States of the European Community than Hungary, and they have a broader experience in this regard.

Az értekezés forrásait a legkülönbözőbb nemzetközi, közösségi és nemzeti jogforrások alkotják, amelyek értékelésénél nagyban támaszkodtam a jogi szakirodalmon túl közgazdaságtani és borászati munkákra is.

3. A tudományos eredmények összefoglalása és a hasznosítás lehetőségei

Disszertációm hipotézise: A munka írásakor hatályos, a dolgozat tárgyát képező joganyag csak bizonyos módosítások esetén felel meg az Európai Közösség által elvárt többfunkciós mezőgazdaság fenntartható vidék koncepciójába illeszthető követelményének. E hipotézis helyénvalóságát a fentebb írtakra tekintettel igazoltnak látom, és a joganyag formálása érdekében három – munkám főbb részeinek megfelelő – témakörre bontva ismertetem megjegyzéseimet, illetve de lege ferenda javaslataimat.

I. A borjog és eredetvédelem dogmatikai kérdéseivel kapcsolatos megjegyzések és de lege ferenda javaslatok

1. Az agráriumra vonatkozó joganyag alkotói, különösen igaz ez a magyar jogalkotóra, gyakorta bárminemű rendszerezett elképzelés nélkül hozzák létre a disszertáció témája által érintett normákat. A jogalkotás emellett az agráriumban indokolatlanul mellőzi a jogtudomány rendszerezési kísérleteit. A rendszerezés ugyanis elsősorban nem a jogalkotás dolga. A jogalkotásnak a parancsalkotás a feladata. A rendszerezés a jogtudomány feladata.

2. Az agrárjog közösségi piacsabályozást alapul vevő egyik lehetséges rendszerezésének tartom annak szabályozási tárgyai alapján történő felépítését.² Ezek a lehetséges alapok: a mezőgazdasági tevékenység, a mezőgazdasági üzem, a mezőgazdasági termelő (jogi és természetes személy is), a mezőgazdasági termék illetve a vele – főleg minőségi szempontokat megjelenítve – párhuzamba állítható élelmiszer, és újabban a vidék kategóriái. Megítélésem szerint az agrárjog ilyen alapokon történő rendszerezése számos problémát kiküszöbölhet, amely egyébiránt az agrárjog – német-osztrák jogirodalom³ alapján definiált – funkcionális jellegéből adódik. A borjog, amelyet magam az agrárjoghoz tartozó jogterületként definiálok, lényegében – de nem kizárólagosan – a mezőgazdasági termék kategóriáját alapul vevő piacsabályozás részterülete.

3. A borjog kifejezés, amely számos nyugat-európai tagállam jogában meghatározást nyert,⁴ a lényegében a közösségi jogon keresztül vált elterjedté a magyar

Sources of the dissertation are various international, community and national norms, by the assessment of which I relied – apart from the judicial literature – on works of economics and oenology as well.

3 Summary of the scientific results and the possibilities of use

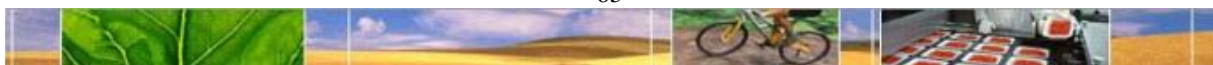
The assumption of my thesis is: The legislation at issue that are in force at the time of the preparation of the present dissertation would only correspond after certain amendments to the multifunctional agriculture requirement of the European Community, fitting into the conception of the sustainable countryside. I consider the pertinence of the present assumption as proven, regarded what is written above. In order to edit the legislation, I present my comments and de lege ferenda proposals in three chapters, according to the main parts of my dissertation.

I. Comments and de lege ferenda proposals concerning the dogmatic questions of wine law and the protection of origin

1. The legislators – and among them, the Hungarian legislators – adopt the norms concerning agriculture, subject to this thesis, often without any conception. Besides, the legislation ignores without a reason the systematization attempts of the jurisprudence. Systematization is essentially not up to the legislation. The legislation's task is to create the orders. The jurisprudence has to do the systematization.

2. I consider it to be a possible systematization of agricultural law when taking the community market organisation as a basis and building it up after its regulatory issues.² These possible bases are: agricultural activity, agricultural holding, farmer (physical and moral persons as well), agricultural product and the food in parallel – paying attention to quality aspects – and recently, the categories of the countryside. In my view, systematizing agricultural law in that way may avoid several problems originated, by the way, in the functional character of agricultural law, defined in the German-Austrian legal literature.³ Wine law that I define as a domain belonging to agricultural law, is basically – but not exclusively – part of the market organisation, based on the category of agricultural product.

3. The notion 'wine law' that has been determined in the law of several Western-European Member States⁴ became widespread in the Hungarian agricultural

agrárágazatban illetve a jogtudományban. A magyar jogban egyébiránt az uniós csatlakozás előtt is létezett egy – komoly jogtörténeti előzményekkel rendelkező – jól körülhatárolható joganyag a borágazat szabályozására. A borjog alapvető szabályozási alapja a bor, mint mezőgazdasági termék.

4. Magam részéről a borjog, mint jogterület esetén három szabályozási kört különíték el:⁵ (1) A szűkebb értelemben vett borjoghoz, amely egyben e dolgozat megírásának az alapját is képezi, a hatályos 1493/1999/EK rendeletet (2008 augusztusától 479/2008/EK rendeletet) és annak végrehajtására kiadott rendeleteket sorolom közösségi szinten, továbbá a hozzájuk kapcsolódó nemzeti normákat. Utóbbiak esetében kiegészítve azon szabályozási körrel, amelyről a közösségi borrendtartás nem rendelkezik, tehát ahol a tagállamok nagy szabályozási szabadsággal rendelkeznek. Magam a – szemben a szakirodalomban fellelhető más nézetekkel – szűkebb értelemben vett borjoghoz sorolom azon bor-eredetvédelmi megállapodásokat is, amelyeket az EK vagy a tagállamok kötöttek harmadik féllel. Mivel e szűkebb értelemben vett borjognak az alapját a KAP piacszabályozási pilléréhez tartozó 1493/1999/EK rendelet (2008 augusztusától 479/2008/EK rendeletet) képezi, mint közös piaci szervezet, ezért a vonatkozó joganyagra szinonimaként használtam a borpiaci rendtartás, közös borpiaci szervezet szavakat is. (2) Tágabb értelemben vett borjogon minden olyan előírást értek, amely *expressis verbis* a borra vonatkozik. (3) Az agrárjog funkcionális jellegéből következők ugyanakkor az, hogy az agrárjog szabályozási tárgyaira lehet olyan jogszabályokat is alkalmazni, amelyek tárgyi hatálya túlmutat az agráriumon (Polgári Törvénykönyv, Büntető Törvénykönyv, etc.). Ezeknek a jogszabályoknak is nagy jelentősége van a borra vonatkozó normák között, hisz kódex jellegüknek köszönhetően a borjog által körülhatárolt jogviszonyok alapjául szolgálnak. Érthető módon, a szükséges mélységig ezekkel is foglalkoznom kellett.

A disszertációmban a borjogon a szűkebb értelemben vett borjogot értem, míg a tágabb értelemben vett borjogra, mint szőlő- és borszabályozásra hivatkozom.

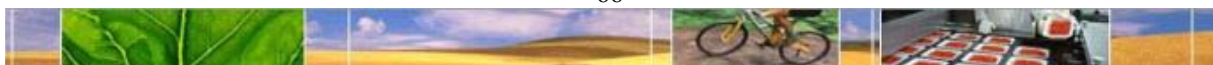
5. A borjogon ezek alapján egy közösségi és tagállami meghatározottságú, komplex szabályozást értek, amely alapvetően a borra, mint mezőgazdasági termékre épül, azonban szabályozási körébe vonja a mezőgazdasági üzemet (pl. telepítési jogok), a mezőgazdasági tevékenységet (pl. borászati eljárások) és a vidéket is. A joganyag kialakításában a KAP Európai Közösséget létrehozó Szerződésben (EKSZ) meghatározott céljain túl már a közösségi borjog

sector and jurisprudence basically via community law. Moreover, in Hungarian law there have been a handful of norms even before the accession to the Union that ruled on the wine sector and had an honourable historical background. The main regulatory basis of wine is the wine as an agricultural product.

4. I distinguish between three regulatory circles in wine law:⁵ (1) To the narrowly understood wine law, which is basis of the present dissertation, I count the Regulation 1493/1999/EC in force (Regulation 479/2008/EC from August 2008) and its executory regulations on community level and furthermore the related national norms. As to the latter, they are completed with the regulatory domain where the Member States are free to legislate as the wine market organisation does not rule on it. I consider that those wine origin protection concerning agreements belong to this narrow category of wine law – contrary to other opinions in the literature – which have been concluded between the EC or the Member States and a third party. As the basis of this narrow wine law is the Regulation 1493/1999/EC (Regulation 479/2008/EC from August 2008) belonging to the CAP market organisation pillar, as a common market organisation, I use the words wine market organisation and common wine market organisation as synonyms for the respective legislation. (2) Wine law in a broader sense means for me every norm that concerns *expressis verbis* the wine. (3) On the other hand, coming from the functional character of agricultural law, rules can be applied for the regulatory bases of agricultural law where the scope goes beyond agriculture (Civil Code, Penal Code, etc.). Even these norms are significant among the norms concerning wine, as – due to their codex character – these serve as basis for the legal relations in wine law. It is understandable that – in the necessary depth – I had to treat them as well.

In my dissertation, I apply the narrow wine law category, and refer to the wine law in a broader sense as grape- and wine regulation.

5. Therefore I understand wine law as a complex regulation, determined by the Community as well as by the Member States, concerning basically wine as an agricultural product, but also the agricultural holding (e.g. planting rights), agricultural activity (e.g. oenological practices) and the rural areas as well. Environmental protection and quality appear as objectives of the CAP besides those laid down in the EC Treaty, and all these gain relevance – quality,

kialakítása óta meghatározó jelentőségű a minőség, mint cél, és újabban a környezet védelme is. Mindezekre tekintettel megállapítható, hogy a borjog előírásainak meghatározó része a minőségvédelem, és azon belül a földrajzi eredet védelme.

6. A jogfejlődésre tekintettel a jövőben elképzelhetőnek – de nem célszerűnek – tartom a borjog feloldódását az élelmiszerjogban (mint annak speciális területe), továbbá a piacszabályozás és a vidékfejlesztés általános szabályozásában.

7. A közösségi borjognak a minőség – a KAP más termékpályáit megelőzve – már kialakulásától kezdve fontos alkotórésze. Megítélésem szerint a magyar borjogra tekintettel – legkevesebb – két megközelítésben beszélhetünk a minőségről. A tágabb minőség fogalom gyakorlatilag magában foglal minden tényezőt, így az alább ismertetett eredetvédelmet is. A jogszabályokban használt másik, szűkebb minőségfelfogás viszont a földrajzi eredeten kívül keletkező minőséget takarja, arra utal. Magam szükségesnek tartanám a két megközelítés világosabb elhatárolását a magyar borjogban. Magam a dolgozatomban minőség alatt – a szűkebb értelmezésre utalás híján – a tágabb minőségfogalmat értem. Ebből következően a minőség egyik meghatározó tényezőjének tekintem a földrajzi eredetet. Különösen így van ez a borok esetén (ezt támasztja alá az EK Bíróságának „Exportur” ítélete⁶ is).

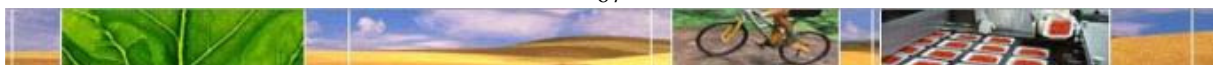
8. A borok eredetvédelmének kérdésében a közösségi borjogban, az eddigi – mind a germán, mind a latin eredetvédelmi rendszereknek teret engedő – kompromisszumos modell⁷ helyett a 2008-as új borrendtartásban (479/2008/EK rendelet) elmozdulás figyelhető meg a latin eredetvédelmi rendszer irányába. Amellett ugyanis, hogy a „m.t. minőségi bor” és az „asztali bor” kategóriáit mellőzi, gyakorlatilag két bor között tesz különbséget a minőség alapján: a földrajzi árujelzővel ellátott borok (konkrétan az „oltalom alatt álló eredetmegjelöléssel” illetve az „oltalom alatt álló földrajzi jelzéssel” ellátott/rendelkező borok) és a földrajzi árujelző nélküli borok. Az új, 2008/2009-ben hatályba lépő közösségi borpiaci rendtartás, megítélésem szerint, egyértelművé teszi azt, hogy az EU-ban a minőségi bor koncepciója a földrajzi eredeten alapul. Azaz, ezzel szinte egyedüli koncepcióvá vált a latin út, vagyis a földrajzi környezethez kötött (tágabb értelemben vett) minőségpolitika, és az eredetvédelem. Hasonlóképpen elmozdulásról beszélhetünk a magyar bor-eredetvédelem esetében is a latin eredetvédelmi rendszer felé; lényegében már a 2008-as közösségi borrendtartás előtt is.

from the very beginning – in the building up of community wine law. We can therefore say that quality protection, and especially the protection of geographical origin is a determining part of the wine law norms.

6. I consider it as possible – but not useful – that due to a future development, wine law is going to dissolve in the food law (as its special domain), or in the general regulation of market organisations and rural development.

7. Quality is a relevant part of community wine law, from the very beginning, preceding in this regard other CAP sectors. I presume that as to Hungarian wine law, we can talk about quality in – at least – two senses. The broader sense of quality includes every element, so the protection of origin as well. The other – narrower – concept of quality, used in the legal texts, refers to quality originating outside the geographical origin. I consider it necessary to distinguish between the two concepts more clearly in Hungarian wine law. In my thesis, quality means – unless I refer to the narrower sense – the notion of quality in a broader sense. Therefore, I consider the geographical origin to be a determining component of quality. This is even more the case as to wine (the ‘Exportur’ judgment of the European Court of Justice⁶ supports this theory).

8. In the community wine law, concerning the protection of origin of wine, the compromise – between the Germanic and Latin – model⁷ used until now is moving in the 2008 new wine market organisation (Regulation 479/2008/EC) towards the Latin system of protection of origin. Besides disregarding the categories ‘quality wine produced in specified regions (quality wine psr)’ and ‘table wine’, it distinguishes in practice between two wine as to their quality: wine with geographical indication (in concreto, wine with ‘protected designation of origin’ or ‘protected geographical indication’) and those without. The new wine market organisation, getting into force in 2008/2009, I presume, makes it clear that in the EU, the conception of quality wine is based on the geographical origin. That is, the Latin way became the nearly one and only conception, which means quality policy bound to the geographical environment (broader sense) and the protection of origin. Similarly, we can recognise a step made in the Hungarian wine protection of origin towards the Latin system of protection of origin; actually, even before the 2008 community wine market organisation.

9. A földrajzi eredet védelmének az egyes államok jogrendszerében különböző – gyakran egymást kiegészítő – módjai alakultak ki.⁸ A négy kategória közül a közösségi-magyar borjog esetén központi szerepet kap a „földrajzi árujelzők sui generis rendszere”, amelyet kiegészítenek a borjogi terület tipikus eredetvédelmi intézményeivel, amelyek a „közigazgatási eredetvédelmi modellbe” sorolhatók. Természetesen e modellek mellett fontos szerepet kapnak az eredetvédelem védjegyekkel illetve versenyjoggal kapcsolatos rendszerei is. A különböző modellek egymáshoz való viszonyának rendezése számos jogvita forrása.⁹

10. A sui generis eredetvédelem modelljének jogszabályi előzményeit a nemzetállamok jogában, tipikusan a borjogban találjuk meg. Ennek tipikus példája a francia jog. Lényegében a boreredetvédelem szabályai szolgálták mintául a borokon kívüli termékek, szolgáltatások sui generis rendszerének kiépítésében.

II. A borpiac szabályozásával és az eredetvédelem intézményi kérdéseivel kapcsolatos megjegyzések és de lege ferenda javaslatok

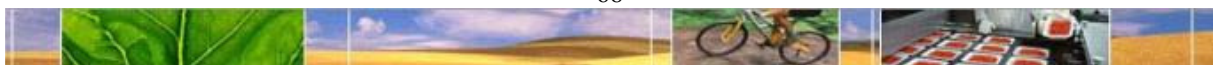
1. A borjogi és a hozzá kapcsolódó bor-eredetvédelmi joganyag értékeléséhez szükséges mércét a KAP céljai és modelljei között lelhetjük fel. Ezek: az EKSZ-ben megfogalmazott célok mellett a borpiac minőségvédelmi célja, a megalkotott többfunkciós mezőgazdaság modellje, illetve a Göteborgi Nyilatkozatban is nevesített fenntartható fejlődés és a Lisszaboni Stratégia versenyképesség-növelésének céljai. A magyar viszonyokra tekintettel a joganyag értékeléséhez nagy segítség lenne – nem kevésbé a borágazat fejlesztéséhez – egy nemzeti borstratégia léte. Megítélésem szerint ilyen stratégiai iránymutatás hiányában az ágazat nem képes hatékony fejlesztéseket végrehajtani. Az EKSZ-ben megfogalmazott célok illetve intézmények megítélésem szerint egyébiránt felülvizsgálatot, összegzést, tisztázást, helyenként pedig újragondolást igényelnének. Ennek legfőbb oka, hogy annak megalkotása óta megközelítőleg egy fél évszázad telt el, és mind a tény-, mind a joghelyzetben komoly változások álltak be. Így érdemesnek tartanám például a fent említett „mérce” külön dokumentumokban rögzített céljait és modelljeit egybefogni a KAP új céljaiként. Mindenképpen fontosnak tartanám az EKSZ 34. cikkében fellelhető – az EKSZ 33. cikkében megfogalmazott célok elérése érdekében létrehozandó – eszközök mibenlétének és egymáshoz való viszonyának tisztázását, megítélésem szerint elsődlegesen közösségi szinten, s ezt követően a magyar agrárjogban is.

9. There are different types of the protection of geographical origin in the different states' legal systems, which, sometimes even complete each other.⁸ From the four categories, concerning the community-Hungarian wine law, the sui generis system of geographical indications is in the focus, which is completed by the typical protection of origin institutions of wine law which belong to the administrative origin protection model. Of course, apart from these models, the systems of the protection of origin concerning trade marks and competition law play an important role as well. The inter-relationship of the different models is source of numerous disputes.⁹

10. The legislative precedents of the sui generis protection of origin can be found in the laws of the national-states, mainly in the wine law. A typical example is the French law. Basically, the rules of the wine protection of origin served as a model for the establishment of sui generis systems of products, services other than wine.

II. Comments and de lege ferenda proposals concerning the regulation of the wine market and the institutional questions of the protection of origin

1. We find the standard necessary for an assessment of the wine law and the related protection of origin concerning legal norms among the objectives and models of the CAP. These are, besides the objectives laid down in the EC Treaty, the quality objective of the wine market, the model of the multifunctional agriculture as well as the also in the Göteborg Declaration named sustainable development and the competitiveness-objectives of the Lisbon Strategy. For the assessment of the legislation (and for the development of the wine sector), in the Hungarian context, a national wine strategy would be a great help. In my view, the sector is not capable of implementing effective developments when lacking such a strategic hand. The objectives and institutions laid down in the EC Treaty should nevertheless be reviewed, summarized, clarified and sometimes reconsidered, in my opinion. Mainly because in the meantime, since its creation, approximately five decades passed by and there have been significant changes both in the facts and in the law. Hence I would consider it to be useful to get the above mentioned standard's objectives and models (fixed in different documents) together, as new objectives of the CAP. I consider it to be important to clarify the relationship between the instruments in Article 34 EC Treaty, which have been established to follow the objectives of Article 33 EC Treaty, first of all at community level, and afterwards in the Hungarian agricultural law as well.

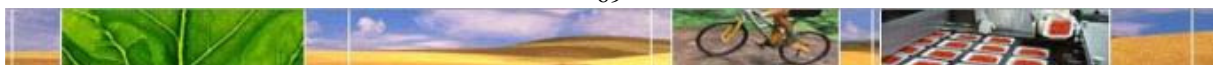

2. Megállapítható, hogy a témakör, amelyet dolgozatom felölel, több ponton is érintkezik a versenyjoggal. Magam ezek közül két elemet emeltem ki. Egyrészt az agrár-piacszabályozás oldaláról megállapítható, hogy a borjogra is vonatkoznak a közösségi jog speciális agrár-versenyjogi előírásai. Ezeket a jelenleg hatályos joganyag alapján két tanácsi rendelet tartalmazza. A 2007-ben létrehozott új szisztéma alapján egyrészt az egységes közös piacszervezésről szóló 1234/2007/EK tanácsi rendelet, illetve az egyes versenyszabályok mezőgazdasági termékek termelésére és kereskedelmére történő alkalmazásáról szóló 1184/2006/EK rendelet. Az egységes közös piacszervezés hatálya alá tartozó termékek esetén az 1234/2007/EK rendelet előírásait kell alkalmazni, míg az ezen kívüli termékek esetén – s ide tartozik a bor is, amely ugyan része az egységes közös piacszervezetnek, ám annak előírásai egyelőre mégsem vonatkoznak rá – továbbra is az 1184/2006/EK rendeletet. Témaköröm másik versenyjogi relevanciája a szellemi tulajdon és a versenyjog viszonya, amely kérdéskörrel kapcsolatban magam osztom azon álláspontot, amely szerint a földrajzi árujelzők, az azok által érintett termékek (szolgáltatások) viszonylag csekély mennyiségére tekintettel a versenyt csak kis mértékben képesek korlátozni, s az ilyen jellegű korlátozások a minőség védelme érdekében elfogadhatók. Ezt az érvelést támasztja alá az EK Bírósága is (Rioja-ügy,¹⁰ etc.), s ennek okán tartom elfogadhatónak azon korlátozó előírások alkalmazását bizonyos magyar m.t. minőségi borok esetén, hogy adott bort csak a borvidéken belül lehessen palackozni.

3. A 2003-as KAP reformból kimaradt közös borpiaci szervezet 2008-tól részévé válik az egységes támogatási rendszer (SPS) rendszernek, és egyben nyit a vidékfejlesztés felé is (mármint a borpiaci költségvetéséből történő átcsoportosítással). Ezáltal – és a lepárlási célú támogatások közösségi szintű felszámolásával – a borpiaci még inkább megfelel a Kereskedelmi Világszervezet (WTO) agrárkereskedelemmel (agrártámogatásokkal) szemben támasztott elvárásainak. Az SPS rendszer kiépítése Magyarországon esetén nem csak a borágazatnak, de az egész agráriumnak kihívást jelent, hiszen mindeztől a közvetlen területalapú termelői támogatási (SAPS) rendszert működtettük az SPS rendszer helyett,¹¹ s csak 2009-től, immáron a bor-termékpályával kiegészítve várható az SPS rendszer bevezetése. A SAPS rendszer kapcsán mindenképpen kiemelés érdemel az a szégyenletes tény, hogy az EU bár a tagállamok közötti egyenlőséget deklarálta, a valóságban a 2004-ben és azt követően csatlakozott tagállamok esetén mégis diszkriminál a közvetlen

2. The topic my dissertation is dealing with touches with competition law on several occasions. I emphasized two of them. First, from the point of view of the agricultural market organisation the special community agrarian competition legal norms concern the wine law as well. These are contained – according to the legislation in force – in two directives of the Council: according to the new system which was established in 2007, the Council regulation 1234/2007/EC on a common organisation of agricultural markets on the one hand and the Council regulation 1184/2006/EC applying certain rules of competition to the production of, and trade in, agricultural products on the other hand. As for products coming under the single common market organisation, the 1234/2007/EC regulation's rules have to be applied, for other products – and here belongs the wine as well, although it is part of the united common market organisation, its rules nevertheless do not apply for it – still the 1184/2006/EC regulation is applicable. The other meeting point at issue is the relationship between intellectual property and competition law, where I share the view that says that geographical indications are capable of restricting the competition only in a moderate volume, regarding the few respective products (services), therefore such restrictions are acceptable in order to protect quality. This argumentation is supported by the Court of Justice as well (Rioja-judgment,¹⁰ etc.) and therefore I consider the application of such restrictive norms acceptable as to certain Hungarian quality wine psr, that a given wine can only be bottled within the wine-growing region.

3. From 2008, the common wine market organisation, which has not been included in the 2003 CAP reform, becomes part of the Single Payment Scheme (SPS) system, and at the same time opens the gate for rural development as well (with regroupments from the budget of the wine market). This way – and by the elimination of the community distillation supports – the wine market fulfils better the requirements of the World Trade Organization (WTO) against agricultural trade and supports. The building-up of the SPS system is a challenge in Hungary not only for the wine sector, but for the whole agriculture, as until now the Single Area Payment Scheme (SAPS) system was working here instead of the SPS system,¹¹ and only from 2009 – completed with the wine sector – is the SPS system going to be introduced. As to the SAPS system, the disreputable fact has to be emphasized that although the EU declared the equality among the Member States, in reality discrimination still exists as to the Member States that have acceded from 2004 onwards concerning the different amounts of direct payments.

kifizetések eltérő összegével. Az „újak” mezőgazdasági termelői ugyanis a régi tagállamok termelőinek juttatott közösségi pénzek töredékét kapják csak. Az SPS rendszerre történő átállás ezen a sérelmen ugyan változtat arányaiban, ám végérvényesen nem számolja fel. Ennek okán magam sérelmesnek tekintem a közösségi kettős mércét.

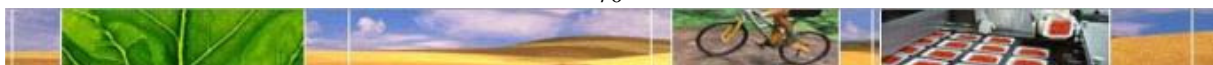
4. Magyar jogtörténeti kutatásaim során arra a következtetésre jutottam, hogy a magyar jogrendszerben a borágazat szabályozásának komoly, lényegében ezer évre visszanyúló hagyományai vannak. A borászatra vonatkozó szabályozásnak a minőség védelme már a kezdetektől fogva részévé válik. Polgári jogalkotásunk kezdeteitől (kiegyezés után) megfigyelhető, hogy a borászati szabályozás dualista törvényi bázissal rendelkezik, vagyis a hegyközségi szervezet elkülönült szabályozása egészíti ki az ágazat egyéb előírásait. Hegyközségi szervezetünk az általam vizsgált országok joganyagához viszonyítva – megítélésem szerint – unikumnak tekinthető a maga nemében, s csak funkciójában találhatunk ahhoz hasonlókat más országok (pl. Franciaország, Ausztria, Németország) jogrendszerében. A kiegyezés utáni magyar borászati szabályozásban előremutató, és néhol ma is példaértékű minőségvédelmi, eredetvédelmi rendelkezéseket találunk. A földrajzi árujelzők szabályai között már megtalálhatjuk a mai értelemben vett sui generis és közigazgatási földrajzi eredetvédelmi modellek előzményeit is. A magyar borágazat szabályozásának fejlődésében törést jelent az 1948-at követő szocialista jogfejlődés, amely a minőségi szempontokat gyakran félretéve valósította meg az ágazat, egyébiránt továbbra is elkülönülő szabályozását. Ezen időszakban lényegében nem létezik a magyar eredetvédelem intézményi oldalának tekinthető hegyközségi szervezetrendszer sem.¹²

5. Megállapítható, hogy az európai integráció korai szakaszában döntés született a közösségi borszárművelés szabályozásáról. E termékpályának már a kezdetektől fontos részét képezi a minőség védelme,¹³ amely cél a későbbiekben a KAP általános céljává fejlődik. Az eredetvédelem terén fontos előírásokat találunk a közigazgatási eredetvédelmi modell tekintetében, a sui generis földrajzi árujelző modell tekintetében azonban – bizonyos közösségi keretek között – az EK szabad teret enged a tagállamoknak. A közösségi iparjogvédelem első közösségi rendszereként a földrajzi árujelzők közösségi, sui generis rendszere jön létre 1992-ben,¹⁴ amely nem terjed ki a borokra. Megítélésem szerint e közösségi rendszer kiépítésében nagy szerepe van a francia nemzeti bor-eredetvédelmi rendszernek is, és az olyan nemzetközi megállapodásoknak, mint a Lisszaboni Megállapodás.¹⁵ Magyarország borágazatának közösségi

Farmers of the ‘new’ ones get only a fraction of what community payments the farmers of the old Member States become. The change to the SPS system amends the proportion of this annoyance, yet does not eliminate it. Therefore I consider the double standard of the Community derogatory.

4. During my research concerning the Hungarian legal history, I found that in the Hungarian legal system the legislation concerning the wine sector has serious traditions, going back for a thousand years. Quality protection was part of the regulation from the very beginning. From the early days of our legislation concerning civil law (after 1867), it is visible that the regulation concerning wine has a dual basis, which means that the distinct rules on wine communities complete the other norms of the sector. In my view, our wine communities’ organisation is unique regarding the other examined legal systems, and we can only find something similar in the other legal systems concerning its function (e.g. France, Austria, Germany). We find revolutionary dispositions on the protection of origin in the Hungarian wine legislation in that period – and sometimes they serve as model even nowadays. Among the rules of geographical indications, we find the precedents of the sui generis and administrative geographical origin protection models. The socialist legal development after 1948 constitutes a break in the development of the regulation of the Hungarian wine sector, as it often realised the legislation of the sector ignoring the quality aspects, still guarding its distinct character. In this period, the wine communities’ organisation, regarded as the institutional side of the Hungarian protection of origin, practically does not exist.¹²

5. At the early stage of the European integration a decision was made on the community wine market regulation. For this sector, quality protection has always been a determining component,¹³ this objective has later developed to a general goal of the CAP. In the field of the protection of origin, we find important norms concerning the administrative origin protective model, nevertheless, concerning the sui generis geographical indication model, the EC gives freedom to the Member States, of course a freedom with community boundaries. In 1992, the community sui generis system of geographical indications¹⁴ was created as the first community industrial property right system, it did not apply for wine. In my view, the French national wine origin protective system has great influence on the community system, and so do international agreements like the Lisbon Agreement.¹⁵ The community integration of Hungary’s wine sector

integrációja azon kevés ágazat közé tartozik, ahol ez egy kétoldalú folyamatot takart. Ezen folyamatot segítette az, hogy Magyarország a Nemzetközi Szőlészeti és Borászati Szervezetnek (OIV) már a kezdetektől tagja, illetve hogy az '90-es évek elején megkötötte az Európai Közösséggel azt a Bormegállapodást (Brüsszel, 1993. november 29.), amely különösen az eredetvédelem terén volt előremutató (pl. tokaji földrajzi árujelző védelme). A borágazat integrációjával párhuzamosan zajlott az iparjogvédelmi jogterületek fejlesztése is, amely során a földrajzi árujelzők mindezeitől nem létező sui generis rendszernek kiépítése is megtörtént a ma hatályos 1997. évi XI. törvény megalkotásával.

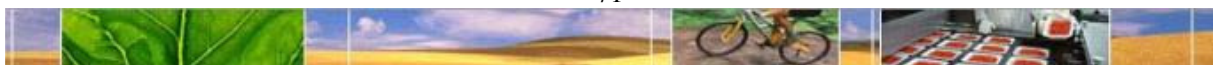
6. A hatályos borjoggal kapcsolatban úgy ítélem meg, hogy a sikeres közösségi integráció ellenére is kerültek olyan jogintézmények a magyar jogba, amelyek illeszkedését komolyabb vizsgálatoknak kellett volna alávetni. A teljesség igénye nélkül, ilyennek tekinthető a telepítési jogok rendszere, ugyanis ennek számos érdekes jogi vonatkozása van: (a) Az egyik érdekessége az, hogy a telepítési jogok, mint vagyoni értékű jogok, a mezőgazdasági üzem részét képezik. Ennek okán érdekes elemét képezik a mezőgazdasági termék szabályozási tárgyát alapul vevő borrendtartásnak. A borrendtartás komoly korlátozást állapít meg ezen keresztül a tulajdonjoggal kapcsolatban. A telepítési jogok rendszerének tulajdonjogot korlátozó sajátossága más tagállamok jogában sem nyert akadálytalanul elismerést. (b) A telepítési jogok ráadásul vagyoni jogi mivoltukban is sok érdekességet rejtnek magukban. Tegyük hozzá, hogy nem unikumok e jogok, hiszen a közösségi agrárjogban számos hasonlóval találkozhatunk. Problémát érzékelek többek között a magyar jogban a vagyoni értékű jogok dogmatikai és Ptk.-beli megítélésében. (c) Érdekesnek találom továbbá a magyar borjog vonatkozásában, hogy a csemegeszőlős telepítésre is a Bortv.¹⁶ szabályait kell alkalmazni, pedig az egy másik termékpálya.

7. A 2008-as borrendtartás kapcsán a következők állapíthatók meg: (a) Egy következetes elmozdulást figyelhetünk meg a klasszikus kereslet-kínálat viszonyait mennyiségi oldalról szabályozni kívánó, klasszikusnak tekinthető rendtartás irányából a minőségi szabályozást előtérbe helyező borszabályozás felé. Ezen változásnak egy nagyon fontos eleme a borok eredetvédelmének új rendszere. (b) A WTO által képviselt gazdasági modellnek megfelelően a lejáró intézkedések lényegében megszűnnek. Helyettük az ágazatra fordítható támogatási összeg három tipikus módon jut el a bortermelőkhöz. Az első lényeges változás, hogy a borpiac része lesz az SPS rendszernek. A második mód a vidékfejlesztés. A nemzeti boríték, mint

is one of the few sectors where it actually was a two-sided process. This process was influenced by the fact that Hungary is from the beginning member of the International Organisation of Vine and Wine (OIV) and that in the beginning of the 1990s it concluded the Wine Agreement (Brussels, 29 November 1993) with the European Community that was especially relevant as to the protection of origin (e.g. the protection of the geographical indication 'Tokaj'). Parallel to the integration of the wine sector, the development of the industrial property went on, and with the adoption of Act XI of 1997, the until then non-existing sui generis geographical indications system was created.

6. Concerning the wine law in force, I strongly presume that although the community integration was successful, there are still legal institutions having come into Hungarian law where a more thorough examination should have been made. Just to name an example: the system of planting rights, as it is interesting from a legal point of view: (a) First, the planting rights as property rights constitute a part of the agricultural holding. Therefore, they are an interesting element of the wine market organisation, having the agricultural products as a basis. Furthermore, the wine market organisation declares significant obstacles for the property rights. This character of planting rights – restricting property rights – made them problematic in other Member States as well. (b) Planting rights are from a civil law perspective really interesting. Just let me add that this is not unique, as in the community agricultural law we can meet many similar solutions. I see a problem among others in Hungarian law as to the dogmatic assessment of these rights and the assessment appearing in the Civil Code. (c) As to the Hungarian wine law, I underline how interesting it is that the dispositions of the Wine Act¹⁶ have to apply for grape plantations, although it is clearly another sector.

7. Concerning the wine CMO-regulation 2008, we can determine the followings: (a) The classical market organisation tried to regulate the wine market following the quantity demand-supply perspective, while the new one moves to putting the rules concerning quality into the focus. An extraordinary important element of this change is the new system of the wine origin protection. (b) According to the economic model represented by the WTO, the distillation measures practically disappear. Instead, there are three typical ways how the support of the sector gets to the wine-makers. The first important change is that the wine market is going to become part of the SPS system. The second way is the rural development. The national envelop, as the third type

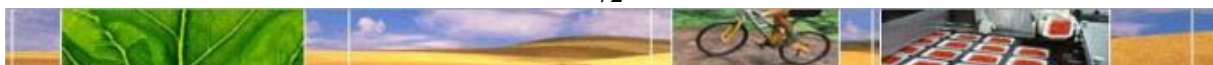

harmadik támogatási forrás, lényegében szükségszerűen következik abból, hogy a 27 tagra bővült EU már nem képes minden tagra megfelelő általános előírásokat alkotni e téren. (c) Bár a támogatási szisztémához kötődik, mégis fontosnak tartom külön kiemelni: a borpiaci rendtartás az első olyan közösségi termékpálya a KAP-ban, amelyen belül végre megvalósul a régi és a 2004-es új tagállamok egyenlősége (a 2007-es államok viszonylatában továbbra sem). Megszűnik ugyanis a nemzeti borítékok támogatásai kialakításánál korábban érvényesíteni kívánt „történelmi bázisidőszak” tényezője. (d) A borrendtartás fontos előrelépést tesz a Göteborgi Nyilatkozatnak való megfelelés irányába. A környezetvédelem több ponton is integrálódik a borrendtartásba. Egyrészt azáltal, hogy a borpiac az SPS része lett, a kötelező megfeleltetés rendszerén keresztül. Másrészt a vidékfejlesztés is lehetőséget teremthet ilyen intézkedések alkalmazására. Harmadrészt pedig a nemzeti borítékok támogatásainál. (e) A borrendtartás reformja során megítélésem szerint nemzeti jogérvényesítésünk viszonylag jó eredményt ért el számos ponton. Így a már említett nemzeti borítékba kerülő pénzek számításának alapján túl pl. a szárazcukrozás kérdéskörében, és a kivágással érintett termőhelyek összeurópai területének 175 000 ha-ra csökkentésében. A 2008-as reform megítélésem szerint jó esélyt teremt arra, hogy a '99-es szisztémához képest fenntarthatóbb vidék és borágazat szülessen. (f) Remélem ugyanakkor, hogy a végrehajtás során sem kerül nem kívánt homokszem a gépezetbe. Magyarország esetén ilyen lehet pl. a kivágási támogatás kérdése: meg kell akadályozni, hogy olyan területeken, ahol kiváló termőhelyeink vannak, és a borászati kultúra is magas színvonalú, tovább fogyjon a szőlőültetvények száma. Erre minden jogszerű lehetőséget igénybe kell venni. Ehelyütt fontosnak tartom kihangsúlyozni, hogy a terméskorlátozásra a jövőben a megfelelően működtetett bor-eredetvédelmi szisztéma teremtheti meg az alapot. Hiszen az eredetvédett borok esetén a megfelelő minőség garantálásának egyik elfogadott eszköze a hozamkorlátozás. (g) Az EK közösségi szintre emelte a borokra vonatkozó földrajzi árujelzők szabályozását, amellyel viszont csökkentette a tagállamok e kérdéskörre vonatkozó viszonylagos szabályozási szabadságát. Ezen szabadság felszámolása ellenére, magam nem tartom rossznak e döntést arra tekintettel, hogy így az európai borok eredetvédelmi szabályai egyszerűsödhetnek, és a fogyasztók számára is átláthatóbbá válhatnak.

8. Lényegében megállapítható, hogy a borjog tárgyi hatálya a 2008-as közösségi borrendtartásban – elméleti szinten és nem tartalmában – számos ponton nem változott az 1999-es borrendtartáshoz képest. A

of support, comes actually from the mere fact that the EU with 27 members is not capable any more to create appropriate general norms for all its members in this respect. (c) Although it belongs to the support scheme, still, I consider it to be important to underline: the wine market organisation is the first sector in the CAP where finally the equality of the old and the since 2004 new Member States becomes reality (there is no equality concerning the 2007-countries yet). The ‘reference period’ element disappears, which would have had an important role to play earlier by the national envelopes. (d) The wine market organisation is a great step forward on the way determined by the Göteborg Declaration. Environmental protection is integrated into the wine market organisation. First, as the wine market became part of the SPS, through the system of cross-compliance. Second, rural development can create occasions for the implication of such measures. Third, by the supports of the national envelopes. (e) By the reform of the wine market organisation, in my view, our national lobby made good results at several points. For instance, apart from the money getting into the already mentioned national envelopes, by the question of dry sugaring, and the diminishing of those pan-European wine-growing area to 175 000 ha where the grubbing-up has to be executed. In my view, the 2008 reform gives an excellent opportunity for the birth of a more sustainable rural and wine sector compared to the 1999 system. (f) Nevertheless, I hope that during the enforcement, nothing is going to be an obstacle. In Hungary it could be e.g. the question of the grubbing-up supports: it has to be hindered that in the wine-growing area of extraordinary quality, where the oenology culture is equally at a high level, the number of vineyards diminishes. All legal measures have to be taken to support this objective. It has to be emphasized that in the future a good working wine origin protective system may become the basis of the production restrictions. As, concerning the origin protected wine, the instrument of volume restrictions is accepted. (g) The EC regulates the geographical indications for wine at community level, but diminished this way the relative freedom of the Member States concerning this issue. Despite the elimination of this freedom, I do not consider this decision to be wrong, as the rules concerning the protection of origin of the European wine can be simplified and may become clearer for the consumers as well.

8. The scope of wine law in the 2008 wine market organisation – concerning the dogmatic and not the content – has not changed on several points compared to the 1999 wine market organisation. The scope of

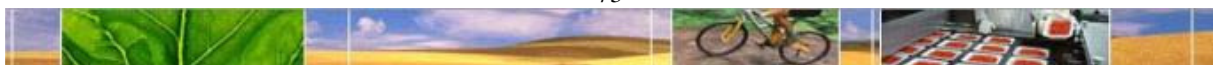

közösségi borjog hatálya a 2008-as rendelet alapulvételével a következő területekre terjed ki: (a) támogatási intézkedések, (b) szabályozási intézkedések, mint (b1) borászati eljárások, (b2) borok földrajzi árujelzői, (b3) címkézés, (b4) termelői és ágazati szervezetek, (c) harmadik országokkal folytatott kereskedelem, és (c1) termelési potenciál. Ami disszertációm szempontjából azonban különösen fontos változás, hogy a m.t. minőségi borok kategóriájának megszüntetésével párhuzamosan került a közösségi borjog hatálya alá a mindezidáig nemzeti hatáskörbe tartozó földrajzi árujelzők sui generis rendszere.

9. Rátérve a magyar szakigazgatás rendszerére, annak egészével kapcsolatban megállapítható, hogy az eredetvédelem hatékonyabb alkalmazása végett számos esetben nem a végrehajtási jogszabályokat kellene módosítani, esetleg a szankciókat súlyosbítani. Ez önmagában ugyanis még mindig csak pótcselekvés. Ezzel szemben egy eredményesebb végrehajtás, ellenőrzés gyakorta nagyobb haszonnal járna, azaz kialakulna a jogalkalmazókban az a tudat, hogy itt a jogszabályokat be is tartják, be is tartatják. A fentiekre tekintettel, azonban növelni kellene a végrehajtási intézmények hatékonyságát is. Ezalatt azt értem, hogy ne egy előző rendszerre (szocializmus építésének időszakára) méretezett apparátussal próbáljuk meg betartatni a jogszabályokat (ahogyan arra 2007-ig volt példa; gondolok itt többek között az Országos Borminősítő Intézet rendszerére), hiszen azóta az ügyfélkör kibővült. A megnövekedett ügyszám pedig a korábbi mennyiségre tervezett szervezetrendszerrel nem felügyelhető hatékonyan, tehát az ellenőrzések hézagosak, a szankciók elmaradnak. Ez pedig ahhoz vezet, hogy a jogi előírások csak papíron maradnak, nem mennek át a jogalkotó által előírt célok a gyakorlati életbe. Mindazonáltal említést kell tenni a szakigazgatási rendszerben játszódó pozitív folyamatokról is. A 2002-es állapotokhoz képest (a szerző ugyanis akkor írta az agrár-intézményrendszerrel kapcsolatos szakdolgozatát) sikerült a lemaradásunk jelentős részét felszámolnunk. Egyrészt létrehoztuk a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatalt¹⁷ (2003-ban), mint kifizető ügynökséget. Másrészt, bár speciális nemzeti eredetvédelmi intézetünk nem alakult (mint a francia INAO¹⁸), mégis sikerült 2003/2004-ben új jogszabályi alapokra helyezni a boreredetvédelmet (több-kevesebb hibával; így pl. a politika – sajnos nem a szakpolitika – túlzott szerepvállalása a kérdésben néha káros). A borminősítés és hatósági ellenőrzés újjászerveződött (az Országos Borminősítő Intézetet, az Országos Mezőgazdasági Minősítő Intézetet magába olvasztó Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal¹⁹ képeiben, és elvileg a bor forgalombahozatali járulék által

the community wine law, based on the regulation of 2008 contains: (a) support measures, (b) regulatory measures, as (b1) oenological practices, (b2) the wine's geographical indications, (b3) labelling, (b4) producer and inter-branch organisations, (c) trade with third countries, and (c1) production potential. The change that is really relevant regarding my dissertation is that the sui generis system of geographical indications, which belonged so far to the national competence, goes under the scope of the community wine law, parallel to the elimination of the category of quality wine psr.

9. Coming to the Hungarian administrative system, we can say that in order to apply in a more efficient way the protection of origin, several times it is not the executory norms which should be amended or the sanctions aggravated. This is namely only accessory itself. Instead, a more effective enforcement, control has often more results, that is that the conscience would appear that the legal norms are executed here. Concerning the above written, the efficiency of the enforcement institutions should be augmented as well. I mean that we should not try to execute the legal norms with an apparatus of the previous system (the socialism) (as it happened until 2007; see among others the system of the Hungarian Institute of Testing and Quality Control of Wine), as since then the situation has changed. The growing number of cases cannot be controlled efficiently with a system made for a much smaller volume, so the controls are rare, the sanctions are behind. All this leads to situation that the legal rules exist only on the paper, and do not appear in the practice. Nevertheless, the positive processes in the administrative system have to be mentioned as well. Compared to the situation in 2002 (when the author wrote his final paper on the agrarian institution system), we managed to make up a huge part of our lost ground. First, we created the Agricultural and Rural Development Agency¹⁷ (in 2003) as payment agency. Second, although we do not have a special national origin protective institute (like the French INAO¹⁸), still we managed to put in 2003/2004 the wine origin protection on a new legislative basis (with more or less mistakes; too big role of politics – unfortunately not the policy – is not useful in this regard). The wine testing and the state control has been reorganized (the Central Agricultural Office¹⁹ including the former Hungarian Institute of Testing and Quality Control of Wine, Hungarian Agricultural Testing Institute, and with the financial sources strengthened by the marketing and control fee) in 2007, the efficiency of this institution is hard to measure now. The question is whether the control system can be reorganised so that it fits the structure following the change of the systems, and does not rely

megerősített pénzügyi forrásokkal) 2007-ben, amely intézmény hatékonyságát ma még nehéz lemérni. A kérdés az, hogy sikerül-e úgy átszervezni az ellenőrzés rendszerét, hogy az immáron a rendszerváltozást követő üzemstruktúrához alkalmazkodjon, s nem a szocialista időszak társadalmi tulajdon rendszerén nyugodjon. A hegyközségek közigazgatási feladatai nőttek, központi költségvetési forrásuk viszont – megítélésem szerint teljesen jogtalanul – ehhez képest csökkent. Ennek köszönhetően 2007 decemberében olyan átszervezésükről döntöttek, amelyetől a Hegyközségek Nemzeti Tanácsa (HNT) a költséghatékonyabb működést reméli, még azt is felvállalva, hogy a komoly változásokra csak kevés időt hagytak, és hogy a változások némileg idő előttiek. Mindez megítélésem szerint nem szolgálja az agrár-szakigazgatás amúgy is – a jogbiztonság szempontjából – deficitese gyakorlatát.

10. A külföldi példák alapján látható, hogy a jól működő érdekképviseleti rendszer növeli az agrár-intézményi- és döntéshozatali struktúra hatékonyságát. A borágazatot meghaladóan is kijelenthetem, hogy a magyar agrárkamarak²⁰ vonatkozásában fontos lenne ismételtén visszahozni a kötelező tagságot.

A hegyközségek,²¹ mint köztestületek hatáskörébe utalt feladatok megszűntek a továbbiakban állami, vagy önkormányzati feladatok lenni. Hangsúlyoznom kell, hogy a kötelező tagságnak köszönhetően a hegyközségi szervezet megalapozottan képviselheti az egész ágazat érdekeit. A hegyközségek érdekképviseleti tevékenységével kapcsolatban két további jellemzőt kell kiemelnem. Egyrészt a jogszabályban megállapított ügyekben az ágazat (adott területi egység) összes termelőjének/felvásárlójának az érdekét képviselik. Másrészt viszont az érdekképviseleti tevékenység során befolyásolni kívánt döntéshozónak tisztában kell lennie azzal, hogy a szőlészeti-borászati ágazat egészének képviseletére csak és kizárólag a hegyközségi szervezet hivatott, azaz más érdekképviseleti szervvel való egyeztetés (bár nem kizárt) nem válthatja ki szőlészeti-borászati szakkérdésben (különösen eredetvédelmi kérdésben) a hegyközségekkel való egyeztetést; hiszen a kötelező tagság következtében csak a hegyközségi szervezet bír a megfelelő reprezentativitással.

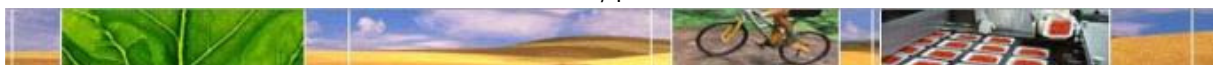
11. A hegyközségek – a hatályos Ptk. fogalmaival élve – köztestületnek minősülnek, azonban nincsenek nevesítve külön a Ptk. köztestületi típusai között. Felvetődik akkor a kérdés, hogy lényegében milyen köztestületek is a hegyközségek. Mindenképpen speciálisak. Megítélésem szerint – s erre enged

any more on the social property system of the socialist era. The wine communities' administrative tasks have grown, but their financial sources from the central budget have diminished – and in my view, it is completely illegal. In December 2007, decisions were made on reorganisation where the National Council of the Wine Communities (HNT) hope a more efficient way of working, even knowing that there is not much time left for the real changes which are a bit premature. In my view, all this does not serve the practice of the agrarian administration, which has been from the legal security aspect not perfect so far either.

10. On the examples from abroad it is clearly visible that the efficiency of the agrarian institutional and decision-making structure can be augmented by a good working corporate system. Even beyond the wine sector I can say that as to the Hungarian chambers of agriculture²⁰ the obligatory membership should be re-established.

The tasks of the wine communities²¹ as public organisations are no more state or municipal tasks. I have to emphasize that due to the compulsory membership, the wine communities' organisation can represent in a well-based form the interests of the sector. I have to mention two more characteristics concerning the corporate activity of the wine communities. First, in cases laid down in the law, they represent the interest of the whole of the producers/engrossers of the sector (in a given region). On the other hand, the decision maker who is trying to be influenced by the corporate activity, has to be aware that only the wine community can represent the totality of the oenology sector, which means that negotiations with other corporate organs (although they are possible) cannot replace the negotiations with the wine communities in oenological questions, especially as to questions concerning the protection of origin; as – due to the compulsory membership – only the wine community has the appropriate representativity.

11. Although the wine communities are – using the notions of the Civil Code – public organisations, they are not mentioned among the types of the Civil Code's public organisations. The question arises: in this case, what kind of public organisations are the wine communities? They are particular, it is clear. In

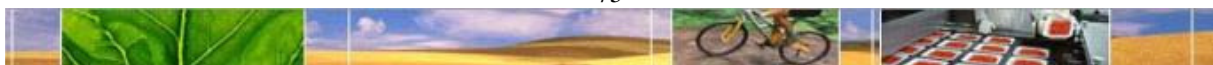

következtetni a Htv. indoklása is – legközelebb a gazdasági érdekképviseltekhez állnak (azon belül pedig ágazatnak tekintem azokat). Mégis, bizonyos értelemben szakmai érdekképviseltek is; ezen utóbbi hasonlóságot támasztja alá például a kötelező tagság előírása, vagy hogy a törvényességi felügyelet esetükben is a szakminiszter (földművelésügyi- és vidékfejlesztési miniszter, FVM miniszter) látja el. A Ptk.-nál maradva: magam hiányolom az új Ptk. 2006-os tervezetéből (2006.12.31.) a köztestület fogalmát, a vagyoni értékű jogok (utóbbi kifejezést ugyanakkor használja a családjogban), mint speciális dolgok meghatározását, amelyek kapcsán az agráriumban számmal találkozhatunk. A Ptk. 2007. október 29-ei normatervezete sem tartalmaz speciális rendelkezéseket a köztestületekre, viszont a jogi személyek között nevesíti azokat. Értelemzavarónak tartom ugyanakkor, hogy a normatervezet külön nevesíti a köztestületeken túl a hegyközséget is, ami azt sejteti, hogy az nem köztestület (2:39. §).

12. A Htv. rendelkezéseire áttérve: (a) Megítélésem szerint a hegyközségi törvény 2007 decemberében történt módosításával be kellett volna várni az új közösségi borrendtartás elfogadását (esetleg az új Ptk-t is). Érthető viszont az is, hogy a HNT miért sürgette maga is a módosítást: a központi költségvetés ugyanis a közfeladatok ellátására biztosított pénzek összegét olyan drasztikusan csökkentette, hogy a HNT gyakorlatilag egy „statáriális eljárásban” elfogadott módosítástól várta a lélegzethez jutáshoz szükséges változásokat. Az új hegyközségi rendszerre való átállásra nagyon kevés időt adtak; az átalakulás komoly feladat, nagy munkaterhet rótt a hegyközségekre. (b) Fenntartásaim vannak a hegyközségek tagságával kapcsolatos új szabályokkal is. A Htv.-ben módosult a felvásárló fogalma is. Ezek szerint szőlészeti és borászati felvásárló (a továbbiakban: felvásárló) az, aki szőlőt, mustot, illetve bort továbbfeldolgozás vagy továbbfeldolgozásra értékesítés céljából vásárol (Htv. 3. §). Megítélésem szerint ezen előírás, kiegészülve a Htv. más jogszabályhelyeivel (Htv. 26. §), tartalmaz szigorításokat és enyhébb szabályozást is. A szabályozással kapcsolatban magam nehezen ellenőrizhetőnek tartom a Htv.-ben nevesített felvásárlási célt, és így félok, hogy inkább a borhamisítást szolgálja. Továbbá, szerintem, időszerű lett volna a borászati eljárások között tisztázni azt, hogy a jogalkotó szerint mit takar, és meddig terjed a „bort készítő”, illetve a „továbbfeldolgozás” kitétel. (c) Növelni kellene az összhangot, a koherenciát a Htv. és a Bortv. szabályai között (pl. árutermő szőlő mérete). (d) Aggályaim vannak a hegyközségek átalakulásával kapcsolatban is. A Htv. rendelkezései szerint ugyanis „a hegyközség köteles egyesülni a szomszédos hegyközséggel, ha területén a hegyközség

my view – and the motivation of the Act on the Wine Communities leads to this conclusions as well – they are the closest to the economic corporates (I consider them furthermore to be sectorial). Still, in a way they are expert corporates as well; for this speaks e.g. the compulsory membership or that the legality control can only be executed by the Minister for Agriculture and Rural Development. Staying by the Civil Code: I miss the notion of public organisations, the definition of the property rights (used in family law on the other hand) as well as the special things from the 2006 draft (31st December 2006) of the new Civil Code, notions we meet in the agriculture. The draft of the Civil Code from the 29th October 2007 does not contain any dispositions on public organisations either, but names them among the moral persons. I think it is confusing that the draft names the wine communities beyond the public organisations, which would mean they are not public organisations (2:39. §).

12. Coming to the dispositions of the Act on the Wine Communities (Htv): (a) In my view, with the amendment of the Wine Communities Act in December 2007, the new community wine market organisation (and maybe the new Civil Code) should have been waited for. On the other hand it is comprehensible why the HNT itself wanted to accelerate the amendment: the central budget diminished the amounts for these public tasks in such a drastic way that the HNT hoped to have the necessary changes in a quasi accelerated process. There was a pretty short time given for the change to the new wine communities' organisation; the change is a considerable work, the wine communities have to deal with it. (b) I have my doubts concerning the new rules on the membership of the wine communities. In the Htv, the definition of the engrosser has been changed as well. According to this, oenological engrosser (in the followings: engrosser) is somebody buying grape, must or wine for further processing or for selling for further processing (3. § Htv). In my view this disposition, completed with other dispositions of the Htv (26. §) contains restrictions and mitigation as well. I consider the given objective 'for further processing' is hardly controllable, and I am afraid that it only helps the falsification. Furthermore, I think it would have been time to clarify among the oenological processes that, according to the legislator, what are the 'produces wine' and 'further processing' notions. (c) The harmony, the coherence should be augmented between the dispositions of the Htv and the Wine Act (e.g. the size of the vineyard). (d) I have doubts concerning the change of the wine communities as well. According to the dispositions of the Htv, the 'wine community has to unify with the neighbouring

alakításának feltételei utóbb megszűnnek.” A Htv.-t módosító törvény rendelkezései ugyanakkor csak rövid (60 nap) határidőt hagytak minderre. A Htv.-t módosító törvény szerint tehát, ha a törvény hatálybalépésekor meglévő hegyközség nem felel meg a hegyközség-alakítás feltételeinek, köteles a szomszédos hegyközséggel, illetve hegyközségekkel egyesülni. Ha az egyesülésre köteles hegyközségek nem kezdeményezik az egyesülést a 60 napos határidőn belül, illetve nem tudnak megállapodni az egyesülés feltételeiről, továbbá ha az egyesüléssel létrejövő hegyközség nem felel meg az Htv. új hegyközség-alakítási feltételeinek, a hegyközségi tanács hivatalból dönt az egyesülésről. A hegyközségi tanács eljárását harminc napon belül indítja meg, amelynek eredményeként fellebbezéssel meg nem támadható hatósági határozatot hoz. Ezen utóbbi rendelkezés megítélésem szerint sérelmes. Véleményem szerint az eredetvédelmi rendszer elveivel ellentétesek az átalakulás szabályainak más rendelkezései is. A módosító törvény előírásai alapján ugyanis az „egyesülésre köteles hegyközség vagy a hegyközségi tanács az egyesülés helyett kezdeményezheti a nemzeti tanácson keresztül az agrárpolitikáért felelős miniszternél az adott település borvidéki besorolásának törlését.” Itt különösen rendezetlennek tartom azt az esetet, amikor a hegyközségi tanács kezdeményezi a település borvidéki besorolásának törlését. Ne feledjük el ugyanis azt, hogy ez esetben a település neve megszűnik oltalom alatt álló földrajzi név lenni a borjog jelenleg hatályos szabályai szerint. Ezzel pedig komolyan sérülnek a szellemi tulajdon oltalmához kapcsolódó jogosítványok. Ilyen esetekben – megítélésem szerint – ezért lehetővé kellene tenni a bírósági kontroll pontosan meghatározott lehetőségét.

III. A borokra vonatkozó földrajzi árujelzők szabályozásával kapcsolatos megjegyzések és de lege ferenda javaslatok

1. Az árujelzők védelmének számos lehetősége – a legkülönbözőbb kombinációkban – lelhető fel az egyes államok jogában nemzetközi jogösszehasonlításban. Az ügyet bonyolítja, hogy a különböző nemzetközi megállapodásokban fellelhető jogintézmények sem fedik pontosan egymást, esetükben inkább csak átfedésekről beszélhetünk. Elsőként rögzíteni kívánom azt, hogy magam a „földrajzi árujelző” megnevezést a magyar 1997:XI. tv. alapján használom a vonatkozó, sui generis jogintézmények általános kategóriájaként.

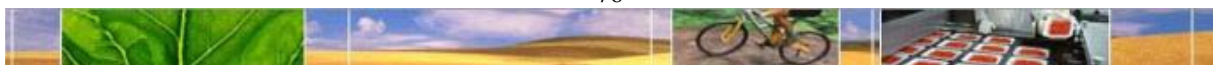
A földrajzi árujelzők különböző típusait három szinten tekintem át: nemzetközi, közösségi, és magyar. A rendszerezésnél fokozottan figyelemmel

wine community if the requirements of creating a wine community are not fulfilled in its territory anymore’. The dispositions of the act amending the Htv leave nevertheless only a short period (60 days) for all this. According to the act amending the Htv, when a wine community existing at the time when the act comes into force does not fulfil the requirements of creating a wine community, it is obliged to unify with the neighbouring wine community or communities. If the wine communities obliged to unify do not start the fusion within the 60 days or they cannot agree on the conditions of the fusion, or the wine community after the fusion would not fulfil the new wine community creating requirements of the Htv, the council of the wine community decides on the fusion. The council of the wine community starts its procedure in 30 days, and it ends with the adoption of a decision not object to appeal. The latter disposition is prejudicial, in my view. I think though that also other dispositions of the rules of the change are contrary to the principles of the protection of origin system. According to the modifying act, the ‘wine community obliged to the fusion or the council of the wine community may promote through the national council by the agricultural minister the elimination of the given village’s wine-growing region classification’. Here it is unclear what happens when the council of the wine community promotes the elimination of the given village’s wine-growing region classification. Let’s not forget that in this case, the name of the village stops being a geographical name under protection, according to the wine law rules in force. This way, the rights connected to the protection of intellectual property are deeply harmed. In such cases, in my view, the exactly circumscribed possibility of judicial control should be made possible.

III. Comments and de lege ferenda proposals concerning the regulation of geographical indications of wine

1. When doing an international comparative research, numerous possibilities of the protection of indications becomes visible in the most different combinations in the laws of the states. It is getting more complicated as the legal institutions in the different international agreements are not coherent, they are mostly just overlapping. First it is to emphasize that I use the notion ‘geographical indication’ according to the Hungarian Act XI of 1997 as a general category of sui generis institutions.

I examine the types of geographical indications at three levels: international, community and Hungarian levels. When systematizing, I paid attention to the

voltam a vonatkozó szakirodalomra²² is:

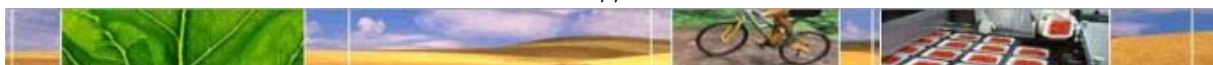
(a) Nemzetközi szinten gyakorlatilag három kategóriával érdemes foglalkozni. Az első két típust már a Párizsi Uniói Egyezmény (PUE)²³ is említi. Ezek a származási jelzés és az eredetmegjelölés. E jogintézmények fogalmait ugyanakkor nem tartalmazza a PUE. A származási jelzés fogalmát a Madridi Megállapodásból²⁴ lehet kikövetkeztetni; míg a Lisszaboni Megállapodás tartalmazza az eredetmegjelölés fogalmát. A nemzetközi szinten meghatározó harmadik nagy kategória a TRIPS Megállapodásban²⁵ rögzített földrajzi megjelölés. A fogalmak összehasonlítása alapján gyakorlatilag két szempont érdemel különös kiemelés. Az egyik szempont, hogy az adott földrajzi árujelző milyen szoros minőségi kapcsolatot fejez ki a termék és az adott földrajzi hely között. A másik szempont, hogy a földrajzi származás milyen tényezőket foglal magában (földrajzi, természeti, emberi, etc.). Ezek alapján megállapítható, hogy a származási jelzés a legtágabb kategória, ezt követi a TRIPS földrajzi megjelölése, majd végül a legszűkebb kategória a Lisszaboni Megállapodás eredetmegjelölése.

(b) Közösségi szinten a PUE rendszerétől némileg eltérő árujelző rendszer született (510/2006/EK tanácsi rendelet). Bár megkülönböztetést a TRIPS is tartalmaz a borok/szeszes italok és más termékek védelme között, a közösségi rendszer az ipari termékek körét kihagyva megalkotta a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek földrajzi árujelzős védelmének rendszerét, amelyből két termék kivételt nyert: a borok és a szeszes italok. Az eredetmegjelölés kategóriáját megtartva a származási jelzés intézményét a földrajzi jelzés jogintézménye váltotta fel – a hagyományos megjelölésekkel kiegészülve – az általános közösségi oltalomban. A közösségi eredetmegjelölés alapvetően pontosítja a Lisszaboni Megállapodás hasonló fogalmát: a termék készítésének (termelés, előállítás, feldolgozás) minden fázisa az adott földrajzi helyen kell, hogy történjen. A földrajzi jelzés kategóriája a PUE származási jelzéséhez képest egy szűkebb fogalmat takar, bár még így sem olyan szoros kapcsolatot testesít meg, mint amelyet az eredetmegjelölés sugall. A hagyományos megjelölés kapcsán felhívom a figyelmet arra, hogy ez nem egyenlő a közösségi minőségi árujelzők egy másik típusával, amelynek magyar fordítása „hagyományos különleges termék” (509/2006/EK tanácsi rendelet). A hagyományos különleges termék abban különbözik a földrajzi árujelzőtől, hogy míg utóbbiak esetén a termék minősége a földrajzi eredetnek tulajdonítható, addig a hagyományos különleges termék esetén a termék minősége egy tradicionális módszernek köszönhető. A bor termékpályán az 1493/1999/EK tanácsi rendelet

related literature²² as well:

(a) At international level there are three categories worth to deal with. Even the Paris Convention²³ mentions the first two types. These are the “indication of source” and the “appellation of origin”. The definitions of these legal institutions are nevertheless not contained in the Paris Convention. The definition of the indication of source can be concluded from the Madrid Agreement on Indications of Source;²⁴ the Lisbon Agreement includes the definition of the appellation of origin. At international level, the third big category is the “geographical indication” laid down in the TRIPS Agreement.²⁵ Comparing the definitions, two aspects are important. First, what kind of a tight relationship the given geographical indication shows between the product and the given place. Second, what elements are included in the geographical origin (geographical, natural, human, etc.). According to these we can say that the indication of source is the broadest category, then comes the TRIPS’ geographical indication, and finally, the narrowest category is the Lisbon Agreement’s appellation of origin.

(b) At community level, a system slightly different from that of the Paris Convention was born (Council regulation 510/2006/EC). Although even the TRIPS distinguishes between wine/alcoholic drink and other products, the community system – ignoring the industrial products – created the geographical indication protection system for agricultural products and foodstuffs, with two exceptions: wine and alcoholic drinks. Keeping the category of designation of origin, the indication of source was replaced in the general community protection by the geographical indication, completed by the traditional appellations. The community designation of origin basically clarifies the similar definition of the Lisbon Agreement: all the phases of the production of the product (growing, producing, processing) has to be done in the given geographical place. The category of geographical indication is a narrower notion compared to the Paris Convention’s indication of source, although it is not as a tight relationship as the designation of origin. Concerning the traditional indication, I would like to emphasize that it is not equal to the other type of the community quality indications, the ‘traditional specialties guaranteed’ (Council regulation 509/2006/EC). The traditional specialties guaranteed differ from the geographical indication as by the latter the quality of the product comes from the geographical origin, by the traditional specialties guaranteed the quality of the product is due to a traditional method. Concerning the wine sector, the Council regulation 1493/1999/EC is based on a geographical indication definition coming from

egy a TRIPS Megállapodás meghatározásán alapuló földrajzi árujelző fogalomból indult ki, azonban a tagállamoknak a földrajzi árujelzők borokra vonatkozó rendszerére széles tagállami hatáskört adott, amelynek köszönhetően a tagállamokban gyakorlatilag nagyban eltérő rendszerek alakultak ki. Ezen földrajzi árujelzős kategóriákat kiegészítik a hagyományos megjelölések, így a hagyományos különleges kifejezések, a kiegészítő hagyományos kifejezések is (konkrét fogalma csak az utóbbiaknak van). A 2008-as közösségi borpiaci rendtartás ezzel szemben a borok földrajzi árujelzőire is egy közösségi rendszert vezet be (még nem lépett hatályba a munka írásakor), amely nagyban alapul az általános (510/2006/EK tanácsi rendelet) közösségi rendszer fogalomrendszerén, de vannak eltérések. A szeszes italokra vonatkozó hatályos közösségi szabályok (1576/89/EGK tanácsi rendelet) a TRIPS Megállapodás fogalmi meghatározásából kiindulva biztosítanak – széleskörű tagállami meghatározás mellett – közösségi oltalmat a vonatkozó közösségi rendelet II. mellékletében meghatározott földrajzi megjelöléseknek. (Munkám lezárását követően 2008-ban került sor a szeszesitalokra vonatkozó új szabályok elfogadására; 110/2008/EK tanácsi rendelet.)

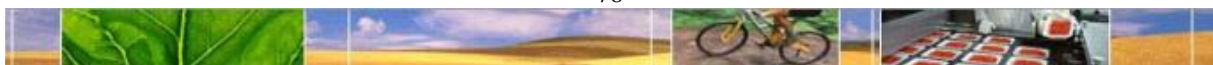
(c) A magyar törvény (1997:XI. tv. a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról) terminológiája, amely lényegében a közösségi eredetmegjelölés-földrajzi jelzés dualizmusán alapul, a közösségi oltalom körén kívül bír jelentőséggel. Így pl. az ipari termékek körében, és az új borpiaci rendtartás eredetvédelmi előírásainak hatályba lépéséig a borok földrajzi árujelzőinek védelme is az 1997:XI. tv. fogalmain alapul. A Bortv. rendelkezései alapján ugyanis a m.t. minőségi bor definíciójának az „eredetmegjelölés”, míg a tájbor esetén a „földrajzi jelzés” a fogalmi eleme. Azaz a magyar bor-eredetvédelem egy érdekes szituációt hozott létre. Amíg az 1493/1999/EK tanácsi rendelet az 509/2006/EK tanácsi rendeletről (pontosabban az azt megelőző 2081/1992/EGK tanácsi rendeletről) eltérő fogalmi bázison szervezte meg a borok földrajzi eredetvédelmét, a magyar borok földrajzi eredetvédelme az 1997:XI. tv. rendszerén keresztül, mégis az 509/2006/EK rendeletben található eredetmegjelölés-földrajzi jelzés fogalmain alapul.

2. A földrajzi árujelzők sui generis jogintézményének fejlődése szempontjából napjainkban a TRIPS Megállapodás keretében zajló jogfejlesztő tevékenységnek van kiemelkedő szerepe. A TRIPS Megállapodásban számos földrajzi árujelzőkkel kapcsolatos kérdést nyitva hagytak. Ilyen a borok és

the TRIPS Agreement, but it gave the Member States a rather broad freedom as to the geographical indication system of wine; due to this, there are practically completely different systems in the Member States. These geographical indication categories are completed with traditional appellations, such as traditional terms, additional traditional terms as well (there exists a concrete definition only for the latter). The 2008 community wine market organisation introduces also for the geographical indications of wine a community system (not in force while preparing the present dissertation), which is mainly based on the general (Council regulation 510/2006/EC) community system's notions, but there are differences. The community rules on alcoholic drinks (Council regulation 1576/89/EEC) guarantee community protection for the given geographical indications in Annex II of the respective community regulation, by a large Member State freedom, based on the definitions of the TRIPS Agreement. (After I have finished writing the thesis, in 2008 new rules have been adopted concerning the alcoholic drinks; Council regulation 110/2008/EC).

(c) The terminology of the Hungarian law (Act XI of 1997 on the protection of trade marks and geographical indications), which is actually based on the dualism of the community designation of origin-geographical indication, is relevant beyond the community protection. So e.g. by industrial products, and until the new wine market organisation's origin protection dispositions get into force, also the wine's geographical indication protection is founded on the definitions of Act XI of 1997. Namely, according to the dispositions of the Wine Act, the definition of quality wine psr contains 'designation of origin', by regional wine 'geographical indication'. It means that the Hungarian wine origin protection created an interesting situation. While Council regulation 1493/1999/EC organised the wine's geographical origin protection on a different notional basis than Council resolution 509/2006/EC (more concretely, the precedent Council regulation 2081/1992/EEC), the Hungarian wine's geographical origin protection – through Act XI of 1997 – is still based on the definitions and notions designation of origin-geographical indication in regulation 508/2006/EC.

2. As to the development of the sui generis legal institution of geographical indications, the developing activity in the frame of the TRIPS Agreement is of high relevance. There are several questions left open in the TRIPS Agreement concerning geographical indications, such as the international registration of

szeszitalok nemzetközi regisztrációja, illetve a borok és szeszitalok földrajzi árujelzőinek fokozottabb védelmét biztosító jogszabályok kiterjesztésének kérdése más termékekre illetve szolgáltatásokra. Magam részéről fontosnak tartanám a nemzetközi regiszter megalkotását és a szigorúbb szabályok érvényesülését. A regiszter megalkotása során felvetődő kérdések rendezése során magam azon elképzelés megvalósítását támogatom, amely a közösségi rendszerhez hasonlóan szisztéma kidolgozását szorgalmazza; megítélésem szerint – érthető módon – e rendszer szolgálja hatékonyabban az EK, s így Magyarország érdekeit. Fontosnak tartom a TRIPS 23. cikkének kiterjesztését. Természetesen bizonyos pontosítások figyelembe vételével. A borokon/szeszitalokon túli termékkörre kiterjeszteném a regisztrációs kötelezettséget is.

3. A közösségi bor-eredetvédelem rendszerének 2008-as újraértelmezése kapcsán a következő észrevételeket teszem:

(a) Fokozottabban figyelni kellett az OIV által is képviselt modellekre. Az OIV földrajzi árujelző fogalom meghatározásai (elfogadott földrajzi jelzés és elfogadott eredetmegjelölés)²⁶ alapvetően megfeleltethetők ugyanis a Lisszaboni Megállapodás fogalmi bázisán megszervezett közösségi rendszernek. Az OIV által kialakított standardok ugyanakkor a magyar szisztéma átalakítása során is megkívánandók. Az OIV ugyanis kialakította a latin eredetvédelmi rendszer egyik alapegységének tekinthető terroir fogalmát.²⁷ Megítélésem szerint a magyar termőhelyek még nem mindenben felelnek meg az OIV terroir fogalmában található kritériumoknak. A jövőben, amennyiben továbbra is a francia borjog által nagyban meghatározott közösségi, sui generis eredetvédelmi rendszer – s az ezzel együtt járó latin eredetvédelmi modell – részesei kívánunk lenni, célszerűnek tartanám, ha elmaradásainkat mihamarabb pótolnánk.

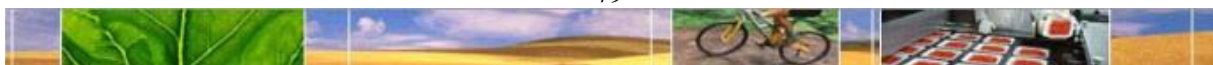
(b) A közösségi rendszerben a földrajzi árujelzők szabályozása az iparjogvédelem intézményrendszer PUE által megfogalmazott rendszeréből átkerült a KAP-ba (jelenleg az 510/2006/EK tanácsi rendelet). Megítélésem szerint ugyanakkor nehezen tartható az a dualista szabályozási struktúra, hogy a földrajzi árujelzők bizonyos típusának a sui generis védelme közösségi szinten valósul meg (mezőgazdasági termékek), más viszont tagállami hatáskörben marad (ipari termékek). Ehelyett célszerűbb lenne egy egységes közösségi rendszer kidolgozása. Akár a KAP keretei között is, ugyanis bár a földrajzi árujelzők KAP-on belüli szabályozásának oka és egyben hozománya, hogy csak a mezőgazdasági termékekre terjed ki. A KAP második pillérének

wine and alcoholic drinks, or the question of expanding the legal norms giving higher level of protection for wine's and alcoholic drinks' geographical indications on other products or services. I consider it to be important to create an international register and effectuate stricter rules. By solving the questions occurring by the creation of the register, in my view, the proposal of a system similar to that of the Community should be supported; I think – understandably – this system serves more efficiently the interests of the EC and Hungary. I think it is important to expand Article 23 TRIPS. Of course, some points have to be taken into consideration. I would expand the obligation for registration to products beyond wine/alcoholic drinks.

3. My comments concerning the 2008 reinterpretation of the community wine origin protection system are:

(a) More attention had to be paid to the models represented by the OIV. The GI definitions of the OIV (recognised geographical indication and recognised appellation of origin)²⁶ are basically coherent with the community system based on the notions of the Lisbon Agreement. The standards made by the OIV are nevertheless to be taken into consideration while amending the Hungarian system. The OIV created the notion 'terroir',²⁷ which is a basic unit of the Latin origin protection system. In my view, the Hungarian wine-growing area does not entirely fulfil the requirements in the OIV terroir notion. In the future, if we still wish to participate at the – by the French wine law determined – community sui generis origin protection system, so the Latin origin protection system, it would be useful to make up our deficiencies as soon as possible.

(b) In the community system, the regulation of geographical indications was put from the Paris Convention intellectual property system to the CAP (at the present, Council regulation 510/2006/EC). In my view, the dualist regulation structure cannot maintain, according to which certain types of geographical indications have a sui generis protection at community level (agricultural products), while others remain in the national competence (industrial products). Instead, one community system should be elaborated. Even in the frame of the CAP, although reason and result of the regulation of the geographical indications in the CAP is that it only prevails for agricultural products. The formation of the CAP second pillar into rural development may nevertheless

vidékfejlesztéssé formálása azonban megteremtheti annak lehetőségét, hogy a KAP-on belül ismételtén kiterjessék azt a helyben készített ipari termékekre is. Ez ráadásul sokat segítene (elvi szinten) abban a tárgyalási folyamatban, amelynek célja a TRIPS 23. cikkének teljes terjedelmében történő kiterjesztése a 22. cikk hatálya alá tartozó termékekre; beleértve a készülő nemzetközi regiszter előírásait is.

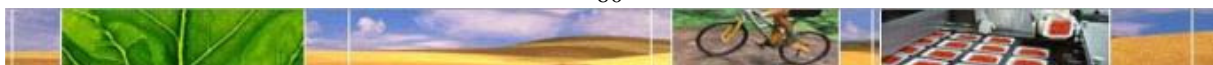
(c) A borrendtartás 2008-as reformja során a következő kritikai észrevételeim vannak. Azáltal, hogy közösségi szinten történik a borok földrajzi árujelzőinek oltalma, azaz közösségi döntésen alapul, a tagállamok, és bizonyos szempontból a termelők veszítenek örendelkezési szabadságukból. Ez adott esetben lehet jó is Magyarország számára, mivel az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy a boreredetvédelem szempontjából kulcspozíciót betöltő FVM nem mindig szakmai érvek alapján hozta meg döntését. Magam ezért a közösségi döntési szinttől egy magasabb szakmaiság megvalósulását várom. Így a védett eredetű borok termékleírásainak elkészítése során a későbbiekben nem utasíthatók el azon előírások, amelyek alapján egy védett eredetű bor palackozását a meghatározott termőhelyhez kötik.

(d) A közösségi bor-eredetvédelmi rendszer 2007 nyarán előterjesztett bizottsági koncepciójában kifejezetten rossz megoldásnak tartottam azt, hogy az oltalom alatt álló földrajzi jelzés és az oltalom alatt álló eredetmegjelölés kategóriái között nagyban elmosódtak a határok, ugyanis az eredetmegjelölés esetén csak azt követelték meg, hogy a bor készítésére használt szőlő termesztésének kell a meghatározott termőhelyen belül történnie, a borkészítés egyéb fázisainak nem. Ebben a formában, megítélésem szerint, a koncepció ellentmondott, mind az OIV standardjainak, mind a Közösség 510/2006/EK tanácsi rendeletben vázolt sui generis földrajzi árujelző rendszerének, mind az EK Bíróság Rioja-ügyben hozott döntésének, mind a közösségi borjog előírásainak, és végső soron azon latin eredetvédelmi rendszer alapelemeinek, amely irányába – más tekintetben – elmozdult a közösségi borjog. Általános minőségvédelmi értelemben sem volt indokolható a döntés, hisz az új borrendtartás kapcsán éppen azt figyelhetjük meg, hogy az EK szakított a klasszikus, mennyiségi kínálat-kereslet kiegyenlítési rendtartás koncepciójával és egy minőségi szempontokat középpontba állító modell irányába mozdul el.²⁸ A hivatkozott Rioja-ügy magyar szempontból is különös figyelmet érdemel. A Rioja-ügy ítéletében hozott döntésre ugyanis sajnos nem volt figyelemmel a magyar jogalkotó sem, és – megítélésem szerint a – a közösségi borjog rendelkezéseivel ellentétes módon, bizonyos védett eredetű borok (pl. Egri Bikavér, Debrői Hárslevelű) esetén nem engedélyezi a

create the possibility to expand it in the frame of the CAP to industrial products produced at place. This could help a lot (theoretically) in the negotiation process where the objective is to expand Article 23 TRIPS in its entirety to products coming under Article 22; including the norms of the international register in preparation as well.

(c) I have the following critical comments on the 2008 reform of the wine market organisation. The Member States and partly the producers lose a part of their freedom for self-determination as the protection via geographical indications takes place at community level. It could even be good for Hungary as the experiences so far show that the Ministry for Agriculture, which has the key role concerning wine origin protection, has not always decided based on expert's arguments. I expect therefore a higher level of expertise from the community decision-making level. Later, by the product description of protected wine this way such norms cannot be refused, according to which the bottling of the protected wine has to be in connection with the given wine-growing area.

(d) I think it was a really bad solution in the community wine origin protection conception of the Commission of summer 2007 that the borders between the categories of the protected geographical indication and the protected designation of origin were blurred, as by the designation of origin the requirement was only that the grape used for wine-making had to be produced within the specified region, the other phases of the wine-making not. In my view, in this form, the conception was against both the OIV standards and the sui generis geographical indication system of the Community laid down in Council regulation 510/2006/EC, as well as the Rioja-judgment of the Court of Justice, the norms of the community wine law and finally the basic elements of the Latin origin protection system in which direction – in other aspects – the community wine law started to go. The decision could not be justified by general quality protection arguments either, as by the new wine market organisation the EC broke up with the classical conception of quantity demand-supply and went for a model focusing on quality aspects.²⁸ The quoted Rioja case is from the Hungarian point of view of high relevance. Unfortunately, the Hungarian legislator did not pay attention to the judgment made in the Rioja case, and I think contrary to the dispositions of the community wine law, in the case of some wine of protected origin (e.g. Egri Bikavér, Debrői Hárslevelű) it does not allow to make compulsory the bottling inside the wine-growing region. By others, it allows it – in my

borvidéken belüli palackozás kötelezettségének előírását. Ezzel szemben – megítélésem szerint jogilag nem kellően alátámasztott szempontok alapján tett megkülönböztetés szerint – más védett eredetű boroknál megengedi.

(e) A borokra vonatkozó földrajzi árujelzők előírásai között a 2008-as közösségi borrendtartás szövegében magam fogalmi szinten meghatároznám egyébiránt azon kategóriákat, mint a szőlőtermelés, feldolgozás, készítés, esetleg továbbfeldolgozás és előállítás. Az új rendszerben, tekintettel a Bizottság 2007 nyarán kiadott javaslatára, cizellálnám, hogy a meghatározott termőhelyen belül melyiket kötelező a borok egyik, illetve másik kategóriája esetén előírni;²⁹ különös figyelmet fordítanék a palackozás kérdésére is. Kitekintve az egyes tagállamok bor-eredetvédelem szabályaira, jó megoldásnak tartom, hogy a német bortörvény pontosan meghatároz hasonló fogalmakat.

(f) Kifejezetten a szerzett jogok sérelmét látom a 2008-as közösségi borrendtartás Javaslatának³⁰ bizonyos előírásaiban: A már oltalom alatt álló bornevekre a Javaslat szerint az oltalom automatikusan érvényes. A Bizottság ezeket bevezeti a közösségi nyilvántartásba. Emellett azonban a tagállamoknak az említett nevek vonatkozásán a megfelelő dokumentumokat 2010. december 31-ig³¹ be kell nyújtani, ellenkező esetben elveszítik oltalmukat. A mulasztás esetén a Bizottság megteszi a kapcsolódó hivatalos lépéseket e neveknek a nyilvántartásból történő eltávolítására. Magam ezen előírásokat elfogadhatónak tartom, a Javaslat ezt követő rendelkezésével azonban – a visszaható hatály tilalmának elvére hivatkozva – fenntartásaim vannak. Eszerint az a döntés hozható 2013. december 31-ig³² a Bizottság kezdeményezésére, hogy az új borpiaci rendtartást megelőzően oltalom alá helyezett földrajzi árujelzők oltalma törölhető a nyilvántartásból, amennyiben azok nem felelnek meg az oltalomra vonatkozó szükséges feltételeknek. Szerintem az ilyen rendelkezések a tulajdonhoz való jogot nagyban sértik, és bizonyos feltételek fennállása esetén megalapozhatják a Strasbourgi Bíróság előtti eljárás lehetőségét.

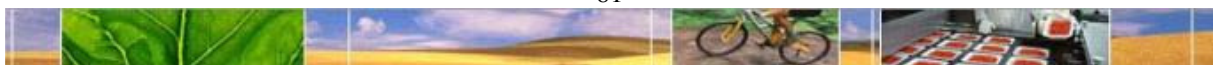
(g) A témával foglalkozó szerzők³³ körében felmerültek további problémák is a korábbi magyar földrajzi nevek kapcsán is. Feltételezhető ugyanis, hogy a korábbi oltalmakkal kapcsolatban, a 2008-as rendszerre való konvertálás érdekében, az EU elsődlegesen azon listából indul ki, amelyet az 1493/1999/EK tanácsi rendelet előírásainak megfelelően tett közzé a Bizottság a tagállamok m.t. minőségi borairól az Európai Közösségek Hivatalos Lapjának C sorozatában. A magyar lista azonban felülvizsgálatot igényel. A listában eredetileg hibásan

view, the distinction is not well-based, from a legal point of view it is ill-founded.

(e) Among the geographical indication norms concerning wine, I would determine in the text of the 2008 community wine market organisation, in a definition level, the categories like vine-growing, processing, making, further processing and producing. In the new system, considering the conception of the Commission of summer 2007, I would determine what should be obligatory in a specified region for the different categories of wine;²⁹ I would pay particular attention to the question of the bottling. Referring to the origin protection rules of the Member States, I think it is a good solution that the German wine act defines the similar notion exactly.

(f) I think certain norms of the draft³⁰ of the 2008 community wine market organisation infringe acquired rights: for wine names that are already protected, according to the draft, the protection is automatically valid. The Commission takes these into the community register. Nevertheless, the Member States have to present the appropriate documents until the 31st December 2010,³¹ if not, the protection is lost. In case of a failure, the Commission takes the necessary steps to eliminate these names from the register. I consider these norms to be acceptable, I have only doubts concerning the following disposition, referring to the principal of non-retroactivity. It says that until the 31st December 2013,³² the decision can be taken, by initiative of the Commission, that the geographical indications already protected before the new wine market organisation can be eliminated from the list when they do not fulfil the requirements of the protection. I think, such provisions infringe a lot the right to property, and under certain circumstances they may be a basis for a procedure before the Strasbourg Court.

(g) The authors³³ dealing with this issue mention further problems concerning the prior Hungarian geographical names. We can presume namely that as to previous protections, in order to convert them into a 2008 system, the EU is going to take the list as a basis that the Commission published in the Series C of the Official Journal of the European Communities on the Member States' quality wine psr, according to the dispositions of the Council regulation 1493/1999/EC. The Hungarian list nevertheless needs reediting. In the original version of the list, the names of the wine-

jelölték a 12. és 13. borvidékek neveit (kimaradtak a „Mátrai” és „Móri” megjelölések),³⁴ és mindmáig hiányzik a villányi borok vonatkozásában a csúcs kategóriát jelölő „védett eredetű prémium” kifejezés. Magam ezen észrevételekkel teljes mértékben egyetértek. Ugyanakkor – Szabó Ágnessel szemben – nem hiányolom a tokaji borkülönlegességek különböző kategóriáinak felsorolását ebből a listából, hiszen azokat a 753/2002/EK bizottsági rendelet III. melléklete tartalmazza.

(h) Megítélésem szerint egy olyan tagállam esetén, mint Magyarország, ahol a bor-eredetvédelem számos kérdése még nem jutott nyugvópontra, a rendszer még kiforratlan, felvetődik a kérdés, hogy az új, 2008-as borrendtartás eredetvédelmi előírásainak hatályba lépéséig (2009. augusztus 1-ig) van-e még mód a régi szabályok szerint új földrajzi árujelzőket nemzeti oltalom alá helyezni. Véleményem szerint erre van mód, sőt, magam részéről fontosnak tartanám azt, hogy amíg lehetséges, addig éljünk az önrendelkezés lehetőségével.

(i) Lényeges szabály, hogy a 2008-as borrendtartásra vonatkozó Javaslat értelmében, hasonlóan az 510/2006/EK rendelet előírásaihoz, az ellenőrzés költségeit a vonatkozó gazdasági szereplők viselik.³⁵ A magyar viszonyok vonatkozásában magam úgy gondolom, hogy a forgalomba hozatali járulék megfizetését az ellenőrzések vonatkozásában tekinthetjük úgy, mint a gazdasági szereplők költségviselését az ellenőrzések kapcsán.

4. A magyar bor-eredetvédelmi rendszer kapcsán a következő észrevételeket teszem:

(a) A földrajzi árujelzők egyes kategóriáinak következtelen használata a magyar borjogban (pl. származási jelzés kategóriája kontra eredetmegjelölés).

(b) Megítélésem szerint a jogalkotási törvény szabályaival ellentétes az a gyakorlat, amely a borvidéki rendszer meghatározásában kialakult. A jogalkotásról szóló törvény rendelkezései alapján ugyanis törvényben kell szabályozni a tulajdonviszonyokat (1987:XI. tv. 4. §). A rendszerváltást követően ezért ennek megfelelően előbb a Htv.-ben, majd az 1997-es bortörvényben³⁶ határozták meg a borvidékek, borvidéki körzetek (alkörzetek), borvidéki települések (valamint bortermőhelyek) listáját. Ehhez képest csatlakozásunkat követően már FVM rendelet³⁷ határozza meg a „tájborok földrajzi eredetjelölésére használható földrajzi egységek” illetve a borvidékek, borvidéki körzetek, borvidéki települések neveit. Mivel a borvidéki, illetve egyéb bortermőhelyi tagozódás közvetlen kapcsolatban van

growing regions Nr. 12 and 13 were false (‘Mátrai’ and ‘Móri’ were missing),³⁴ and even today, the Villány highest quality, the ‘protected origin premium’ notion is missing. I completely agree with these comments. Nevertheless – unlike Ágnes Szabó – I do not miss in the list the different categories of the Tokaj wine specialties as they are contained in Annex III of the Commission regulation 753/2002/EC.

(h) In my view, by a Member State like Hungary where several questions of the wine origin protection are unsolved and the system is not mature, the question arises whether there is a way to put new geographical indications under protection after the old rules until the new, 2008 wine market organisation’s origin protective norms get into force (1st August 2009). In my view yes, there is a way, I even think it would be important to use this possibility of self-determination until it is possible.

(i) It is an important rule that the 2008 wine market organisation draft, similar to the dispositions of Regulation 510/2006/EC, the costs of the control are paid by the respective economic actors.³⁵ In the Hungarian relations, I think the payment of the marketing and control fee can be regarded as control financing from the part of the economic actors.

4. Concerning the Hungarian wine protection of origin system, I make the following comments:

(a) Inconsequent usage of certain categories of geographical indications in the Hungarian wine law (e.g. indication of source category versus designation of origin).

(b) In my view, the practice developed as to the determination of the wine-growing region system is contrary to the rules of the law on making the laws. This act says that property questions have to be ruled in laws (Article 4, Act XI of 1987). After the change of systems, first the Htv, then the 1997 wine act³⁶ determined the list of wine-growing regions, wine-growing subregions (or a part thereof), wine-growing region villages (as well as wine-growing areas). After the accession, there was only a ministry decree³⁷ determining the names of ‘geographical units used for geographical origin indication of regional wine’s and wine-growing regions, wine-growing subregions, wine-growing region villages. As the wine-growing regions, wine-growing areas are in a direct connection to the institution of geographical indications which

a földrajzi árujelzők intézményével, amelyek a szellemi tulajdon tárgy körébe tartoznak, ezért fontos lenne, hogy e termőhelyi rendszer meghatározása ismét törvényi szinten történjen.

(c) Felhívom a figyelmet arra is, hogy a magyar meghatározott termőhelyek kijelölésének eljárása megítélésem szerint hiányos, ugyanis a bírói út nincs rendezve a jogszabályokban. A francia AOC (*appellation d'origine contrôlée*) területek kijelölésének menetét jónak találom, amely esetében a bírói út is igénybe vehető, ha pl. a meghatározott termőhely kialakítását, lehatárolást valamely érintett sérelmezi.

(d) Számos probléma forrása az, ahogyan a magyar borjog – a közösségi borjoggal ellentétes módon – lehetőséget ad m.t. minőségi borok előállítására a meghatározott termőhelyen kívül. Probléma állt elő egyrészt a meghatározott termőhellyel szomszédos termőhelyek vonatkozásában, amelyek estén a jogellenességet lényegében az okozza, hogy a szomszédos termőhelyek listáját nem közölték a Bizottsággal és a többi tagállammal. Másrészt az is jogellenes volt, ahogyan a meghatározott termőhelyen kívüli további lehetőséget szabályozta a magyar jogalkotó: ezen esetben az egyedi engedély helyett általános felhatalmazást tartalmaz a meghatározott termőhely és a szomszédos termőhelyen kívüli m.t. minőségi bor előállítására.

(e) Véleményem szerint a Bortv. egyik legnagyobb hiányossága, hogy bár beemeli az 1997:XI. tv. alapján szabályozott földrajzi árujelzők kategóriáit a tájbor (földrajzi jelzés) és a m.t. minőségi bor (eredetmegjelölés) fogalmi elemei közzé, még sem konvertálja megfelelően a szellemi tulajdon általános kategóriáit a borjog speciális szabályainak rendszerébe. Fontos hiányosság ugyanis az, hogy a magyar borok vonatkozásában nem értelmezi a jogalkotó pontosan a „termelés”, „feldolgozás”, „előállítás” meghatározásokat. Mint arra korábban hivatkoztam, a német borjog ezzel szemben pontosan nevesíti ezen tevékenységi szakaszokat.

(f) A „védett eredetű bor megnevezése” (DHC – Districtus Hungaricus Controllatus) kizárja annak más, az adott meghatározott termőhelyről származó minőségi borra való használatát. 2006 februárja előtt a 97/2004. FVM rendelet 4. § (2) bek. második mondata azt tartalmazta, hogy a „védett eredetű bor földrajzi eredetjelölésére használható földrajzi egységek neveinek használata kizárja” annak más, az adott meghatározott termőhelyről származó minőségi borra való használatát. Erre tekintettel történt a módosítás. Immár, értelmezésem szerint, csak a DHC-borok teljes nevét (pl. „Egri bikavér”) részesíti hasonló kizárólagos oltalomban. Így egy gyengébb minőségű

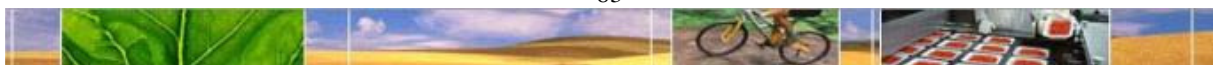
belong to the domain of intellectual property, it would be important to determine this system again at the level of laws.

(c) I draw Your attention also to the fact that in my view the process of designing the specified regions is not complete as the judicial way is not clarified in the norms. I consider that the designation of the French AOC (*appellation d'origine contrôlée*) territories is good, there, the judicial way can be used as well, e.g. when somebody claims infringements concerning the creation, demarcation of the specified region.

(d) It is source of several problems how the Hungarian wine law – contrary to community wine law – makes possible the production of quality wine psr outside the specified region. First, problems occur concerning the neighbouring wine-growing area, where it is illicit that the list of the neighbouring wine-growing area was not presented to the Commission and the other Member States. Second, it is equally illicit how the Hungarian legislator ruled the further possibility outside the specified region: in this case, instead of concrete permission, a general authorization is included concerning quality wine psr production outside the specified region and the neighbouring wine-growing area.

(e) In my view, one of the biggest failures of the Wine Act is that although it puts the categories of geographical indications ruled after Act XI of 1997 into the elements of the regional wine (geographical indication) and quality wine psr (designation of origin), the general categories of intellectual property are not integrated into the system of special rules of wine law. It is an important failure namely that, as to Hungarian wine, the legislator does not interpret exactly the notions ‘growing’, ‘processing’, ‘producing’. As I have referred to it already, the German wine law names exactly these producing phases.

(f) The ‘protected wine’ (DHC – Districtus Hungaricus Controllatus) excludes its application for another quality wine psr. Before February 2006, the second sentence of Article 4 (2) of Agricultural Ministry decree 97/2004 said that the ‘application of geographical units’ names that can be used for the geographical origin indication of a protected wine’ excludes the application thereof for another quality wine psr. Therefore, an amendment was made. Now, in my interpretation, only the entire names of DHC wine (e.g. ‘Egri bikavér’) are exclusively protected. A ‘general’ quality wine psr, which is of worse quality may hurt the DHC-wine of higher quality, as the

„általános” m.t. minőségi bor ugyanúgy árthat a magasabb minőséget képviselő DHC-bornak, hiszen a nevükben található földrajzi név megegyezik (példánnál maradvány, mindkettő nevében feltüntetik az „Eger” nevet). Szerencsésebb lenne a földrajzi név egybeesésének elkerülése.

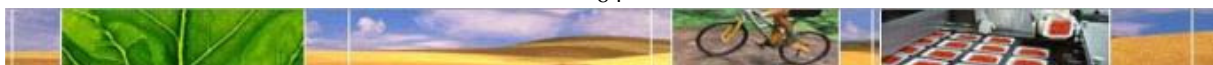
5. Hatályos borvidéki rendszerünk és védett eredetű boraink szabályzatának értékelése kapcsán magam számos ponton osztom azok véleményét,³⁸ akik szerint nincs megfelelő földrajzi névválaszték, amely azoknak a termelőknek is alternatívát kínálna, akik nem kívánnak, vagy nem tudnak megfelelni a védett eredetű borra vonatkozó körülményeknek, ezért az eredetvédelmi tervezetekben a kívánatosnál szélesebb fajtaválaszték szerepel, hogy ne alakuljon ki konfliktus az adott terület borászai között. Borvidéki régió esetén mindez azt jelenti, hogy a régió fajtaválasztéka azonos a régiót alkotó borvidékek fajtaválasztékának összegével. Kritikaként merül fel továbbá, hogy a tervezetek elkészítésekor két koncepció viaskodik egymással: a meglévő ültetvényhátterre, piaci helyzetre alapozó modell, vagy egy jövőbeli, kívánatos célt megfogalmazó koncepció. A konfliktuskerülés érdekében a tervezetek döntően a jelenlegi ültetvényadottságokra építenek. Sajnos a jelenlegi ültetvényhátter egésze nem alkalmas nagyobb piaci értékű borok mennyiségi piaci megjelenítésére. Kritizálom továbbá azt is, hogy a tervezetek (illetve a már elfogadott rendtartások) borkészítési módszere, a megkövetelt minőségi paraméterek nem sokkal szigorúbbak a bortörvényben szabályozott m.t. minőségi borra vonatkozó minőségi követelményeknél. Ezért javaslom a jelenlegi borvidéki rendszer felülvizsgálatát, figyelemmel a 2008-as közösségi borrendtartás reformjára. Ezek alapján megmaradnának a jelenlegi tájbor előállításának területei a földrajzi jelzéssel ellátott borok készítésére, az eredetmegjelöléssel ellátott borok pedig két további alcsoportra tagozódnának. Az első a borvidéki régiókhoz kötött borok lennének, a másodikhoz pedig a magasabb minőségi standardokkal rendelkező DHC-borok tartoznának.

6. 1997-es bortörvényünkhöz képest számos változás következett be a tokaji borok eredetvédelmében, és még ma sem jutott nyugvópontra az a vita, hogy mit is tekintünk hagyományos tokaji bornak. Ez az állandó változtatás – ami természetesen nem csak a tokaji borokat jellemzi – ugyanis abszolút ellentétben áll a földrajzi árujelzők jogintézményével, és az olyan marketingtevékenységgel is, amely ezen intézményre épít. A tokaji borkülönlegességek, mint védett eredetű borok törvényi szabályozásának tartalmát az „egyszerű” DHC-borok szabályozásával összevetve megállapítható, hogy a tokaji borkülönlegességek törvényi (Bortv.), a hozzá kapcsolódó FVM

geographical name in both of them is the same (in my example, ‘Eger’). It would be better to avoid such coincidences of geographical names.

5. Concerning our wine-growing region system in force and the assessment of our protected wine’s regulation, I mostly share the opinion of those³⁸ who say there is no appropriate name list which could give an alternative to those producers who will not or cannot fulfil the requirements of protected wine, and therefore in the origin protection drafts there is a broader assortment variety than eligible in order to avoid conflict among the oenologists of the given territory. As to wine-growing regions it means that the assortment variety contains all the subregions’ list of types. It is raised as a critic that by the preparation of the drafts two concepts were fighting: the model concentrating on the present vineyard background, market position and the conception heading towards a future objective. In order to avoid conflicts, the first one was taken into consideration in the drafts. Unfortunately, the present vineyard background system is not capable of coming to the market with higher market value wine in a greater volume. I criticize furthermore that the drafts (and the accepted market organisations) are not much stricter concerning the methods of wine-making or the quality parameters for quality wine psr than the requirements of protected wine laid down in the Wine Act. Therefore I propose the review of the present wine-growing region system, with regard to the 2008 community wine market reform. The present regional wine producing territories would remain for the producing of wine with geographical indication, the wine with designation of origin would have two more subgroups. The first would be wine of the wine-growing regions, the second the higher quality DHC-wine.

6. Compared to our 1997 Wine Act, there have been several changes in the protection of origin of Tokaj wine, and even today the dispute is not solved what is a traditional Tokaj wine. The permanent change – which is of course not only true for Tokaj wine – is absolutely contrary to the institution of geographical indications, and also the marketing activity which builds on this institution. The law (Wine Act) and the related Agricultural Ministry decrees³⁹ do not fulfil the general norms of the Wine Act and its executory norms concerning the requirements of DHC-wine, if we compare the content of the regulation of the Tokaj wine specialties as protected wine and the ‘simple’

rendeletek³⁹ szabályozása nem felel meg a Bortv. és a végrehajtási rendeletek DHC-borokkal szemben támasztott általános előírásoknak. Ennélfogva nem mellőzhető a Tokaji borkülönlegességekre (és esetleg más tokaji DHC-borokra) vonatkozó külön miniszteri rendelet kiadása. Egyrészt a hatályos normákban a szőlőfajták szabályozása nem felel meg a törvényi kötelezettségnek. Másrészt a Bortv. és a kapcsolódó FVM rendeletek nem tartalmazzak szabályozást a tokaji borkülönlegességekhez kapcsolódó szőlőtermesztés technológiájára, és az ültetvények hozamszintjére sem. Harmadrészt hiányos a tokaji borkülönlegességek készítésének technológiai leírása; ez sem felel meg a Bortv. és a kapcsolódó FVM rendelet előírásainak.

A kutatási eredmények a jogtudomány több területére is kiterjednek, de elsősorban az agrárjog, a polgári és az európai jog tudományának a fejlődését segíti elő. A dolgozat mind az agrárjog-, mind a polgári jogalkotás számára rámutat megoldandó problémákra illetve megoldási javaslatokat, alternatívákat dolgoz ki.

Az értekezés feltárja a jogalkotáson túl a jogalkalmazásban, a bírói gyakorlatban fellelhető anomáliákat, elősegítve az egységes jogalkalmazói értelmezést. A mű erősen koncentrálna a gyakorlatban felmerült problémák megoldására.

Az értekezés tartalmaz továbbá olyan megállapításokat is, amelyek a szerző által oktatott tárgyak tananyagában hasznosulhatnak.

DHC-wine. Therefore a separate Ministry decree has to be adopted for the Tokaj wine specialties (and maybe for other Tokaj DHC-wine). First, in the norms in force, the vine varieties' regulation does not fulfil the obligations required by the law. On the other hand, the Wine Act and the related Agricultural Ministry decrees do not contain regulation as to the Tokaj wine specialties' vine-growing technology and the vineyards' volume level either. Third, the technological description of the making of Tokaj wine specialties is incomplete; this is equally against the norms of the Wine Act and the related Agricultural Ministry decree.

The results of the research can be applied in several fields of the jurisprudence, but it helps developing mainly the agricultural law, civil law and European law. The dissertation points out problems to be solved both in agricultural and in civil law, and gives proposals, alternatives.

The thesis deals with anomalies not only in the legislation and the practice, but the judicial as well, helping the unified interpretation. The dissertation focuses on solving problems occurring in the practice.

The dissertation contains statements that can be applied in the disciplines taught by the author.

Lábjegyzet

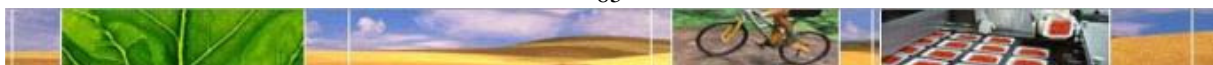
¹ 479/2008/EK tanácsi rendelet (2008. április 29.) a borpiac közös szervezéséről.

² Lásd még CSÁK Csilla: Comment to the study of Endre Tanka. In: JAKAB András – TAKÁCS Péter – TATHAM Allan F. (edit.): *The Transformation of the Hungarian Legal Order 1985-2005*. The Netherlands, 2007, Kluwer Law International, 391-394. p.; FODOR László: *Agrárjog. Fejezetek a mezőgazdasági életviszonyok sajátos szabályozása köréből*. Debrecen, 2005, Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó, 17-54. p.; GRIMM, Christian: Von der Landwirtschaft zur Wirtschaft auf dem Lande? Gedanken zum Begriff der Landwirtschaft (1). *Agrarrecht*, 2001, 1. szám, 1-3. p.; HOLLO, Erkki J.: Mission and function of CEDR in the EU. *Journal of Agricultural and Environmental Law*, 2007, 3. szám, 14. p.; KURUCZ Mihály: Agricultural law's subject, concept, axioms and system. *Journal of Agricultural and Environmental Law*, 2007, 2. szám, 41-84. p.; MIKÓ Zoltán: Új agrárjogi alapfogalmak: a mezőgazdasági termelő, a mezőgazdasági üzem.

Footnotes

¹ Council Regulation (EC) No 479/2008 of 29 April 2008 on the common organisation of the market in wine.

² See also CSÁK Csilla: Comment to the study of Endre Tanka. In: JAKAB András – TAKÁCS Péter – TATHAM Allan F. (ed.): *The Transformation of the Hungarian Legal Order 1985-2005*. The Netherlands, 2007, Kluwer Law International, p. 391-394; FODOR László: *Agrárjog. Fejezetek a mezőgazdasági életviszonyok sajátos szabályozása köréből*. Debrecen, 2005, University of Debrecen Kossuth Press, p. 17-54; GRIMM, Christian: Von der Landwirtschaft zur Wirtschaft auf dem Lande? Gedanken zum Begriff der Landwirtschaft (1). *Agrarrecht*, 2001/1, p. 1-3; HOLLO, Erkki J.: Mission and function of CEDR in the EU. *Journal of Agricultural and Environmental Law*, 2007/3, p. 14; KURUCZ Mihály: Agricultural law's subject, concept, axioms and system. *Journal of Agricultural and Environmental Law*, 2007/2, p. 41-84; MIKÓ Zoltán: Új agrárjogi alapfogalmak: a mezőgazdasági termelő, a mezőgazdasági üzem.

Gazdaság és Jog, 2004, 12. szám, 21-24. p.; NORER, Roland: *Lebendiges Agrarrecht*. Wien, 2005, Springer Verlag, 37-63. p.; NOVOTNI Zoltán: A magyar agrárjog fejlődésének vázlata. *Magyar Közigazgatás*, 1991, 3. szám, 275-280. p.; OLAJOS: The provisions of the Rural Development in connection with the agriculture in Hungary. *Journal of Agricultural and Environmental Law*, 2006, 1. szám, 3-22. p.; PRUGBERGER Tamás: Adalékok az agrárjog jogrendszerbeli elhelyezéséhez. *Jogtudományi Közlöny*. 1990, 5. szám, 178-181. p.; SCHWEIZER, Dieter: Entwicklung der landwirtschaftlichen Betriebe und des ländlichen Raumes in den MOE-Staaten. *Ünnepi tanulmányok Prugberger Tamás professzor 70. születésnapjára*. Miskolc, 2007, Novotni Kiadó, 354-366. p.; SÜVEGES Márta: Az agrár-üzemformák jogi szabályozásának alapjai. In: HAMAR Anna (szerk.): *Agrárátalakulás a '90-es években*. I. kötet. Szolnok, 1999, 25-112. p.; TANKA Endre: Transformation of Hungarian Agricultural Law (1985/1990-2005). In: JAKAB – TAKÁCS – TATHAM (edit.): *Op. cit.* 391-394. p.; VERES József: Egy lehetséges agrárjogi koncepció vázlata. *Comissio Scientiae Studiorum Facultatis Scientiarum Politicarum et Juridicarum Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae*, 1993, 519-526. p.; etc.

³ Lásd GRIMM: *Agrarrecht*. München, 2004, Verlag C.H. Beck, 17-20. p.; LEIDWEIN, Alois: *Europäisches Agrarrecht*. Wien-Graz, 2004, Neuer Wissenschaftlicher Verlag, 33. p.; NORER: Einleitende agrarrechtliche Bemerkungen. In: NORER (szerk.): *Handbuch des Agrarrechts*. Wien, 2005, Springer Verlag, 3-4. p., 7-10. p.; NORER: *Lebendiges Agrarrecht*. Wien, 2005, Springer Verlag, 120-140. p.; TURNER, George – WERNER, Klaus: *Agrarrecht*. Stuttgart, 1998, Ulmer, 25-27. p.; etc.

⁴ Lásd BAHANS, Jean-Marc – MENJUCQ, Michel: *Droit du marché viti-vinicole*. Bordeaux, 2003, Éditions Fèret; BLAUENSTEINER, Reinhard: *Weingesetz*. Wien, 2001, Verlag Österreich; DENIS, Dominique: Eléments pour une histoire du droit de la vigne et du vin. *Revue de Droit Rural*, 1995, 238. szám, 529-530. p.; GAUTIER, Jean-François: L'évolution historique du droit viti-vinicole. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1996, 6. szám, 2-5. p.; KOCH, Hans-Jörg: *Weinrecht Kommentar*. Frankfurt am Main, 2004, Deutscher Fachverlag; RAGGAM, Martin: *Weinrecht*. In: NORER (szerk.): *Handbuch des Agrarrechts*. Op. cit. 305-328. p.; etc.

⁵ Lásd továbbá MIKULÁS Ildikó: *Az Európai Unió szőlészeti és borászati szabályozása. Szemelvények a közös borpiaci szabályozásból és egyes tagállamok gyakorlatából*. Budapest, 2001, Hegyközségek Nemzeti Tanácsa, 11-25. p.

⁶ C-3/91. sz., Exportur SA kontra LOR SA és Confiserie du TECH SA ügy (1992. november 10-én hozott ítélet).

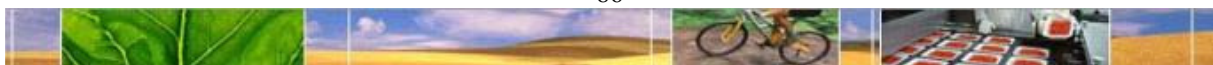
Gazdaság és Jog, 2004/12, p. 21-24; NORER, Roland: *Lebendiges Agrarrecht*. Wien, 2005, Springer Verlag, p. 37-63; NOVOTNI Zoltán: A magyar agrárjog fejlődésének vázlata. *Magyar Közigazgatás*, 1991/3, p. 275-280; OLAJOS István: The provisions of the Rural Development in connection with the agriculture in Hungary. *Journal of Agricultural and Environmental Law*, 2006/1, p. 3-22; PRUGBERGER Tamás: Adalékok az agrárjog jogrendszerbeli elhelyezéséhez. *Jogtudományi Közlöny*. 1990/5, p. 178-181; SCHWEIZER, Dieter: Entwicklung der landwirtschaftlichen Betriebe und des ländlichen Raumes in den MOE-Staaten. *Ünnepi tanulmányok Prugberger Tamás professzor 70. születésnapjára*. Miskolc, 2007, Novotni Press, p. 354-366; SÜVEGES Márta: Az agrár-üzemformák jogi szabályozásának alapjai. In: HAMAR Anna (ed.): *Agrárátalakulás a '90-es években*. Volume II. Szolnok, 1999, p. 25-112; TANKA Endre: Transformation of Hungarian Agricultural Law (1985/1990-2005). In: JAKAB – TAKÁCS – TATHAM (ed.): *Op. cit.* p. 391-394; VERES József: Egy lehetséges agrárjogi koncepció vázlata. *Comissio Scientiae Studiorum Facultatis Scientiarum Politicarum et Juridicarum Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae*, 1993, p. 519-526; etc.

³ See GRIMM: *Agrarrecht*. München, 2004, Verlag C.H. Beck, p. 17-20; LEIDWEIN, Alois: *Europäisches Agrarrecht*. Wien-Graz, 2004, Neuer Wissenschaftlicher Verlag, p. 33; NORER: Einleitende agrarrechtliche Bemerkungen. In: NORER (szerk.): *Handbuch des Agrarrechts*. Wien, 2005, Springer Verlag, p. 3-4, 7-10; NORER: *Lebendiges Agrarrecht*. Wien, 2005, Springer Verlag, p. 120-140; TURNER, George – WERNER, Klaus: *Agrarrecht*. Stuttgart, 1998, Ulmer, p. 25-27; etc.

⁴ See BAHANS, Jean-Marc – MENJUCQ, Michel: *Droit du marché viti-vinicole*. Bordeaux, 2003, Éditions Fèret; BLAUENSTEINER, Reinhard: *Weingesetz*. Wien, 2001, Verlag Österreich; DENIS, Dominique: Eléments pour une histoire du droit de la vigne et du vin. *Revue de Droit Rural*, 1995/238, p. 529-530; GAUTIER, Jean-François: L'évolution historique du droit viti-vinicole. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1996/6, p. 2-5; KOCH, Hans-Jörg: *Weinrecht Kommentar*. Frankfurt am Main, 2004, Deutscher Fachverlag; RAGGAM, Martin: *Weinrecht*. In: NORER (ed.): *Handbuch des Agrarrechts*. Op. cit. p. 305-328; etc.

⁵ See furthermore MIKULÁS Ildikó: *Az Európai Unió szőlészeti és borászati szabályozása. Szemelvények a közös borpiaci szabályozásból és egyes tagállamok gyakorlatából*. Budapest, 2001, Hegyközségek Nemzeti Tanácsa, p. 11-25.

⁶ Case 3/91, Exportur SA v LOR SA and Confiserie du TECH SA, Judgment of the Court of Justice (CJEC) of 10 November 1992.

⁷ MIKULÁS Ildikó – SZABÓ Borbála: A minőségi borok szabályozása az EU-ban és egyes tagállamokban. *Borászati Füzetek*, 2000, 6. szám, 39-40. p.

⁸ HÖPPERGER, Marcus: Geographical indications in the international arena the current situation. In: *International Symposium on Geographical Indications (WIPO and SAIC)*. (Peking, Kína, 2007. június 26-28.); 4-8. p.; Forrás (2007. november 3.): http://www.wipo.int/meetings/en/details.jsp?meeting_id=13243

⁹ A magyar bor-eredetvédelmi definíciókról lásd SZABÓ György: Szőlő- és borgazdálkodás. In: KOVÁCS Gyula – MIKÓ Zoltán – SZABÓ György: *Hegyközség, szőlészet, borászat*. [-], 1995, Agrocent Kiadó, 312., 315. p.; BOTOS Ernő – SZABÓ Attila (szerk.): *Versenyképes bor*. Kecskemét, 1996, FVM Szőlészeti és Borászati Kutató Intézete, 45-47. p.; TATTAY Levente: *A szellemi alkotások joga*. Budapest, 2007, Szent István Társulat, 360. p.; TATTAY: *A bor és az agrártermékek eredetvédelme*. Budapest, 2001, Mezőgazda Kiadó, 79. p.

¹⁰ C-388/95. sz., Belga Királyság kontra Spanyol Királyság ügy (2000. május 16-án hozott ítélet).

¹¹ Lásd CSÁK Csilla – OLAJOS István: The application of the single payment by national administrations and national courts. *Journal of Agricultural and Environmental Law*, 2008, 5. szám, 31-42. p.

¹² A magyar hegyközségi rendszer hatályos szabályozásáról lásd BOBVOS Pál: Néhány megjegyzés a hegyközségek köztestületi jellegéről. *Acta Jur. et Pol. Szeged*, Szeged, 2004, Tomus LXV., 543-559. p.; FAZEKAS Judit: A hegyközség. In: MISKOLCZI BODNÁR Péter (szerk.) *Speciális társaságok*. Budapest, 2003, KJK-KERSZÖV, 135-163. p.; FODOR László: A hegyközségek. In: CSÁK Csilla (szerk.): *Agrárjog*. Miskolc, 2006, Novotni Kiadó, 282-291. p.; FODOR László: A hegyközségekre vonatkozó szabályozás főbb elemei. In: FODOR László – OLAJOS István – PRUGBERGER Tamás (szerk.): *Az Agrárjog II*. Miskolc, 1999, Bíbor Kiadó, 236-253. p.; HORVÁTH Csaba: Javaslat a hegyközségekről szóló 1994. évi CII. törvény módosítására. *Borászati Füzetek*, 2007, 1. szám, 22-24. p.; KARNER Ottó: Néhány vitás kérdés a hegyközségek működésével kapcsolatban. *Gazdaság és Jog*, 1999, 2. szám, 22-24. p.; KOVÁCS – MIKÓ – SZABÓ: *Op. cit.*; URBÁN András (szerk.): *A hegyközségi tisztviselők kézikönyve*. Budapest, 1997, Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem.

¹³ 24/62/EGK tanácsi rendelet (1962. április 4.) a borpiac közös szervezete létesítésének lépéseiről.

¹⁴ 2081/92/EGK tanácsi rendelet (1992. július 14.) a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek földrajzi jelzéseinek és eredetmegjelöléseinek oltalmáról.

¹⁵ Magyarországon kihirdette az 1982. évi 1.

⁷ MIKULÁS Ildikó – SZABÓ Borbála: A minőségi borok szabályozása az EU-ban és egyes tagállamokban. *Borászati Füzetek*, 2000/6, p. 39-40.

⁸ See HÖPPERGER, Marcus: Geographical indications in the international arena the current situation. In: *International Symposium on Geographical Indications (WIPO and SAIC)*. (Peking, Kína, 2007. június 26-28.); p. 4-8. At (3 November 2007): http://www.wipo.int/meetings/en/details.jsp?meeting_id=13243

⁹ On the Hungarian definitions of the protection of origin see SZABÓ György: Szőlő- és borgazdálkodás. In: KOVÁCS Gyula – MIKÓ Zoltán – SZABÓ György: *Hegyközség, szőlészet, borászat*. [-], 1995, Agrocent Press, p. 312, 315; BOTOS Ernő – SZABÓ Attila (ed.): *Versenyképes bor*. Kecskemét, 1996, FVM Szőlészeti és Borászati Kutató Intézete, p. 45-47; TATTAY Levente: *A szellemi alkotások joga*. Budapest, 2007, Szent István Társulat, p. 360; TATTAY: *A bor és az agrártermékek eredetvédelme*. Budapest, 2001, Mezőgazda Press, p. 79.

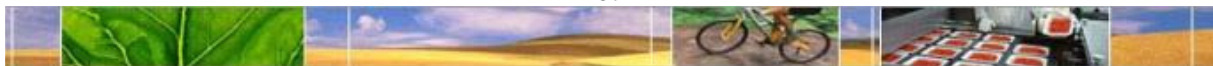
¹⁰ CJEC, Case 388/95, Kingdom of Belgium v Kingdom of Spain, Judgment of 16 May 2000.

¹¹ See CSÁK Csilla – OLAJOS István: The application of the single payment by national administrations and national courts. *Journal of Agricultural and Environmental Law*, 2008/5, p. 31-42.

¹² On the legislation in force of the Hungarian wine communities see BOBVOS Pál: Néhány megjegyzés a hegyközségek köztestületi jellegéről. *Acta Jur. et Pol. Szeged*, Szeged, 2004, Tomus LXV., p. 543-559; FAZEKAS Judit: A hegyközség. In: MISKOLCZI BODNÁR Péter (szerk.) *Speciális társaságok*. Budapest, 2003, KJK-KERSZÖV, p. 135-163; FODOR László: A hegyközségek. In: CSÁK Csilla (szerk.): *Agrárjog*. Miskolc, 2006, Novotni Press, p. 282-291; FODOR László: A hegyközségekre vonatkozó szabályozás főbb elemei. In: FODOR László – OLAJOS István – PRUGBERGER Tamás (szerk.): *Az Agrárjog II*. Miskolc, 1999, Bíbor Press, p. 236-253; HORVÁTH Csaba: Javaslat a hegyközségekről szóló 1994. évi CII. törvény módosítására. *Borászati Füzetek*, 2007/1, p. 22-24; KARNER Ottó: Néhány vitás kérdés a hegyközségek működésével kapcsolatban. *Gazdaság és Jog*, 1999/2, 22-24. p.; KOVÁCS – MIKÓ – SZABÓ: *Op. cit.*; URBÁN András (szerk.): *A hegyközségi tisztviselők kézikönyve*. Budapest, 1997, Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem.

¹³ Council Regulation (EEC) No 24/62 of 4 April 1962 on the establishment of the common organisation of the market in wine.

¹⁴ Council Regulation (EEC) No 2081/92 of 14 July 1992 on the protection of geographical indications and designations of origin for agricultural products

törvényerejű rendelet az eredetmegjelölések oltalmára és nemzetközi lajstromozására vonatkozó Lisszaboni Megállapodásnak, az 1967. évi július hó 14. napján Stockholmban felülvizsgált szövege kihirdetéséről

¹⁶ 2004. évi XVIII. törvény a szőlőtermesztésről és a borgazdálkodásról.

¹⁷ Létrehozta a 81/2003. (VI.7.) Korm. rendelet. Hatályos szabályait a 256/2007. (X.4.) Kormányrendelet tartalmazza.

¹⁸ Institut National des Appellations d'Origine.

¹⁹ Létrehozta a 274/2006. (XII.23.) Korm. rendelet.

²⁰ 1999. évi CXXI. törvény a gazdasági kamarákról.

²¹ 1994. évi CII. törvény a hegyközségekről.

²² Lásd HÖPPERGER: Geographical indications in the international arena the current situation. Op. cit. 2-4. p.; HÖPPERGER: WIPO: Current developments within the field of geographical indications. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1999, 20. szám, 23-25. p.; TATTAY: A boreredet-megjelölések és borvédjegyek. *Magyar Jog*, 2002, 10. szám, 604-605. p.; etc.

²³ Magyarországon kihirdette az 1970. évi 18. törvényerejű rendelet az ipari tulajdon oltalmára létesült uniós egyezmények 1967. július 14-én Stockholmban felülvizsgált, illetve létrehozott szövegének kihirdetéséről.

²⁴ Magyarországon kihirdette az 1967. évi 7. törvényerejű rendelet az ipari tulajdon oltalmára létesült uniós egyezmények Lisszabonban az 1958. évi október 31. napján és Nizzában az 1957. évi június 15. napján felülvizsgált, illetve létrehozott szövegének kihirdetéséről.

²⁵ Magyarországon kihirdette az 1998. évi IX. törvény; 1. C) melléklet.

²⁶ Lásd OIV: *International standard for the labelling of wines and spirits of vitivinicultural origin*. Párizs, 2005. 4-5. p. Forrás (2008. július 22.):

http://news.reseau-concept.net/images/oiv_uk/Client/OIV_Wine_Labelling_Standard_EN_2006.pdf

²⁷ Lásd FANET, Jacques: A terroir meghatározása. *Bor és Piac*, 2007, 6-7. szám, 4-8. p.

²⁸ A 479/2008/EK tanácsi rendelet 34 cikke végül egy jobb megoldást foglalt magába.

²⁹ A 479/2008/EK tanácsi rendelet 34 cikke ezzel kapcsolatban is tartalmaz immáron bizonyos előírásokat.

³⁰ Valamint a 479/2008/EK tanácsi rendelet végső verziójában is.

³¹ A 479/2008/EK tanácsi rendelet 51. cikkének (3) bekezdése szerint végül „2011. december 31-ig”.

³² A 479/2008/EK tanácsi rendelet 51. cikkének (5) bekezdése szerint végül „2014. december 31-ig”.

³³ Lásd SZABÓ Ágnes: Szellemi tulajdonvédelmi rendelkezések a borpiac közösségi szabályozására vonatkozó hatályos közösségi és hazai rendeletekben. *Gépirat*, 2007. május 22., 2. p.

³⁴ Az E-BACCHUS ezzel szemben már tartalmazza.

and foodstuffs.

¹⁵ Lisbon Agreement for the Protection of Appellations of Origin and their International Registration, of 1958.

¹⁶ Act XVIII of 2004 on Vine-Growing and Winery.

¹⁷ It was established by the Government decree No 81/2003 of 7 June 2003. Its regulations in force are included in Government decree No 256/2007 of 4 October 2007.

¹⁸ Institut National des Appellations d'Origine.

¹⁹ It was established by the Government decree No 274/2006 of 23 December 2006.

²⁰ Act CXXI of 1999 on Chambers of Economy.

²¹ Act CII of 1994 on the Wine Communities.

²² See HÖPPERGER: Geographical indications in the international arena the current situation. Op. cit. p. 2-4; HÖPPERGER: WIPO: Current developments within the field of geographical indications. *AIDV/IWLA Bulletin*, 1999/20, p. 23-25; TATTAY: A boreredet-megjelölések és borvédjegyek. *Magyar Jog*, 2002/10, p. 604-605; etc.

²³ The Paris Convention for the Protection of Industrial Property of 1883 (“Paris Convention”).

²⁴ The Madrid Agreement for the Repression of False or Deceptive Indications of Source on Goods of 1891 (“Madrid Agreement on Indications of Source”).

²⁵ The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights of 1994 (“TRIPS Agreement”).

²⁶ See OIV: *International standard for the labelling of wines and spirits of vitivinicultural origin*. Párizs, 2005. p. 4-5. At (22 July 2008):

http://news.reseau-concept.net/images/oiv_uk/Client/OIV_Wine_Labelling_Standard_EN_2006.pdf

²⁷ See FANET, Jacques: A terroir meghatározása. *Bor és Piac*, 2007/6-7, p. 4-8.

²⁸ At last, Article 34 of Council Regulation (EC) No 479/2008 includes a better solution.

²⁹ Article 34 of Council Regulation (EC) No 479/2008 contains certain provisions in this regard.

³⁰ And also in the last version of the Council Regulation (EC) No 479/2008.

³¹ At last, Article 51 (3) of Council Regulation (EC) No 479/2008 includes ‘31 December 2011’.

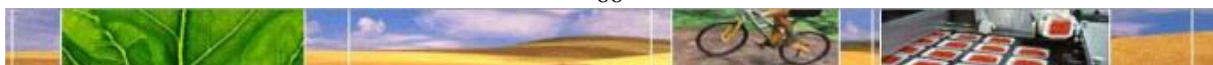
³² At last, Article 51 (5) of Council Regulation (EC) No 479/2008 includes ‘31 December 2014’.

³³ See SZABÓ Ágnes: Szellemi tulajdonvédelmi rendelkezések a borpiac közösségi szabályozására vonatkozó hatályos közösségi és hazai rendeletekben. Manuscript, 22 May 2007, p. 2.

³⁴ Nevertheless the E-BACCHUS includes these. At (22 July 2008): <http://ec.europa.eu/agriculture/markets/wine/e-bacchus/index.cfm?event=resultsPEccgis&language=EN>

³⁵ And also in the last version of the Article 48 of the Council Regulation (EC) No 479/2008.

³⁶ Act CXXI of 1997 on Vine-Growing and Winery.

Lásd (2008. július 22.): <http://ec.europa.eu/agriculture/markets/wine/e-bacchus/index.cfm?event=resultsPEccgjs&language=EN>

³⁵ Valamint a 479/2008/EK tanácsi rendelet 48. cikkének végső verziójában is.

³⁶ 1997. évi CXXI. törvény a szőlőtermesztésről és a borgazdálkodásról.

³⁷ Lásd a 97/2004. (VI.3.) FVM rendelet 2. számú mellékletét.

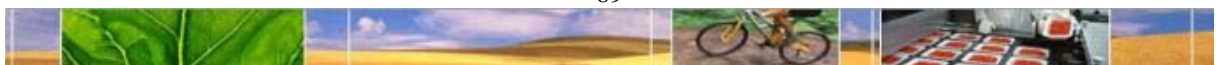
³⁸ Lásd SZTANEV Bertalan: Eredetvédelem: mentőöv a piacon maradásra. *Bor és Piac*, 2006, 5. szám, 8-11.

³⁹ 97/2004. (VI.3.) FVM rendelet, 98/2004. (VI.3.) FVM rendelet, 99/2004. (VI.3.) FVM rendelet.

³⁷ See the Annex II of Agricultural Ministry decree No 97/2004 of 3 June 2004.

³⁸ See SZTANEV Bertalan: Eredetvédelem: mentőöv a piacon maradásra. *Bor és Piac*, 2006/5, p. 8-11.

³⁹ Agricultural Ministry decree No 97/2004 of 3 June 2004, Agricultural Ministry decree No 98/2004 of 3 June 2004, Agricultural Ministry decree No 99/2004 of 3 June 2004.

Dr. WOPERA Zsuzsa

egyetemi docens, PhD
Miskolci Egyetem

Az agrártámogatási döntések elleni jogorvoslatok egyes eljárási kérdései

A tanulmány a 2008. április 4-én megrendezett CEDR Magyar Agrárjogi Egyesület „A mezőgazdaság, a mezőgazdasági üzem, a mezőgazdasági termelő és a vidék a fenntartható Európában” c. konferenciáján elhangzott előadás írásos összefoglalása.

Bevezető megjegyzések

A témaválasztás apropóját *Olajos István* egyes munkáiban¹ körbejárt témakör adta, aki többször vizsgálta a mezőgazdasági támogatásokhoz kapcsolódó eljárások szabályozásának speciális problémáit, de nem elsősorban eljárásjogi vetületből. Ezek a tanulmányok irányították rá a figyelmet egy perjogi szempontból meglehetősen visszas helyzetre, amelyet igyekeztem eljárásjogászoként továbbgondolni, megvizsgálni.

A problémafelvetés lényege akként foglalható össze, hogy eljárásjogi szempontból alapvető különbségek léteznek aszerint, hogy milyen elbírálási, odaítélési rendben történik egy agrártámogatáshoz való hozzájutás. Előre szeretném bocsátani, hogy kifejezetten processzuális aspektusból, mezőgazdasági és agrárjogi szakkérdések mélyreható elemzése nélkül, a téma eljárásjogi, adott esetben perjogi összefüggéseire szeretném ezúton ráirányítani a figyelmet, azzal a megjegyzéssel, hogy az agrár-támogatások hatályos szabályozásának eljárásjogi vonatkozásai *korántsem egyértelműek, és még kevésbé következetesek.*

Jelen tanulmányban javarészt kérdésfelvetésekre szorítkozom, korántsem biztos, hogy a felvetett dilemmákra megfelelő választ is tudok adni.

1. Eljárásjogilag releváns kérdések meghatározása

Kiindulópontunk szerint az agrártámogatási döntések elleni *jogorvoslat szempontjából* különbséget kell tennünk aszerint, hogy *milyen eljárás keretében* lehet hozzájutni

- *támogatási kérelemmel*, jogszabályban meghatáro-

Dr. Zsuzsa WOPERA

Associate professor
University of Miskolc

Certain Procedural Questions of Remedy Against Agricultural Supports Decisions

Translated by Melinda NÉMETHNÉ KOCSIS

This study is a written summary of a lecture given at the conference organised by CEDR Hungarian Association of Agricultural Law "A mezőgazdaság, a mezőgazdasági üzem, a mezőgazdasági termelő és a vidék a fenntartható Európában" which was held on 4 April 2008.

Introduction

The research of *István Olajos* provided the impetus for this study.¹ István Olajos elaborated the specific problems of procedures in connection with agricultural support but not in procedural aspects. This research led to my interest in a special problem of civil procedure. I endeavor to analyze this problem from a procedural lawyer's perspective.

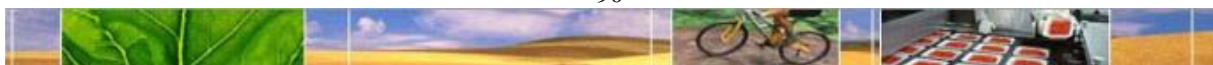
The essence of this problem is that there are some fundamental procedural differences depending on the adjudication procedure for support. I would like to focus attention on the procedural issues without a thorough analysis of agricultural questions. I would like to remark that the procedural aspects of the effective agricultural support regulations are *far from being obvious and even less consistent.*

I confine myself mainly to raising questions and I am not sure that my answers are fit for these questions.

1 Determination of relevant procedural questions

According to our standpoint, in respect of the *legal redress* against agricultural support decisions a distinction must be made according to the *procedure of adjudication*:

- *tendering* for a desired sum, or

zott támogatási mérték alapján „lehívni”, avagy - megpályázni a kívánt összeget.

Eljárásjogi szempontból az alábbi kérdéseknek van relevanciája, melyeket először a pályázati rend szerint elérhető támogatások esetében, majd pedig a mezőgazdasági és vidékfejlesztési támogatási szervek (Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal) által kérelem alapján odaítélt támogatások esetében fogunk vizsgálni.

1. A jogorvoslathoz való jog, mint alkotmányos alapjog biztosításának szükségessége fel kell, hogy vetődjön-e egyáltalán a támogatás odaítéléséről, avagy elutasításáról szóló döntések ellen?

2. A támogatási eljárások közigazgatási hatósági eljárásnak tekinthetők-e, és ebből következően közigazgatási hatósági döntésnek, azaz közigazgatási határozatnak minősülnek-e az odaítélésről szóló szervek, testületek döntései?

3. A Ket. alapján van-e helye bírósági felülvizsgálatnak, tekintve az Alk. vonatkozó szakaszát, mely szerint a bíróság ellenőrzi a közigazgatási határozatok törvényességét, vagy más polgári útra tartozó jogvitának van helye a Pp. általános szabályai alapján?

4. A törvényesség követelményét szem előtt tartva, hogyan, miként valósulhat meg egy agrártámogatásról szóló döntés esetében a közigazgatási határozatok megtámadásához megkívánt jogszabálysértés, azaz törvénybe ütközés?

2. Pályázat alapján hozott döntés elleni jogorvoslati lehetőségek

A kérdések megválaszolásához segítségül hívjuk az Alkotmánybíróságnak a témában hozott döntéseit.

Ad 1. Perjogi szempontból elsőként feltett kérdés megválaszolásához hozzátartozik, hogy az Alkotmány 57. § (5) bekezdése a bírósági, államigazgatási és más hatósági döntés ellen hoz létre jogorvoslati jogot törvényekben meghatározandó módon. A jogorvoslathoz való jog tárgyilag tehát a bírósági döntések mellett a hatósági döntésekre terjed ki. „Nem terjed ki a nem állami, pl. a munkáltatói (...), vagy a tulajdonosi (...) döntésekre, és nem terjed ki az állami, de nem hatósági, pl. a katonai előljárói (...) döntésekre.” [22/1995. (III. 31.) AB határozat, ABH 1995, 108, 109.] A költségvetési támogatási kérelmek elutasítása tárgyában benyújtott kifogások elbírálása

- drawing with *support application* the sum of the support determined by law.

The relevant questions in procedural aspect will be analyzed firstly, according to the support based on the tender system and secondly, according to the support adjudicated by the rural development support organs (Agricultural and Rural Development Agency) on the basis of the application. The relevant questions are the following:

1. Whether there is a need to ensure *the right to the remedy* as a fundamental right, whether regarding the awarding of the support, or its rejection.

2. Can the support intervening for an *administrative official procedure* be considered, and from this it follows for an *administrative official decision*, are the bodies doing the awarding qualified as *administrative decision-making*?

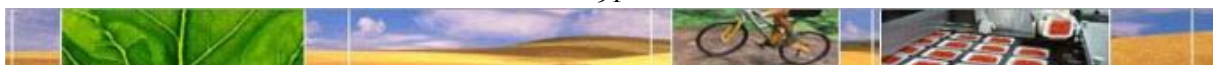
3. According to the Codex of Administrative Procedure, *is the Court review eligible*, considering the Constitution's relevant section, according to which the court checks the legality of the administrative decisions, or is there another option for judicial litigation concerning a civil way which has been placed in the Codex of Civil Procedure based on its general rules?

4. Taking the requirement of the legality into account, how can a challenge to the legality of a decision on agricultural support be made, since for in order to challenge an administrative decision, it is a requirement that the decision must be *contrary to the law*?

2 Remedies against support decisions based on a tender

Responding to the questions we turn to the Constitutional Court's decisions.

Regarding Question 1: From a civil procedural point of view, part of the response to the first question raised is that 57. § (5) of the Constitution ensures right of appeal against decisions of courts, administrative bodies or other authorities as required by law. According to this provision, the right of appeal covers court decisions and decisions by authorities. "This right does not cover non-governmental decisions, such as decisions by employers (...) or proprietors and does not include decisions that are governmental but not official, such as decisions by the military prefect." [22/1995. (III. 31.) Constitutional Court's decision, CCd 1995, 108,

(...) szintén nem tartozik abba a hatósági döntési körbe, amelyre vonatkozóan az Alkotmány 57. § (5) bekezdése a jogorvoslati jogot biztosítja.

Ad 2-3. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az – azóta hatályon kívül helyezett – az agrártámogatások igénybevételének általános feltételeiről szóló 273/1997. (XII. 22.) Korm. rendelet által szabályozott - pályázati eljárás nem minősül az Áe. (ma: Ket.) hatálya alá tartozó hatósági államigazgatási eljárásnak, államigazgatási ügynek.

- A pályázatok elbírálása ugyanis a közigazgatási szerv és a pályázó között nem hoz létre közigazgatási jogviszonyt. A pályázatot elbíráló közigazgatási szerv nem hoz a Ket. hatálya alá tartozó közigazgatási határozatot, hanem az elbírálásról csak a Korm. rendelet mellékletében megállapított tartalmú értesítésben tájékoztatja a pályázót.² A Korm. rendeletben szabályozott pályázati kérelem és kifogás elbírálásáról szóló értesítés a Pp. alkalmazása szempontjából sem minősül közigazgatási határozatnak.³ Emiatt a negyedik kérdés megválaszolása fogalmilag kizárt.

- A pályázók és a közigazgatási szerv között a támogatási kérelmek benyújtásával ugyanakkor nem jön létre polgári jogi jellegű jogviszony sem, polgári jogok és kötelezettségek sem illetik és terhelik a pályázókat, kérelmezőket valamint a közigazgatási szervet, mindezekből következően polgári jogvita sem alakulhat ki.⁴

- A pályázónak nincs alanyi joga a költségvetési támogatásra. Mivel az Alkotmány az alanyi jogok érvényesítésére biztosítja a bírói utat, ezért nem alkotmányellenes, ha a kifogás elbírálása végleges jelleggel történik, bírósági út kizárásával.

Az AB tehát egyértelműen megállapította, hogy a korábbi szabályozás alapján, pályázati úton elnyerhető agrártámogatási döntések ellen nincs megnyitva a bírósági út, sem közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálata útján, sem más jogcímen előterjesztett kereset alapján.

Az megint más kérdés, hogy ha a pályázó elnyeri a támogatást, és vele támogatási szerződést kötnek, annak nem-teljesítése, vagy nem szerződészerű teljesítése esetén megnyílik-e a bírósági út, ha igen, milyen jogcímen, szerződésszegésre alapítva, vagy más alapon. Ehhez persze azt kellene tisztázni, hogy a támogatási szerződés közjogi, vagy polgári jogi

109.] The determination of an objection against a budget aid application rejection (...) is also not within the sphere of official decision for Constitution 57. § (5) ensures the right of appeal.

Regarding Question 2 and 3: The Constitutional Court stated the following dealings with the Government Regulation No 273/1997. (XII. 22.) -- following its repeal -- about the general conditions of exercising agricultural support:

- The tendering procedure does not qualify as an official administrative procedure, or an administrative case subject to either the previous Codex of Administrative Procedure or the current Codex (known as Ket).

- The judging of the tender does not constitute an administrative relationship between the administrative authority and the tenderer. The administrative authority examining the tender does not make an administrative decision subject to the Ket, but the tenderer is informed about the decision in a notification with content established in an appendix of the Governmental Regulation.² The notification about the tendering application and appeal procedure subject to the conditions laid down in the Governmental Regulation does not qualify as an administrative decision in terms of the Codex of the Civil Procedure, either.³ Because of this, responding to the fourth question is concept wise excluded.

- With the submission of a tender application there shall neither be a relationship of a civil nature between the tenderers and the administrative authority, nor shall the tenderer nor the administrative authority enjoy civil rights and take on civil obligations, moreover, a civil judicial claim may not be raised.⁴

- The tenderer does not have any subjective right to budgetary support. Since the Constitution ensures the judicial channels for the exercise of subjective rights, it is not unconstitutional that in this case the judicial channels are excluded and the judging of an objection shall become the final decision.

Consequently, the Constitutional Court unambiguously stated that under the previous and current regulations judicial channels are excluded in regard to agricultural support decisions based on a tender. They may not turn to either a judicial review of the administrative decision nor to any other title.

Another question must be distinguished: whether the judicial channels are available in the event of non-performance or non-proper performance if the tendering is successful and a support contract is concluded. If the response is positive, the question is on what legal grounds: breach of the contract, or any other legal title. Firstly, it is necessary to clarify the

szerződésnek minősül-e, mert a szakirodalom ebben a kérdésben is megosztott,⁵ és ezek a szerződések kétségkívül magukban hordozzák mindkét szerződés-típus egyes elemeit. Az elmélet mellett persze érdemes lenne a bírói gyakorlatot is megvizsgálni, mert tudásunk van arról, hogy a jogalkalmazók – aggályaik megfogalmazása mellett ugyan, de – polgári szerződéseknek tekintik a támogatási szerződéseket, az abból eredő jogvitákat polgári jogvitának.

E két idézett alkotmánybírósi határozat óta az Áe.-t felváltotta a Ket., ennek folyamányaként a Pp. közigazgatási perekre vonatkozó XX. fejezete is alapvető tartalmi változásokon ment keresztül (pl. a 2005. évi XVII. törvénnyel), az agrártámogatással kapcsolatos eljárásokat új törvény, a 2007. évi VII. törvény (Tet.) szabályozza. További kérdés tehát, hogy vajon a Tet. hatálya alá tartozó pályázati eljárásban hozott döntésekre is igazak-e az AB fenti megállapításai, a Tet. ugyanis külön fejezet alatt szabályozza a pályázati eljárással elérhető támogatásokat. A kérdés megválaszolására később térünk ki.

3. Támogatási kérelem alapján, pályázat nélkül hozott döntés elleni jogorvoslati lehetőségek

A jogorvoslati szempontból alapvetően más a helyzet akkor, ha a mezőgazdasági és vidékfejlesztési támogatási szerv (MVH)

- jogszabály felhatalmazása alapján,
- jogszabályban meghatározott támogatási mértékek alapján,
- pályázat nélkül, támogatási határozattal dönt a rendelkezésre álló keretből igényelt támogatási összeg odaítéléséről,
- az igénylő által előterjesztett (szigorú tartalmi és formai követelményeket, mellékleteket, adóigazolásokot megkívánó) támogatási kérelem, általában erre a célra rendszeresített nyomtatvány alapján.

A mezőgazdasági, agrár-vidékfejlesztési, valamint halászati támogatásokhoz és egyéb intézkedésekhez kapcsolódó eljárás egyes kérdéseiről szóló 2007. évi XVII. törvény (a továbbiakban: Tet.) 12. §-a egyértelművé teszi, hogy a törvény hatálya alá tartozó közigazgatási hatósági eljárásban a Ket. rendelkezéseit kell – néhány, a téma szempontjából nem releváns kivétellel – alkalmazni. Az idézett törvény hatálya egyébként az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból, az Európai Mezőgazdasági Garancia Alapból, valamint az Európai Halászati Alapból igényelhető támogatásokkal kapcsolatos eljárásokra terjed ki.

private or public nature of the contract, because in this issue the legal literature is shared⁵ and elements of both types are contained in these contracts. In addition beside the theory, examining the judicial practice would be worthwhile, since we know that the judiciary body – beside drafting of the doubts – considers the support contract as a civil contract and in the event of litigation this would lead to civil litigation.

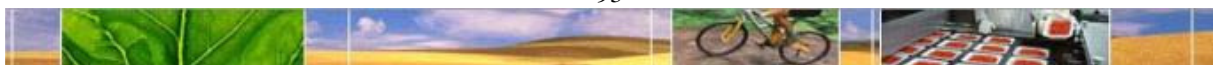
Since these quoted decisions of the *Constitutional Court*, *Ket.* has entered into force and as an outcome of this, Section XX of the Civil Procedure Codex -- containing the rules of the court's review of administrative decisions -- has gone through fundamental changes (such as Act XVII of 2005), and a new act -- Act XVII of 2007 (known as Tet) -- regulates the agricultural support procedure. An additional question is whether the abovementioned *Constitutional Court's* statements can be applied to decisions about the tendering application subject to the Tet. Act XVII of 2007 (Tet.) has a separate chapter containing the support which can be gained by a tendering procedure. We go into detail in response to the question later.

3 Legal remedies against decision based on subsidy application without a tendering procedure

From the legal redress viewpoint, the situation essentially differs if the Agricultural and Rural Development Agency

- as the authority of legal provision,
- based on support measures defined in legal provisions
- decides on the sum of the subsidy from the available framework for a decision without tendering,
- on the basis of an aid application submitted on a form by the applicant (this subsidy application requires strict formal and substantive contents, annexes, tax certifications).

Act XVII of 2007, about some procedural questions of agricultural, rural development and fishing support (hereinafter: Tet.), makes it unambiguous in 12 § that in official administrative procedures subject to this Act, the new Codex of Administrative Procedure (Ket) must be applied, with some exceptions that are not relevant here. The scope of this Act covers support procedures connected to the European Agricultural and Rural Development Fund, European Agricultural Guarantee Fund, and European Fisheries Fund.

A kérdés tehát az, hogy közigazgatási hatósági eljárásnak, közigazgatási hatósági ügynek minősül-e a támogatásról kérelem alapján, pályázat nélkül való döntés, mert, ha a válasz igenlő, akkor megnyílik a bírósági felülvizsgálatot is magában foglaló többfokú jogorvoslat lehetősége?

A dolgozat elején feltett kérdésekre adandó válaszok tehát ebben a körben egészen másképpen alakulnak.

Ad 1. A közvetlenül, a támogatási szervnél kérelmezett támogatások tárgyában született döntésekkel kapcsolatban a Tet. a Ket.-re való utalással egyértelművé teszi, hogy az ilyen döntések ellen *biztosított a rendes jogorvoslat*, egyrészt a döntés elleni fellebbezés útján, másrészt adott a bírósági felülvizsgálat lehetősége is.

Ad 2-3. A második kérdéssel kapcsolatban azt kell megvizsgálnunk, eljárásjogi szempontból, hogy a támogatási szerv által hozott döntés a Pp. XX. fejezetében foglaltak alapján megfelel-e közigazgatási határozattal szemben támasztott klasszikus követelményeknek.

A Pp. 324 § (2) bek. alapján a XX. fejezet alkalmazásában közigazgatási határozat:

- a) a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló törvényben (Ket.) meghatározott közigazgatási hatóság vagy vezetője által hatósági ügyben hozott határozat. Hatósági ügynek minősül minden olyan ügy, melyben
 - a *közigazgatási hatóság*
 - az *ügyfelet érintő*
 - *jogot vagy kötelezettséget állapít meg,*
 - adatot, tényt, vagy jogosultságot igazol,
 - hatósági nyilvántartást vezet, vagy hatósági ellenőrzést végez.

A Tet. szerint a támogatási eljárásokban résztvevő szervek valamennyi, imént nevezett tevékenységet végeznek, a támogatási döntések esetében,

- ügyfelet érintő,
- jogot és kötelezettséget állapítanak meg,
- konkrét érdemi aktsussal,
- egyedi ügyként,

azaz teljesülnek a közigazgatási határozattal szemben támasztott követelmények.

Ad 4. A közigazgatási határozatok bírósági felülvizsgálatának további feltétele, hogy a határozat *jogszabálysértő* legyen. A támogatási határozatok esetében hogyan valósulhat meg a jogszabálysértés? Megítélésem szerint itt elsősorban anyagi jogszabály téves alkalmazásával, értelmezésével valósulhat meg, kisebb az esélye az eljárási jogsértésnek, az egyébként

Thus, the question is whether adjudication of support application without a tendering procedure is considered to be an official administrative procedure and an official administrative case, because if the answer is positive, the possibility will be opened up of several stage legal redress, including court review of administrative decisions.

Responses for the questions raised at the beginning of this essay are totally different in this case.

Regarding Question 1: In case of subsidy decisions – applied for directly from the support organization – the Tet makes an unambiguous reference to the Ket. that *judicial redress against such decisions is ensured* through appealing and the opportunity of court review.

Regarding Question 2 and 3: In connection with the second question, it must be analyzed from a civil procedure viewpoint whether the decision of the support organization fits the classic requirements of an administrative decision under Section XX of the Civil Procedure Codex.

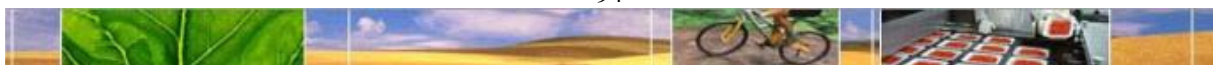
According to the Civil Procedure Codex Section XX 324 § (2), an administrative decision is:

- a decision taken by administrative official body or its leader pursuant to Ket. in an official matter.
- Every case is an official administrative case, if
 - an *official administrative body*
 - *establishes rights or obligations for the client, or*
 - certifies data, facts or entitlements, or
 - keeps a register, or performs official inspections.

According to the Tet., all organizations participating in the support procedure carry out these functions, since in the case of adjudication of a support application the organizations establish rights and obligations for the client with a substantive decision in each individual case.

Consequently, all requirements of the administrative case are met.

Regarding Question 4: An additional requirement of a court review of an administrative decision is that the decision must be *contrary to the law*. How can the subsidy decision be contrary to the law? In my opinion, it may mean primarily that the substantive legal provision is applied or interpreted incorrectly. There is less chance that the decision is contrary to the

is csak akkor releváns, ha jelentős és a döntés érdemére is kihat.

A támogatások esetében a megsérthető anyagi jogot elsősorban az *alkalmazandó közösségi jogforrások* jelentik, pl. a közös agrárpolitika keretébe tartozó közvetlen támogatási rendszerek közös szabályainak megállapításáról és a mezőgazdasági termelők részére meghatározott támogatási rendszerek létrehozásáról szóló rendeletek,⁶ és az ezek végrehajtására kiadott belső jogszabályok, végrehajtási szakági rendeletek. (FVM rendeletek.)⁷

A bírósági út igénybevételének lehetőségére egyébként maga Tet. törvényszövege is utal több helyen, pl. akkor, amikor 57. §-ában kimondja, ha a mezőgazdasági és vidékfejlesztési támogatási szerv megállapítja, hogy a fellebbezés elbírálására jogosult szerv, illetve a bíróság által még el nem bírált döntése jogszabálysértő, a határozatát az ügyfél terhére a döntés közzétételétől számított egy éven belül, az ügyfél javára az intézkedésekben való részvételhez való jog közvetlenül alkalmazandó közösségi jogi aktusban, illetve jogszabályban meghatározott elévülési módosítja vagy visszavonja. Vagy pl. 64. § (2) bek. „ha a támogatás igénybevételi jogosultságot érintő határozatot a bíróság felülvizsgálja, a kereset benyújtásától a bíróság határozatának jogerőre emelkedéséig a támogatás visszatérítésének megállapításához való jog elévülése nyugszik.”

Úgy vélem, más különös eljárási szabályokat tartalmazó jogszabályokhoz hasonlóan (pl. Tpv; felsőoktatási törvény; közbeszerzésekről szóló tv.) szerencsésebb és egyértelműbb helyzetet teremtenie, és a *jogbiztonság is ezt kívánná*, ha az idézett törvény *kifejezetten szólna* a döntés bírósági felülvizsgálatának lehetőségéről, nemcsak a fent jelzett közvetett módon utalna arra.

4. A Tet.-ben szabályozott pályázati eljárásokban hozott döntés elleni jogorvoslatok

További megválaszolandó kérdés, hogy a Tet.-ben szabályozott pályázati eljárásban hozott döntésekre is vonatkoznak-e az előzőekben ismertetett szabályok, azaz a döntés fellebbezéssel, és keresettel támadható-e?

A válasz sajnos itt sem egyértelmű, és bár a törvényszöveg alapján az igenlő válasz felé hajlanék, a törvény indokolása nem hagy kétséget afelől, hogy a pályázati eljárásra nem alkalmazhatók a Ket. szabályai, azaz az itt hozott döntés ellen sincs helye a közigazgatási eljárás általános szabályai szerint

procedurális szabályok; azonban, ez csak akkor releváns, ha a jogszabály megsértésének jelentősége és a döntés érdemére is kihat.

In case of subsidies, substantive legal provision means primarily the *applicable Community law*, for example several regulations in connection with common agricultural policy,⁶ and its implementary regulations in the member states (in Hungary, the Ministry of Agriculture and Regional Development).⁷

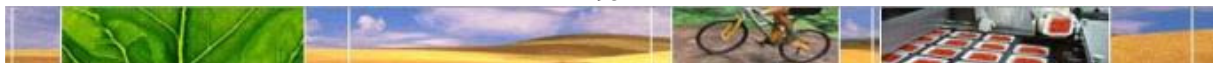
The Tet. contains the possibility of the judicial channel in its several provisions, for example according to 57 §, if the Agricultural and Rural Development support body states that the decision which has been not decided yet by a court or a higher organization is contrary to the law, the body can modify or withdraw it within 1 year of communication of the decision if it charges to the client, or in favor of the client within the limitation period for the right to participate in measures by virtue of directly applicable Community or other provisions. An another example is given according to 64 § (2), if the court reviews a decision concerning the eligibility for support, the limitation period of the right to establishment of the recovery of support shall be suspended from the date of the submission of the action to the date when the judgment has acquired the authority of a final decision.

In my view, the regulation would be more effective and clearer – moreover, fulfilling the *interests of legal certainty* – if the Tet. *explicitly provides* the possibility of court review similar to other special procedural provisions, such as Act about the procurement, or about higher education, and not only indicates it on an indirect manner.

4 Legal redress against the tendering procedure decision on the basis of Act XVII of 2007 (Tet.)

Additional question to be resolved that whether the above rules can be applicable in case of tendering procedure decision on the basis of the Tet., i.e. this decision can be brought any appeal or action?

The answer is unfortunately not obvious. I should prefer positive answer based on the Act but the justification of the Act makes no doubt about that the rules of Codex of Administrative Procedure cannot be applicable for this tendering procedure, i.e. against this decision no objection or court review may be

fellebbezésnek és bírósági felülvizsgálatnak.

Az indokolás az alábbi magyarázatot tartalmazza: „a kérelemre indult eljárásokat a mezőgazdasági és vidékfejlesztési támogatási szerv a Ket.-nek a törvényben foglalt eltérések szerint lebonyolított eljárási rendje alapján bírálja el. Vannak azonban olyan, többnyire összetett fejlesztésekhez kapcsolódó támogatások, amely esetekben az erősen formalizált, és norma szinten rendezett kérelem típusú eljárások alkalmazására nincs mód. Ezen esetekre tartalmaz rendelkezést a törvény pályázati eljárásról szóló V. fejezete.

Összegzés

Megállapíthatjuk, hogy sem az EU-hoz való csatlakozásunkat megelőző jogszabályok alapján, sem a hatályos szabályok alapján nincs lehetőség a *pályázati eljárási rendben* hozott döntések ellen fellebbezés előterjesztésére, és a döntés bírósági felülvizsgálatára, mert ezekre az eljárásokra nem alkalmazható a Ket., az eljárás nem minősül közigazgatási hatósági eljárásnak.

Ugyanakkor, ha támogatási kérelem alapján az MVH dönt az agrártámogatásról, akkor az közigazgatási hatósági jogkörben hozott közigazgatási határozatnak minősül, amely ellen a Ket.-ben biztosított jogorvoslatok teljes köre rendelkezésre áll, ideértve a bírósági felülvizsgálatot is.

Miután egyetlen vonatkozó jogszabályban sem találtam e különbségtételre – eljárásjogi szempontból – elfogadható magyarázatot, úgy vélem, hogy azt semmilyen elvi, gyakorlati indok sem támasztja alá, és az alkotmányos alapjogok, mint jogorvoslathoz való jog, bírósághoz fordulás joga, ill. a törvény előtti egyenlőség, fegyveregyenlőség elvének érvényesülése is azt kívánná, hogy azonos jogorvoslatokat lehessen igénybe venni mindkét eljárási rendben igényelt agrártámogatás esetén.⁸

Lábjegyzet

¹ OLAJOS István: A támogatási eljárás és a közigazgatási eljárás kapcsolata, legfontosabb problémái. *Publicationis Universitatis Miskolciensis Sectio Juridica et Politica*, Tomus XXIV, Miskolc, 2006, Miskolc University Press, 439-456. p.; OLAJOS: A rendszerváltás és az agrártámogatások kapcsolata. In: CSÁK Csilla (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Prugberger Tamás professzor 70. születésnapjára*. Miskolc, 2007, Novotni Kiadó, 279-289. p.; OLAJOS: *A mezőgazdasághoz kapcsolódó vidékfejlesztés jogának bevezetése Magyarországon*.

raised according to the general procedure.

The explanatory memorandum of the Tet. contains the following reason: Subsidy procedures shall be assessed on procedure according to the provisions of Ket., taking into account the derogation provisions of the Tet. by Agricultural and Rural Development Organization. However, there are some support being related to compound developments in which may not be adjudicated according to such formalized procedures. In these circumstances, the Section V of the Tet. containing the rules of the tendering procedure shall be applied.

Summary

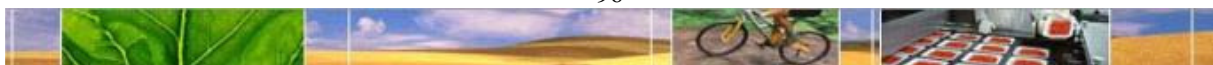
We can establish that there is no opportunity for appeal and court review of the *tendering procedure* decision on the basis of either the provisions existing before joining the EU or existing provisions, because these tendering procedures do not qualify as administrative procedures and the Codex of Administrative Procedure therefore cannot be applied.

At the same time, if the Agricultural and Rural Development Agency decides about agricultural subsidy this decision will be qualified as administrative decision and all legal redresses ensured by the Codex of Administrative Procedure can be applied against it, including court review.

Since I did not find any relevant procedural provision for explanation of this distinction in my opinion, this distinction is not supported by any kind of conceptual or practical reason. According to constitutional fundamental rights, such as the right to remedy, equality before the law and equality of weapons, it would be desirable that it should be possible to take advantage of identical legal redresses in both agricultural support procedures.⁸

Footnotes

¹ OLAJOS István: A támogatási eljárás és a közigazgatási eljárás kapcsolata, legfontosabb problémái. *Publicationis Universitatis Miskolciensis Sectio Juridica et Politica*, Tomus XXIV, Miskolc, 2006, Miskolc University Press, p. 439-456; OLAJOS: A rendszerváltás és az agrártámogatások kapcsolata. In: CSÁK Csilla (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Prugberger Tamás professzor 70. születésnapjára*. Miskolc, 2007, Novotni Kiadó, p. 279-289; OLAJOS: *A mezőgazdasághoz kapcsolódó vidékfejlesztés jogának bevezetése Magyarországon*.

PhD értekezés, 2006, Miskolci Egyetem, 179-186. p.

² 719/B/2001. AB határozat.

³ 794/D/2004. AB határozat.

⁴ 794/D/2004. AB határozat.

⁵ Lásd pl. HORVÁTH M. Tamás: A közigazgatási szerződések koncepciója. *Magyar Közigazgatás*, 2005, 3. szám, 142-147. p. és MOLNÁR Miklós – TABLER, Margaret M.: Gondolatok a közigazgatási szerződésekről. *Magyar Közigazgatás*, 2000, 10. szám, 597-610. p.

⁶ Pl. a 2019/93/EGK, 1452/2001/EK, 1453/2001/EK, 454/2001/EK, 1868/94/EK, 1251/1999/EK, 1254/1999/EK, 1673/2000/EK, 2358/71 EGK és a 2529/2001/EK rendeletek és azok módosításáról szóló 1782/2003/EK tanácsi rendeletben (2003. szeptember 29.).

⁷ A kapcsolódó rendeletek rendszeréről és értelmezéséről lásd SZILÁGYI János Ede: Az agrár-és vidékfejlesztési támogatások új rendszere: 2007. *Publicationes Universitatis Miskolciensis Sectio Iuridica et Politica*, Tomus XXV/2, Miskolc, 2007, Miskolc University Press, 719-733. p.

⁸ Hasonló konklúzióra jutott Olajos István is korábban hivatkozott művei mindegyikében, csak ő elsősorban szakmai, szakpolitikai és közösségi jogi érvekre alapította ezt a véleményét.

PhD thesis, 2006, University of Miskolc, p. 179-186.

² 719/B/2001. Constitutional Court's decision.

³ 794/D/2004. Constitutional Court's decision.

⁴ 794/D/2004. Constitutional Court's decision.

⁵ See for example HORVÁTH M. Tamás: A közigazgatási szerződések koncepciója. *Magyar Közigazgatás*, 2005/3, p. 142-147 and MOLNÁR Miklós – TABLER, Margaret M.: Gondolatok a közigazgatási szerződésekről. *Magyar Közigazgatás*, 2000/10, p. 597-610.

⁶ For example, COUNCIL REGULATION (EEC) No 2019/93, Council Regulation (EC) No 1452/2001, (EC) No 1453/2001, No 454/2001, No 1868/94, No 1251/1999, No 1254/1999, No 1673/2000, No 2358/71.

⁷ On the interpretation of the legislation of agricultural supports see SZILÁGYI János Ede: Az agrár-és vidékfejlesztési támogatások új rendszere: 2007. *Publicationes Universitatis Miskolciensis Sectio Iuridica et Politica*, Tomus XXV/2, Miskolc, 2007, Miskolc University Press, p. 719-733.

⁸ István Olajos reached the same conclusion in his cited works, only he primarily based his conclusion on vocational, academic specialisation politics and community law arguments.

